



ఓం నమో భగవతే శ్రీరమణాయ - శ్రీధారతీ దేవ్యైనమః

## ఈశావాస్యోపనిషత్తు

ఆంధ్ర-పద్యానువాద, పదవిభాగ, ప్రతిపదార్థ, తాత్పర్య,  
త్రిమత సంబంధి-వివిధ-భాష్యార్థ, తద్విమర్శన సమ్మిళిత,  
స్వాభిప్రాయ, సమన్వితము.



సాహిత్య-విద్యాప్రవీణ, ఉభయభాషాప్రవీణ,

క వి శే ఖ ర

పంతుల లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి

శ్రీ మహారాజ సంస్కృత కళాశాలా పండితుఁడు  
విజయనగరము.

ఓం నమోభగవతే శ్రీరమణాయ.

: ఈశోపనిషత్ కృతి ప్రచురణకర్త వంశోపక్రమణిక:

“శృంగవరంపుకోట” విలసిల్లు, మనోజ్ఞ “విశాఖ” శృంగికిన్  
శృంగమనంగ; ఆందుఁబ్రవహించును “గోస్తని”-గోస్తనీ అనత్  
స్వాంగ-పయస్తరంగ-నది; తత్తటమందు వెలుంగు గ్రామపం  
క్తిం గుణవిద్ధమై, “విజినిగి” ర్యభిధం బెసఁగున్ ప్రసిద్ధమై॥

శ్రీమద్వాజసనేయులై సితయజుర్వేదీయులౌ కాణ్వులా  
గ్రామంబందు-అనంత, బాణ, శశి (150) సంఖ్యాప్రాంతవర్షంబులన్  
ప్రాముఖ్యంబు గడించి భాసిలిరి “రాప” ర్యన్వయుల్, వారితో  
ధీమంతుండగు “కన్నయార్యుఁడు” సముద్దీపించె విఖ్యాతుఁడై॥

అకన్నయ్యకు ఏకపుత్రుఁడగు “పేరప్పాఖ్యు” ఁడౌ “పంతులు”  
ర్యీకల్యాణపథానురక్తుఁడు, యశశ్శ్రీసక్తుఁ, డశాశ్రంత ధ  
ర్మై కాంబంజయుక్తుఁ, డక్షరపద వ్యాసక్తుఁడై, భక్తుఁడై,  
లోకామోద విశేషపాత్రుఁడయి, వెల్గున్ నాటికిన్ నేటికిన్॥

శ్రీసింహాచల నికట ధ

రా సంస్థిత వేంకటాఘరస్థ నృసింహో

ర్యీసురుఁడు-చేనె, సుతు, గుణ

రాశిని “దాకూరి” కులుని “రాపర్తి” కులున్॥

రక్తిన్ దత్తకుమారునింబడసి “శ్రీరాపర్తి పేరప్ప” సం  
సక్తిన్ వానికి “రామమూర్తి” యను నామంబిచ్చి, చౌలాది వే  
దోక్తంబుల్ నెరవేర్చ; నాబుడుత-సద్యోనీతి, విద్యా, కళా  
యుక్తుండై - జనరంజకుండన సముద్ద్యోతించె హృద్యాత్ముఁడై॥

భాకలితుండు, “శ్రీవంశాదివాడను “తోలెటి” వంశుడో గుణా  
స్తోత్రుడో “పెద్దిరాజు”, తనతో భుజియించుచు “బావగారు! నా  
వాకును చిత్తగింపుడో భవత్ సుతమాశికి “రామమూర్తికిన్”  
జేకొని నాకొమార్తయగు “సీతమ”నీయడలంపు గల్గెడిన్॥

సీతారామయు, రామమూర్తియుననన్ జెల్వొందు ఈ బిడ్డలా  
సీతారాములబోలి వర్తిల సమీక్షింపంగ మావాంఛ, నా  
భీతిప్రీతి మహాద్భుతాత్ముడగుచున్ “పేరప్ప” బావా! భళీ!  
నాతో హాస్యములాడగోరితివె యన్నన్ “పెద్దిరాజి”ట్లనున్॥

“ఇవి-హాసోక్తులుకొప్పు వియ్యమునకీరీ వెంటనే సమ్మతిం  
పవలెన్, శీఘ్రముగా వివాహము నొనర్పఁజూని యున్నాను” నా  
నవదానంబున కార్య నిశ్చయము పేరాఝుడొనర్చెన్, వివా  
హవిధుల్ వర్తిలె పెడివాడ; ప్రియకల్యాణంబు తానాగునే?

పేరప్పంతులు-పెద్దిరాజుల హితుల్, విఖ్యాతులౌ నాయకుల్  
శ్రీరావ ప్రిభుభక్తియుక్తులు, కృతుల్, శ్రీగొత్తె పాట్యస్వయుల్  
శూరుల్ శ్రీపెదయెఱ్ఱునాయఁడును, శ్రీసూర్యాఖ్యుడో నాయఁడున్  
శ్రీరాసర్తి కులంపుభూసతి ఋణార్తింబాపిరార్ద్రాత్ములై ॥

శ్రీధ్వాయుక్తి-పరీక్షలందు జయమున్ సంధింప “సర్వేయరై”  
ఉద్దైవంబు-విధుల్ ఘటింపఁగ, రెవిన్యూకాఖ “నిన్నెక్టరై”  
పెద్దల్ మేలన పాచిపెంటఁ, బిడపన్ వేపాడ, వర్తిల్లుచున్  
సద్దారాన్విత రామమూర్తి వెలసెన్ “సాక్షి స్వరూపం”బనన్॥

గణపతి కుండ్రముల్ దొరకె; గౌరికి నాలయముల్ లభించె; సద్  
గణనకు నెక్కుడొచు మధు ధారలతావులు బావు లేర్పడెన్;  
“గుణవిధి, రామమూర్తి, యనఘుండు”, “కృపావిధి-సీతమాంబ”అన్  
ప్రణుతులు విస్తరిల్లె; విభవంబు, సుఖంబు, యశంబు, భాసెలెన్॥



సూనుల్ గల్గిరి వారికిద్దరు సుతేజుల్ -సూర్యనారాయణ  
శ్రీనామున్ గొనె సీతమక్కయగు శ్రీచిట్టెమ్మ: జ్యేష్ఠున్, బహిః  
ప్రాణంబై న తనూజుకన్నయను స్వప్రాణేకునిన్ బాసి, హా  
తానాయమ్మ గతించె శ్రీకనక సీతారామ-దైవోద్ధతిన్॥

శ్రీముక్కాన్వయ భక్తరాడ్ “తిరుపతి” శ్రీమత్ కనిష్ఠాత్మజన్  
సౌముఖ్య ప్రణయాబ్జకాంత, శివకాంతన్ గోరి పెండ్లాడి, వి  
ద్యా, మాంగళ్య, సునీతి, ధుర్యుడగు “కన్నార్యుండు” సల్లేఖకుం  
డై మర్యాద గడించె; ధర్మనిరతుండై సజ్జనుల్ మెచ్చంగన్॥

“ఆజునటనుంచి, వాణి-జగదంబ, శ్రుతి, స్మృతి, సూక్తి, సత్కథా,  
భజన, పురాణ, కావ్యముల, పాటల, నాటల, బౌద్ధపుచ్చుచున్  
విజిగిరిన్ వసించు; రసవిన్నయఁదొ, మనకన్నయార్యుఁడె  
ట్టి జపమొనర్చెనో” అనిఘటింతు ప్రశంస, ప్రజల్, ప్రమోదులై ॥

కమనీయంబని భోగమున్ గొనక, త్యాగంబూని లోకోప కా  
రము నర్ధించి-వరించి-వెల్వరిచె మా రాపర్తి కన్నయ్య-ధ  
ర్మ మయోత్సాహ విశేషవంతుఁడు, తపాద్విస్వాంతుఁ, డాత్మీయమి  
త్రము, “శ్రీవాజసనేయ”మా “ఉపనిషద్” రత్నమ్ము చిత్రమ్ముగన్॥

శ్రీ రాపర్తి కులంబు, తత్ప్రియహిత శ్రీగొట్టె పాట్యన్వయాం  
భోరాశిన్, జనిగన్న ధర్మనిధి, శ్రీ బుచ్చప్పరాయున్, పెద  
ప్పారాయాదుల, కన్నయార్యుని, మమున్, భవ్యాయు, రారోగ్య, వి  
ద్యా, రమ్యాత్మరస ప్రసాదమున సర్వాత్ముండు రక్షించుతన్॥

## ఆ శీ స్సు

శ్రీశ్రీశ్రీ త్రివిక్రమ రామానంద భారతీ స్వామివారు  
శ్రీ సిద్ధేశ్వరీ పీఠాధిపతి-కుర్తాశము.

వేద శిరోరత్నములగు ఉపనిషత్తులు వేదాంతములని చెప్పబడును. అనగా తానెవరో చెప్పగలిగినవి ఉపనిషత్తులే. ఈశావాస్యోపనిషత్తు దశోపనిషత్తులలో ప్రప్రథమమున చెప్పబడినది. ఉపనిషత్తు-చిన్నదైనను గభీరమగు విజ్ఞాన సంపదచేతను, సర్వవిషయములను, సమగ్రమముగా సూచించుటచేతను, సర్వమతాచార్యులచేతను, పరమప్రమాణమగు శ్రుతి గ్రంథముగా పరిగణింపబడినది.

చిరంజీవి “కవిశేఖర” పంతుల లక్ష్మీనారాయణకౌత్తిగారు పఠించిన వ్యాఖ్యతో కూడిన ఈ ఈశావాస్యోపనిషత్తును మేము పరిశీలించితిమి. వీరు దీనిని ఆంధ్రప్రద్యరూపమున అనువదించి యున్నారు. ఆ అనువాదము మూలమునకించుకై న వేరుగాక మంత్రార్థమును స్పష్టీకరించుచూ స్వతంత్రరచన వలెనే యున్నది. మూలమంత్రములకు పదవిభాగ ప్రతిపదార్థ తాత్పర్యములను వెలియించుటచేత ఆంధ్రులకు ఉపనిషద్ అర్థజ్ఞానమును సులభముగా సంపాదించుకొనుటకు మంచి అవకాశమును కలుగజేయుచున్నది. శ్రీ శంకరభగవత్పాదుల భాష్యతాత్పర్యమును సముచితమగు శైలితో ఆంధ్రలోకమునకు విశదీకరించుట ప్రశంసార్హమై యున్నది.

“తత్త్వార్థప్రదర్శిని”యందు ద్వైతాద్వైత విశిష్టాద్వైత మతాచార్యుల భాష్యార్థములను కూడ సులభశైలిలో ననువదించి అందలి పూర్వపక్ష సిద్ధాంతములను ప్రశ్నోత్తర రూపమున విశదీకరించుటవలన దర్శనవిశేషముల నెఱుగఁగోరిన చదువరులకెంతయో లాభదాయకముగ నుండును.

ఆయా మతములందుఁ గల సూక్ష్మభేదములను స్పష్టికరించుచూ నిర్వచింపబడిన గ్రంథకర్తయొక్క స్వాభిప్రాయము ప్రకంసార్హము. కర్మజ్ఞాన సమచ్ఛయ వాదమును చక్కగ పరిష్కరించిరి. ఆంధ్రలోకమునకు సమర్పించిన ఈ గ్రంథములోని పోకడలు నూతనమనియే చెప్పవచ్చును. దీనికి శ్రీభారతీతీర్థ సంస్థ వారు అంగీకరణము గూడ చేయఁదలచుట ముదావహము.

ఈ గ్రంథమును అనువదించిన కృతికర్తకు, వెలయించిన ప్రచురణకర్తకు, ప్రోత్సహించిన మిత్రులకు ఇవియే నారాయణ స్మరణ పూర్వకములగు మా ఆశీస్సులు.

1—10—1953, } శ్రీ త్రివిక్రమ రామానంద భారతీస్వామి,  
కర్తాశ్రమము, } శ్రీ సిద్ధేశ్వరీ పీఠాధిపతి.  
తిరునల్వేలి జిల్లా.



ప రి చ య ము

[వ్యాకరణ శిరోమణి, P. O. L. శ్రీమత్ కోయిలకందాడె వెంకట రామాచార్యులవారిచే ప్రసాదితము.]

బ్రహ్మశ్రీ పంతుల లక్ష్మీనారాయణ శాస్త్రిగారు శ్రీశ్రీశ్రీ విజయనగర మహారాజావారి సంస్కృత కళాశాలలోనే ఆంధ్ర గీర్వాణములను చక్కగా నభ్యసించిరి. వీరచట ప్రవేశించుటకు పూర్వమునుండియు నేనచట పండిత పదవిలో పనిచేయుచుండుట వలన వీరిని నాకు బాగుగా తెలియును. ఆంధ్రవిశ్వకళావరిషతు వీరికి విద్యాప్రవీణ, ఉభయ భాషాప్రవీణ, విరుదముల నొసంగి గౌరవించినది.

శ్రీ శాస్త్రిగారి కవితాసామర్థ్యము మిక్కిలి ప్రశంసనీయము. “వర్డ్స్వర్థు” (Wordsworth) అను అంగ్లమహాకవి “అవతీర్ణకవి-సంవిహితకవి” అనువారిలో అవతీర్ణకవియే “కవి” అని వక్తాణించెను. శ్రీశాస్త్రిగారు అవతీర్ణకవియని చాలమంది తెలుపు నభిప్రాయముతో నేనతి సంతోషముగ నేకీభవించుచున్నాను.

శ్రీశాస్త్రిగారు చాలకాలమునుండియు తత్త్వజ్ఞానాభిలాషులై వేదాంతగ్రంథములను పఠింపించుచున్నారు. దాని ఫలితముగ ప్రస్తుతము మతకర్తలందరును మూర్ఖాభిషిక్త ప్రమాణముగ సంగీకరించిన దశోపనిషత్తులలోను మొదటిదగు ఈశావాస్యోపనిషత్తుకు గల అన్ని వ్యాఖ్యానములను గూడ అంధ్రీభాషలో నిర్దుష్టమగు రీతితో అందరికిని విశదమగునట్లు వ్రాసియున్నారు. ఈగ్రంథము నా కెంతయు ముదావహమైనది. ప్రకృత కాలపు తత్త్వజ్ఞానాభిలాషులలో మతపక్షపాతము లేనివారికి ఈగ్రంథమెంత ఉపకారకమో చెప్పశక్యము గాదు. అన్ని మతముల స్వరూపమును గూడ సులభముగ ప్రదర్శించుచున్న ఈ గ్రంథము వలన వాని స్వరూపమును అంధ్రీపాఠకులు సుకరముగ తెలిసికొనగలరు. వీరికి శ్రద్ధ దినదినాభివృద్ధిగా నుండి ఉపనిషత్తులన్నింటికిని ఈ విధముగ ఆంధ్రానువాదమును ప్రదర్శించుటవలన లోకారాధనము చేయుటకై వీరు ఆయురారోగ్యైశ్వర్యములతో తులతూగ ననుగ్రహింపుమని శ్రీయఃపతిని ప్రార్థించుచున్నాను.

ఇట్లు విన్నవించు విధేయుడు,

23—9—1953,

వాణి సద్యము,

విజయనగరము.

కోయిలకందాడై వెంకట రామాచార్యుడు,

P. O. L.

RETIRED, ప్రధాన సంస్కృతాధ్యాపకులు.

శ్రీమహారాజ సంస్కృత కళాశాల, విజయనగరము.



## ప్ర శం స

నానాకాత్ర విదుత్త మోదిత నదానంద స్వరూపాను సం  
ధానాధ్వమ్మును జూపుచున్ జగదసత్య బ్రహ్మసత్యత్వ సు  
జ్ఞానోద్బోధికలై న వ్యాఖ్యల సమీక్షన్ తెల్గునం గూర్చు లక్షీ  
నారాయణకావ్రీ పండితజనాళిః పాత్రుడై వెల్లుతన్!

శాంతము, సత్యమ్ము, ననా  
ఙ్మంతమునగు వస్తువేదియొ అద్దానిని దా  
సౌంతముగఁ దెలిసి, -తెలిపిన  
పంతుల వంశజుఁడు, సుకవి భావ్యుఁడగుఁగదా!

చేద్యంబగు భాష్యత్రయ  
నద్యతనాంధులకు, నాంధ్రమందుఁదెలుపు-మా  
విద్యాప్రవీణుఁడాంధుల  
సద్యశమును జాటు కృతుల సమకూర్చు భళి!

విద్యుత్కవి. ఆకుండి వెంకటకావ్రీ,  
Retired, ప్రధానాంధ్రాధ్యాపకులు  
M. R. సంస్కృత కళాశాల,  
విజయనగరము.



ప త్రి కా భి ప్రా య ము

శ్రీ శ్రీ శ్రీ మలయాళ స్వాములవారు.  
వ్యాసాశ్రమము.  
ఏర్పేడు.

ఈకావ్యాసోపనిషత్తు విషయమై ఇంత విస్తృతమైన గ్రంథ  
మును ఇదివఱలో ఎవరున్నూ ప్రచురించియుండలేదు.



ద్వైతాద్వైత విశిష్టాద్వైత భాష్యములేగాక తదనుయాయు  
లగు వారి అభిప్రాయములు కూడ చాల గలవు. మూలమునకు  
సరియైన తెలుగు పద్యములు కూడా చేర్చియున్నారు.

“విద్యాంచావిద్యాంచ” అను మంత్రవాక్యములకు స్పష్ట  
ర్థము దీనియందు కనందగును.

విజయ, భాద్రపదము.

యథార్థ భారతి,



ఓం నమోభగవతే రమణాయ

కృతి సమీక్ష :

By Chevalier : కాండేగుల సూర్యనారాయణమూర్తి

గౌ॥ కార్యదర్శి : ఆంధ్రభారతీ తీర్థ (A. R. U.)

విజయనగరము.

బ్రహ్మశ్రీ కవిశేఖర పంతుల లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు  
ఆత్మప్రేరణచే వేదాంత, యోగ దర్శన వ్యాసంగ మొనర్చిన ముఖ్యు  
లలో నొకరు. శ్రీ విజయనగర మహారాజ సంస్కృత కళాశాల  
యందు విద్యనభ్యసించు దినములలోనే సాహిత్యము లన్నిటిలోను  
వేదాంతమే ముఖ్యమన్న విషయము గమనించిరి. కఠోపనిషత్తు,  
వేదాంతడిండిమము, అధ్యాత్మోపనిషత్తు, పైంగలోపనిషత్తు, అమృత  
నాదోపనిషత్తు, పద్య గద్య వివరణ సమన్వితముగ వెలువరించిరి.  
వీరు నాటినుండి నేటివరకు ఆత్మసాక్షాత్కారము కొరకు నిత్యమును  
బ్రహ్మసూత్రభాష్య వ్యాఖ్యాతలలో ముఖ్యులయిన  
“వాచస్పతి” భిష్యుల ప్రతిబింబించుకొనుచు స్వతంత్రముగ “భామతి”

అను కావ్యమును రచించి యున్నారు. దీనివలన వీరి జీవితము ప్రతిబింబించి నారేమో అనిపించును.

ఇట్టి పుణ్యపురుషుల స్నేహము ఆంధ్రభారతీతీర్థ సేవతో ఉత్తమమయి వారితోడి అనన్యమైత్రి ఏర్పడి వారియొద్ద ఉపనిషత్తులు వ్యాసంగ మొనర్చు అవకాశము కలిగినది. ప్రపంచ సారస్వతము లందు, ఆంగ్లేయ, ఫ్రెంచి, ఆంధ్రాది, భాషలలో ఉపనిషత్ సార సంగ్రహములు వెలువడినను, అయ్యవి మూలమాత్రమును- ప్రత్యేకమతదృష్టితోఁగూడిన స్వాభిప్రాయములతో వెలువరించినవి మాత్రమే కాని, ప్రాచీన ప్రామాణిక వివిధమత భాష్య వ్యాఖ్య లను క్రొడీకరించి నిష్పాక్షికముగా విమర్శించి, ఏకత్వమును వైలక్షణ్యమును, ప్రదర్శించుచు స్వాభిప్రాయమును ప్రదర్శించినవి కావు.

సర్వప్రపంచమునకు సంబంధించిన శిశాలమగు పూర్ణమైన భారతీయ ఉపనిషద్ విజ్ఞానమునందు పాశ్చాత్యులకు గల అత్యాసక్తిని, వారి కృతులగు Viz. La Vajasaneyopanishad La Mandukya-Upanishad-Collana Di studi orientali A Cura Di E. G. Carpani-of Bologna (Italia) మొదలగునఁచూపి-అట్టి సంపూర్ణ విజ్ఞాన సాధన-శ్రీ భారతీతీర్థ మూలమున సంఘటింపవలసిన అవశ్యకతను కృతి కర్తలకు తెలిపి యుంటిని. ఈయభిప్రాయము నామోదించి వీరు ఈగ్రంథమందు 1. శాంకరభాష్యము, 2. ఆనందగిరిటీక, 3. ఉవటాచార్యభాష్యము 4. బ్రహ్మనందకృత-ఈశావాస్య రహస్యమును పద్య వివరణము, 5. శంకరానందకృత “ఈశావాస్యదీపిక”, 6. రామచంద్ర పండిత కృత “ఈశావాస్య రహస్యవివృతి”, 7. ఆనందభట్టాపాధ్యాయకృత “ఈశావాస్య భాష్యము” 8. అనంతాచార్య కృతభాష్యము, 9. ఆత్మ పురాణము, 10. అద్వైతానందతీర్థ-విరచిత అద్వైతానందలహరి, అను అద్వైత చర్చనములను, 1. శ్రీవేదాంతదేశిక, 2 కూర

నారాయణముని 3. శ్రీరంగాచార్య భాష్యములను విశిష్టాద్వైత దర్శనములను; 1. శ్రీ మద్భాష్యచార్య, 2. జయతీర్థభిక్షు, 3. రఘునాథ తీర్థ భాష్యములను ద్వైత దర్శనములను, క్రోడీకరించి విష్వాక్షికముగ విమర్శించుచు ఏ క త్వ వైలక్ష్యణ్యములను (Comparative and Critical Study) ప్రదర్శించి స్వాభిప్రాయము నొసంగియున్నారు. కావున ఈ రచనయందు అపూర్వ మగు విశిష్టత కలదనుట అతిశయోక్తి కానేరదు.

శ్రీ జగద్గురు కుర్రాళ పీఠాధీశ్వరులు శ్రీశ్రీశ్రీ 108 త్రివిక్రమ రామానంద భారతీ స్వాములవారు ఈసత్ప్రయత్నమును ఆమోదించి, ఆశీర్వాదించి యున్నారు. విశాల ప్రపంచమున కత్యావశ్యక మగు ఈ విశిష్ట విజ్ఞానము అంతర్జాతీయమగు నాంగ్లేయభాషయందు కూడ వెలువరచుట ముఖ్యమను నభిప్రాయమున ఆంధ్రమునందు రచింపబడిన దీనిని ఆంగ్లభాషయందు అనువదింపఁదలచి, ప్రారంభించి కారణాంతరములవలన దీనితోపాటు వెలువరింపఁజాలనై తిని. ప్రియమిత్రులు శ్రీరామభక్తులు శ్రీ రాపర్తి కన్నయ్యపంతులుగారు, ఈ ఆంధ్రీకరణమును వెలువరించుట కుత్సహించి, ఇట్లు ప్రచురించుట నా కెంతయు ముదావహమయినది.

“సత్సజ్జత్వే నిస్సజ్జత్వమ్” అనుసూక్తి ననుసరించి విజ్ఞుల సాంగత్య వాసనచేత, కించిద్జ్ఞాడనయినను ఈ సమీక్షకు సాహసించి కృతికర్తల విరూపణ సరణినించుక ప్రదర్శింతును.

“సూక్ష్మమగు దేవతామూర్తి నుపాసించువారు శాంకరాభిప్రాయమున విద్యోపాసకులయి యున్నారు. (పేజీ 92—93)  
“ఆంధంతమః” (పేజీ 159).

ఈకావాన్యమిదంసర్వమ్ అను ఇందలి ప్రథమమంత్రము నందుగల విజ్ఞాన రూపుడగు అనుభూతిగల బ్రహ్మవేత్త కుపాస్య

యగు దేవతలేదు. శాంకర మతమున విద్యోపాసకులు వివిధములగు సిద్ధులను, విరాట్పురుషాదుల లోకములను అధిగమించువారు మాత్రమే అగుచున్నారు. విద్యాపదమునకు బ్రహ్మవిద్యయే అర్థముగా చెప్పఁబడినను ఆవిద్యోపాసకులు కూడ నాయా పవిత్ర లోకములే పొందువారయి యున్నారు” ఈ విధమున నీకృతియందు ఆయా మంత్రార్థముల నిర్వచించు దర్శనములకుఁగల ఏకత్వవైలక్షణ్యములు నిరూపింపఁబడినవి.

159వ పేజీలో నీవిషయమున కృతికర్త స్వాభిప్రాయము నిట్లెచ్చి యున్నారు:-“ఉపాసకుడు-ఉపాస్యము-ఉపాసనము.....  
.....అనుభూతియేయగు నాత్మకు పార్థింపదగిన వస్తువు లేదు” ఆత్మశబ్దము ప్రత్యగాత్మను పరమాత్మను గూడ బోధించునను నంశమును వ్యాఖ్యాతలందరు నంగీకరింతురు. కావున ఈశావాస్యములోని 8వ మంత్రమును 78వ పేజీలో“అతండాత్మ స్వయంభువై .....నిత్యవర్షముల కర్దంబుల్ సమర్పించెడిన్” అని పద్యరూపముగ చెప్పుచూ 88వ పేజీలో ఆత్మశబ్దము ప్రత్యగాత్మను-పరమాత్మనుగూడ బోధించునను నంశమును వ్యాఖ్యాతలందఱును గూడ నంగీకరింతురు. కావున “ఇందు తెలుపఁబడినది ఆత్మ లక్షణము” అను నంత మాత్రమునే చెప్పివిరమింతును అని సమన్వయించుట కృతికర్తృనై పుణ్యమును ప్రదర్శించుచున్నది.

“హిరణ్మయేన” అను 15వ మంత్రమునుండి“అగ్నేనయ” అను 18 వరకునుగల మంత్రములు మార్గయాచనము నొనర్చు ప్రార్థన మంత్రములను నంశమును వ్యాఖ్యాతలందఱు నంగీకరించి యున్నారు. కాని ఈ గమ్యము శంకరమతమున ప్రధాన గమ్యము కాకున్నను క్రమముక్తికి హేతువగును. తదితర దర్శనములందు సాలోక్యాది రూపమగు ఈగమ్యము ప్రధానమే యగును. ఉపాసకులగు భక్తులు మరణకాలమునందు మీది మంత్రములై దింటిని అర్థ

యుక్తములుగా భావించి, ధ్యానింపవలయును. (పే 158, 159లు).  
 ఫలాభిసంధి రహితమగు కర్మయొక్కయు, ఈశావాస్యజ్ఞానము  
 యొక్కయు సముచ్చయముకూడ, శాంకర దర్శనమునకు భిన్నము  
 కాదును నంశమును నిరూపించి యున్నారు. (పే 37, 38, 39 లు)  
 ఈ యంశము పాఠకులు ముఖ్యముగా పరిశీలింపఁగోరెదను.

ఈ సందర్భమున భగవాన్ శ్రీ రమణమహర్షుల వారి  
 “ఉన్నది నలవది”లో 11వ సంఖ్యగల

శ్లో॥ బోద్ధారమాత్మాన మజ్ఞానతో యో  
 బోధః సకింస్యాత్పర మార్థ బోధః?  
 బోధస్య బోధ్యస్యచ సంశ్రియం స్వం  
 విజ్ఞానత స్తద్విత్తయం వినశ్యేత్॥ (గణపతి మునికృతము)

తే॥గీ॥ ఎఱుఁగు తన్నెఱుగ కితరమెఱుఁగు జ్ఞాన  
 మెఱుగమిని జేసనేగాని, యెఱుకయగునె?  
 జ్ఞాన తదితరములకును స్థానమైన  
 తన్నెఱుంగగ నవి రెండు తామె పోవు॥

అను శ్లోకము, అనువాదము - ఈసందర్భమున స్మరణీయము :—

ఇట్లు ఈశ్వరాత్మయగు బ్రహ్మమును ఆత్మయందు తెలిసి  
 కొనుటకన్న కర్తవ్యమన్యములేదు. “Know thyself అను  
 Biblical సూక్తికూడ సనాతన మతధర్మమునే అవలంబించి యి.  
 మిత్రులు శ్రీశాస్త్రిగారి పరిశ్రమను పొగడుట నాకిష్టములేదు. సత్వ  
 రమే ముఖ్యమగు దశోపనిషత్తులను, ఇటులనే వెలువరించెదరని  
 నముతచున్నాను. ఆంధ్రరాష్ట్రావతరణపు తొలిరోజులలో నిట్టి  
 పేద సాహిత్యము ఆంధ్రములో వెలువరించుటచేత శ్రీ శాస్త్రిగారు  
 ఆంధ్రలోకమునకు ఆంధ్రభాషకు మహోపకారము చేసిన వారయి  
 నారు.



ఆంగ్లభాషను భారతీయులందఱునుగూడ క్రమేణ విసర్జింప  
వలయునను పాఠ్యకృతాభిప్రాయమును నేనంగీకరింపజాలను. కాని  
సంస్కృత జ్ఞానమునకును, జాతీయ భాషలకును ఈయవలసిన  
పాఠ్యముఖ్యప్రయత్నములు వెనుకబడవలయునని నా అభి  
ప్రాయముకాదు. కనుక దీనికి ఆంగ్లానువాదమును, సర్వదర్శన  
శాఖాకార్యదర్శులు బ్రహ్మశ్రీ వసంతరావు బ్రహ్మజీరావుపంతులుగారి  
యొక్కయు, స్థానిక శాఖాధ్యక్షులు అం॥ సోమశేఖరరావుగారి  
యొక్కయు, సహాయముతో భారతీ కృప వలన త్వరలో వెలువరించి  
శ్రీ లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారి అమూల్యరచనను ఆంధ్రభాషయందు  
ప్రచయము లేనివారికి కూడ నందీయగలనని విశ్వసించుచున్నాను.

ఈ గ్రంథము విశ్వవిద్యాలయములలో వేదాంతశాఖలో  
పఠనీయ గ్రంథముగ కూడ నుండిన విద్యార్థులకు విశాలమగు జీవిత  
ధర్మమును ప్రబోధించుచు భారతీయులకు సముజ్వలమగు భవిష్య  
త్తును నెలకొల్పినని నమ్ముచున్నాను.

ఇట్లా విదేయుఁడు,

కాండ్రేగుల సూర్యనారాయణమూర్తి.

ఓంనమో భగవతే శ్రీరమణాయ.

సంచీప్త నివేదనము.

౧

అమూల్యమగు ఆశీర్వాదాని పవిత్రహృదయముతో ప్రసా  
దించిన, శ్రీసిద్ధేశ్వరీ పీఠాధిపతులు, పూజ్యపాదులు శ్రీశ్రీశ్రీ త్రివిక్రమ  
రామానంద భారతీ స్వాములవారికిని, పీఠికను ప్రసాదించిన  
సాహితీ సమితి-అధ్యక్షులు-సహృదయమహాశయులు శ్రీస్వామి శివ  
శంకరులకును శ్రీ న్యాయమూర్తులు B. T. M. రాఘవాచారి  
గారికిని కృతజ్ఞతా పూర్వకముగ నమోవాకములు సమర్పింతును.  
మఱియు దీనిని ప్రశంశించి విమర్శించిన గురు-బుధ-మిత్ర

మహాశయులకు వినమ్రమగు సాంజలిజంధమును ఘటించును. ఏతద్ గ్రంథమును నిర్దుష్టముగా ముద్రించిన శ్రీ వేద వ్యాస ముద్రాణాయము నభినందింతును. ఏతద్ గ్రంథమునకు సంబంధించిన ప్రశంసలకు-ధీప్రేరకుఁడును, భారతీస్వరూపుఁడును అగు పరమేశ్వరుఁడే సమర్థుఁడు, కాని మూఁడుఁడనగు నేనుకానవి మనవిచేయుదును. ప్రియభక్తమితవరేణ్యులు-శ్రీరాపర్తి కన్నయ్య పంతులుగారి భక్తిగౌరవాదర విశేషమును, ప్రియ మిత్రులు మహాజరాశ్రీ కాండేగుల సూర్యనారాయణమూర్తిగారి ఆభిమాన ప్రోత్సాహములను, విస్మరింపరానివని తలంతును.

గ్రంథరచనకు సంబంధించిన క్రిందివిషయములను ప్రియ పాఠకులు గుర్తింపఁగోరెదను.

ఇందు అనందగిరిటీకతోఁగూడిన శ్రీశంకర భగవత్పాద భాష్యమును, శ్రీ కూర నారాయణముని వ్యాఖ్యతోఁగూడిన శ్రీ వేదాంత దేశికాచార్య భాష్యమును, శ్రీ మధ్వాచార్యులగు అనంద తీర్థుల భాష్యమును, సమాగ్రముగా ననువదింపఁబడినవి. తదితరములగు తదనుయాయీ మహాశయుల భాష్యములలోను వ్యాఖ్యలలోను, ఎచట వైచిత్రీ విశేషములు గోచరించునో అచటి యభిప్రాయములు మాత్రమే-అవశ్యకమగు సంతవఱకును గ్రహింపఁబడినవి. స్వాభిప్రాయమునందు, మొదట-త్రిమతములందునుగల దర్శన భేదములు ప్రదర్శింపఁబడినవి. తరువాత-వానియందుఁగల ఏకత్వ-భిన్నత్వములు ప్రదర్శింపఁబడినవి. తదుపరి-స్వాభిమతము శ్రుతి ప్రమాణావిరుద్ధముగా నిరూపింపఁబడినది, తత్త్వజ్ఞులు నాపరిశ్రమయొక్క సాఫల్య పై ఫల్యములను గుర్తించి తెలుపఁగోరెదను.

ఈశోపనిషత్తునకు సంబంధించినవియు, ముఖ్యముగా తెలియఁదగినవియు, అగు విశేషములను ప్రదర్శించుట ఆవశ్యకమను తలంపున బృహదారణ్యక చ్ఛాందోగ్యాదులగు నుపనిషత్తులందున్న కర్మ-జ్ఞాననిష్ఠావిషయకములును, పంచాగ్ని విద్యాది విషయకములును, అగు సిద్ధాంతములను పరిశోధించి-తత్ఫలితములగు విశేషములను పే 160, పే 163 జీలయందు రెండుపట్టికలుగా ప్రకటించి యున్నాను. ప్రియపాఠకులు వానిని ముఖ్యముగా పరిశీలింపఁగోరెదను. విజ్ఞులగు మహాశయులు-పరికించి-ఇందలి దోషములను దెలిసిన యెడల ద్వితీయ ముద్రణమున సవరించుకొందును.

ఈ గ్రంథమునిట్లు వెలువడునట్లు-అనుగ్రహించిన సద్గురు భగవంతుఁడు రమణమహర్షిని స్మరించుచు-క్రింది పద్యములతో ఈ నివేదనమును ముగించుచున్నాను.

—

వినిరి శ్రీతుల్ యతుల్ ఋషులు, వేదమహాక్షరమున్ లిఖింపఁగా  
ననువగునయ్య; మీరును రతాత్మ యతాత్మ కృతాత్మలైతిరా  
వినఁగల రిప్పుడున్, మనసువిప్పి గుహాంధతమోఽంతర ప్రకా  
శుసినవసున్ పురాణపురుషుంగని తర్కము నిష్కృమింపఁగన్॥

నాస్తికవాది నాస్తియగు, అస్తికుఁ డస్తిగ నుండు, సజ్జనుల్  
నాస్తికదర్శనంబు విడనాడి, సుభక్తి-విరక్తి-యుక్తులై  
అస్తిక దర్శనంబు నెది యైన వరించి, గ్రహించి, కాంచినన్  
స్వస్తి గడింతున్ స్వస్థితి నిరన్త విమోహ విశోక వృత్తులై॥

“మేవినే” నేనుగ నెఱింగి; నేనె బ్రహ్మ  
మని తలంచుట మెట్టవేదాంత మగును  
తానయిన ప్రతీకాత్మగా “నేను” నెఱింగి  
అది పరాత్మగఁ గనుట తత్వార్థ సరణి

“అణువో ప్రాణివి కా” వణీయ మగు ప్రత్యక్షార్తి, “వా నీవు-కా  
రణ మాయా ప్రకృతి ప్రకల్పితచంద్రికా” క్రిందమై యుండు-పూ  
రణ కార్యేతరమైన నిశ్చల పరబ్రహ్మంబ” వంచున్న చి  
స్మణి-ఈశోపనిషత్తు, నిన్నెఱుఁగుమన్నా! దీని సాయంబునన్॥

నిత్యము గానిది దేహము  
నిత్యుఁడు జీవుండు, తత్త్వనిష్ఠుఁడతందై  
సత్యమ్మగు ప్రకృక్కగు  
ప్రకృక్కగు నాత్మయును పరము నొకటె యగున్॥

ఆ పరాత్మయే యీశ్వరుఁ, డతఁడె ప్రత్య  
గాత్మ, ఇదియెల్ల తన్నాత్మ మనెడి దర్శ  
నమ్మె దర్శన, నుది లేని నరుఁడు బడుఁడు  
బ్రహ్మనిష్ఠుఁడె ధన్యుఁడీ ప్రకృతియందు॥

కర్మికి కర్మయు, విద్యా  
కర్మసముచ్చయ, ముపాసక వరేణ్యునకున్  
ధర్మములు; జ్ఞానికి ధర్మా  
ధర్మముజలే, వకర్తృతత్త్వము కనుకన్॥

సత్తే తానె స్వరూప మిచ్చి ప్రకృతిన్ సన్మూర్తిఁ గావించియున్  
చిత్తే తానె స్వదృష్టి విచ్చి వికృతిన్ చిన్మూర్తి భావించియున్  
ముత్తే తానె స్వతుష్టి నిచ్చి స్వకృతిన్ మున్మూర్తి నేవించియున్  
తత్తే గాని పరంబు కాని పరమాత్మన్ స్వాత్మ దర్శింపుఁడి॥

శ్రీ విజయనామ సంవత్సర  
అశ్వయుజ శుద్ధ దశమి,  
విజయనగరము.

ఇట్లు విద్యత్, సజ్జన, భక్తవిరేయుఁడు,  
పంతుల లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి,  
శ్రీకామదీ పరిషత్ సభ్యుఁడు,  
ఆంధ్రభారతీ తీర్థ సాహిత్యకాథాకార్యదర్శి,  
శ్రీసాహితీ సమితి సభ్యుఁడు.

# — విషయ సూచిక —

మంత్రము, మంత్రమునందలి ముఖ్యాంశము-విశేష విషయములు.

పేజీనుండి—వరకు

	1) శ్రీశాంకర భాష్యావతారిక :— ఇందలి మంత్రములు-కర్తాంగ ములు కొవు.	1- 6
(౧) ఈశా	2) ఈశావాస్య శబ్దార్థములు, ఆత్మ విష్ణు, త్యాగము, ధనతృష్ణా విషేధము.	7- 18
(౨) కుర్వన్	3) కర్మనిష్ఠ, నిష్ఠామకర్మయోగికి కర్మలేపము కలుగదు.	19- 30
..	4) స్వాభిప్రాయమున జ్ఞాన-కర్మ- సముచ్చయ నిరూపణము.	30- 40
(౩) అనుర్యా	5) ఆత్మనైఋఁగనివారికి కలుగు హాని-తన్నైఋఁగమియే హింస స్వాభిప్రాయమున, శాంకర భాష్యార్థమునకు శ్రేష్ఠత్వ నిరూపణము.	41- 48 46- 48
(౪) అనేజత్	6) ఆత్మలక్షణము, ఆత్మ, మనస్సు కంటె జీవీయము, ఇంద్రియా గోచరము.	48- 58
(౫) తదేజతి	7) చలించును, చలింపదు, దూర వర్తి, సమీపవర్తి, సర్వగతము.	58- 64
(౬) యస్తు	8) జీవన్ముక్తానుభవము, సర్వ భూతాత్మదిర్భికి (విచికిత్స) విజుగుప్స కలుగదు.	65- 72
(౭) యస్మిన్	9) .. సర్వమును బ్రహ్మాత్మకమగు వానికి శోకమోహములుకలుగవు.	72- 77



- (౮) సవర్యగాత్ 10) ఆత్మలక్షణము, స్థూల, సూక్ష్మ, శరీరాదిరహితుఁడు, కవి, కర్త. 78- 88
- .. 11) శ్రీశంకర సింహావలోకనము, కర్మనిష్ఠా, జ్ఞాన నిష్ఠల వివేచనము. 86- 92
- (౯) అన్తమ్ 12) విద్యా(ఉపాసనా)కర్మ ప్రత్యేకాచరణ నింద, అంధతమఃప్రాప్తి. 92- 97
- (౧౦) అన్యదేవ 13) విద్యా-కర్మ-ప్రత్యేకాచరణులకు గలుగు ఫలభేదము, విద్యార్థము. 98-102
- (౧౧) విద్యామ్ 14) విద్యా, కర్మ. సముచ్చయకర్తకు లభించుఫలము-అమృతశబ్దార్థము. 102-108
- (౧౨) అన్తమ్ 15) సంభూతి - అసంభూత్యుపాసనలను ప్రత్యేకించుటచేనగులోపము. 109-116
- నవ్యులు పరిశీలింపఁదగిన నాస్తిక చార్వాక సిద్ధాంతము. 112
- (౧౩) అన్యత్ 16) మీఁది యుపాసనలను ప్రత్యేకించుటవలన కలుగుఫలభేదము. 118-120
- (౧౪) సమ్భూతిమ్ 17) సంభూత్యసంభూతి సముచ్చయకర్తకు కలుగు ఫలాధిక్యము. 121-127
- 18) స్వాభిప్రాయము-ఉపాసన ఫలములయందు ప్రకృతిలయము శ్రేష్ఠము. 127-129
- (౧౫) హిరణ్ 19) ప్రార్థన మంత్రము-సూర్య (తన్మండలాంతర్యామి) ప్రార్థనము-మార్గయాచనము. 130-136
- ఈవిషయమున స్వాభిప్రాయము. 137-139

- (౧౬) పూషన్ 20) కల్యాణపురుష సందర్శనాసక్త  
“వాఁడే-నేను” అనుదర్శనము. 139-144
- (౧౭) వాయుః 21) వివేదనము-ఓంకారధ్యానము  
సమర్పణము. 144-149
- (౧౮) అగ్నే 22) శోభనమార్గయాచనము-అగ్ని  
(పరమాత్మ) కొఱకు నమో  
వాకము. శాంకరభాష్యమున  
విద్యా-అవృత-శబ్దార్థవిచారము  
ప్రశ్నోత్తరములు. 150-158
- 23) స్వాభిప్రాయము-ఇచటత్రిమతము  
లకునుగల-ఏకత్వ-వై లక్షణ్య  
ములు. 158-159
- 24) పరిశిష్టము-ధూమార్చిరాదిమార్గ  
నిరూపణము. 160-163
- 25) వేదమార్గపాంధుల-స్వరూప-అచ  
రణ-గమన-ఫలములు. 163-167
- సవరణలు-తస్సు-ఓప్పు-పేజీ-పంక్తి 168-

విజ్ఞప్తి :—

పాఠక మహాశయులు 168వ పేజీయందుగల సవరణలను-  
గ్రంథమునందు సవరించుకొని పరింపఁగోరెదను.

ఇట్లు,  
కృతికర్త.



ఓం నమోభగవతే శ్రీరమణాయ

శ్రీ భారతీ దేవ్యైనమః.

## ఈశావాస్యోపనిషత్తు

శ్రీ శాంకర భాష్యావతారిక :— (ఆనందగిరిటీక)

స్లోః యేనాత్మనాపరేజేకావ్యాప్తం విశ్వచశేషతః

సోఽహం దేహద్వయీసాక్షీ వర్తితో దేహతద్గుణైః॥

“ఈశావాస్యమ్” ఇత్యాది మంత్రములను భాష్యరూపమున వ్యాఖ్యానింపఁ గోరిన దాక్షకాదుఁడు—భగవంతుఁడగు శ్రీ శంకర భగవత్పాదాబ్ధ్యుడు. ఈ మంత్రములు కర్మశేషములు (కర్మకంగములు) అను శంకను నిరాకరించుచున్నారు.

కర్మ జడులగు కొందఱు ‘ఇషేత్వా’ ఇత్యాది మంత్రములవలె ‘ఈశావాస్యమ్’ ఇత్యాదులగు వీయునవిషత్తునందున్న మంత్రములుగూడ మంత్రములే యగుటవలన కర్మశేషములే యగునని తలంచుచు వేరొక ప్రయోజన మేమియు లేకుండుటవలన ఈ మంత్రములు వ్యాఖ్యానింపఁదగినవే కావనియు వేదమంతయు గూడ కర్మ బోధకమే యగుచుండుట వలన ఈ మంత్రములు గూడ కర్మ శేష పరములే యగుననియు చెప్పుచున్నారు. కావున వారి యభిప్రాయమును విడిచింపుటకు శంకరులు క్రింది యవతారికను ప్రదర్శించుచున్నారు.

(శాంకర భాష్యావతారిక)

“ఈశావాస్యమ్” ఇత్యాదులగు మంత్రములు-కర్మలయందు వినియోగ పడునవికావు.

(ఆ వం ద గి రి)

“ఇషేత్వా’ ఇతి శాఖాంఛినత్తి” ‘ఇషేత్వా’ అను మంత్రమును పఠించి పరాశరాదును చేరింప వలయును. అని ‘ఇషేత్వా’ ఇత్యాది మంత్రములకు వలె “ఈశావాస్యమ్” ఇత్యాది మంత్రములకు కర్మలయందు వినియోగము చెప్పఁబడుట లేదు. ఇంతియేకాక యీ మంత్రములు-కుక్క యజుర్వేద సంహితయందు వేరొక ప్రకరణమున (51వ అధ్యాయమున) పఠింపఁబడి యున్నవి. కావున ఈమంత్రములు కర్మలయందు వినియోగింపఁబడునవి కానేరవు.

(శాంకర భాష్యావతారిక)

“ఈశావాస్యమ్” ఇత్యాదులగు నిందలి మంత్రముల-కర్మ శేషము కాని-ఆత్మయొక్క యాధాత్మ్యమును అసంగా ఆత్మ తత్త్వమును బోధించుచున్నవి. కావున నివి కర్మలయందు వియోగపడునవి కావు.

(అ న ం ద గి య)

శుద్ధుడు-అపాప విద్దుడు-ఇత్యాది విశేషములుగల ఆత్మ-కర్మకంగమగు! యందు ప్రమాణము లేకుండుట వలన-ఆత్మతత్త్వము-కర్మ యందునయోగింజుండుటయేకాక కర్మకు విరోధికూడ నగుననిపించును.

(శాంకర భాష్యావతారిక)

ఆత్మయొక్క-యాధాత్మ్యము (తత్త్వము) శుద్ధము-అపాప విద్ధము-ఏకము-నిత్యము-అశరీరము-సర్వగతము ఇత్యాది విశేషణములచేత ముందు చెప్పబడును. అట్టియాత్మ తత్త్వము-కర్మతో విరోధించును. కావున ఆత్మ యాధాత్మ్యప్రకాశకములగు నిందలి మంత్రములకు కర్మయందు వినియోగములేకుండుట యుక్తమే యగును.

(అ న ం ద గి య)

“నేను స్వభావముచేతనే శుద్ధుడను. అగమకమగు పాపముతోగూడ సంబంధముగలవాడనుకాను. శరీరములేని వాడనగు నేను ఆకాశముచేత అంశము ఒక్కడనై యున్నాను.” అని అనుభవముచేత తెలిసికొనిన ఘృతపుడు ర్మను కటాక్షము చేతనైనను గూడచూడడు. ఈదృశమగు అపాప ప్రవృత్తికూడ ర్మప్రవృత్తిని నిరోధింపక మానదు.

మఱియు-కర్మచేతవృత్తింపఁదగిన పురోధాశము మొదలగునది లోకమునందు ర్మకంగముగాఁజూడఁబడుచుండును. అట్లే కర్మచేత మార్పు నొందింపఁదగిన రోమరసము మొదలగునదియు, పొందదగిన మంత్రములు మొదలగునదియు, సంస్కరింపఁదగిన వ్రీహి (దాన్యము) మొదలగునదియు కర్మశేషము కావచ్చును.

కర్మ శేషమగు వస్తువున కుండఁదగిన వ్యాపకమగు ఉత్పాద్యత్వాదిలక్షణము ఆత్మ తత్త్వమునకు లేకుండుటవలన ఆత్మయాదాత్మ్యము కర్మశేషము కానేరదు. ఇంతేగాక నాకిది పాదవము. నేను దీనిచేత కర్మ చేయవలయునను అహంకారముతోఁగూడి యుండిన యెడల ఆత్మ కర్తకావచ్చును. ఆత్మయొక్కపారమార్థిక స్వరూపము కర్తయు భోక్తయుఁగూడకావిఁగానున్నది. కావున నది కర్మయందుపమోగించునది కాదని చెప్పుచున్నాడు.

(శాంకర భాష్యావతారిక)

ఏవం లక్షణమగు (కుద్ధత్వాదిలక్షణమగు) ఆత్మయొక్క యాదాత్మ్యము ఉత్పాద్యముగాని, వికార్యముగాని, అప్యముగాని, సంస్కార్యముగాని, కర్తృ భోక్తృరూపముగాని కాదు గదా! కావున అట్టి స్వరూపము కర్మశేష మెట్లుగును?

[ఆత్మతత్త్వము పుట్టింపఁదగినదిగాని, మార్పఁదగినదిగాని, పొందఁదగినదిగాని, సంస్కరింపఁదగినదిగాని అగునెడల నది కర్మకు అంగము కావచ్చును. కాని ఆత్మస్వరూపము పుట్టుకలేనిదియు మార్పులేనిదియు తనయొక్క స్వరూపమే యగుటవలన పొంద రానిదియు, కుద్ధమైనదియు అగుచున్నది. కావున నది కర్మశేషము కానేరదని భావము.]

(శాంకర భాష్యావతరణిక)

ఈకావాస్యోపనిషత్తు మాత్రమేతాక సర్వోపనిషత్తులును గూడ ఆత్మయాదాత్మ్యమునే నిరూపించి ఉపసంహరింపఁబడు చున్నవి. కావున ఆత్మ స్వరూపనిరూపణమే ఉపనిషత్తత్పర్యము.

(అవందగిరి)

దీనియందు “ఈకావాస్యమ్” అని ఉపక్రమించి “నదవ్యగామ్యిక్రియ” అని ఉపసంహారము కావించఁబడినది. ఈమంత్రమున నదునుమన్న మంత్రము లలో “అవేదదేవ” తదంతరవ్య సర్వవ్య” అని అధ్యాసముచేతని “నైసద్దేవా



అప్పువన్” అని, ఆపూర్వతా సంకీర్తనముచేతను “కోమోహః కళోః ఏకత్వమును  
వస్యతః” అని పరివర్తనము కీర్తింపబడినచేతను “కుర్వన్నే వేహ” అని, జీవితేచ్ఛగం  
మనుష్యునకు కర్మకరణము ననువదించి, “అనుగ్వానామ” అని అజ్ఞాని నిందచేక  
వికాత్మ్యదర్శనమును ముతించుటచేతను “తస్మిన్నపోమాతరిశ్వాదధాతి” అని ఉప  
పత్తి (యుక్తి) చేతను ఈ యవనిషత్తునకు “అత్కయొక్కటిమే అనునంశమును  
బోధించుటయే” తాత్పర్యమును వభిప్రాయము తెలియుచున్నది.

ఇట్లే దీనికంటె భిన్నములగు ఉపనిషత్తులన్నిటియందునుగూడ 1 ఉపక్రమ  
2 ఉప సంహార 3 అభ్యాస 4 అపూర్వతా 5 పరివర్తన 6 అర్థవాద 7 యుక్తు  
లను తాత్పర్యలింగములను “తత్త్వలోక” మను గ్రంథమునందు మేము వ్రాచిరించు  
యందుటవలన విచట విస్తరించువారలముకాము. మఱియు ఉపనిషత్తులకు ఆత్మ  
యాధాత్మ్యవిరూపణము నందే జరివత్తరమగు తాత్పర్యము గలదను నంశమును  
విరూపించుటకు తదితరములగు గీతాదులయందున్న ప్రత్యయ సంవాదము (జ్ఞానము  
నందలి పోలిక) కూడ ప్రసిద్ధమగు కారణమని చెప్పుచున్నాడు.

ఉపనిషత్తులు తెలుపుచున్న అర్థమునే భగవద్గీతయు మోక్ష శాస్త్రములును  
గూడ తెలుపుచున్నవి. కావున అత్కయొక్క ఏకత్వమును నిరూపించుటకు వేరొక  
ప్రమాణములేదని కప్పిపుచ్చుటకు వీలు కలుగనేరదని చెప్పుచున్నాడు.

(కాంకర భాష్యావతరణిక)

గీతలును మోక్షధర్మములునుగూడ ఆత్మ యాధాత్మ్యమునే  
ప్రధానముగా విరూపించుచున్నవి. కావున విట్లు ఆత్మయాధాత్మ్య  
ప్రతిపాదకములగు ఉపనిషన్మంత్రములు కర్మశేషములు కానేరవు.

( అ నం ద గీ త )

“నమం పర్వేషుతూతేషు తిష్ఠన్తం పరమేశ్వరమ్  
వివశ్యత్స్వవివశ్యన్తం యః పశ్యతి పవశ్యతి”

ప్రాణులన్నిటియందును ఏకరూపముతోమండి అవి నశించుచున్నను నశించని  
పరమేశ్వరుని జూచుచున్నవాడే చూచుచున్నవాడు. ఇక్కడి గీతలును.

“ఏక ఏవహ భూతాత్మా తూతే తూతేవ్యవస్థితః  
ఏకేన బహుధాచైవ దృశ్యతే జలవన్ద్రవత్”

“ప్రాణులన్నింటి యందునుగూడ అత్కయొకడే యగుచున్నను జలం  
నందు ప్రవహించుచున్న చంద్రునివలె అనేకులుగా కనబడుచున్నాడు”

ఇత్యాది మోక్షకాస్త్రములునుగూడ అత్మయొక్క ఏకత్వమునే బోధించుట యందు కాత్వర్యము గలిగియుండుటవలన సంవాదము కానిపించుచునే యున్నది. కావుననుఅత్మైక్య ప్రతిపాదకములగు “ఈశావాస్యమ్” ఇత్యాది మంత్రములు కర్మాంగములు కానేరవు.

అచ్చ ఒక్కడే యగునెడల కర్మాధికారి లేకుండుటవలన వేదోక్తమగు కర్మ కాండము ఉచ్చేదింపఁబడినది శంకింప నక్కరలేదని చెప్పుచున్నారు.

కాంకర భాష్యావతారిక:—

కావున అత్మలు భిన్నులు. కర్తలు భోక్తలు. అపరిశుద్ధులు పాపవిద్ధులు అను నజ్ఞానముగల కర్మ పరాయణులు నుద్దేశించి లోకబుద్ధి సిద్ధములగు కర్మలు విధింపఁబడినవి.

( అ న ం ద గి రి )

ప్రాణులను హింసింపఁగూడదను శాస్త్రార్థమునందు నిశ్చయముగలవానికి శ్వేనాది విధిప్రమాణము కానట్లు బెప్పరిషదమగు అత్మయావాత్మ్య విజ్ఞానముగల పురుషునకు కర్మకాండము ప్రమాణము కాకున్నను కీవ్రకోధముచేత అక్రమింపఁ బడిన మనస్సుగలవానికి శ్వేనాదివిధి ప్రమాణమగునట్లు మిథ్యాశ్మి ద్భయము పురుషునకు కర్మవిధి ప్రమాణమేయగునని భావము.

ఈ విషయమున తైత్తిరి ప్రభృతులకుఁగల సమ్మతిని చెప్పుచున్నారు.

(కాంకర భాష్యావతారిక)

దృష్టమగు బ్రహ్మవర్చస్సు మొదలగునదియు అదృష్టమగు స్వర్గము మొదలగు నదియు అగు కర్మ ఫలమును గోరుచున్న వాఁడను “నేను ద్విజుడను-కర్మచేయుటకు తగని పొట్టవాఁడను గాని గ్రుడ్డివాఁడనుగాని కాను”. అని తన్నెఱిగిన కర్మవేత్తయగు పురుషుఁడు-కర్మ నొనర్చుటకు అధికారి యగుచున్నాఁడు” అని-కర్మాధికారవేత్తలు చెప్పుచున్నారు గదా!

(అ న ం ద గి రి )

కోరికగలవానికి కర్మయందధికారముగల దక్షనంశము (పూర్వమీంసలో) వస్తాద్యాయమునందు ప్రతిష్ఠాపితము-మిథ్యాజ్ఞానములేనిదే కోరిక కలుగదు. అత్మ స్వరూపనిష్ఠునకు-భోగ్యవిషయముల యందభిలాషమును-కరీరేంద్రియ సామర్థ్యము చేత నేను సమర్థుఁడనను నభిమానమును, కలుగదు గదా! కావున అత్మ తత్త్వ ప్రకాశకములగు మంత్రములు-కర్మవిధి శేషభూతములను ప్రమాణాంకర విరుద్ధ ములును కావు. కావున-అయ్యవి ప్రయోజన హతములు గూడ నగు ననునంశమును చెప్పుచున్నారు.

(శాంకర భాష్యావతారిక)

ఈ మంత్రములు-ఆత్మతత్త్వమును ప్రకాశింపఁజేయుటవలన  
స్వాభావికమగు అజ్ఞానమును (ఆత్మను తెలియకుండుట-అను ఆత్మా  
జ్ఞానమును) నివర్తింపఁజేయుచు-శోక-మోహాది సంసారధర్మమును  
తొలఁగించుటకు సాధనమగు-ఆత్మైకత్వాది విజ్ఞానమును గలిగించు  
చున్నవి.

ఈయవతరణిక వలన-ఏకాదుపనిషత్తునకు సంబంధించిన-  
ఆధికారి-విషయము-సంబంధము-ప్రయోజనము-అను - అనుబంధ  
చతుష్టయము తెలుపఁబడినది. ఇంక మంత్రములను సంక్షేపముగా  
వ్యాఖ్యానించెదము.

[ఆధికారి-నిత్యనిత్యవివేకాదిసాధన చతుష్టయ సంపన్నుఁడు  
విషయము-ఆత్మతత్త్వము -సంబంధము-ఆధికారియగు ముముక్షువు  
నకును విషయమగు ఆత్మతత్త్వమునకునుగల జ్ఞాతృ-జ్ఞేయరూప  
మగు సంబంధము, ప్రయోజనము-ఆత్మతత్త్వజ్ఞానముచేతి సమూల  
మగు శోక మోహాదికమును నివర్తింపఁగలదుచేతి గు స్వరూపా  
నందా విర్భావము].

ఓం నమోభగవతే శ్రీరమణాయ

శ్రీ భారతీ దేవ్యై నమః.

వాజసనేయ సంహితోపనిషత్తు

(అను నామాంతరము గల)

ఈశావాస్యోపనిషత్తు

ఓం పూర్ణమక్షః పూర్ణమిదం పూర్ణాత్ పూర్ణ ముదచ్యతే  
పూర్ణస్య పూర్ణమదాయ పూర్ణమేవావ శిష్యతే॥

ఓం శాన్తి శాన్తి శాన్తిః.

ఓం ఈశావాస్య విదిగ్ంసర్వం యత్ కిచ్చ జగత్యాం జగత్  
తేన త్యక్తేన భుజ్జీదామాగృధః కస్యస్విధనమ్॥

కందము :—

“ఈశావాస్యము” జగమున

నౌ సకల జగమ్ము, దానిత్యజియించి ధృతిన్

నీ సద్రూపముగె కొను;

మానఃగొనకు మెవని ధనము నందును, సుమతీ!

పదచ్ఛేదము :—

ఈశా-వాస్యమ్-ఇదిమ్-సర్వమ్-యత్-కిచ్చ - జగత్యామ్-  
జగత్-తేన-త్యక్తేన-భుజ్జీదాః-మా-గృధః-కస్య-స్విత్-ధనమ్.

టీ :— జగత్యామ్=ఈ బ్రహ్మాండభూమియందు యత్కిచ్చ= ఏదేదిగలదో, ఇదిసర్వంజగత్=సర్వరమగు ఈలోక మంతయు ఈశా=ఈశ్వరునిచేత, వాస్యమ్=ఆచ్ఛాదింపఁదగియున్నది తేన= అటువంటి (ఇదియాశ్వర స్వరూపమే అనునట్టి) త్యక్తేన=త్యాగ ముచేత, భుజ్జీదాః=ఆత్మనుపాలించు కొనుము-కస్యస్విత్=ఎవ్వని యొక్కయు, ధనమ్=ధనమును, మాగృధః=కోరకుము..

కాంకర భాష్యము:— ఈష్టఇతిఈట్, తేన=ఈశా-అను నదివ్యుత్పత్తి. శాసించువాడు “ఈట్” అని చెప్పబడును. అతనిచేత ఆచ్ఛాదింపఁదగిన లోకము “ఈశావాస్యమ్”. అని చెప్పబడును.

ఈ భూమియందు అనగా లోకములన్నిటియందును చూచరమును నశ్వరమును అగు ఏయేవస్తువుకలదో అది అంతయును గూడ పరబ్రహ్మ స్వరూపమును, మాయోపాధివలన ఈశనకర్తృత్వముగల ఈశ్వర స్వరూపమును, అగు పరమేశ్వరునిచేత ఆచ్ఛాదింపఁడగియున్నది. ఆపరమేశ్వరుఁడే నిజరూపముచేత సచ్చిదానందరూపమును, నిర్గుణమును, నిష్క్రియమును, అనిక్రియమును, భేదరహితమును, ఏకమును అగు పరమాత్మయై యున్నను, మాయోపాధియను స్వశక్తితోడి సంబంధమువలన సర్వేశ్వరుఁడై సర్వ లోకములకును, సర్వ జంతువులకును, ఆత్మయై (స్వరూపమై) అనఁగా ఆజంతువుల యందుగల దేహేంద్రియ ప్రాణ మనోబుద్ధి అనిద్యులకుఁబుటాదులకు పృథివివలె స్వరూపమై యున్నను వాని లోపల వానికంటె భిన్నమై వానిని ప్రకాశింపఁజేయు నదియగు ప్రత్యగాత్మయై (దేహేంద్రియ ప్రాణమనోబుద్ధులకంటె వేరయి దానియందు వ్యాపించుచు) ఉండి శాసించుచున్నాఁడు. ఒకానొక చక్రవర్తివలె గాక ఈశ్వరుఁడు ఈ దేహేంద్రియ ప్రాణమనోబుద్ధులకు సాక్షియైయుండి ఈ జంతువులనన్నిటిని గూడ ప్రేరణ చేయుచున్నవాఁడువలె ఉండుటవలన ప్రతివ్యక్తినిగూడ శాసించుచున్నాఁడని తెలియునది.

కావున ఈలోకములకును, ఈదేహాదులకునుగూడ ఈశ్వరుఁడే స్వరూపమనియు, అవిద్యాకల్పితమగు భ్రాంతి చేత ఇవి యన్నియు అసీశ్వరరూపముగా (ఈశ్వరునికంటె వేరైన) నామ రూపక్రియాత్మక లోకదేహాది రూపముగా గ్రహింపఁబడి యున్నవనియు, ఇదియంతయు ఈశ్వరుఁడేలేక ఈశ్వర స్వరూపమాత్రిమగు ఆత్మయేఅనియు, అనుభవముచేత నెఱుంగుటయే ఆచ్ఛాదించుటయనియు తెలియునది.

ఇట్లు సర్వాత్మకుఁడగు ఈశ్వరుడు "నేనే" యని "నేను" కంటె భిన్నమగు ఆత్మను తెలిసికొనవలయునని ఛాందోగ్యోపనిషత్

ఈ భూమియందు అనగా లోకములన్నిటియందును చూచరమును నశ్వరమును అగు ఏయేవస్తువుకలదో అది అంతయును గూడ పరబ్రహ్మ స్వరూపమును, మాయోపాధివలన ఈశనకర్తృత్వముగల ఈశ్వర స్వరూపమును, అగు పరమేశ్వరునిచేత ఆచ్ఛాదింపఁడగియున్నది. ఆపరమేశ్వరుఁడే నిజరూపముచేత సచ్చిదానందరూపమును, నిర్గుణమును, నిష్క్రియమును, అనిక్రియమును, భేదరహితమును, ఏకమును అగు పరమాత్మయై యున్నను, మాయోపాధియను స్వశక్తితోడి సంబంధమువలన సర్వేశ్వరుఁడై సర్వ లోకములకును, సర్వ జంతువులకును, ఆత్మయై (స్వరూపమై) అనఁగా ఆజంతువుల యందుగల దేహేంద్రియ ప్రాణ మనోబుద్ధి అనిద్యులకుఁబటాదులకు పృథివివలె స్వరూపమై యున్నను వాని లోపల వానికంటె భిన్నమై వానిని ప్రకాశింపఁజేయు నదియగు ప్రత్యగాత్మయై (దేహేంద్రియ ప్రాణమనోబుద్ధులకంటె వేరయి దానియందు వ్యాపించుచు) ఉండి శాసించుచున్నాఁడు. ఒకానొక చక్రవర్తివలె గాక ఈశ్వరుఁడు ఈ దేహేంద్రియ ప్రాణమనోబుద్ధులకు సాక్షియైయుండి ఈ జంతువులనన్నిటిని గూడ ప్రేరణ చేయుచున్నవాఁడువలె ఉండుటవలన ప్రతివ్యక్తినిగూడ శాసించుచున్నాఁడని తెలియునది.

కావున ఈలోకములకును, ఈదేహాదులకునుగూడ ఈశ్వరుఁడే స్వరూపమనియు, అవిద్యాకల్పితమగు భ్రాంతి చేత ఇవి యన్నియు అసీశ్వరరూపముగా (ఈశ్వరునికంటె వేరైన) నామ రూపక్రియాత్మక లోకదేహాది రూపముగా గ్రహింపఁబడి యున్నవనియు, ఇదియంతయు ఈశ్వరుఁడేలేక ఈశ్వర స్వరూపమాత్రమగు ఆత్మయేఅనియు, ఆనుభవముచేత నెఱుంగుటయే ఆచ్ఛాదించుటయనియు తెలియునది.

ఇట్లు సర్వాత్మకుఁడగు ఈశ్వరుడు "నేనే" యని "నేను" కంటె భిన్నమగు ఆత్మను తెలిసికొనవలయునని ఛాందోగ్యోపనిషత్

సగముగా ననుభవించుటయే ఆచ్ఛాదించుట యను సర్థమును నె-  
 వలయును. ఈ విధమగు ఆచ్ఛాదనముచేత కర్తృత్వభోక్తృత్వాది  
 లక్షణమును, నామరూప కర్మాఖ్యమును, ద్వైతరూపమును,  
 వికార జాత మంతయుఁగూడ (మాయామయమగు వ్యవహార  
 మంతయుకూడ) పరమార్థసత్యమగు అత్మయేయను భావము  
 త్యజింపఁబడును. ఇట్లు విడుచుటయే త్యాగము. "ఆత్యాగము  
 అత్మను రక్షించుకొనుము" అని చెప్పఁబడినది. కావున ఏవంవిధ  
 ఈశ్వర భావ నాయుక్తునకు పుత్తాద్యేషణాత్రయ సన్యాసమున  
 అధికారముగాని కర్మలయందుఁగాదు. [ఇచటత్యాగశబ్దమునకు మా-  
 సికమును శారీరకమును ఆగు సన్యాసమే అర్థమగును] త్యాగము  
 చేత (ఇట్టి సన్యాసముచేత) విష్క్రియమగు అత్మస్వరూపమునందు  
 ఉండుటకు అనికూల్యము కలుగును. సర్వమును ఈశ్వరాత్మకమే  
 యను భావనలేనియెడల విడువఁబడిన పుత్తాదులుగాని మరణించిన  
 పుత్తాదులుగాని-ఆత్మసంబంధులు కాకుండుటవలన అత్మనురక్షింపఁ  
 జాలరు. కావున ఇట్లు భావనారూపమగు జగద్బ్రహ్మ త్యాగముగఁ  
 జ్ఞాని, 'ధనేషణ-దారేషణ-పుత్రేషణ' అను ఈషణలను విడువవలయు  
 నని చెప్పుటకు దవవిషయమగు కాక్షను విడువవలయునని-మాధ  
 సికమగు త్యాగము [సన్యాసము] ఉపదేశింపఁబడినది అట్టి సన్యాసికి  
 శరీరమునందు ధరించుట ఉపయుక్తమగు కొరకైన ఆచ్ఛాదన భిక్షా-  
 ప్తవృత్తిమాత్రము సముచితమేయగును. అయినను వాని కంటె  
 న్యతిక్తమగు ద్వివ్యములను గూడ సంగ్రహించుటకు ఒకప్పుడు  
 రాగముకలగవచ్చునని తన్నిరోధమునందు ప్రియత్నము చే  
 దగునను వధిర్యాయమున "నీయొక్క ధనమునుగాని, ఇతరుని  
 యొక్క ధనమునుగాని కోరకుము" అని నియమము చెప్పఁబడి-  
 నది. ఈ లోకమునందున్న వస్తు జాతమంతయుఁగూడ పరమేశ్వరు-  
 నకు సంబంధించినదియే-అను భావనచేతగాని - పరమేశ్వర స్వరూ-  
 పమే-అను భావనచేతగాని కర్మమును త్యజించిన నీవు మిథ్యావిషయ-  
 మగు కోరికను కలిగియుండరాదు. అనునదియే ఆనియమనిది.

కాంకరభాష్యవ్యాఖ్యాతయగు అనందగిరి యిట్లు చెప్పుచున్నాడు. మీది మంత్రమునందలి ప్రథమ ద్విశీయ పాదములచేత తత్త్వోపదేశము కావింపఁబడినది. తృతీయ పాదముచేత అసరివత్సజ్ఞానుడగు ముముక్షువునకు సన్యాసవిధి చెప్పఁబడినది. చతుర్థపాదముచేత అసన్యాసికి ఈ ప్రపంచాత్రయ త్యాగరూపమగు వియమవిధి చెప్పఁబడినది.

శ్రీ విద్యారణ్యభగవత్పాదులకు గురువులగు శ్రీ కంకరానంద సరస్వతీ భగవత్పాదులచే రచియింపఁబడిన “ఆత్మపురాణము”నందు మీదిమంత్రముయొక్క అర్థము క్రింది తీరున వివరింపఁబడినది. “చరాచరమగు నీ లోకమంతయుఁగూడ ఉపాదాన కారణమును, విమిత్త కారణమును, గూడ తానే యగుచున్న ఈశ్వరునిచేత వాసితమై, వ్యాప్తమై, ఆచ్ఛాదితమై, యున్నది.

నామరూప కర్మాత్మకమగు ఈజగత్తు ఈశ్వరునిచేత ఎట్లు వ్యాపింపఁబడినదియు క్రితచేత చెప్పఁబడుచున్నది.

(1) ఉపాదాన కారణమగు మట్టిచేత కుండ, బానమొదలగు ఆకార వికారములు వ్యాపింపఁబడినట్లు ఈశ్వరునిచేత బ్రహ్మాండమంతయు వ్యాపింపఁబడినది.

(2) విమిత్త కారణమగు ప్రభువుచేత లోచన ద్వారమున రాజనగరము వ్యాపింపఁబడినట్లు చూచువాడగు ఈశ్వరునిచేత ప్రపంచమంతయు వ్యాపింపఁబడినది.

(3) వెలుపలనున్న వస్త్రముచేత మానవశరీరము వ్యాపింపఁబడినట్లు వెనుపలనున్న ఈశ్వరునిచేత బ్రహ్మాండమంతయు వ్యాపింపఁబడియున్నది.

(4) లోపలనున్న పరిమళయుక్తములగు పుష్పములచేత ముశీతలజలము వ్యాపింపఁబడినట్లు లోపలనున్న ఈశ్వరునిచేత బ్రహ్మాండమంతయు వ్యాపింపఁబడియున్నది.

(5) ప్రవృత్తిహేతువులగు వాచనలచేత ప్రిణయియొక్క సంకల్పాని రూపమగు మనస్సు వ్యాపింపఁబడినట్లు అంతర్యామియగు ఈశ్వరునిచేత ప్రపంచమంతయు వ్యాపింపఁబడియున్నది.



అకాశమునందు జాగ్రత్తచేత కనఁజూచున్న గంభీర్య నగ  
రాదికము అకాశస్వరూపముకంటె వేరుగాక అకాశమేయగునట్లు  
స్త్రీపుత్రధనాధిరూపముగు బ్రహ్మాండమంతయుఁగూడ పరమేశ్వర  
స్వరూపముకంటె వేరుకాకుండుట వలన పరమేశ్వర స్వరూప  
మాత్రమేయని తెలిసి వానియందేర్పడిన స్త్రీ పుత్రధనాది దృష్టిని  
త్యజించునది లేక ఇది యంతయు ఈశ్వరునిదేయనియు, తనది  
కావనియు, వాని నన్నిటిని త్యజించునది.

“అక్కపరాణ” కర్తయగు శ్రీ కంకరావద భగవత్పాదునిచేతనే వ్యాఖ్యాత  
మగు ఈశావాస్య దీపిక ఇట్లు చెప్పుచున్నది — “జగత్తునంతను ఈశ్వర  
స్వరూపమాత్రముగా గ్రహించి ఈశ్వర తత్త్వ పాక్షికార్థ లక్షణమగు భోజనము  
నొనరింపుము.”

శ్రీ మత్పురమహాన వరివ్రాజకార్యుడును, శ్రీ మత్పరానంద తీర్థ శిష్యుఁ  
డును అగు అద్వైతానందరీప్తులు “అద్వైతానందలహరి” అనుగ్రంథముని ఈమం  
త్రము నిట్లు వ్యాఖ్యానించెను. కాత్రముల్లివలె హితమునే కానెంచును, వేద  
మాత పుట్టినది మొదలు అజ్ఞాఁడగు అపివేకి పురుషుని అనర్థహేతువగు స్వభావ  
వోప్పుతిమిండి నెవరించి పూర్వభాగమున ఆయావర్ణములకును, ఆయా అశ్రమము  
లకును, ఏముచితములగు కర్మలను విధించుచున్నది. వేదోక్తమగు సత్ కర్మా  
వరణముచేత చిత్తశుద్ధి కలుగును. అప్పుడే వేదమాత-చిత్తశుద్ధిగల పురుషుడు  
ఉపాసనలను (విద్యలను) విఁది, వానిచేత ఏకాగ్రీకము, దానిచేత వైరాగ్యమును,  
దానిచేత వానికి మోక్షము నందఁజూపయ, కలుగునపుడు వేదాంతములగు ఉపని  
షత్తులచేత వానికి అద్వైతతత్వజ్ఞానమును బోధించుటకు ప్రివర్తించును. కావున అట్టి  
యధికారికి ఇప్పుడు ఈశావాస్యోపనిషత్తు నందలి “ఈశావాస్యమ్” అనునీ  
మంత్రముచేత ఆకుఁగ్రామాత-తత్త్వము నుపదేశించుచున్నది. ఈలోకమునందు కనఁ  
జూచుచున్నదియు, మహాదాది భూత భౌతికాత్మకమును, కార్యరూపమును అగు  
జగత్తు అంతయుఁగూడ 1) నచ్చిదావంద కూటస్థ రూపుడును, 2) విశ్వరూపు  
డును (విరాడూర్జును) అగు పరమేశ్వరుడే యని చూడవలయున” అని.

దీనివలన పరమేశ్వరునికు (1) నచ్చిదావందైకరసమును, విద్వికారమును  
అనంతమును అగు సత్యస్వరూపము (2) పురుషసూక్తమునందును, భగవద్గీత  
యందును చెప్పుబడిన పహస్రశీర్షాది వివిధావయవ విభాజితమును, దివ్యద, వైచేత  
మాదేదగివదియు, సగు విశ్వరూపము (3) అజ్ఞానలందరిచేతను వ్రేళ్లముగాచూడఁ  
జూచుచున్నదియు, మాయా కల్పితమును అగు ప్రపంచరూపము, అను రూప  
త్రయమున్నదని తెలియవది. ప్రపంచరూపముకంటె జ్యోతిర్మయమగు విశ్వరూప  
ము, మాక్షమును, వ్యావకమును, చిత్తమును, శ్రేష్ఠమును అగుచున్నదనియు,  
దానికంటె నచ్చిదావందరూపమగు బ్రహ్మస్వరూపము, మాక్షమును, వ్యావక  
మును, చిత్తమును, శ్రేష్ఠమును, అగుచున్నదనియు తెలియవది.

విశిష్టాద్వైతపరములగు వేదాంతదేశికాదుల వ్యాఖ్యలయందు ఈ మంత్రాస్త్రమిట్లు తెలుపబడినది.

“ఈశ్వరుడనగా విష్ణువు. ఆ యీశ్వరుని కంటె భిన్నమై చిద్రూపమగు జీవుడు అచిద్రూపమగు జడ పదార్థము అగు ప్రపంచమంతయు, సర్వ నియంతయు. పురుషోత్తముడును, విష్ణు స్వరూపుడును అగు ఈశ్వరునిచేతనే వ్యాప్తమైయున్నది. స్వరూపముచేతను, ధర్మముచేతను, మార్పునొందిన భోగ్యభోక్తృరూపమగు వస్తు జాతము పరమేశ్వరునిచేత వ్యాప్యమును, దార్యమును అయి యుండుటవలన వాసుదేవ రూపముగాని నస్తువులేదు” అని ఇట్లు త్యజింపబడిన జగత్తుచేత దేహధారణ మాత్రోపయోగియగు భోగ్యపదార్థవర్గముననుభవింపుము. లేక క్రింద తెలుపబడిన త్రివిధమగు త్యాగముచేత పదార్థజాతముననుభవింపుము.

1) “ఇదినాపనికాదు” పరమేశ్వరుని పనియే” అని కర్మయందలి మమత్వమును విడుచుట కర్మవిషయమగు త్యాగము.

2) ఈకర్మయొక్క ఫలమునాదికాదు; పరమేశ్వరునినియే. అని ఫలమును త్యజించుట ఫలవిషయమగు త్యాగము.

3) “ఈపని చేయువాడు పరమేశ్వరుడే కాని నేనుకాను” అని కర్తృత్వమును విడుచుట కర్తృత్వవిషయమగు త్యాగము.

ఇట్లు త్రివిధమగు త్యాగముచేతను భగవద్భోగమునందు అంతర్గమగు స్వభోగముగలవాడవై పదార్థములననుభవింపుము. బంధుమిత్రులయొక్కగాని, తదితరులయొక్కగాని, ధనమును కోరకుము. పరమేశ్వరేచ్ఛచేత లభించిన స్వవస్తువునే మీద చెప్పబడిన త్యాగముచేత భుజింపుము. ఇందు చెప్పబడిన ఈశ్వరుడు రుద్రుడుకాదు.

“ఏషనర్వభూతాంతరాత్మా అవహత పాపాః, దివ్యో, దేవ ఏకో, నారాయణః” అని పర్వాంతర్యామిగా ప్రసిద్ధుడైన నారాయణుడే యగును.

శ్రీమదానందతీర్థవిరచితమగు ద్వైతమత ఛాప్యార్థ సంగ  
హము ఇటున్నది అన్వితంత్రమగు ప్రపంచమంతయుగూడ ఆత  
యొక్క ప్రప్రతికౌటకు ఈశ్వరునకు అవాసయోగ్యమగుచున్నది  
కావున స్వతంత్రుడగును. పరిమకారణమును అగు ఈశ్వరునిచే  
(విష్టపచేత) త్యక్తమైనదియు; అనగా ఈయఁబడినదియు  
యదృచ్ఛాలబ్ధమును, అగుని తముచ్ఛత భోగము నొనరింపుము  
ఈశ్వరునికిఁ బె ఇతిరులును. అన్వితంత్రులను (పరాధీనులును  
అగు రాజాదుల వలన ధనమును తోరకుము.

### స్వాభిప్రాయము.

జగత్తు జీవుఁడు - ఈశ్వరుఁడు - అనువాని లక్షణములన  
ఆత్మకమతములన్నియుఁగూడ నిరూపించుచున్నవి. వానియంద  
భిన్నాభిప్రాయములు కాన్పించుచున్నవి. అయినను ఆయాసిద్ధాంత  
ముల—ఆయామత కర్తల జ్ఞాన పరిపాక భేదము ననుసరిం  
పరచుచున్నవి. ఈసిద్ధాంతముల నన్నిటిని ఆయాసాధనదశ  
యందంగీకరించుచు, భేదిరహితమగు అద్వితీయ తత్త్వస్వరూ  
మును వివరించునవియగు యోగవాసేష్ఠాది ప్రాచీన గ్రంథమ  
లందు విరూపింపఁబడినదియు, శ్రీ శంకర భగవత్పాదుల వారి చే  
షనరుద్ధరించి సిద్ధాంతీకరింపఁబడినదియు, అగు అద్వైతమతమ  
జగత్ప్రకంసాపాత్రమును, సర్వోత్కృష్టమును నై వెలయుచున్నది  
కాఁగా-అద్వైతము శంకర కల్పితముకాదు. అందలి ఆభిప్రాయము  
ననుసరించిరింది విషయమును ప్రదర్శించుచున్నాను. అవ్యక్తమను  
మాయతోఁగూడిన విరుణపరబ్రహ్మమునకు ఈశ్వరుఁడను పేరు  
గలిగెను. జగద్రూపమగు జడపదార్థమును, చేతనమని చెప్పఁబడు  
చున్న జీవపదార్థమును గూడ విజస్వరూపముచేత సచ్చిదానంద  
అద్వితీయస్వరూపుఁడును-మాయోపాధిచేత ఈశ్వరస్వరూపుఁడును.  
అగు పరమాత్మచేతనే వ్యాపింపఁబడియున్నవి, మాయోపాధికుఁడగు

ఈశ్వరునినుండి జీవజగత్తులు కలిగినట్లున్నవి. నేను మనుష్యుడను  
యవకుడను-సుందరుడను-చక్రవర్తిని-భోగయుక్తుడను" అను  
నిట్టి తలంపులకు ఉపాధిమే నేనను భ్రాంతియేకారణమై యున్నది.  
ఈశ్వరుడు నిజమాయాశక్తిచేత అవిద్యగాను, బుద్ధిగాను,  
మనస్సుగాను, ప్రాణముగాను, ఇంద్రియములుగాను, స్థూలదేహ  
ముగాను, తోచుచు-జీవులహృదయదేశములయందు ఈ దేహాదుల  
కంటె భిన్నమగు ప్రత్యగాత్మస్వరూపమున నిజరూపముతోగూడ  
వెలయుచున్నాడు. పరమార్థదృష్టియందు మాయారూపము-నిజ  
రూపము అనుభేదములేక ఏకమే యగుచున్నాడు. బహుజన్మార్జిత  
మగు వుణ్యోపరిపాకముచేత చిత్తభుద్ధి కలిగి, దానివలన విషయ  
ములయందు దోషదృష్టి యేర్పడి, వానియందలి నిరసన భావము  
వలన విరక్తికలిగినపుడు ముముక్షువుగ జీవునకు గురుప్రసాద  
లబ్ధమగు పంచకోశ వివేకమువలన ప్రత్యగాత్మ స్వరూపసాక్షా  
త్కారముకలుగుచున్నది. ఈశ్వరుడే ప్రత్యగాత్మ స్వరూపము  
చేతి ప్రాణులహృదయదేశ మందుండుటవలనను ప్రత్యగాత్మ  
ఈశ్వర నికంటె వేరుకాకుండుటవలనను అత్మదర్శనము ఈశ్వర  
దర్శనమే యగుచున్నది. ఎప్పుడునునుష్యునకు ఆనాది అవిద్యా  
వ్యాప్తమగు జీవత్వభ్రాంతి తొలగెను అపుడతడు ఆరూఢు  
డగు. అతనికి "ఇదయంతయుగూడ ఈశ్వర స్వరూపమాత్రమే"  
అను జ్ఞానముకలుగును. సాధనదశయందు అతడు కర్మను,  
కర్మక్లెష్మమును, కర్మఫలమును, గూడ పరమేశ్వరునియందే నమ  
ర్పించును. "అవితనవికా"వని ఈకర్మాదులను | మనస్సుచేతగాని 2  
మనశ్శరీరముల రెటిభేతమగాని త్యజించును. కర్మలయందు  
ఆసక్తి విడిచి కర్మలనొనర్చువాడగు మొదటివాడు కర్మయోగి  
గాను. మనస్సుచేతనేగాక శరీరముచేతగూడ కర్మలను విడిచిన  
రెండవవాడు జ్ఞానయోగి (నవ్యాసి) గాను చెప్పబడుచున్నాడు.  
ఆరూఢస్థితియందున్న జ్ఞాని జీవజగత్తులు మాయాకల్పితములగుట  
వలన వాని యందుగల నామరూపములు అన్యతములు-అను

పాఠమార్థికదృష్టి నాశ్రయించి-వానిని తిరస్కరించి - పఠమా  
చూచును. అట్టి జ్ఞానికి మాయారూపములందును, వానిరోపలను,  
వెలుపలను పఠమాత్మ తానే యగుచున్నాడు. ఇట్లు సర్వమును  
బ్రహ్మముగాఁజూచుటవలన జగద్దృష్టిని త్యజించిన సాధకు  
కూడ సత్యస్వరూపానుభూతినే పొందును. ఈ సాధకునకు ప్రాఠ  
ధీనమగు దేహాత్మదృష్టినుద్దేశించి “ఎవ్వనిధనమును కోరకు”మను  
వియమవిధి చెప్పఁబడినది. ఈనియమము ఆరూఢునకు లేదు,  
ఆరూఢునకు దేహము నందాత్మదృష్టి కలుగదు. కావున వానికి  
నియమములేదు. ఈయంశ మంతయు ఈశావాస్యమ్ అను ఈ  
మంత్రమునందు సంగ్రహింపఁబడినదని విజ్ఞులగు ర్మితురుగా

[స్వాభిప్రాయము ననుసరించి నిరూపింపఁబడిన-మతము  
లందలి భిన్నవిషయముల విమర్శ.]

జగత్తుకంటె జీవుఁడును-జీవునికంటె-ఈశ్వరుఁడును భిన్ను  
లై యున్నారు. జీవజగత్తుల యందీశ్వరుఁడు అంతర్యామియై  
వ్యాపించి యుండుటవలన నవి ఈశావాస్యములగుచున్నవి. ఈ “జీవ  
జగత్తులుసత్యములే” అనిద్వైతము చెప్పుచున్నది. వ్యావహారిక  
దృష్టియందు-జీవ-జగత్తులు సత్యమనియు దాని యందీశ్వరుఁడు  
అంతర్యామియై వ్యాపించియున్నాఁడనియు, అంగీకరించి, పాఠ  
మార్థికదృష్టియందు జీవ-జగత్తులు మాయాకల్పితము లగుటవల  
నను వానికి బ్రహ్మసత్తకంటె భిన్నమగు సత్తలేకుండుటవలనను  
అవి బ్రహ్మమాత్రమే అని అద్వైతమునిరూపించుచున్నది.

“అవి బ్రహ్మ మాత్రమే” అనుట వలన జీవ-జగత్తుల  
యందగు నామరూపభేదమసత్యమని సిద్ధించుచున్నది.

శ్రీశంకర భగవత్పాదుల వారు స్వాత్మనిరూపణమునందిట్లు  
చెప్పియున్నారు.

“విశ్వమనునదివీది? దీనికి రూపమేది? ఇదియెట్లుకలిగినది?  
దీనికి కారణమేమి?” అని బుద్ధిమంతుఁడేనాఁడగు చింతింపఁ  
దగదు. ఇది “మాయ” అనియే విచారించునది.

“కట్టచేత చేయఁబడిన ఏనుఁగునందు బాలునకు కట్ట కనఁబడకున్నది. అది “కట్ట” యని తెలిసిన విమర్శకునకు ఏనుఁగు కనఁబడకున్నది”.

“అజ్ఞానకు జగత్తునందు పరమాత్మ కనఁబడకున్నాఁడు. విజ్ఞానకు పరమాత్మయందు జగత్తుకనఁబడకున్నది. కావున నిట్లు సర్వమును బ్రహ్మమాత్రిముగాఁజూచుచు జగద్రూపమును త్యజించి యాత్మను పరిపాలించుకొనుము” అను సర్వమును గ్రహించునది.

మాయోపాధికుఁడగు నీశ్వరుఁడు బ్రహ్మ-విష్ణు-రుద్ర (మ హేశ్వర) నామములచేత సగుణ సాకార స్వరూపుడై యున్నాఁడు.

కావున వ్యావహారిక దృష్టిచేత విచారించు నెడల ఈ త్రిమూర్తులు ముగ్గురును గూడ “ఈశావాస్యమ్” అని ఇందుచెప్పఁబడిన ఈశ్వరునికంటె భిన్నులేయగుదురు. ఏకోరుద్రః” ఇత్యాది శ్రుతులయందును “దివ్యోదేవ ఏకోనారాయణః” ఇత్యాది శ్రుతులయందును వినఁబడిన రుద్ర-నారాయణాది శబ్దములు-మీది మంత్రమున చెప్పఁబడిన పరమాత్మయగు ఈశ్వరునే తెలుపును కాని వీరిని తెలుపవు. పరమార్థ దృష్టిచేత వీరుగూడ బ్రహ్మమే యగుచున్నారు. “మీది మంత్రమునఁజెప్పఁబడిన ఈశ్వరుఁడు-రుద్రుఁడు కాఁడు. నారాయణుఁడే యగును.” అని చెప్పుటకుఁగాని “మీది మంత్రమున జెప్పఁబడిన ఈశ్వరుఁడు నారాయణుఁడుకాదు; ఈశ్వరుఁడను ప్రసిద్ధనామముగల రుద్రుఁడేయగును.” అని చెప్పుటకుఁగాని కారణము స్వమతాభినివేశమేయగును. శివుఁడును విష్ణువును భిన్నులుకారు.

“శివాయ విష్ణురూపాయ  
శివ రూపాయ విష్ణవే”

ఇత్యాదులిందులకు ప్రమాణములై యున్నవి.

పురాణాదులయందు ప్రసిద్ధినొందిన బ్రహ్మ-విష్ణు-మహేశ్వరులుకూడ ఉపాధిభేదము చేతనే భిన్నులగుచున్నారు. కాని ఔపాధిక దృష్టిత్యాగముచేత వారికిఁగూడ ఏకత్వమే సిద్ధించునని విజ్ఞులు గుర్తింతురుగాత :

ఇట్లు (1) జగద్రూపము (2) జీవరూపము (3) బ్రహ్మాది దేవతారూపము (4) నిశ్వరరూపము అనుసర్వమును గూడ నిర్గుణమును, సచ్చిదానందమును అగు ఈశ్వరుని చేతనే ఆచ్ఛాదించి యున్నది. అనగా ఈశ్వరస్వరూప మాత్రమని చూడఁదగి యున్నది. కావుననే “ఈశావాస్యమిదంసర్వమ్” అని చెప్పఁబడినది.

(శ్రీ కాంకర భాష్యావతారిక)

ఆత్మజ్ఞానముగలవాఁడు పుత్త్రాదీషణాత్రయమును ననసించి-ఆ యాత్మజ్ఞాన నిష్ఠచేత-జనన-రోగ-జరా-మరణరూపమగు సంపార ప్రవాహమునుండి ఆత్మను (తనను) రక్షించుకొనఁదగు నను వేదార్థము ప్రథమ మంత్రమునందిట్లు నిరూపించి-

ఆత్మనెఱుఁగనివాఁడు-స్వాత్మగ్రహణమునందు శక్తుఁడ కానేరఁడు. కావున విష్ణుదాయజ్ఞానికొఱకు క్రింది మంత్రముచేత వీరుంశముపదేశింపఁబడుచున్నది.

కుర్వన్నేవేహ కర్మాణి  
జిజీవీషేచ్ఛతగ్ం సమాః  
ఏవంత్యయినాన్యధేతోఽస్తి  
నకర్మ లిప్యతేనరే॥

కర్మలనొనర్చుచునె యీజగమునందు  
బ్రతుకఁగోరుము శతవత్సరములు వత్స :  
మానవుడవై న నీకిట్లుమనుటకంటె  
పంథ మతిలేదు దీనపాపంబురాదు.

పద :— కుర్వన్-ఏవ-ఇహ-కర్మాణి-జిజీవిషేత్-శతగ్ం-  
సమాః - ఏవమ్ - త్వయి-న-అన్యధా-ఇతః-అస్తి-న-కర్మ-లిప్యతే-  
నరే॥.

ప్రతిపదార్థము :— ఇహ = ఇక్కడ-కర్మాణి = అగ్ని  
హోత్రాదులగు కర్మలను-కుర్వన్ + ఏవ = కుర్వన్నేవ = చేయుచునే  
శతంసమాః = నూరు సంవత్సరములును-జిజీవిషేత్ = జీవింపఁగోర  
వలయును-ఏవమ్ = ఈప్రకారముగా జీవింపఁగోరుచున్న-నరే =  
మనుష్యుడనను అభిమానముఁగల త్వయి = నీవిషయమన-ఇతః =  
ఈయగ్నిహోత్రాది కర్మలనొనర్చువిధికంటె-అన్యధా = మఱియొక  
విధము నాస్తి = లేదు (దీనిచేత) కర్మ = అశుభకర్మ-నలిప్యతే =  
(నిన్ను) బంధించునదికాదు. (ఇందు “శతమ్” అను పదమునకు  
నూటయిరువది వత్సరములు. అని యొక వ్యాఖ్యయందున్నట్లు-  
శ్రీగాఁధి మహాత్ముడు ప్రవచించియుండెను).

(శాంకర భాష్యార్థము)

(అజ్ఞుడవగు గృహస్థుడా ! ) అగ్నిహోత్రము మున్నగు  
కర్మలను చేయుచునే పురుషాయువుగా నిరూపింపఁబడిన నూరు



వత్సరములును గూడ జీవింపఁగోరుము. మనుష్యమాత్రుఁడన  
అభిమానము గలవాఁడవును, జీవితేచ్ఛగల వాఁడవును అగు నీ  
శాస్త్రోక్త కర్మ నిర్వహణముకంటె భిన్నమగు (వేరొక) మార్గము  
లేదు. ఇట్లు చేయుటవలన నీకు పాపముకలుగదు,

ప్రశ్న :— పూర్వోక్తమగు ప్రథమమంత్రముచేత ననా  
సికి జ్ఞాననిష్ఠయు—ద్వితీయ మంత్రముచేత :— జ్ఞాన నిష్ఠయం  
శక్తి లేనివానికి కర్మనిష్ఠయు చెప్పఁబడినవను నంశముమీఁది మంత  
ములవలన తెలియఁబడునా ?

ఉత్తరము :— జ్ఞానమునకును, -కర్మకునుగల విరోధము  
పర్వతమువలె చలింపదను నంశము, పూర్వోక్తమగు నవతాఁ  
యందు తెలుసఁబడినది. దానిని విస్మరించితివా ?

మీఁది మంత్రములయందుఁగూడ “తేనత్యత్తేనభుచ్చోదాః  
మాగృధః కస్యస్విద్ ధనమ్”.

“జగద్ దృష్టిని త్యజించి అత్మను రంజితుకొనుము. ఎవ్వరి  
ధనమును (నీధనమును, పరధనమును) గూడ కోరికము”.

“కుర్వన్నేవజిజీవిషేత్” “కర్మచేయుచునే జీవింపఁగోర  
వలయును.” అనువాక్యములచేత జ్ఞానమునకును; కర్మకునుగల  
విరోధము స్ఫుటికరింపఁబడినదిగదా ?

“ఈశావాస్యమ్” అను నిందలి ప్రథమ మంత్రమేగాక  
“నజీవితే, మరణే, వాగృధింతుర్వీత. అరణ్యమియాత్. తతో  
నపునరియాత్”. బ్రతుకునందుఁగాని; మృతియందుఁగాని కోరిక  
వలదు, అరణ్యమునకుపోము. అక్కడనుండి తిరగరాకుము”,  
ఇత్యాది శ్రుతిసమూహముగూడ-జిజీవిషాదులు (కోరికలు)లేనివానికి  
సన్యాసమునే శాసించుచున్నదిగదా !

అనందగిరి కృతమగు శాంకర భాష్యటీకయందు మీది  
యభిప్రాయమిట్లు వివరింపబడినది.

ప్రశ్న :— ప్రథమ మంత్రముచేత—ఎవనికి జ్ఞానమువదేశింపబడి  
నదో, వానికే ద్వితీయమంత్రముచేత కర్మవిధింపబడినది. కావున నీమంత్రములు  
రెండింటికని జ్ఞానకర్మసముచ్చయము నొనర్చుటయందే తాత్పర్యము. కావున ఒకే  
యధికారి క్రమముగా వాని నాచరింపవచ్చును. కావున కర్మ-జ్ఞానములేక కర్తృక  
ములుకాగూడదా :

ఉ :— కర్మస్వరూపమును, జ్ఞానస్వరూపమును భిన్నములైయున్నవి.  
కావున వానియధికారములుగూడ భిన్నులేయగుదురు. కావున కర్మ-జ్ఞానములేక కర్తృక  
ములుకాగూడదు.

ప్రశ్న :— జ్ఞానమును, కర్మమునుగూడ వేదమునందు విహితములై  
(పరిపంపబడినవై) యున్నవి. కావున నీరెండును గూడ సమానమగు శుద్ధిగలవే  
యగును. కావున వానికెట్లు విరోధము కలుగును.

ఉ :— ఇట్లనినయెడల - ఋతుకాలగమనమును-త్రిదండి ధర్మమును-  
గూడ వేదవిహితములగుటవలన విరోధము లేనివికావలసివచ్చును.

ప్రశ్న :— ఇవి వేదవిహితములే అయినను-భిన్నాధికారులకు విధింపబడినవిగదా :

ఉ :— అట్లే-కర్మ-జ్ఞానములుగూడ ఒకే యధికారికి పరిపంపబడినవి  
కానేరవు.

“ఋతుకాలగమియగు పురుషుడు త్రిదండి (సన్యాసి) కాగూడదు”  
అను నిషేధముండుటవలన ఋతుగమన - త్రిదండి ధర్మములకు సముచ్చయము  
(కలయిక) కలుగదు. ఇట్లే “కర్మచేతఁగాని; సంతానముచేతఁగాని; దనముచేతఁ  
గాని అమృతత్వము (మోక్షము) కలుగదనియు, జ్ఞానదాయకములుగాని అనేకములగు  
శక్తములను ద్యానింపకు” మనియు నిషేధముండుటవలన . కర్మ-జ్ఞానములకు  
సముచ్చయము కలుగదు.

ప్రశ్న :— కేవలమగు (వేదోక్తముకాని) కర్మకును, జ్ఞానమునకును,  
చూత్రమే సముచ్చయము వేదమునందు నిషేధింపబడినది. కావున వేదోక్తమగు  
కర్మకును-జ్ఞానమునకును సముచ్చయము ఏల తగదు :

ఉ :— ‘నకర్మణా’ అను మంత్రమునందుఁజెప్పబడిన నిషేధము  
కేవలకర్మవిషయమే కాని వైదిక కర్మవిషయము కాదనుటకు ప్రమాణము కాను  
పింపదు. కేవలకర్మయు వైదికకర్మయుఁగూడ కర్మయే యగును. కావున జ్ఞాన-  
కర్మలకు సముచ్చయము సముచితము కానేరదు.

నేనుకర్తను-అను అధ్యానమునకు (భ్రాంతికి) ఆశ్రయమైన కర్మ-అ (కాను) కుద్దుడు అకర్త అను జ్ఞానముచేత బాధింపబడును. అని శాంకర భాషా తరిణికయందలి సంబంధ గ్రంథమునఁజెప్పబడిన యంశమును స్మరించున ఆయంశము నెఱింగిన యెడల-కర్తను-అను భ్రాంతితోఁగూడిన కర్మయు, ఆ కుద్దుడు, అకర్త అను విజ్ఞానముతోఁగూడిన జ్ఞానమును, గూడ ఒకే అధిక యందు సంభవించునని కావనియు, కనుకనే కర్మ-జ్ఞానసముచ్చయము వేద వి తము కాదనియు నీకు స్పష్టపడఁగలదు.

ఇ. దలి ద్వితీయ ముంశ్రముచేత-జీవతేచ్చగలరాగితి-కర్మయు; ప్రథ మంశ్రముచేత “సర్వమునుగూడ నీశ్వరదే” అను విజ్ఞానముగల జ్ఞానికి-కా మును, విధింపబడుటవలన కర్మాధికారియు, జ్ఞానాధికారియు భిన్నులనుఁ స్పష్టమగుచున్నది. మఱియు ధనసంపన్నుడే కర్మముందధికారియు చెప్పబడిన! పౌత్రమ మంశ్రమునఁజెప్పబడిన అధికారికి దనకాంక్ష నిపేదింపబడినది. కా నను కర్మ-జ్ఞానాధికారులు భిన్నులే యగుదురు.

“నజీవితే, మరణే, వా, స్పృధింతుర్నిఃకారణ్యమియాత్” అని జిజీవిషలే వాడు శ్రీ జన సంకీర్తము కాని యాశ్రమమునరేగ పలయుననియు, కర్మయంద శ్రద్ధచేత-తిరుగరాఁగూడదనియు, తెలుపుచున్నది. నింకొక కృతి కూడ, జ్ఞానా కారి కర్మాధికారికలె భిన్నుడని తెలుపుచున్నది.

శాంకర భాష్యము:—

ఈ యుపనిషత్తునందేముందు “ఏకత్వము నెఱింగినవాని” లోకమోహములు కలుగ”వని జ్ఞానమునకు ఫలము చెప్పబడును. కర్మాధికారికి దేశాంతర ప్రాప్తి వంటిదగు స్వర్గాదిప్రాప్తియు, ఉపా సనాధికారికి హిరణ్యగర్భాది లోకప్రాప్తియు, కలుగునని చెప్పబ డును. కావున కర్మ-ఉపాసనా-జ్ఞానములకు-ఫలమువలనఁగూడ భేదముగలదని తెలియుచున్నది. సృష్టికాలమున మొదట ప్రాణులు సృజింపబడిరి. వారిననుసరించి రెండుమార్గములు బయలు వెడలి నవి. అందు మొదట కర్మ (ప్రవృత్తి) మార్గముకలిగినది. తరు వాత జ్ఞాన (నివృత్తి) మార్గము కలిగినది. ఈనివృత్తి మార్గము నందే ఏషణాత్మయత్యాగము చెప్పబడినది. నివృత్తి మార్గము ననుసరించినవారు సన్యాసులు. ఈమార్గములందు సన్యాస మే శ్రేష్ఠము.

అనునారాయణోపనిషద్ వాక్యము కర్మ-జ్ఞానములు-భిన్నము. అనుటకు ప్రమాణమగుచున్నది. వీనియందు రెండవదగు సన్యాసమే శ్రేష్ఠమను నంశము. “న్యాసవివాత్యరేచయత్” — అను తైత్తిరీయశ్రుతిచేగూడ స్ఫుటికరింపఁబడినది.

వేదాచార్యుఁడును భగవంతుఁడును అగు వ్యాసుఁడుకూడ చక్కగా విచారించి, నిశ్చయించి “ద్వావిమావథ సన్తానౌయత్ర వేదాః ప్రతిషితాః। ప్రవృత్తిలక్షణోధర్మో నివృత్తిశ్చవిభావితః”.

“వేదప్రతిపాదితములగు మార్గములు రెండున్నవి. అందు ధర్మము-ప్రవృత్తి మార్గము-జ్ఞానము-నివృత్తి మార్గము” అని ప్రవృత్తి (కర్మ) నివృత్తి (జ్ఞానము) అనువానికిఁగల భిన్నత్వమును స్వపుత్రునికి బోధించెను.

కర్మ-జ్ఞానములకుఁగల యీవిభాగమును తిరుగముందుఁగూడ ప్రదిర్శించుము.

ఈశావాస్య రహస్యము “ఇట్లు” చెప్పుచున్నది.

“ఈశ్వరార్పణబుద్ధితేన నొనర్పఁబడిన రాకెకత్వైదిక కర్మల వలన కర్మబంధము కలుగదు”.

ఉపతాపార్యకృతమగు ఈశావాస్యదాష్యమిట్లనుచున్నది.

“ఈశావాస్య మంత్రజ్ఞానముచేత నిస్సృహుఁడగు యోగి కూడ ముక్తికి హేతువులగు కర్మముల నొనర్చుచునే డీవింపవలయును. ముక్తినిచ్చుటవలన కర్మకుగల శక్తిక్షీణించును. కావున ముక్తికొఱకు గావింపఁబడిన కర్మ-బంధించునది కానేరదు. ఎంత కాలము-ఇచ్చప్రవర్తించునో అంతవఱకును కర్మ యందధికారముండును.”

ఈశావాస్య దీపిక “ఇట్లు” చెప్పుచున్నది.

మోక్షమునందిచ్చలేనివానికి త్యాగమునందధికారములేదు. కావున దయాకలితయగు మాతవలె శ్రుతి-వాని నీమంత్రముచేత బోధించుచున్నది.

సన్యాసమునందు అనధికారివగు నీవు స్వవర్ణాశ్రమోచితమగు కర్మాదితమును త్యజింపకుము. అట్లుకర్మను త్యజించినయెడల నీకు పాపము సశింపకుండుటయేగాక మోక్షముగూడ లభింపదు.

ఈశావాస్య రహస్య వివృతి ఇట్లు చెప్పుచున్నది.

చిత్తము శుద్ధముకానియెడల ఏషణాత్మీయమును త్యజించుటకు వీలుకలుగదు. కావున చిత్తశుద్ధి కొఱకు ఫలాకాంక్షనువిడిచి, విద్యుక్తములగు కర్మలను చేయవలయును. కోరికలేకుండ చేయఁబడిన కర్మవలన-కర్మఫలముతోడి సంబంధము కలుగదు. దానివలన చిత్తశుద్ధి కలుగును.

అనందభట్టోపాధ్యాయ కృతమగు ఈశావాస్యభాష్య మిట్లు చెప్పుచున్నది.

“సాంఖ్యులకు (సన్యాసులకు) జ్ఞానయోగము-కర్ములకు కర్మయోగము-అను రెండువిష్మలను నేను పూర్వముచెప్పియున్నాను” అని శ్రీకృష్ణభగవానుఁడర్జునునకు చెప్పెను. కావున కర్మాధికారి-జ్ఞానాధికారులు, భిన్నులేయగుదురు. (అనంతాచార్య కృతమగు ఈశావాస్యభాష్యమిట్లుచెప్పుచున్నది.) బ్రహ్మర్పణబుద్ధిచేత నొసర్పఁబడిన కర్మచేత చిత్తశుద్ధి కలిగిన వానికే ముక్తికలుగును. ఆకర్మతనను బంధింపదు. ఆకర్మయే ముక్తికి హేతువగు చిత్తశుద్ధిని కలిగించును. అంతటితో నీకర్మకుఁగల శక్తిక్షీణించును.

అద్వైతానందలహరి-ఇట్లు నిరూపించుచున్నది.

ఈశావాస్యమను మంత్రమునందుపదేశింపఁబడిన సర్వ త్యాగము-మనస్సచేత కావింపఁబడిన దృష్టిమాత్రమే, కాని క్రియారూపముకాదు. అనగా ప్రపంచమునందున్న వస్తువుల నన్నిటిని గూడ మానసికమగు పరమార్థ జ్ఞానముచేత పరమాత్మ మాత్ర

ముగాఁజూచుటయే సర్వత్యాగము గాని శరీరముచేత నావస్తువులను విడిచిపెట్టుట సర్వత్యాగముకాదు. కర్మను త్యజించినయెడల దేహయాత్రాదుఁకూడ సిద్ధించునవికావు. అట్లు త్యజించుట శత్యము గూడ కానేరదు. కావున భావనారూపమగు త్యాగమే సర్వత్యాగమని గ్రహింపవలెను.

శ్లో॥ “అపిపుష్పావదశనాదపి నేత్రనిమీలనాత్  
సర్వత్యాగ విలానేన సులభస్తత్త్వ నిశ్చయః॥”

“మనస్సుచేత సర్వమునుగూడ త్యజించుట వలన పూవును తెల్లెంపుట కంటెను కన్నుమూయుట కంటెను గూడ తత్త్వనిశ్చయము అనగా అత్మసాక్షాత్కారము, మిక్కిలి సులభమైయుండును.

“మనసై వేదమాప్తవ్యం. నేహనానాఽస్తి కిచ్ఛన” ఈ యాత్మమనస్సుచేతనే పొందఁదగినది. పరమాత్మయందు “భేదరూపమగు జగత్తు కొంచెమైననులేదు.”

ఇత్యాది శ్రుతులచేత మానసికమగు జగద్దృష్టి త్యాగమే తెలుపఁబడినది. కాని కాయకమగు క్రియాత్యాగము తెలుపఁబడుట లేదు. కావున దేహయాత్రయు, విహిత కర్మపాలనమును గూడ మానసికమగు సర్వత్యాగము గలవానికి జ్ఞానసిద్ధికలుగుటకు పూర్వముకంటె అధికముగనే సిద్ధించును.

కావున ప్రథమమంత్రముచేత మానసికమగు సర్వత్యాగము గలవానికి-ఈ ద్వితీయమంత్రము-కర్మనువిధించుచున్నదని చెప్పవచ్చును. ఆత్మజ్ఞుఁడు-కర్మనొనర్చినను, కర్మనొనర్చకున్ననుగూడ నతనికెట్టి ప్రయోజనమునులేదు. అయినను దోకసంగ్రహము కొఱుకును. శిష్టులచేత విందింపఁ బడకుండుటకును కర్మనొనర్చుచుచునే జీవింపఁగోరుట-యుక్తమేయగును. ఆత్మజ్ఞుఁడగు మనుష్యుని కర్మ బంధించునదికానేరదు “ఈపనికి నేను కర్తనుగాను, ఈ కర్మఫలమునాదకాదు,” అను జ్ఞానముచేత కర్తృత్వము, ఫలసంబంధము,

నివర్తించుటవలన జ్ఞానికి కర్మబంధముకలుగనేరదు, “కర్మణ్యాయఃపశ్యేత్” అను గీతా శ్లోకమునందు చెప్పబడిన చంద ఆతఁడు కర్మయందకర్మను, అకర్మయందు కర్మను జూచువాఁడ వలన నతఁడే మనుష్యులలోపల బుద్ధిమంతుఁడును, యుక్తుఁడు సర్వకర్మకర్తయు నగుచుండును. అనియు, “యోగః కర్మసలమ్” “కర్మములయందలి కౌశలమే అనగా, ఫలాసక్తినివిడి కర్మలనొనర్చుటయే యోగము” అనియు, భగవంతుఁడర్జునకొనర్చిన యుపదేశము నిచటననుసంధించునది.

ప్రశ్న :— అయ్యా! మీరీ మంత్రమును చిత్రము వ్యాఖ్యానించుచున్నారు. భగవంతుఁడును, భాష్యకర్తయును, అశంకరుఁడు ప్రథమమంత్రమును సన్యాసివిషయముగను, ద్వితీయమంత్రమును అజ్ఞానివిషయముగను, ఏలవ్యాఖ్యానించెనో తెలుగోరెడను, సన్యాసికి కర్మఉచితమా?

ఉ :— “కర్మల నొనర్చుచునే జీవింపఁగోర వలయును” “అను నీద్వితీయ మంత్రమునే ప్రమాణీకరించుచు కొందఱు “యా వజ్జీవమును కర్మనేదేయవలయుననియు, “సన్యాసమేకూశ”దనియు నాక్షేపించిరి, మరియు జ్ఞానకర్మలకు సముచ్చయమేకాని విభాగము నంగీకరింపక - సన్యాసము నంగీకరింపరయిరి. పోరి వాదములను నిరసించి, శ్రుతి-స్మృతి-విహితమగు సన్యాసమును పునరుద్ధరించుటకు శ్రీ శంకర భగవత్పాదులిట్లు వ్యాఖ్యానింప వలసివచ్చినది. 1 కేవలగృహస్థ ధర్మమునకును 2 సన్యాసమునకును 3 త్యాగమునకును గొప్పభేదముకలదు.

1 గార్హస్థ్యము - అగ్నిహోత్రాదికర్మరూపము - ఫలాసక్తి యుక్తము. 2 సన్యాసము - శిఖాయజ్ఞోపవీతాది త్యాగక్రియారూపము, ఈసన్యాసము - బ్రహ్మచర్యము, గార్హస్థ్యము, వానప్రస్థము, అను నాశ్రమములు మూడింటికంటెను ఉత్తమమయినది, సన్యాసికి అగ్నిహోత్రాది కర్మలేకున్నను నివృత్తిరూపమగు కొంత కర్మ యున్నది.

దండధారణము, తర్పణము, అయుతప్రణవజపము, (పది  
పేల్ల ఓంకారములను జరిపించుట) మొదలగునదియు - శ్రీనా-  
మనన-ధ్యానరూపమయినదియు, అగుకర్మ-సన్యాసమునందుఁగూడ  
విహితమేగదా! ఈసన్యాసముగూడ ద్వివిధముగా నున్నది.

1 వివిదిషాసన్యాసము 2 విద్వత్ సన్యాసము అని. వివిదిష-  
అనగా తెలిసికొనవలయునను కోరిక. వివిదిషా సన్యాసికి-కర్మ  
త్యాగమును, వేదాంతశ్రవణమును విధింపఁబడినవి.

అతనికి బ్రహ్మలోకప్రాప్తి కలుగును, సామాన్యముగా  
జీవన్ముక్తి కలుగదు.

విద్వత్సన్యాసము :— పూర్ణజ్ఞానముచేత సహజమై లభిం-  
చునది. అదివిధింపఁబడునదికాదు. విద్వత్సన్యాసులు-శాస్త్రవిధులకు  
వశ్యులకారు. వారికి జీవన్ముక్తి కలుగును.

యాజ్ఞవల్క్యదులు జీవన్ముక్తులు.

సర్వత్యాగము :— ప్రపంచగతమగు నామరూప క్రియా  
దృష్టిని త్యజించి, వానియందు బ్రహ్మమాత్రమగు దృష్టినిగ్రహిం-  
చుట. ఇదియే ఈశావాస్యమును ప్రథమ మంత్రముచేత నుపదేశింపఁ  
బడినది.

జనకుఁడు-వై వస్వతుడు-ఇఞ్శ్వికుఁడు-రై క్వుఁడు మొదలగు  
వారు రాజ్యాధిపతులైన గృహస్థులైననుగూడ సర్వత్యాగముగల  
పరతత్త్వద్రష్టలై యుండిరి. మిథిల-దహింపఁబడుచున్నదనిభటులు  
విన్నవింపగా, “నాకు సంబందించిన దేదియు దహింపఁబడలేదు  
గదా!” అని జనకుఁడు చెప్పెనుగదా!-ఇదియే త్యాగము.

ఇట్టి సర్వత్యాగులకు-అశ్రమచతుష్టయాభిమాన ముండదు.  
శ్రీ శంకర భగవత్పాదులు-“నవర్ణా, నవర్ణా శ్రీమాచార ధర్మా,  
నమేధారణా, ధ్యానయోగాదయోఽపి” నాకు వర్ణములులేవు, వర్ణా  
శ్రీమాచారధర్మములులేవు, ధారణా-ధ్యాన-సమాధులు గూడలేవు.  
అని సర్వత్యాగమును తీర్చించియున్నారు.



అహో! సాక్షాత్తీవన్ముక్తిరూపమగు సర్వత్యాగవైభవమాశ్చర్య  
కరముగదా!

ఈమంత్రార్థమంతయు-అశ్మషురాచమున శ్లోకరూపమున నిట్లు వివరింపఁబడినది :— ఉపాసనచేత లభింపఁదగిన సగుణ బ్రహ్మ విజ్ఞానమునందుఁగాని; జ్ఞానముచేత లభింపఁదగిన నిర్గుణ బ్రహ్మ విజ్ఞానమునందుఁగాని, మీకధికారము (అర్హత) లేనియెడల “కర్మఫలభూతములగు లోకములు, ప్రీతి, ధనాదికము మొదలగు ఫలములు ఈశ్వరునివేగాని నావికా”వని పరాపక్తిని విడిచి అశ్రమోచితమగు కర్మను యావజ్జీవమును గూడ మనోవాక్ కాయకర్మలచేత నొనరింపుఁడు.

ఇట్లు నిష్కామకర్మనాచరించుటవలన-ఈజన్మమునందుఁగాని తరువాతి జన్మమునందుఁగాని, మీపాపములునశించుటవలన మీకుచిత్తకుచ్ఛికలుగను, అప్పుడు మీరు బ్రహ్మ జ్ఞానద్వారమున దుఃఖములేనివారలు కాఁగలుగుదురు. కోరికలేకుండ, విధింపఁబడిన కర్మనొనరించు కర్మయోగులకు-పాపనాశము, చిత్తకుచ్ఛి, బ్రహ్మ జ్ఞానము, శోకనివృత్తి, అను ఫలములు క్రమముగా లభింపఁగలవు.

స్వర్గాదిప్రాప్తికి మూఁడుమార్గములున్నవి.

ఇష్టాపూర్వార్థాది కర్మలనొనర్చు వారికి పితృయాణమను, ధూమాదిమార్గమును, సగుణ బ్రహ్మము నుపాసించువారికి వేదయానమార్గమును అర్చిరాది మార్గమును, కుద్ధచిత్తులగు విరక్తులకు (ఆత్మనిష్ఠులకు) బ్రహ్మజ్ఞానము మార్గమున గలవు. ఇంతకంటె నుభయదములగు మార్గములు మఱిలేవు. ఈ మూడు మార్గములను పొందఁజాలనివారికి, దుష్కర్మబంధమును దానవలన నధిక దుఃఖము భవమును కలుగక మానవు.

ఈ మార్గములయందుఁగూడ బ్రహ్మజ్ఞానము శ్రేష్ఠము. బ్రహ్మ జ్ఞానములకు సంపూర్ణ దుఃఖనివృత్తికలుగును. ధూమాదిమార్గగాములకును, అర్చిరాది మార్గగాములకునుగూడ, సంపూర్ణమగు దుఃఖముయొక్క నివృత్తికలుగదు.

విశిష్టాద్వైతపరమగు వేదాంతదేశికాదులభాష్యము నందీ మంత్రము ఇట్లు వ్యాఖ్యానింపఁబడినది.

ఇట్లు విరక్తుఁడగు విద్వాంసునకు 1 ఫలసంగము 2 కర్మయందలి మమత 3 కర్తృత్వాదికము, మొదలగు వానియొక్క త్యాగముతోఁగూడిన నిత్యనైమిత్తిక రూపమగు కర్మను-ప్రథమ మంత్రోక్తమగు జ్ఞానమునకు అంగముగా, యావజ్జీవితమును చేయవలయునని ద్వితీయ మంత్రము విధించుచున్నది.

విద్వాంసుఁడగు నరుఁడుకూడ నిత్యనైమిత్తికములగు కర్మలను చేయుచునే జీవింపఁగోరవలయును. విద్యపరిపూర్ణమగు నంతఃకలకును దేహమును ధరించియుండుట విద్వాంసునకుఁగూడ యావశ్యకమేయగును.

కావున విద్వాంసునకుఁగూడ జీవితేచ్ఛ - విరుద్ధముకాదు. కావున జీవితేచ్ఛయున్నంత మాత్రమున ఈద్వితీయమంత్రము - “ఆజ్ఞానికొఱకు కర్మను బోధించు”నని తెలుపునదియగు శాంకర భాష్యము యుక్తము కానేరదు.

“సరమత ఇతినరః” అనువ్యుత్పత్తిచేత విద్యావిరుద్ధములగు కర్మఫలములయందు రమింపనివాఁడు(అసక్తిలేనివాఁడు)నరుఁడని చెప్పఁబడును

ఇట్లు బ్రహ్మవేత్తయగు నరునికి-విద్యాంగముగా. అనఁగా, జ్ఞానమున కంగముగా నిధింపఁబడిన కర్మయోగము-స్వర్గాదిహేతువుగు బంధమును కలిగింపకుండుటయేగాక, జ్ఞానయోగ ద్వారమునఁగాని, సాక్షాత్తుగాఁగాని మొదట పరిశుద్ధ జీవాత్మవిషయకమగు యోగమును పుట్టించి పిదప భక్తియోగమున కంగభూతమగు ప్రత్యగాత్మసాక్షాత్కారమునే కలిగించునని తెలియునది.

ఈమంత్రార్థము బ్రహ్మవేత్తకు సంబంధించినదికాదనియు, జ్ఞానాగ్నిచేత కర్మాధికారమును దహించిన బ్రహ్మవిదుఁడు విధినిషేధములకు వశ్యుఁడుకాఁడనియు, తెలుపునదియగు శాంకర భాష్యము ప్రకరణ విరుద్ధమగుటయేగాక “విద్యాంచా విద్యాంచ” అని ఈయుపనిషత్తునందే ముందు చెప్పబడునదియగు వేఱొక విధికిఁగూడ విరుద్ధమగుట వలన వేదవిత్సమ్మతము కానేరదు.

ద్వైత భాష్యమిట్లు చెప్పుచున్నది.

పూర్వమంత్రోక్తమగు జ్ఞానము నర్థించు నరునకు కర్మా  
ప్థానముగూడ నా వశ్యకమని “కుర్వన్నేవ” అను నివమంత్రము  
చెప్పుచున్నది.

ఈమానుషాది జన్మమునందు జీవింపఁగోరినయెడల మర  
పర్యంతమునుగూడ భగవత్పూజాత్మకములును, ఫలసంకల్ప రహి  
తములును, ఆశ్రమోచితములును, అగుకర్మలను చేయుచునే  
యుండవలెను. ఇట్లు కర్మలను చేయుచున్న మనుష్యమాత్మఁ  
వయిననుగూడ నీయందు పాపలేషము కలుగదు.

స్వాభిప్రాయము :—

వేదమునందు-సామాన్యముగా బ్రహ్మచారికి-వేదాధ్యయన  
మును, ఆత్మజ్ఞానరహితుఁడగు గృహస్థునకు-నిత్య-నైమిత్తిక-  
కాన్యకర్మాచరణమును, వానప్రస్థునకు-విద్యయని చెప్పఁబడునది  
యగు ఉపాసనయు, సన్యాసికి-ఉపనిషత్ప్రోక్తమగు తత్త్వజ్ఞాన  
మును, విధింపఁబడినవి. శ్రుత్యర్థమును స్మరించునవియగు స్మృతుల  
యందుఁగూడ నీయంశమే నిశ్చయింపఁబడినది.

అయినను కొన్నివిశేషవిధులచేత-అధికారము ననుసరించి  
యీ నిర్ణయముకూడ భేదించుచున్నది.

శ్రుతి-స్మృతులకు ఆచార్య శంకరులు అద్వైతపరముగను,  
శ్రీరామానుజాచార్యులు విశిష్టాద్వైతపరముగను, శ్రీమాదానంద  
తీర్థులను మధ్వాచార్యులు ద్వైతపరముగను భాష్యములను రచించి  
యున్నారు. ఆయామతముల ననుసరించిన విద్వాంసులలో కొం  
దఱు ఆ భాష్యముల ననుసరించిన టీకలను స్వతంత్రములగు వ్యాఖ్య  
లను గూడఁగావించియున్నారు. వీనియందనేక భాష్యములును,  
వ్యాఖ్యలునుగూడ అంధ్రులకు పరిచితములు కాకున్నవి.

కావున నవియన్నియుఁగూడ విద్వాంసులచేత నాంధ్రీకరిం  
పఁబడఁదగియున్నవి. ఈకావాన్యమునందలి ప్రథమ ద్వితీయమంత్ర

ముల యభిప్రాయములను ఆయావ్యాఖ్యాతలు తెలిపిన విధము ననుసరించి సంగ్రహముగా మీదఁబ్రదిర్పించియున్నాను.

ప్రథమ మంత్రముచేత ఉపదేశింపఁబడిన జ్ఞానము (త్యాగము) ద్వితీయ మంత్రముచేత ప్రతిపాదింపఁబడిన కర్మ అను రెండును ఒకే అధికారికా? భిన్నాధికారులకా? విధింపఁబడినవి? అను సంశయమును విమర్శింతును. శ్రీ శంకరులు-ఇవి భిన్నాధికారులకని తెలిపిరి. తదితరులొకనికేయని తెలిపిరి.

శ్రీభగవత్ పాదులవారు - కర్మ జ్ఞానముల కలయికచేత, అమృతత్వము సిద్ధించునని యంగీకరింపకుండుటకు కారణమును మొదట తెలుపుదును. తదుపరి-స్వాభిప్రాయమును శాస్త్రవిరుద్ధము కాని విధమున తెలుపుదును. ప్రియపాఠకులు శ్రద్ధతో పరిశీలింపఁగోరెదను. దీనివలన శ్రీశంకరులు కర్మజ్ఞానసముచ్చయము మోక్షసాధనముకాదని తెలిపియున్నారు. కాని తత్త్వవేత్తయందు ఎచ్చఁగిను గూడ కర్మ జ్ఞాన సముచ్చయము సంభవింపదని తెలుపుట లేదను సంశయమును పాఠకులు దృఢముగా గ్రహింపఁగలరనియే నానమ్మిక.

—• కర్మచేత—ఆత్మలభించునా ? —•

ఈ లోకమునందు కర్మచేత సాధింపఁదగిన ఫలము చతుర్విధమైనది.

1 కర్మచేత ఏదై నవస్తువు పుట్టింపఁబడును. 2 పొందింపఁబడును. 3 మాలిన్యదులను తొలఁగించుటచేత సంస్కరింపఁబడును. 4 ఒకానొక కర్మవిశేషముచేత మార్పునొందింపఁబడును.

ఆత్మస్వరూపము పుట్టుకలేనిది. కావున కర్మచేత గృహోదులవలె పుట్టింపఁబడునది కాదు. ఆత్మను పొందఁగోరినటీవుని నిజరూపము ఆత్మయే అగుచున్నది. కావున స్వరూపమగు ఆత్మ పొందింపఁదగినదికాదు. మురికి మొదలగు దోషములతోఁగూడిన “అద్దము” మొదలగు వస్తువులు సంస్కారము నొందింపఁదగిన

వగుచుండును, ఆకాశముపలె నిత్యభుద్ధుడగు ఆత్మ సంస్క  
దగినవాడుకాడు. అనియములతోగూడినదియు, మార్పునొ  
నదియు, అగు క్షీరముమొదలగునది మార్పునొందింపఁబ.  
నిరవయవుడును, నిష్క్రియుడును అగు ఆత్మ మార్పునొంది  
దగినవాడుకాడు.

కావున కర్మచేత నిజస్వరూపుడగు ఆత్మలభించువా  
కాడు. మరియు కర్మచేత సాధింపదగిన ఎఱ్ఱపు నిత్యముకా  
ఆత్మ నిత్యము. పుణ్యకర్మచేత సాధింపదగిన స్వర్గాదిలోకము  
గూడ నిత్యములుకావు. కావుననే “కర్మచేతగాని, సంతానము”  
గాని, ధనముచేతగాని, నిత్యమగు అమృతత్వము (మోక్షము)  
కలుగునదికాదు. త్యాగముచేతనే మోక్షము కలుగును” అని బ్ర  
యందు ఉగ్గడింపఁబడినది.

“నేను కర్తనుగాను” అను ఆత్మస్వరూపజ్ఞానమును “నేను  
కర్తను” అనుజ్ఞానముతో గూడిన కర్మయు-ఒకేవ్యక్తియందు నంధ  
వించునవి కానేరవు. కావున “ఈశావాస్యమ్” అను ప్రథమ మంత్ర  
ముచేత ఉపదేశింపఁబడిన జ్ఞానము- సర్వకర్మలను, తత్పరాములను,  
తత్కర్తృత్వమునుగూడ శరీరముచేతను, మనస్సుచేతను గూడ  
త్యజించిన సన్న్యాసికే విధింపఁబడినదనియు, “కుర్వన్నేవేహ”  
అను ద్వితీయమంత్రముచేత చెప్పఁబడిన కర్మాచరణము-అజ్ఞుడగు  
గృహస్థునికే విధింపఁబడినదనియు, కర్మజ్ఞానములకుసముచ్చయము  
విధింపఁబడుటలేదనియు, శ్రీ శంకర భగత్పాదుల చేత నిర్ణయింప  
బడినది. కావున ప్రథమ మంత్రమునందు చెప్పఁబడిన త్యాగము,  
ద్వితీయ మంత్రమునందు చెప్పఁబడినకర్మ, అను వానియొక్క  
స్వరూప సంబంధములనిచట విమర్శించుచున్నాను.

త్యాగము అనగా “విడుచుట” అనునది సామాన్యార్థము  
అయినను ఇచ్చట త్యాగశబ్దమునకు (1) సన్యాసము (2) కర్మఫల  
త్యాగము (3) మానసికమగు 1 కర్మఫల, 2 కర్మ, 3 కర్మత్వ-త్రయ

త్యాగము అనుమాదార్థములు చెప్పబడుచున్నవి. “అశ్మతముగు నామరూపములతో గూడిన ఈసమస్త ప్రపంచమును గూడ-ఈశ్వర మాత్రమే” అనుజ్ఞానముచేత-ఈప్రపంచమును, కర్మత్వమును, కర్మలమును, కర్మనుగూడ నామ-రూప-కర్మ ఓహితబ్రహ్మమగు ఈశ్వర స్వరూపమునందు తగ్గజించి [సచ్చిదానంద మాత్రముగా గ్రహించి] బ్రహ్మస్వరూపమగు ఆత్మస్వరూపము నెఱిగిన జ్ఞానికి విధిసిషేధములు లేకుండుటవలన బాహ్యములగు సర్వకర్మలను గూడ త్యజించుటయందే-అనగా సన్యసించుట యందే-ఆధికారము” అని శ్రీ శంకరులచే సిద్ధాంతీకరింపబడినది. కావుననే ప్రథమ మంత్రమునందు చెప్పబడిన జ్ఞానము-సన్న్యాసి నుద్దేశించి యుప దేశింపబడినదనియు, ద్వితీయమంత్రమునందుపదేశింపబడిన అభిప్రాయము అజ్ఞానియగు గృహస్థునుద్దేశించి చెప్పబడినదనియు, శంకరమతాను యాయులగు విద్వాంసు లనేకులు వ్యాఖ్యానించి యున్నారు. ద్వైతపరిష్టాద్వైత బోధకములగు వ్యాఖ్యలయందు ప్రథమమంత్రముచేత చెప్పబడిన జ్ఞానముగల వానికే ద్వితీయ మంత్రమునందలి కర్మవిధిగూడ విధింపబడుటవలన తర్మజ్ఞాన సముచ్ఛయము అంగీకరింపబడినది. శంకరమతాను యాయులగు కొందఱు వ్యాఖ్యాతలుగూడ-ప్రథమ మంత్రోర్తముగు జ్ఞానము మాససికమగు సర్వత్యాగమే యగును కావున ద్వితీయ మంత్రము నందు చెప్పబడిన కర్మసిష్టగూడ మాససిక సర్వత్యాగియగు బ్రహ్మ వేత్తకు జనకాదులకువలె సముచితమే అగునని నిశ్చయించిరి. కాని, వారి యభిప్రాయముకూడ శంకరుల యభిప్రాయమునకు విరుద్ధముకాసెరదు. కర్మ-జ్ఞాన-సముచ్ఛయము-మోక్షసిద్ధికి హేతు వను సంశయము వారుగూడ నంగీకరింపరు. మోక్షము-జ్ఞానము వలననే కలుగును. అయినను లోకసంగ్రహము కొఱకు-ఆధికారికత్వాదిప్రారబ్ధమువలన-కర్మ-జ్ఞాన సముచ్ఛయముకూడ జ్ఞానుల యందు విరుద్ధముకాకుండునను నదియేవారి యాశయము.

ఈ అంశములను పరిశీలించి శ్రుతి స్మృతి విరుద్ధముకాని విధమున స్వాభిప్రాయమును సంగ్రహముగ పరిదర్శించెదను.

“లోకేఽస్మిన్ ద్వివిధానిష్ఠా పురాపోర్తామయానఘః !  
జ్ఞానయోగేన సాంఖ్యానామ్ కర్మయోగేన యోగినామ్॥”

దోషరహితుడవయిన ఓ అర్జునా! బ్రహ్మచర్యాశ్రమము నుండియే సన్యసించినవారును, అత్మానాత్మ విషయక వివేక విజ్ఞాన వంతులును, బ్రహ్మమునందే నివసించియున్నవారును, అగు పరమ హంస పరివ్రాజకులకు-జ్ఞానయోగము, కర్మనిఘ్నలకు-కర్మయోగము అను రెండు నిష్ఠలను నేను తెలిపియున్నాను” అని భగవద్గీతయండు శ్రీకృష్ణభగవానుడు అర్జునునకుపదేశించియున్నాడు. దీని వలన కేవలకర్మలంపటులు-వేదోక్తమగు సర్వకర్మలను, ముముక్షువులగు కర్ములు-కర్మయోగమును, బ్రహ్మసిన్ధులగు సన్న్యాసులు-జ్ఞానయోగమును, ఆశ్రయింపఁదగునను అర్థముగ్రహింపఁదగియున్నది. కర్మయోగానుష్ఠానముచేత సత్త్వగుణము శుద్ధమగును. శుద్ధసత్త్వమగు చిత్తము-శుద్ధచిత్తమగును. పిమ్మట శుద్ధచిత్తులగు మనుష్యులు వైరాగ్యమునొంది, కర్మలను తత్ఫలములను సన్యసించి, జ్ఞానయోగముచేత మోక్షమునొందుదురను నంశము సామాన్యముగా శ్రుతి-స్మృతి - ప్రతిపాదితమగుచున్నది. కాని కొన్ని శ్రుతులచేత “మానసికమగు సర్వత్యాగముతోఁగూడిన, ఆత్మజ్ఞానముగల విద్వాంసులు-కర్ములై యున్నను, పరతత్త్వద్రష్టులగు వారొనరించిన కర్మ-వారికి మోక్ష సిద్ధియఁదు విరోధికఁజాలదు” అని స్పష్టపడుచున్నది. “కర్మచేత-మోక్షముసిద్ధింపదు. జ్ఞాన-కర్మ-సముచ్చయము చేత [అనఁగా;కర్మకంగమగు జ్ఞానముచేతఁగాని, జ్ఞానమునకంగమగు కర్మచేతఁగాని] కూడ-మోక్షము లభింపదు.” అను శ్రీ శంకరుల ఆభిప్రాయము-శ్రుతి-స్మృతి-యక్తి-అనుభవములచేత పరీక్షించు నెడల-మిక్కిలి సమంజసమగు చున్నది.

ఏల యనిన :-

కర్మలై న గృహస్తులకై నను - అకర్మలై న సన్యాసులకై  
ననుగూడ-ప్రాప్యమగు మోక్షము-జ్ఞానమువలననే-కలుగును. కాని  
కర్మవలనఁగాని, కర్మ-జ్ఞానసముచ్చయమువలనఁగాని కలుగనేరదు.  
జ్ఞానులు-కర్మయోగులుగానుండఁగూడరా ?

జ్ఞానసిద్ధినొంది-ఆత్మారాములు-ఆత్మతృప్తులు-ఆత్మసంతుష్టులు-  
అయియున్న ఆరూఢులకు చేయఁదగిన కార్యములేకున్నను-అట్టి  
జీవన్ముక్తులగు మహాత్ములుగూడ-కొందఱు—జనకుఁడు-రై క్వుఁ  
డు-ఐక్ష్వాకుఁడు-శ్రీకృష్ణుఁడు మొదలగువారు-ప్రారబ్ధకర్మబలముచేత  
లోకసంగ్రహము కొఱకు-కర్మరంగము (కర్మయోగము) నందు  
విహరించి యున్నారు. కావున తత్త్వవిదులగు జీవన్ముక్తులుగూడ  
నిష్కామ కర్మ యోగనిష్ఠులందున్నారు. ఈ అభిప్రాయమును  
శ్రీశంకరులు గూడ “కర్మణైవహిసంసిద్ధి మాస్థితా జనకాదయః”  
ఇత్యాది గీతా శ్లోకములను వ్యాఖ్యానించు నపుడు స్పష్టముగా  
సంగీకరించియే యున్నారు. కావున ఆత్మసాక్షాత్కారులగు జీవ  
న్ముక్తులకుఁగూడ లోకసంగ్రహము కొఱకు కర్మప్రవృత్తి శ్రీ  
శంకరులకుఁగూడ నభి మతమే యగుచున్నది. అయినను ద్వితీయ  
మంత్రార్థమును అను సరించి-తత్త్వవేత్తలుగూడ యావజ్జీవమును  
కర్మనే చేయవలయునని ప్రమాణీకరించుచు “సన్యాసమే కూడ”  
దనుమూఢులను నిరసించుటకై శ్రీశంకరులు-వేదోక్తమగు నిష్కాద్వ  
యమును విభజించుచు ఇట్లు వ్యాఖ్యానించిరని చెప్పనగును. ఆత్మ  
జ్ఞుఁడు విధినిషేధములకు పశ్యుఁడు కాఁడు.

కర్మనొనర్చుటవలనగాని, కర్మనొనర్చుకుండుటవలనఁగాని,  
అతనికెట్టి ప్రయోజనమునులేదు. జనకుఁడు, శ్రీకృష్ణుఁడు మొద  
లగువారు అట్టివారే యగుచున్నారు. అయినను వారు లోక సంగ్ర  
హముకొఱకు సజ్జనాభినందితమగు సత్కర్మ నాచరించియే యు  
న్నారు. కావున ఇందలి ప్రథమమంత్రోక్తమగు సర్వత్కాగ దృష్టి  
గల తత్త్వవేత్తలుకాని, ముముక్షువులుగాని, కామ్యనిషిద్ధ కర్మలను  
విడిచి వేదోక్తమును, స్వాశ్రమోచితమును అగు కర్మను ఆచ



రించుట అసంగతము కానేరదని తలంచుచున్నాను. ఇందులకు యోగవాసిష్టాదిస్మృతి పాఠానుబంధమున్నది. అయినను పార్థివ వలన తత్త్వవిదులగు విద్వాంసులలో కొందఱు జీవన్ముక్తిను-  
కొఱకు గృహస్థాశ్రమమును విడిచి విద్యార్థిత్వస్వాసమును గ్రహిం  
నట్లును, కొందఱు యాశ్రమమును గూడ లోకసంగ్రహముకొ  
కర్మలనాచరించుచునే యుండి యునుగూడ భృతి స్మృతుల  
స్పష్టపడు చున్నది. ఒక్క విషయము మాత్రమిచ్చట ముఖ్యము,  
గుర్తింపఁదగియున్నది. నిష్కామముగ సత్కర్మాచరణముచే  
శుద్ధి ద్వారమున మోక్షమున కుపాయముగనుచున్నది. కావున మా  
సికమగు కర్మత్యాగములేని ముముక్షువులు శారీరకమగు కర్మ  
త్యాగమును చేయుట సముచితము కానేరదు. మానసికమగు సర్వ  
త్యాగము సిద్ధించునంతఁకంటె ముముక్షువులగు మునుష్యులు ఫలాభి  
సంధిని విడిచి సర్వకర్మలను గూడ బ్రహ్మార్పణ దృష్టిచే నొనర్చుట  
జీవింపఁగోరదగును. దానివలన దానికి ద్విమయుగా చిత్త శుద్ధియు  
జ్ఞానమును-ఆత్మసాక్షాత్కారమును-చేరవిషయము. తదిగి అప్పు  
తత్త్వము సిద్ధించునని గ్రహించుచున్నది.

“బ్రహ్మ విదులగు మునుషులు కర్మ నొనర్చుచున్నారా  
తగదా” : అను నంశము. శ్రీరామ వసిష్ఠ సంవాదముచే స్పష్టము  
కాఁగెను. కావున యోగ వాసిష్ఠమునందున్న నిర్వాణ ప్రకరణ  
మందలి 199 వ సర్గమునందు చెప్పఁబడిన అభిప్రాయము నిచ్చు  
సంగ్రహించుచున్నాను దానినామూలముగ గ్రహించఁగోరిన జిజ్ఞాస  
వులు మూలమునే పఠిశీలించునది. అందలి సంగ్రహము నిఘ  
వ్రాయుచున్నాను.

శ్రీరాముడు :— జ్ఞానేక నిఘటను, అర్థా రాములను  
అగుట వలన జీవన్ముక్తులు-కర్మపరిత్యాగము (సన్యాసము) చేస  
వలసియున్నదిగదా : ఆత్మేల చేయుటలేదు ?

శ్రీ వసిష్ఠుడు :— జీవన్ముక్తులగు జ్ఞానికి ఇది త్యజింప  
దగినది అను దృష్టి (తలంపు) గాని, ఇది గ్రహింపఁదగినది అను

దృష్టిగాని. లేదు. అన్నిటియందునుగూడ బ్రహ్మమాత్ర దృష్టియే (విజ్ఞానమే) కలదు. కావున పనిని విడుచుటచేతఁగాని, పనినొనర్చుట చేతఁగాని వానికిప్రయోజనములేదు. జీవన్ముక్తునకు సన్యాసము చేతగాని, కర్మ విషయచేతగాని, ప్రయోజనమేదియులేదు. కావున “కర్మ త్యాగము చేయవలసియున్నది గదా” అను నంశమునకు నచట ప్రసక్తిగలుగదు వర్ణాశ్రమోచితమును, ప్రవాహపతితమును అగు ఏకార్యమెట్లు చేయవలయునో దాని నతఁడట్లే యాచరించును. శ్రీరామా! ఆయువున్నంతవఱకును దేహము స్పందించుచునే యుండును. కావున యథాప్రాప్తమగు సత్కర్మమును నీశరీరము నిశ్చింతగచేయుఁగాక! ఇట్లు చేయకుండుటచేతఁగాని, అధర్మముగా చేయుటచేతఁగాని ప్రయోజనమేమున్నది? కార్యముసిద్ధించినను, సిద్ధింపకున్నను సమానమగుచు, నిర్వికారమగు బుద్ధితోఁగూడిన మనుజుఁడు-దేనినెట్లుచేసినను అపని దోషరహితమే యగును. కొందఱు జీవన్ముక్తులు సంగరహితమగు బుద్ధితో ప్రాప్తించిన కార్యము నాచరించుచున్నారు. మరికొందఱు జ్ఞానులు గృహస్థాశ్రమ ధర్మములనన్నిటినిగూడ నిర్వర్తించుచున్నారు. ఇంకను కొందఱు రాగరహితులును, సంగరహితులును అగుచు మహారాజ్యము నేలుచున్నారు. ఈ జీవన్ముక్తులు నాలుగు వర్ణములయందును, నాలుగాశ్రమములందును, స్వోచితమగు కర్మలను కావించుచునేయుందురు. ఇట్లు సర్వకర్మ-ఫలములను త్యజించుచున్నను సర్వకర్మలను గావించుచున్నట్లు నటించుచున్న కొందఱు జ్ఞానులు-అజ్ఞానులగు లోకుల దృష్టియందు అజ్ఞానులవలె కాన్పించుచుందురు. మఱి కొందఱు శూన్యవన ప్రదేశములందు ద్యానపరాయణులై యుందురు. కొందఱు తీర్థములయందును, పుణ్యాశ్రమములయందును, వసించుచుందురు. సర్వత్యాగముగల ఈజీవన్ముక్తులలో కొందఱు సన్యాస విధిచేత వర్ణాశ్రమాచారములను త్యజించియుందురు. ఆ త్మసాక్షాత్కారులగు జీవన్ముక్తుల విషయమున “ఇట్లు చేయవలయును-ఇట్లు చేయగూడదు” అను విధి నిషేధములులేవు. కావున

వారెల్లు చేసినను చేయవచ్చును. అల్పజ్ఞానముగఁ  
 కొందఱు మూఢులు అత్మసాక్షిత్కారము  
 లేకున్నను తాముజీవన్ముక్తులమే యనుకొని “మేము దురాచారము  
 నొనర్చినను అదిమాకు పాపమును కలిగింప”దని గర్వయుక్తులై  
 సదాచారములను విడిచి దురాచారముల నొనర్చుచు ఉభయలో  
 భిష్టులగు చున్నారు. (వీరే మెట్ట వేదాంతులు) జీవన్ముక్తుల  
 సిద్ధులకు సదాచారమువలన పుణ్యముకాని, దురాచారము వల  
 పాపముగాని, కలుగదని శ్రుతి స్మృతులు చెప్పినదిసత్యమే అ  
 నను, ఆశ్మవేత్తలగు జీవన్ముక్తులు ప్రార్థనముననుసరించి కర  
 చేయవలసియున్నప్పుడు స్కర్మమునే యాచరింతురుగాని దుష్క  
 ర్మము నాచరింపరుగదా. జనన మరణములేయగు సంసారముఁ  
 దాటుటకు (మోక్షమునొందుటకు) వనవాసముగాని, కర్మత్యాగవ  
 గాని, కర్మగ్రహణముగాని, భ్యాతి-లాభము-దిశ్వర్యము-సిద్ధి  
 మొదలగునవి గాని కారణములు కానేరవు. కర్మలయందును, వా  
 ఫలములయందును, కర్తృత్వమునందును, అసక్తముకాని (సంబ  
 ధములేని) శుద్ధులగు సచ్చిదానంద స్వభావమే మోక్షమునకు ముఖ  
 కారణమై యున్నది. శుభకార్యములను చేయుచు, అశుభ కార  
 యములను విడుచుచు కర్మయై యుండిననుగూడ ఆనంగ చిత్తుఁడ  
 జీవన్ముక్తుఁడు మరల జనన మరణ రూపముగను సంసారముఁ  
 పొందఁడు. కర్మలనన్నిటిని సన్యసింపిననుగూడ విషయము  
 యందు ఆసక్తిగల శతుఁడు (ఆత్మిపంచకుఁడు) సంసారమునకు  
 వశపడియేతీను. ఏలయునిన, వాసనాప్రేరితమగు ఈబుద్ధి-వి  
 యములను విడిచినను, విషయములయందలి రుచిని విడువదు, రు  
 లోఁగూడిన బుద్ధి జీవునకనేక దుఃఖపరంపరను కలుగజేయ  
 చుండును. (విరంతరమగు అత్మనిష్ఠలేని యెడల దీనిని విడుచుట  
 శక్యముకానేరదు.) అదృష్టవశముచేత ఒక్కొక్కవికి అత్మదర్శనము  
 కౌఱుకు వేదాంత శ్రవణాదులయందు రుచికలుగును. శ్రవణాదు  
 చేత నిర్మలత్వమునొందిన ఆచిత్తము-శత్ర్వజ్ఞానముచేత అత్మ

సాక్షాత్కారమును బొందిదేశకాలవస్తుభేద రహితమును. అనాసక్తమును, అమనస్కమును. నిర్వికారమును అగు బ్రహ్మమేయగుచుండును. ఓరామా! బ్రహ్మమైన చిత్తము చిత్తము కానేరదు. ఆది సత్త్వరూపమై యుండును. జ్ఞానులు దానిని చిత్తమని చెప్పక సత్త్వమని చెప్పుదురు. సత్త్వరూపమగు చిత్తముతోఁగూడిన నీవు అన్నిటియందును ఆ త్మ నే చూచు, న మ దృష్టి ని క లి గి. చిదాకా శరూపమును ధరించి, లోకసంగ్రహము కొలుకు రాజ్యపరిపాలనము నొనరించుచు సుఖముగానుండును.”

మీది ఉపదేశమువలన జీవన్ముక్తునకుఁగూడ-అదృష్టబలము చేత-రాజ్యపరిపాలనాదిధర్మము విరుద్ధముకాక సంగతమే యను నంశము స్పష్టపడుచున్నది.

మీది విచారణవలన ఘోషక్తునకు-కర్మవిప్లయ-చిత్త శుద్ధి నభిలషించు మనుష్యునకు (ముమక్షువునకు) నిష్కామకర్మయోగ నిష్ఠయ-విరక్తుఁడును ముమక్షువును అగు వివిదిషా సన్యాసికిని-విశ్రాంతి నభిలషించిన పశ్చాత్తన్యాసికిని-కర్మసన్యాసమును సముచితమై యున్నవి. సర్వకార్యములను చేయుచున్నను, మనస్సుచేత సర్వకార్యములనువిడిచి-నిరంతరమగు ఆత్మసాక్షాత్కారము కలుగుట వలన, సర్వకర్మలను, తత్ఫలములను, తత్కర్తను, సర్వప్రపంచమును, గూడ బ్రహ్మమాత్రముగాఁజూడగలిగిన జీవన్ముక్తునకు కర్మచేయుట వలనఁగాని, చేయకుండుట వలనఁగాని, ప్రయోజనము లేకుండుటవలన, ఒకప్పుడు లోకల అదృష్టమువలన లోకసంగ్రహము కొలుకగు ప్రవృత్తిగాని, జీవన్ముక్తి విశ్రాంతి కొలుకగు నివృత్తిగాని, సమంజసమేయగునని పాతకులు సంభావించురని తలఁచెదను.

ఇట్లు-ప్రతిపాదితమగు-జ్ఞాన-కర్మసముచ్చయము-సర్వమతస్థులకును గూడ అంగీకారయోగ్యమగునని తలంచుచున్నాను.

కర్మనిరతుఁడు - తపోనిరతుఁడు-మొదలగువారు పొందఁదగిన స్థానములు-క్రిందిశ్లోకమున తెలుపఁబడినవి.

“యజ్ఞైశ్చ-దేవానాప్నోతి-వై రాజం తపసా వదమ్

బ్రహ్మణః కర్మసన్యాసాద్ వైరాగ్యాత్ ప్రకృతౌలయన్  
జ్ఞానాత్ కై వల్యమాప్నోతి వచ్చోతాగతయః స్మృతాః”

కర్మనిష్ఠుడగు మనుష్యుడు-యజ్ఞములచేత -దేవలోకమును  
(స్వర్గమును) పొందును, తపశ్శాలియగు పురుషుడు (ఉపాసక  
నొనర్చువాడు) విరాట్ పురుషసంబంధులగు లోకములను (బ్రహ్మ-  
విష్ణు-శివాదుల లోకములను) పొందును, వివిదిషాసన్యాసియగు  
పురుషుడు-కర్మలను సన్యసించి యోగశక్తివలన బ్రహ్మ లోకము  
నొందును. [ఇతడు-విదేహముక్తినిగూడ నొందవచ్చును].

విరాగియగు పురుషుడు-వైరాగ్యము వలన సర్వమును  
త్యజించినను, తత్త్వజ్ఞానము లే కుండుట వలన ప్రకృతియందు  
లబ్ధించును.

విద్వత్ సన్యాసియగు పురుషుడుగాని, జీవన్ముక్తుడగు  
గృహస్థుడుగాని వీరిలో నెవ్వడైనను జ్ఞానము [ప్రత్యగాత్మ-పర  
మాత్మలయేకత్వ దర్శనము]వలన-ఇచ్చటనే బ్రహ్మైక్య రూపమును  
అమృతత్వము నొందును.

వేదోక్త కర్మనిష్ఠలేని పాపాత్ములు-నిషిద్ధాచరణమునొనర్చి  
[ధూమాది మార్గముచేత పితృలోకము నొందక] నారక లోకమును  
నొంది, తిరుగ నీచయోనులయందు పుట్టుచుందురు.

ఈ యుపనిషత్తుయొక్క చివరను చేర్చబడిన పట్టికయందు  
(1) కేవలకర్మనిష్ఠుడు (2) నిష్కామ కర్మయోగి (3) కర్మ-ఉపా  
సనా సముచ్చయ కర్త (4) కర్మ-జ్ఞాన సముచ్చయకర్త (5) వైరాగ్య  
సన్యాసి (6) వివిదిషా సన్యాసి (7) విద్వత్ సన్యాసి (8) జీవన్ము  
క్తుడు-మొదలగు వారల యొక్క స్వరూప-ఆచరణ-గమన-ఫల  
ములు వివరింపబడి యున్నవి. పాఠకులు దానిని పరిశీలించఁ  
గోరెదను.

శాంకర భాష్యావతారిక:—

“ఈశావాస్యమ్” అను ప్రథమ మంత్రమునందు-అను భవింపఁదగినదిగా చెప్పఁబడిన-ఆత్మయొక్క తత్త్వము-4,5,6,7, 8 సంఖ్యలుగల మంత్రములచేత ముందు విశదీకరింపఁబడును. ఈ మాత్ర తత్త్వమునుండి పరాబ్రహ్మయొక్క అవిద్వాంసుని నిందించుటకై క్రింది మూడవ మంత్రము ప్రారంభింపఁబడుచున్నది.

మూ॥ అనుర్యానామ తేలోకా

అన్ధేన తమసాఽవృతాః

తాన్తే ప్రేత్యాభి గచ్ఛన్తి

యేకే చాత్మహానో జనాః॥3

గీ॥ ఆంధతిమిరా పృతము, అనుర్యములు, నగుచు

కర్మ ఫలరూపములగు లోకములు కలవు

ఆత్మహానన మొనర్చు వారయిన జనులు

తనువుడిగి అట్టిలోకమ్ము (జన్మమ్ము)లను వసించును॥

పదవిభాగము:— అనుర్యాః, నామ, తే, లోకాః, అన్ధేన, తమసా, అవృతాః, తాన్, తే, ప్రేత్య, ఆభిగచ్ఛన్తి, యే, కే, చ, ఆత్మ హానః, జనాః.

టీ:— అనుర్యానామ=అనురములనిప్రసిద్ధి నొందిన దేవాది జన్మ ములేవేవికలవో, తే, లోకాః=కర్మఫలములను అను భవించెడి ఆజన్మములు (ఆలోకములు) అన్ధేన=అదర్శ నాత్మకమగు, తమసా=అజ్ఞానమును చీకటిచేత అవృతాః= కప్పఁబడియున్నవి. ఆత్మహానః=ఆత్మను గ్రహింపకుండుట వలన ఆత్మహంతలగు, జనాః=జనులు, యేకేచ=ఎవరెవ రున్నారో, తే=వార, ప్రేత్య=మరణమునొంది, తాన్= దేవతలు మొదలుకొని స్థావరముల వలకునుగల ఆజన్మము లను ఆభిగచ్ఛన్తి=పొందుచుందురు.

తా॥ అవిద్యాదోషముచేత ఆత్మను గ్రహింపని మనుష్యులు శరీరమును విడిచిన పిమ్మట, ఆంధతామిప్రముచేత కప్పఁబడినవియు

అనురులకు సంబంధించినవియు, (అజ్ఞానకు సంబంధించినవియు) తమ సంస్కారమునకును, కర్మకును అనురూపములగునవియు, అగు ఉత్తమ-మధ్యమ-అధమ-జన్మములను (లేక లోకములను) పొందుచుండుదు.

శాంకర భాష్యార్థము :—

పరమాత్మస్వరూపము అన్వితముమని తెలియకుండుటవలన భేదదర్శులగు దేవతలుకూడ అనురులే అగుచున్నారు. లోక్యస్తే భుజ్యస్తే-ఇతిలోకాః-అను వ్యుత్పత్తిమయన కర్మఫలముల ననభవింపునవియగు జన్మలే లోకములని చెప్పబడును. అజన్మకనబడనిదగుటవలన చీకటివంటిదగు అజ్ఞానముచేత అపరింపబడి (అచ్ఛాదింపబడి)యున్నవి.

అయజ్ఞానముచేత (స్వాత్మనే యెఱుఁగక)

వేదమునందు నిషేధింపబడిన అహింసాదిరూపముగు కర్మను గాని, విధింపబడిన దేవతాదిజ్ఞానమునుగాని, కలిగి యుండిన అవిద్యాంసుల ఆత్మనెఱుఁగకుండుటవలన ఆత్మహంత(కు)లనిచెప్పబడుదురు. ఆత్మనెఱుఁగక మరణించిన యజ్ఞానులందఱునుగూడ తమ తమ శరీరములను విడిచినపిమ్మట వారివారి సంస్కారములకు తగిన చెట్లుమొదలు దేవతల పఠకునుగల అయా జన్మలను పొందుచుండురు.

(భాష్యమునందలి పూర్వపక్ష సిద్ధాంతములు-ప్రశ్నోత్తరరూపమున గ్రహింపబడుచున్నవి.)

ప్రశ్న :— అయ్యా! ఆత్మను చంపుకొన్నవారు - ఆత్మహంత(కు)లని చెప్పబడుదురు. ఆత్మయనఁగా శరీరమేయగును. కావుననే ప్రపంచమునందు తనశరీరమును చంపుకొన్నవారినే ఆత్మహత్యచేసికొనినవారని లోకులుచెప్పుచుండుచుగదా. మీరుమాత్రము ఆత్మను తెలియనివారగుఅవిద్యాంసులను ఆత్మహంత(కు)లని వ్యాఖ్యానించుచున్నారు. కావున మీరుచెప్పినది లోకాభిప్రాయమునకు విరుద్ధముగానున్నది. మంత్రమునకు సరియగు నర్థము చెప్ప

వలసిన యెడల తన శరీరమును చంపుకొనిన ఆత్మహంత(కు)లు అధికారావృతములగు లోకములకు పోవుచుందురని చెప్పవలసి యున్నది.

ఉత్తరము :— అధ్యాత్మశాస్త్రమునందు అనిత్యమగు శరీరము ఆత్మకాదు. నిత్యమగు ఆత్మ శరీరముకాదు. నిత్యమగు తన యాత్మను తెలియ రుండుటవలనఁగలిగిన భ్రాంతివేత అవిద్యాంసు లగు జనులు నిత్యమగు ఆత్మను తిరస్కరించు చున్నారు. “నాకు, జనిలేదు, మృతిలేదు, ఊత్పిపాసలులేవు, శోక మోహములులేవు, నేను కర్తనుకాను, నేను-దేహేంద్రియప్రాణమనోబుద్ధి అవిద్యా విలక్షణుడను, సచ్చిదానందస్వరూపుడను” అనియాత్మను తెలిసికొనక “నాకు జన్మమున్నది, మృతియున్నది, ఊత్పిపాసలున్నవి, శోక మోహములున్నవి, నేనేకర్తను, దేహేంద్రియ ప్రాణ మనోబుద్ధి రూపుడను” అని తనయాత్మను తిరస్కరించుటయే ఆత్మ హత్య అని చెప్పబడును.

తన శరీరమును సశింపఁజేయుటయే ఆత్మహత్యయని లోక ప్రసిద్ధమగు సభిప్రాయము— ఈ అధ్యాత్మశాస్త్రమునందు సముచితముకాఁజాలదు. కావున “నేను దుఃఖిని” అను నీవిధమగు అధ్యాసమే (ఒక వస్తువునింకొక వస్తువుగా తలంచునదియగు భ్రాంతియే) ఆత్మకు తిరస్కారమగు చున్నది. ఈతిరస్కారమే యీ యధ్యాత్మ విద్యయందు ఆత్మహత్యయని చెప్పుటకు సముచితమగును.

ప్రశ్న :— హత్యయనఁగా హింసగదా! నిత్యమగు ఆత్మ హింసింపఁబడదుగదా! హింసింపఁబడని యాత్మకు హత్యయను నదికలదా ?

ప్రశ్న :— నిర్దోషియగు నొకానొక మహాత్ముని ఎవ్వరైనను అన్యాయముగా నిందించిన యెడల లోకులు దానిని “అశస్త్రవధ” అని చెప్పుదురు. అశస్త్రవధ యనఁగా ఖడ్గాది ఆయుధము లేకుండచంపుట! అనియర్థము. ఇచ్చట-నిందించుట-చంపుటకంటె వేరయిననుగూడ “అశస్త్రవధ” అని దౌషచారికముగాఁజెప్పఁబడి



యున్నదిగదా! ఇట్లే-“అజుఁడు, అమరుఁడు” ఇత్యాది అనుభూ  
 “రూపుఁడగు ఆత్మకు” జన్మగలవాఁడు, మృతిగలవాఁడు.” అను నీవి  
 మగు భ్రాంతిచేతనగు ఆరస్కారము, హింసపంటిదే యగుటవ  
 ఆత్మయందగు అనాత్మత్వ భ్రాంతియే ఇచట ఆత్మహత్యగాఁజెల్లు  
 బడినదని గ్రహింపవలయును. పారమార్థిక దృష్టిచేత-ఈయా  
 అచ్చేద్యము-అదాహ్యము అల్లేద్యము-అహోష్యము-నిత్యము - సగ్  
 గతము-స్థాణువు-అచలము-సనాతనము - ఇత్యాదిగాఁజెప్పబడిన  
 గదా! ఇట్లు స్వాత్మహత్యకు నొనర్చుకొనిన (ఆత్మనౌఁగుగని)  
 యజ్ఞాసులు-ఆత్మహాసన దోషముచేత-జననమరణ భ్రమణరూ  
 మగు సంసారము నొందుచుందురు.

ఉపటాచార్య భాష్యము :—

ఎవరు-ఆత్మను-అద్వితీయుఁడని తెలియరోవారు-స్వర్గాదిలోకములను బొంద  
 మరల మరల పుట్టుచు చచ్చుచు నుందురు.

ఈశావాస్య రహస్యము :—

ఆత్మజ్ఞానము నుపేక్షించి భోగలంపలులగుట వలన దేవతలుగూడ అనురజే  
 యగుదురు.

ఒక విధముగానున్న యాత్మ నింకొక విధముగా గ్రహించిన పాపాత్ములు  
 చోరులును-ఆత్మావహారులును-అగుదున్నారు. కావున స్వాత్మజ్ఞానమును విరస్కి  
 రించుకొనకుండ సన్యసింపఁగూడదు.

ఈశావాస్య దీపిక :—

ధనాభిలాషచేత - ఈశ్వరజ్ఞానకూన్యులగుమూఢులు - జ్ఞానమును పొందుట  
 తగిన యోగ్యతగల యీ నునుష్యశరీరమును విడిచి-అవిద్యా-అస్మితా-రాగ-ద్వేష  
 లతోఁగూడిన, అంధతామిశ్రమను పేరుగల అహం మహాభినివేశముచేత నావరిం  
 బడి-కర్మఫలయాపములగు కుక్క, వంది, మున్నగు దేహవిశేషములను బో  
 చుందురు.

ఈశావాస్య రహస్య వివృతి :—

అనువులవగా ప్రాణములు, వానియందు రమించువారు అనురజులు. పా  
 పోషకులగు దేవాదులు గూడ అనురజే యగుదురు. అయనుదులకు సంబంధిం  
 జన్మములగు, కూకరాది శరీరములుగాని, స్థానములగు నరకాదులుగాని, అనురజ  
 లని చెప్పబడును. విచారకూన్యు లగుటవలన స్వాధాపికాజ్ఞానముచేత నాచ్ఛాది  
 బడిన జీవులు-దేహమే-ఆత్మయను తలంపుచేత కామ్యకర్మపరులై, ఆత్మను తిర  
 రించుటవలన ఆత్మఘాతులై యున్నారు. అట్లమూఢులు అనరములగు యో  
 యందు నుట్టి వచ్చుచుందురు. వారికి ముక్తికలుగదు.

అనఁగా వార్య కృతమగు ఈశావాస్యభాష్యము :—

కేవల విషయాసక్తులయి ప్రాణపోషణమాత్రపరులగు నజ్ఞానులచేత పోషణ పరిగిన జన్మములే అనుర్యములని చెప్పబడును.

అర్వైతానందలహరి :—

బ్రహ్మలోకము పఱకునుగూడ పొందఁదగిన జన్మములన్నియు-అనుర ప్రికృతికములై యున్నవి.

ఈశావాస్య మంత్రోక్తమగు సర్వత్వాగయోగములేని మూఢులు-అజన్మము లను బొందుచుందురు.

ఆత్మ పురాణము :—

“సుష్టు + రమన్తే - ఇతి సురాః” అనువ్యుత్పత్తి వలన-ఆత్మ యందే లెస్సగా రమించువారగు విద్వాంసులు సురలని చెప్పబడుదురు. వారికంటె భిన్నులగు అజ్ఞానులు-అసురులని చెప్పబడుదురు. వారికి తగినలోకములు-అనుర్యములని చెప్పబడును.

విశిష్టాద్వైత భాష్యము :—

మీఁది సుంతములచేత-తత్త్వత్రయ (చిదచిదీశ్వర) స్వరూప మును-విద్వాంసులగు కర్మానుష్ఠాన స్వరూపమును-ఉపదేశింపబడినవి. కొందఱు-అనుర ప్రికృతులగు మూఢులు ఈ తత్త్వ త్రియమును వేతొక తీరునఁదెలిసికొని, కామ కోర్కె లోభాద్య స్వీతులై శాస్త్రుఁధిని విడిచి-కామ్యమగు యజ్ఞాదికర్మను, నిషిద్ధ మగు పరదార గమనాది కర్మనుగూడ చేయుచుందురు. వారికి వధక లోకప్రాప్తి కలుగక తప్పదని చెప్పుచున్నాఁడు.

అనురప్రికృతులగు మూఢుల కనుభవింపఁదగినవియు, మిక్కిలి గాఢమగు అంధకారముచేత వ్యాపింపబడినవియు, అనఁగా వెలుతురులేనివియు అగులోకములు అనుర్యములని ప్రసిద్ధములై యున్నవి. దేవజాతీయులుగాని మనుష్య జాతీయులుగాని, యెవరెవరు బ్రహ్మజ్ఞానవిహీను లగుచున్నారో, జననధర్మము గల వారందఱునుగూడ, ఆత్మభూతులగుచున్నారు. కావున మర బేంచిన పిమ్మటవారు భూమి-అంతరిక్షము, స్వర్గము, రౌరవము మొదలగు పేర్లుగల నారక లోకములను నిరంతరముగాఁబొందు చుందురు.

ద్వైతభాష్యము :-—

ఇట్లు - యోగ్యతగలవానికి పరమాత్మ తత్త్వభుక్తుశ్చ  
గలిగించుటకై - శ్రుతిమాత-పరమాత్మ విదులుకాని వారలను  
నిందించుచున్నది.

సూర్యప్రకాశము లేనివియు, నిరతిశయ దుఃఖము లు  
వియు, నగు లోకములు అనుర్యములని చెప్పబడును. ఆశ  
యనగా నిచట విష్ణువు. ఆవిష్ణువునందు విమానులగు మూడు  
మహాదుఃఖైక హేతువులగుటవలనను, అనురులచేత పొందఁదగిన  
వగుట వలనను, అనుర్యములని చెప్పబడునవియు - అతినిబిడమగు  
అంధకారముచేత నావరింపబడినవియు, నగు లోకములను పొండు  
చుందురు. “అన్తేని తమసా” అను పదములకు - అదర్శనాత్మికమ  
అజ్ఞానముచేత అనియు, “లోకాః” అనుపదమునకు జన్మ  
లనియు చెప్పబడిన అద్వైత భాష్యములు సమీచినములు కా  
వ్రసిద్ధములగులోకములు - అజ్ఞానాపృతిములు కావు.

స్వాభిప్రాయము :-—

పరమాత్మ - దేశ - కాల - వస్తు - విభాగములేక అఖండ స్వరూ  
పుడై యున్నాడు. అకాశముపలె - సర్వభూతముల యందునుగూడ  
అంతర్వహిర్మధ్యము లందంతటను వ్యాపించుచు ప్రాణులబుద్ధి  
గుహలయందు తానే ప్రత్యగత్మ స్వరూపుడై యున్నాడు.

ప్రాణులందఱునుగూడ - పరమార్థ దృష్టిచేత ప్రాకృతికము  
లగు దేహదులకంటె వేరయి వాసిని ప్రకాశింపజేయునవియు, పరి  
వృత్తసచ్చిదానంద పరమాత్మకంటె వేరుగానివియు, ఉపాధిభేదము  
చేత వేరుగానున్నట్లు తోచుచున్నను తత్త్వికదృష్టిచేత ఒక్కటియే  
అగుచున్నవియు అగు ప్రత్యగత్మ (స్వరూపు)లే యగుచున్నారు.

అయినను అన్నమయ - ప్రాణమయ - మనోమయ - విజ్ఞాన  
మయ - ఆనందమయ కోశములయందు - అవియేతానను ఆత్మాజ్ఞానము  
వలనఁగలిగిన అధ్యాసచేత - స్వాత్మలనే తిరస్కరించుచుండుదురు.

అవిద్యావాసనలచేత అకర్తయగు ఆత్మనుకర్తగాను, శోకాది రహితఁడగు ఆత్మను - శోకాదియుక్తుఁడుగాను, ఊత్పిపాసాది సంబంధ రహితఁడగు, ఆత్మను ఊత్పిపాసాది వంతుడుగాను, జననమరణాఃశూన్యుఁడగు నాత్మను జననమరణాది యుక్తుఁడుగాను, తలంచుటయే ఆత్మను (తనను) తిరస్కరించు కొనుట యగుచున్నది. "అసన్నేవసభవతి. ఆసద్బ్రహ్మతివేదచేత్" అను శ్రుతివలన అసత్యములగు దేహాదులే తామనుభావనగల మూఢులు-సంసార ప్రివాహమునందుఁబడి పుట్టుచుచు చచ్చుచుందురు ఇట్లు-మృత్యువశులగు చుండుటకు-ఆత్మ తిరస్కారమే కారణమగుచున్నది. కావున ఆత్మతిరస్కారమే ఆత్మహాననమని యీ తృతీయ మంత్రము నందుగ్గడింపఁబడినది. ఈశరీరమును జ్ఞాదులచేత నశింఁజేసి కొనుట ఆత్మహర్యకానేరదు-ప్రాంతిమూల మగు ఆత్మతిరస్కారముండునంతపలుకును-ఈశరీరములు పుట్టి చచ్చుచునే యుండును. కావున నెవ్వఁడును గూడ శరీరమును నశింపఁజేసి కొనుటచేత ఆత్మహర్యనొనర్చుకొనుటకు సమర్థుఁడు కాఁజాలఁడు. కావున నాత్మాయుగసివారు ఆత్మహంతరినియును, అట్టి వారు-అజ్ఞానావృతములును కట్టినది గూడములును అగు జన్మములను పొందుచుండురనియును, దెలియుఁజేయునదియును శాంకర భాష్యము-గభీర్వార్థమన్వితమగుట పలునదిగనుట సమీచీనమగుచున్నది. అందుఁ ముక్కుబ్బమునకును, లోత కర్ణమునకును, కొన్ని అద్వైత భాష్యములయందును, విశిష్టా ద్వైత-ద్వైత-భాష్యములయందును జెప్పఁబడిన సర్థములు లోత ప్రసిద్ధములగు సర్థములై యుండుట వలన సవియు సమీచీనములే యగును. అయినను నిగూఢములగు సర్థములను విశేషించునదియును శాంకరాభాష్యార్థము వానికంటె శ్రేష్ఠుని విజ్ఞుని గ్రహింతురని తలఁచెదను.

ఆత్మజ్ఞానములేని మూఢులు-విస్వరై నను అనురులే యగుదురు. అజ్ఞానమువలన అట్టిమూఢులు - నిరతిశయదుఃఖప్రదము

లును, సూర్యలోకాది రహితములును, అనురులచేత పొందఁగ  
నవియు, అగు లోకములను పొందినను, ఆయాలోకముల యందు  
గూడ-ఆయాలోకములకు తగినవియు, కర్మఫలరూపములును, అగు  
జన్మములను పొందకుండ నుండరుగదా!

కావున అట్టిలోకములను పొందుదురనినను-అట్లానావృతము  
అగు జన్మములను పొందుదురనిననుగూడ-పదార్థ నిర్వచనమునందే  
భేదము కాన్పించుచున్నది గాని యథార్థవిషయమునందు భేదము  
కాన్పించుట లేదని విజ్ఞులు గ్రహింతురుగాక!

(శాంకర భాష్యావతారిక)

అత్యయే-తెలియఁదగినది. అత్మహాసనమువలన-అవిద్యాం  
సులు-సంసారమును పొందునట్లు-అత్మవేత్త అగు విద్యాంసులు-  
జననమరణములనుండి విడుదల (ముక్తి) నొందుచుందురు, కావున  
అత్మవిదులగు విజ్ఞానులు అత్మ హంతులుకారు, అత్మయొక్క  
స్వరూపమును ప్రత్యక్షముగాఁదెలిసికొనని మనుష్యుఁడు అత్మ  
చిదుఁడు కానేరఁడు. కావున క్రింది మంత్రమునందాదౌత్య  
తత్త్వమెట్టిదో తెలుపఁబడుచున్నది.

మూ॥ అనేజ, దేకం, మనసోఽవీయో॥

నై నద్దేవా అప్పువన్ పూర్వమర్షత్

తద్దధావతోఽన్య సత్యేతి తిష్ఠత్

తస్మిన్నపో మాతరిక్వా దధాతి ॥

తే॥గీ॥ కంపన వివర్జిత, మది, యేకము, మనస్సు

కంటెను జవీయ, మింద్రియ-గతికి ముందె

యెల్లతావుల నిలిచి బాసిల్లుఁగాన

దేవ సంఘాత మాయాత్మఁదెలియకుండు॥

అది-అవిక్రియమై యున్నదయ్యు-ఇంద్రి

యాదులను మీరి చనుచున్నయట్లుతోచు

అత్మ-వెలుఁగ, క్రియాత్మకుండయిన మాత

రిక్కుఁడీ భూతభౌతిక క్రియల జరుపు॥

‘ పదచ్ఛేదము :— అనేజిత్ + ఏకమ్, మనసః, జపీయః, న, ఏనత్, దేవా, అప్పువన్, పూర్వమ్, అర్హత్, తత్, ధావతః, అన్యాన్, అత్యేతి తిష్ఠత్, తస్మిన్, అపః, మాతరిశ్వా, దధాతి.

టీక :— అనేజిత్ = (న + ఏజిత్) కదలకుండు నదియు, ఏకమ్ = సర్వభూతముల యందును, ఒక్కటియే యయి యున్నదియు, మనసః = సంకల్పాది లక్షణమగు మనస్సు కంటెను, జపీయః = మిక్కిలి వేగముగలదియు, (కనుకనే) పూర్వమ్ = మనస్సు కంటె ముందుగానే, అర్హత్ = అంతటను పొందియున్నదియు నగు, ఏనత్ = ఈ మాత్రను దేవాః = ప్రకాశ స్వరూపములగు ఇంద్రియములు, నాప్పున్ = పొందనివాయెను. తత్ = ఆయాత్మ, తిష్ఠత్ = చలింప కుండిననుగూడ, ధావతః = పరుగెత్తుచున్న అన్యాన్ = కర్మేంద్రియ, జ్ఞానేంద్రియములను, అత్యేతి = అతిక్రమించునది వలెనే యున్నది తస్మిన్ = ఆయాత్మ స్వరూపము చైతన్య స్వభావమై యుండిఁగా, మాతరిశ్వా = వాయువు, అపః = అప్పులను-అనగా; ప్రాణిచేష్టా రూపములగు కర్మలను, దధాతి = వేరుపఱచుచున్నది. లేక ధరించుచున్నది.

శాంకర భాష్యార్థము :—

అత్మ ఎల్లప్పుడునుగూడ ఏకరూపమగు చుండును. కావున స్వరూపావస్థనుండి ప్రమాదమునొంది చలించునది కాదు. రెండవ వస్తువులేక పరిపూర్ణమై యుండుటవలన, నిరుపాధికమగు స్వరూపముచేత నిట్లు చలింప కుండిన దై నను సంకల్ప వికల్పలక్షణమును, అంతఃకరణమును అగు మనస్సనెడి ఉపాధి ననుసరించుట వలన, చలనము మొదలగు వికారములకు ఆశ్రియమై యున్నది.

అదెట్లనిన :— మిక్కిలి వేగముగల మనస్సు-ఆయా స్థలములయందు వ్యాపించుటకు ముందే అత్మ-ఆయాస్థలముల యందు నుండి యుండుటవలన ఘనోవేగము కంటె అత్యధికమగు వేగము గలిగి యున్నది. (కలదానివలె నున్నది) శరీరము లోపలనున్న మనస్సు వెలుపలికెట్లు రాఁగలదని సంశయము నొంద నక్కరలేదు.

అతఁడే-ప్రాణులయొక్క చేష్టలగు అప్పులను-అనఁగా కర్మలను ధరించుచున్నాఁడు.

అగ్ని-జ్వలన దహనములను-అదిత్యునకు-ప్రకాశమును, పర్జన్యునకు (మేఘునకు) అభివర్షమును, కలుగఁజేయుచు విభజించుచున్నాఁడు. లేక ధరింపఁజేయుచున్నాఁడు.

ఇట్లు-కార్య-కారణాది విక్రియలన్నియుఁగూడ నిత్య చైతన్యత స్వరూపమును, సర్వమునకును ఆధార భూతమును అగు నీశ్వరుని యందే సంభవించు నను నంశము. “భీషాస్మాద్ వాతః పవతే” పరమేశ్వరుని వలనఁగలిగిన భీతి వలననే వాయువు వీచును.....ఇత్యాది కృతుల వలన గృహించునది.

అనందగిరి టీక :—

ప్రశ్న :— అత్మ-వేగయొక్కఁడగు నెకల-గుఱ్ఱము మొదలగు వానివలె కనఁబడవలయును గదా!

ఉత్త :— మనోవ్యాపారము కలిగిన ఏమ్యుట కిన్ని మొదలగునవి ప్రవర్తించును. మనస్సునకే గోచరింపని అత్మ-చక్షురాదీంద్రియములకు గోచరించునా?

ప్రశ్న :— అత్మ-మనస్సునకుఁగూడ నేల గోచరింపఁడు?

ఉత్త :— అత్మంతమగు అవ్యవధానము వలన మనస్సునందున్న పరిమాణము కూడ మనస్సునకు తెలియఁబడునది కాదు. కాఁగా, అంతకంటెను అవ్యవధానమును, వ్యావకత్వమును గలిగి యుండుట వలన-అత్మ-మనస్సుచేత తెలియఁబడునది కానేరదు.

ప్రశ్న :— అపః=అప్పుడు=కర్మలు అను నర్థమును శ్రీ శంకరులు తెలిపి యున్నారు, అప్పులనఁగా కర్మలను నర్థమున్నదా?

ఉత్త :— అప్పులనఁగా జలములు - కాని కర్మలుకావు. అయినను సోమము-మృతము-క్షీరము-మొదలగు జలములచేత కొత్తమలగు కర్మలు సంపాదించఁబడును. కావున సంబంధము వలన ఇచ్చు-లాక్షణికమగు అప శబ్దము-కర్మలనే తెలుపుచున్నది. అప్పుల (జలముల) వలననే-ప్రాణము జన్మించి-చేష్ట నొనర్చుట కూడ ప్రసిద్ధమై యున్నది. కావున కారణములగు జలములను తెలుపునది యగు అప శబ్దము-కార్యమగు కర్మలయందు లక్షణావృత్తిచేత ప్రయోగింపఁబడినదని శ్రీ శంకరులు గుర్తించి-అప్పులనఁగా కర్మలను నర్థమును తెలిపి యున్నారు. ఈకావాన్య దీపిక :—

ఈశ్వర స్వరూపము-వాయువపలెను-ప్రాణమువలెను చరించునది కాదు. కావున నది కంపములేనిదని చెప్పఁబడినది. జీవ సంఘ రూపుఁడగు సూత్రాత్మ-గమన బున్యఁడును, నిశ్చలుఁడును, మనస్సుచేతను-ఇంద్రియములచేతను గూడ

పొందఁగనివాఁడును, సర్వగతుఁడును, అగు ఆయాశ్వరుని యందున్న ఆవ్యాకృతి-  
కాశమున మొదట నుదయించి-జ్ఞాన-క్రియా-శక్తిరూపుడై యుండి-సర్వకర్మలను  
ధరించుచు జగత్కారణ మగుచున్నాఁడు.

ఈశావాస్య రహస్యవివృతి :—

ఈ మంత్రమునందు - ఈశ్వర స్వరూపము చెప్పఁబడుచున్నదని గాని  
యాశ్వరుని కంటె వేరుగానిదగు ఆత్మ స్వరూపము చెప్పఁబడుచున్నదని గాని చెప్ప  
వచ్చును.

ఆత్మ స్వరూపము—స్వావస్థా ప్రచ్యుతియగు చలనము లేనిది-అనఁగా,  
బాల్యము మొదలగు నవస్థలుగాని, జాగ్రదాదులగు నవస్థలుగాని, లేక స్వరూపము  
మండి దిగజార కుండుటవలన చలించకుండునది యని యర్థము.

అది-వృద్ధి-అఃక్షయము-విపరిణామము-లేనిదై యున్నది.

చంచలమగు మనస్సునకుఁగాని, దేవ శబ్దముచేత వ్యవహరింపఁబడుచున్న  
యింద్రియములకుఁగాని గోచరించునదికాదు. అనాది-అవినాశి-అది-సర్వవ్యాపక  
మగు చుండుటవలన కాల-వాయోదుల నతిక్రమించి పోవుచున్నది వలె నుండును.

దేహాంతర్గతుఁడగు మాతరిక్వుఁడు-తత్సన్నిధియందే ప్రాణనాది చేష్టలను  
ధరించుచుండును — లేక శ్రద్ధాజన్యములగు కర్మలను స్వాత్మయందు స్థాపించు  
చుండును. ఈశ్వర సన్నిధి యందతఁడే సూర్యుని ప్రకాశింపఁజేయును. మేఘుని  
వర్షింపఁజేయును.

వాయువను పేరుగల యీ సూత్రముచేతనే, యీ భూలోకమును, స్వర్గాది  
పరలోకమును, సర్వభూతములును, సంగ్రదితములై ధరింపఁబడి-క్రియాశక్తి  
మంతము లగుచున్నవి. “వాయువను పేరుగల యీ సూత్రమును నియమించు  
వాఁడును-అంతర్యామియు, సర్వాధిపతియు, సర్వనియంతయు, సర్వాధారమును,  
సర్వలోకములకును- నేతృవును, అవ్యక్తియును, అచింత్యమును, అవ్యవదేశ్యమును,  
షడ్భావ వికార రహితమును, ఏకరూపమును, సర్వచాలకమును అగు సత్యవస్తువు  
బ్రహ్మమే” అని గ్రహించునది.

ఆనందభట్టోపాధ్యాయ కృతమగు ఈశావాస్యభాష్యము :—

నిరుపాధిస్వరూపముచేత-ఆత్మతత్త్వము-చలించనిదనియు. సోపాధిస్వరూపము  
చేత మనస్సుకంటె-వేగవత్తరమనియు చెప్పఁబడుచున్నది.

అనంతాచార్యకృతమగు నీశావాస్యభాష్యము :—

ఈ ఋక్కు-తిర్ఘ్వుచ్ చందమునకు సంబంధించినది. బ్రహ్మ స్వరూపము-  
సమాత్యధిక రహితమని చెప్పుటకై “ఏకమ్” అని చెప్పఁబడినది. లేదా-సర్వ  
భూతముల యందును విజ్ఞాన మనరూపముచేత నేకమై యుండుటవలన “ఏకమ్”  
అని చెప్పఁబడినది.

బ్రహ్మాది దేవతలుగూడ-బ్రహ్మము నెఱుంగఁజాలరని చెప్పుటకై-“నైనద్దేవా  
ఆవ్నువన్” అని చెప్పఁబడినది.



వస్త్రమునందు వడగు పేకలవలె ఏ వాయు సూత్రమునందు కార్యకరణ సమాహమంతయు కూర్చబడియున్నదో, ఎవడు సూత్రసంజ్ఞాచో ఎవడి జగత్తును ధరించుచున్నాడో, ఎవడు స్వాధిష్ఠానమగు బ్రహ్మమునందు ప్రాణుల కర్మలను అనగా (చేష్టాలక్షణములగు కర్మలను లేక సుఖ దుఃఖములను పొందించు నవియగు కర్మలను) ధరించు చున్నాడో; యజ్ఞ హోమాదులను స్థాపించు చున్నాడో, సమష్టి రూపుడును, వ్యష్టిరూపుడును, అగు నానాయువును గూడ పరమాత్మయే నియమించు చున్నాడని గ్రహించునది.

అద్వైతా నందలహరి :—

పరమార్థ దృష్టిచేత-చలింపనిదగు నాత్మ స్వరూపము-దేహాత్మ దృష్టిచేత, మనస్సుకంటె మిక్కిలి వేగముగలది వలెను, చలించునది చలెను, తోచుచున్నది.

రూపాదులు లేకుండుటవలన-ఈ యాత్మను, చక్షురాదులగు నిందియములు చూడజాలవు.

ఆయాత్మ తత్త్వము-మాయాకృతమగు విశ్వరూపముచేత-పరుగెత్తుచున్న, మృత్యు, వాయు-గరుడాదులను గూడ వేగముచేత నతిశయించి వెచ్చుచున్నదని వలె నుండును. ఆ సర్వాధిష్ఠాన బ్రహ్మమునందు సూత్రాత్మయు, కార్య బ్రహ్మమును అగు వాయువు వ్యష్టిజీవులను ధరించుచున్న వాడువలె నుండును.

విశిష్టాద్వైత భాష్యము :—

ఇట్లు-సర్వావాన్యమనిప్రస్తుతమగు చక్షురతత్త్వముయొక్క (పరబ్రహ్మముయొక్క) అనంత విచిత్ర శక్తియోగమును విచిత్ర వంత మగు నభిలాషము చేత స్ఫురింపజేయుచు ఉపదేశించు చున్నాడు.

అనేజత్ = పరబ్రహ్మ స్వరూపము - కంపించు నదికాదు. ఏకమ్ = ప్రధాన భూతము-లేక, తనకు వశపడనివాడును, సమానుఁ డును, అధికుఁడును, అగు రెండవవాడు లేనిది. ముక్తులు-బ్రహ్మము తోడి పరమ సామ్యమును బొందినను గూడ బ్రహ్మమునకు అధీ నులే యగుదురు, అది-మనస్సుకంటెను వేగవత్తరము.

ప్రశ్న :— పరబ్రహ్మము - నిష్కంప మనియు, వేగ వత్తరమనియు, విరుద్ధముగా నేల చెప్పబడినది ?

ఉ :— సర్వవ్యాపక మగుటవలన-వస్తుతః, నిష్కంప మని చెప్పబడినది. కావుననే మనస్సునకు గోచరింపని దేశము నందుఁగూడ నెల్లప్పుడును ఉండుటవలన-మనస్సుకంటె జవీయమని ఔపచారికముగాఁజెప్పబడినది.

నై నదైవా అప్పువన్-పూర్వమర్హత్ = ముందుగానే సర్వ  
దేవతలను పొందియున్నను గూడ అబ్రిహ్మతత్త్వమును హిరణ్య  
గర్భాదులుకూడ పొందఁజాలకుందురు-బ్రిహ్మ స్వరూపము-విభు  
త్వముచేత నిత్యప్రాప్తమై యున్ననుగూడ, దానిని, కర్మచేత  
ప్రతిబంధింపఁబడిన జ్ఞానముగల క్షేత్రజ్ఞులు-సిద్ధ్యాప్రాప్తి కలుగుటకు  
ముందు స్వబుద్ధిచేత పొందఁజాలరు, “తద్యథా హిరణ్యనిధిం నిహీ  
త మక్షేత్రజ్ఞాః ఉపకృతపరి సచ్చరన్తోన విద్వేయుః, ఏవమేవే  
మాన్సర్వాః ప్రితాః అహర హర్గచ్ఛస్త్వ ఏతం బ్రిహ్మలోకం  
నవిస్తస్త్వన్యతేన హిప్రత్యూధాః”.

అదెట్లనిన :— తాము నివసించియున్న భూమి క్రిందనే  
నిక్షేపింపఁబడియున్న హిరణ్యనిధిని (బంగారపురాశిని) తెలియక-  
కొందఱుమనుష్యులు-ఆ భూమి మీదనే సంచరించు చున్నను-ఆ  
సువర్ణనిధిని గ్రహింపఁజాలనట్లు-తమ హృదయ గుహలయందే  
యుండిన దహరాకాశమును బ్రిహ్మలోకమును ప్రతిదినమునందును  
గూడ సుషుప్తికాలమునందు పొందుచున్ననుగూడ మూఢులగు  
ప్రజలు అన్యతముచేత అచ్చాదింపఁబడి - తెలియఁజాల కున్నారు.  
అని-ఈ యంశము-ఛాందోగ్యోపనిషత్తునందున్న అష్టమ ప్రపాఠ  
కము నందలి తృతీయ ఖండమునఁజెప్పఁబడినది గదా!

తద్దధాపతోన్యనత్యేతి తిష్ఠత్ = పృథివ్యాదుల యందంత  
టను ఉండుచునే-ఆ బ్రహ్మము-పరుగెత్తుచున్న గరుడాదులనుగూడ  
నతిక్రమించుచున్నది. (వేగయుక్తమగు గమనముగల వారెంత  
వఱకు పోవుచుందురో అంతకు మీదను గూడ పరబ్రహ్మ ముండు  
నని భావము) తస్మిన్న పోమాతరిశ్వా దధాతి = ఆ వాసు దేవుని  
యందు-అవస్థితుఁడగు మాతరిక్వుఁడు ధారణమునకు తగిన కాఠి  
న్యము లేనివాఁడయినను పాదఃపయోధర గ్రహ నక్షత్రాదికమును  
భరించుచున్నాఁడు. ఇది మఱియు నద్భుతమగుచున్నది.

సర్వాదార భూతుఁడగు సర్వేశ్వరునచేత ధరింపఁబడిన  
వాయువు-అతని శక్తి చేతనే దీని నంతటిని భరించునని భావము.

విశిష్టాద్వైత పరమగు శ్రీరంగాచార్య భాష్యము :—

నిరాధారమగు ఆకాశము నందొకచోట ఉనికిలేనివాఁడును నిరంతర గమనశీలుఁడును-స్థూలమగు గురుద్రవ్య స్వరూపము లేకుండుట వలన-స్థూల గురుద్రవ్యాంతరములను ధరించుటకు శక్తి గలవాఁడని యూహించుటకుఁగూడ నర్హుఁడు కానివాఁడును, అగు వాయువుకూడ-ఆ బ్రహ్మమునందు-స్థూలములను, గురు ద్రవ్య రూపములను, నిఖిల బ్రహ్మాండకారణములుగా మొదట సృజింపఁ బడినవియునగు కారణజలములను ధరించు చున్నాడు.

ద్వైత భాష్యము :—

పరమాత్మ స్వరూపము—నిర్భయమగుటవలన కంపింపని దగు చున్నది. కాని నిష్క్రియమగుటవలనఁగాదు. ప్రధానమగుట వలన ఏకమగు చున్నది గాని ద్వితీయవస్తువు లేకుండుట వలనఁ గాదు, లెస్సగా తెలిసికొనుటకు వీలుపడని దగుటవలన దేవతలచేతఁ గూడ పొందఁదగనిదని చెప్పఁబడినది కాని సర్వధా అగోచర మగుటవలనఁగాదు. ఆ పరమాత్మ స్వయముగా స్వభావమువలన అన్నిటిని పొందియున్నాఁడు. అచింత్యశక్తి గలవాఁడగుటవలనను సర్వగతుఁడగుట వలనను తాను లెస్సగా నిలిచియున్నను పరుగెత్తు చున్న యితరుల సతిక్రిమించు చున్నాఁడు. ఆ పరమాత్మయఁడు వాయువు- సర్వస్రాణులచేతను కృతములగు కర్మలను సమర్పించు చున్నాఁడు. “నేను కర్తనుకాను హరియేకర్త” సర్వకర్మములను తత్పూజయే-తద్భక్తి-ప్రసాద ఫలకమే-అని అను సంధించుటయే- సమర్పణము.

స్వాభిప్రాయము :—

పరిపూర్ణుఁడగు పరమాత్మయే-స్రాణుల హృదయముల యందు ప్రత్యగాత్మ స్వరూపుడై యున్నవాడువలె నున్నాఁడు. కావున-ఉపనిషత్తులయందు-పరమాత్మయు-ప్రత్యగాత్మయుఁగూడ-కొన్నిచోటులందు, ఆత్మశబ్దముచేత వ్యవహరింపఁబడు చున్నారు.

పరమార్థ దృష్టియందు మాత్రము-సర్వమూర్త్య-ప్రత్యగూర్త్య  
అగు శుద్ధాత్మలచేత భేదించి యున్నవాఁడుకాఁడు.

కావున-అద్వైత పరములగు భాష్యముల యందుఁబడినట్లుఁ-  
పరమాత్మలకు వ్యవహారమునందుఁగల భేదమును పాటింపక వాస్త-  
విక దృష్టి ననుసరించి ఈ మంత్రమునందు "ఆత్మతత్త్వము"  
వ్యాఖ్యానింపఁబడుచున్నదని చెప్పఁబడినది. పరమాత్మ-శుద్ధాత్మ-భేద  
ప్రతిపాదకములగు-విశిష్టాద్వైత-ద్వైత భాష్యముల యందు - పర  
బ్రహ్మ స్వరూపమగు ఈశ్వర తత్త్వము మాత్రమే మీఁది మంత్ర  
మునఁజెప్పఁబడినట్లు చెప్పఁబడినది. ఇందలి యభిప్రాయమును  
పాఠకులిట్లు గుర్తింపఁగోరెదను. నిరుపాధికమగు బ్రహ్మ స్వరూ-  
పము-చలింపకున్నను, సోపాధికమగు బ్రహ్మస్వరూపము-మనస్సు  
కంటెను వేగవత్తరమువలె నున్నది.

పరిచ్ఛిన్నములును, (ఖండిములును) స్థూలములును, కార్య  
రూపములును, అగు వస్తువులన్నిటియందునుగూడ-వ్యాపకమును,  
సూక్ష్మమును, కారణరూపమును, అగు బ్రహ్మ (ఆత్మ) స్వరూ-  
పము-వ్యాపించియున్ననుగూడ-చక్షురాదులగు ఇంద్రియములును,  
బ్రహ్మాదిదేవతలునుగూడ దాని నెఱుంగజాలకున్నారు. అది నిలిచి  
యున్నను-సర్వగత మగుటవలన ఇంద్రియములను-వాయువును-  
గరుడాదులను-మనస్సునుగూడ-అతిక్రమించి యున్నదివలెనున్నది.

అది-పరమార్థమున చలింపకున్నను మాయామయ మగు  
వ్యవహారమున చలించు చున్నట్లున్నది. ఈ యంశము-"అపాణి  
పాదో జవనో గ్రహీతా" "అసీనో దూరంప్రజతి-శయానో నూతి  
సర్వతః" అను శ్లోకులచేతఁగూడఁదెలువఁబడు చున్నది గదా!  
ఆ బ్రహ్మ స్వరూపమునందే సమష్టి-వ్యష్టి-స్వరూపుఁడును, సూత్రా  
శ్మయు, అగు మాతరిశ్వుఁడు, సర్వకర్మలను అగ్నిని, జలాదులను  
గూడ ధరించుచున్నాఁడు.

ఇట్లు-సర్వమును ధరించువాఁడగు నా వాయువునుగూడ వర  
బ్రహ్మమే ధరించి-నియమించు చున్నదని గ్రహించునది.

వరమార్థ దృష్టిచేత-ఇందిరియములు-మనస్సు-వా య్యాది భూతములు వానిరూపము-వాని చలనము-మొదలగు నామ రూప కర్మ కలాపమంతయుఁగూడ సత్యము కాదనియు, అది యంతయుఁ గూడ బ్రహ్మస్వరూప మాత్రమే యగుచున్నఁడనియు గ్రహించునది. శాంకర భాష్యావతారిక :—

వేద మంత్రములకు జామితాదోషము-అనగా “చెప్పిన యంశమునే మరల చెప్పుట” అను పునరుక్తి దోషములేదు, కావున పూర్వమంత్రమునందలి విషయమే క్రింది మంత్రమున వేరొక విధమున బోధింపఁబడుచున్నది,

మూ॥ తదేజతి, తన్నైజతి, తద్దూరే తద్వన్తి కే  
తదన్తరస్య సర్వస్య తదుసద్విస్యాస్య బాహ్యాతః ॥

కం॥ అది-చలియించును-చలియింపదు,  
దూరస్థితము-సవిధవర్తి యునగు, నయ్యది  
ఈ సర్వము లోనున్నది—

దీనికి వెలుపలను గలది-అదియే యగున్॥

పద :— తత్-ఏజతి, తత్-న-ఏజతి-తత్-దూరే-తత్ + ఉ-  
అన్తి కే-తత్-అన్తః-అస్య-సర్వస్య-తత్-ఉ-సర్వస్య-అస్య - బాహ్యా  
తః,

టీక — తత్=ఆ ఆత్మశత్ర్వము, ఏజతి=చలించు  
చున్నది. తత్=ఆ ఆత్మశత్ర్వము-న+ఏజతి=నై జతి=చలించు  
చున్నదికాదు. తత్=అది, దూరే=దూరమునందును, తత్ + ఉ=  
తదు=అదియే, అన్తి కే=సమీపమునందును, తత్=అది, అస్య-  
సర్వస్య=ఈ జగత్తున కంతకును, అన్తః=లోపలను, తదు=  
అదియే, అస్య=ఈ, సర్వస్య=సమస్త జగత్తునకును, బాహ్యా  
తః=వెలుపలను (అస్తి=ఉన్నది)

తా॥ అది-చలించును చలింపదు. దూరమునందుండును-  
దగ్గరనుండును. అదియే ప్రపంచమునకు లోపలను వెలుపలను  
గూడ నుండును.

శాంకర భాష్యము :—

పరబ్రహ్మ స్వరూపమగు నేయాత్మతత్త్వమిప్పుడు ప్రస్తావింపఁబడినదో, ఆ యాత్మతత్త్వము కదలుచున్నది. అయినను కదలకయే యున్నది. అనఁగా; తాను స్వయముగా అచలమే యగుచున్నను చలించుచున్నది వలెనున్నది, అని యర్థము. ఇంతియే కాదు.

నూరుకోట్ల సంవత్సరముల కై నను - అవిద్వాంసుల చేత పొందఁబడకుండుట వలన-దూరమునందున్నది వలెనున్నది. అదియే విద్వాంసులకు (బ్రహ్మవిదులకు) ఆత్మయగుట వలన మిక్కిలి సమీపమునందే యున్నది వలెనున్నది. వాస్తవిక దృష్టి చేత మాత్రము—అది దూరము నందుఁగాని, సమీపము నందుఁగాని, ఉన్నది కాక-అవిద్వాంసులకును, విద్వాంసులకునుగూడ-ఆత్మయే యగు చున్నది. “య ఆత్మా సర్వాన్తరః” ఏ పరబ్రహ్మము-అన్నిటిలోవలను ఉన్నాఁదో అను శ్రుతి వలన-ఈ జగత్తున కంతకును గూడ నిరంతరము సూక్ష్మమగుటవలన అది-లోపలనున్నది. నామ రూప క్రియాత్మకమగు ఈజగత్తున కంతటికినిగూడ ఆకాశమువలె వ్యాపకమై యుండుటవలన అదియే వెలుపలనుగూడ నున్నది. “ప్రజ్ఞానమసేవ” “అది-ప్రకృష్టమగు జ్ఞానముచేత గొప్పదియగు ఒకే స్వరూపము” —

అను శ్రుతి శాసనమువలన-అదియే-సర్వ జగద్రూపము చేతను గూడ నిరంతరమై (తానులేని స్థలములేనిదై) ఉన్నది.

ఉపటాచార్య కృత-ఈశావాస్య భాష్యము :—

నాలుగవ మంత్రమునందు కారణరూపమగు నాత్మ స్వరూపము-నిరూపింపఁబడినది-ఈ మంత్రమునందు కార్య రూపమగు నాత్మ స్వరూపము-నిరూపింపఁబడుచున్నది.

అదియే-కార్యమగు సర్వజుగమ (ప్రాణి) రూపముచేత నున్నదై-కంపించుచున్నది వలెనున్నది. స్థావర రూపముచేత నున్నదై - కంపింపక యున్నది. అదియే-అదిత్య నక్షత్రాది రూపముచేత దూరమునందున్నది, అదియే-వృథివ్యాది

రూపముచేత-సమీపము నందుఁగూడ నున్నది. “సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ” ఇది యంతయు బ్రహ్మమేగదా!” అను దర్శనము-దీని వలన తెలియుచున్నది. అదియే పా్ణులన్నిటిలోపలను గూడ విజ్ఞాన మన రూపముచేత ప్రకాశించు చున్నది. అదియే-పా్ణులన్నిటికిని వెలువలను గూడ జడరూపముచేత నున్నది.

“బ్రహ్మ స్వరూపము-చేత నాచేతనరూపము-అసంతము-సర్వగతము, అది కాని వస్తువులేదు” అను సర్వము దీనిచేతఁదెలియఁజేయఁబడుచున్నది.

ఈశావాస్య రహస్యము :—

అది-బ్రహ్మ-విష్ణు-శివాత్మకమై-చలించు చున్నది.

ఆకారముతోఁగూడినది మాయామయమైయున్నది. కావుననది - మాయా కల్పితమగు నుపాధిచేత చలించు నట్లగును. నిరాకారమగు బ్రహ్మ స్వరూపము-వాస్తవమై యున్నది. కావున నది చలించునదికాదు.

అది-అవివేకులకు దూరమునందును ఏవేకులకు సమీపమునందును ఉన్నది. కార్య కారణ వస్తువుల కన్నిటికిని గూడ నదియే లోపలను గూడ నున్నది.

విశ్వాత్మతమగు బ్రహ్మము-విశ్వాభ్యంతరము నందున్నది. అది సర్వ గత మనియు, మానూత్మత మనియు, సీరూపమనియు, గ్రహించిన విజ్ఞాని-జన్మబంధనము నుండి ఏముక్తుఁడగును.

ఈశావాస్య దీపిక :—

మూర్తములగు అగ్న్యాది రూపములచేత కంపించుచున్నదివలెనున్న యాశ్వర స్వరూపము-అమూర్త రూపమగు ఆకాశముచేత కంపింపనిది వలెనే యున్నది. కావున-ఈశ్వర స్వరూపము-మూర్తరూపముకంటెను అమూర్త రూపముకంటెను వేరగుచున్నదని తెలియునది.

ఈశావాస్య రహస్యవివృతి :—

ఆత్మ తత్త్వము-తెలియటకు శక్యముకానిది. ఆంధర్యామి-వ్యాపకము అని చెప్పఁబడిన నాణగవ మంత్రముయొక్క ఆర్థమునే అనువదించి అది-సర్వాత్మకము-నుక ప్రాప్యము-అను సంతము నీయైదవ మంత్రమువపాదించుచున్నది.

జామిత-అనఁగా ఆరస్యము, ఒకే సర్వాయము చెప్పఁబడిన రహస్యము చిత్తమునందు స్థిరపడిదను నఖిప్రాయముచేత-అనలన యగు కృతి-కరుణామయి యగు తల్లి వలె-పూర్వోక్తమగు మంత్రార్థమునే మరల నుపదేశించు చున్నది.

ఆత్మ తత్త్వము-జంగమమై చలించుచున్నది. స్థావరమై చలించకున్నది. దూరమందున్నదియు, సమీపమునందున్నదియుఁగూడ నదియే. “పురుష ఏవేదం సర్వమ్ యద్భూతం యచ్ఛత్యమ్” “వృట్టియున్నదియు, వృట్టఁబోవునదియు నగు నీ సర్వ వ్రవంచమునుగూడ-శ్చక్షుఃదే యగుచున్నాఁడు” అను కృతి వలన, “సర్వగతమును, సర్వరూపమును, గూడ బ్రహ్మస్వరూపమే” అగుచున్నదని గ్రహించునది.

అనంతాచార్యకృత-ఈశావాస్య భాష్యము :-

“ఈ ప్రప. చమునకు లోవలను వెలువలనుగూడ పురుషుడే కాలయాపుడై యున్నాడు. బ్రహ్మ స్వరూపము-చేతనాచేతనరూపము-అనంతము.”

అని యుపాసించు వ్యక్తికి-అర్చిరాదిమార్గము చేతనగు గమనము కలుగక, యచ్చటనే బ్రహ్మప్రాప్తి కలుగును.

ఈ యుశము నీక్రింది శ్రుతివలనఁదెలియునది.  
వతస్య ప్రాణా ఉత్క్రామన్త్యత్రైవ సమవలీయంతే బ్రహ్మైవసన్ బ్రహ్మప్యేతి.

“అత్మ విదుని ప్రాణములు శరీరమును విడిచి లోకాంతరముల కుత్క్రామించుననికావు ఆ ప్రాణము లిచటనే (ప్రకృతియందు)లయింతును. అతఁడు అక్కఱకుఁడు కాకముందు గూడ బ్రహ్మమే యగు చున్నాఁడు. కావున నిప్పుడు బ్రహ్మమును పొందుచున్నాఁడు” అనఁగా బ్రహ్మమే యగు చున్నాఁడు.

అద్వైతానందలహరి :-

బ్రహ్మము-మాయచేతనగు విశ్వరూపముచేత చలించుచున్నదివలె నున్నది. అయినను తత్త్వతః, చలించుటలేదు. భేద భ్రమవలన-దూరము నందున్నదివలెను, సర్వమునకును ఆత్మయగుచు వలన సమీపమునఁడున్నది వలెను, ఉన్నది. అదియే జంగమ-స్థావర రూపముచేతను, మూర్తామూర్త రూపముచేతను, స్థూల సూక్ష్మ రూపముచేతను, కార్య కారణ రూపముచేతను, తదితర భేద రూపము చేతను వ్యాపించియున్నది.

విశిష్టాద్వైత భాష్య-వ్యాఖ్యలు.

పూర్వమంత్రోక్తమగు నర్థమునే యింకొక విధమున మరలఁ దెలుపుచున్నాఁడు. సంస్కృతాప్తమగు పరబ్రహ్మ స్వరూపము-వెనుక చెప్పిన విధమున వేగవత్తరమై కలపించుచున్నదివలె నున్నది. కాని పస్తుతః కలపించుట లేదు. అసుర ప్రకృతిగల పురుషులకు దూరము నందును, దైవ ప్రకృతి గల పురుషులకు సమీపము నందును, ఉన్నది.

“విషయానక్తచిత్తులై గోవిందుని యందు పరాజ్ముఖులైన మూఢులకు-దూరము కంటెను దూరము నందున్నది. విషయము లను త్యజించి-తన్మయులై గోవిందుని యందు చిత్తము నిలిపిన వారికి-సమీపము నందున్నది”. అని భగవంతుఁడగు శౌనకుఁడు చెప్పియున్నాఁడు గదా!



దూరమందున్న దానివలెను, విజ్ఞులకు సమీపమందున్న దానివలెను, తోచుచున్నను, అది దూరమునందు గాని సమీపము నందుగాని, లేకయే యున్నది. ఈసర్వజగత్తులకును లోపలను, వెలుపలను, వస్తుస్వరూపమునందును గూడ చిన్మాత్రమగు తన స్వరూపముచేత ఆకాశము వలె సర్వ వ్యాపకమై యున్నది. అణువుకంటె అణీయమని చెప్పఁ బడుటచేత-ప్రాణులయందు అంతర్భామియగు ప్రత్యగాత్మ స్వరూపముచేతను, “షహతో మహీయాన్” అని చెప్పఁబడుటచేత-ఈ ప్రపంచమునకు వెలుపల అనంతమగు విజస్వరూపము చేతను వ్యాపించియున్నది. మాయా మయ మగు ప్రపంచము-సత్యమగు బ్రహ్మము నందు కల్పితమై యున్నది. భ్రాంతి కల్పితమగు సర్వమునందు రజ్జువు వలె-అజ్ఞాన కల్పితమగు ప్రపంచమునందుఁ గూడ-బ్రహ్మము-విజరూపముచేత వ్యాపించియున్నది. కాఁగా; అది-దూరమునందు - సమీపమునందు-లోపల-వెలుపల-వస్తువు నందుఁ గూడ-వేరుగా ఉన్నది కాదు. అది-ఉన్నది మాత్రమే-దీనివలన “సర్వం కల్పితదంబ్రహ్మ” “ఇది యంతయును గూడ బ్రహ్మామాత్రమే” అను విజ్ఞానము గ్రహింపఁబడి యున్నది.

ప్రశ్న :— ఈ మంత్రము నందు చెప్పఁబడినది— పర బ్రహ్మ లక్షణమా? ప్రత్యగాత్మ లక్షణమా?

ఉ :— ఆ బ్రహ్మ స్వరూపమే జంతువులగు జీవులబాద్ధి గుహలయందు ప్రత్యగాత్మ స్వరూపమై యున్నది. కావున ఈ ప్రత్యగాత్మ స్వరూపము-పర బ్రహ్మ స్వరూపమే యగు చున్నది. కావున-ఈ మంత్రమునందు చెప్పఁబడినది-పరబ్రహ్మ లక్షణమని నను-ప్రత్యగా లక్షణమనినను గూడ విరోధింప జూడుటకు-“ఆత్మ లక్షణ”మని చెప్పట సమంజసముగా నుండును. ఆత్మశబ్దము-ప్రత్య గాత్మను, పరమాత్మను గూడ బోధించునుగదా!

అనఁదగిరీయమగు అవతారిక :—

ఇట్లు చెప్పఁబడిన ఆత్మయొక్క జ్ఞానమునకు పరిమి-విధి-విషేషముల నతిక్రమించనడియగు జీవన్ముక్త స్వరూపముచేత జూడుటయే యని క్రింది మంత్రమున భక్తివేదెప్పఁబడుచున్నది.

మూ॥ యస్తు సర్వాణి భూతాన్యాత్మన్యే వానుపశ్యతి  
సర్వభూతేషు చాత్మానం తతో నవిజుగుప్సతే॥

కం॥ తనయందు నఖిల భూతము

ల, నఖిల భూతములందును, అక్షించుచు నుం  
డును గావున-ఆ విద్వాన్

మనుజుఁడు మాత్రము-జుగుప్స-మదిగనఁదెవుడున్॥

పదచ్ఛేదము :— యః-తు-సర్వాణి-భూతాని-ఆత్మని-ఏవ-  
అను పశ్యతి-సర్వభూతేషు-చ-ఆత్మానమ్-తతః-న-విజుగుప్సతే.

టీ :— యస్తు = ముముక్షువును విద్వాంసుఁడును అగు  
ఏ పరివ్రాజకుఁడు-సర్వాణి-సమస్తములయిన, భూతాని = అవ్యక్తము  
మొదలు స్థావరముల పటకుసుగల వస్తువులను ఆత్మని + ఏవ =  
ఆత్మయగు తనయందే, అను పశ్యతి = తనకంటె వేరుకానివిగా  
చూచుచుండునో, సర్వభూతేషు + చ = ఆ భూతము లన్నిటియందును  
గూడ, ఆత్మానమ్ = ఆత్మయగు తనను అనుపశ్యతి = చూచు  
చుండునో-నః = అట్టి విద్వాంసుఁడు-తతః = ఆ దర్శనము వలన,  
న + విజుగుప్సతే = దయనులేక రోతను కలిగియుండఁడు.

కాంకర భాష్యము :—

ముముక్షువగు పరివ్రాజకుఁడు మాత్రము - అవ్యక్తము  
మొదలు స్థావరముల పటకుసుగల సర్వవస్తువులనుగూడ - ఆత్మ  
యగు తనయందే చూచు చుండును. అసఁగా ఆత్మకంటె వ్యతి  
రిక్తములనుగాఁజూడఁడని యర్థము. అట్లే-చేతనాచేతనాత్మకము  
లగు ఆ భూతము లన్నిటియందునుగూడ ఆత్మనే చూచు చుండును.  
తనయందు నామరూప భేదములచేత వేరుగా నున్నట్లున్న వస్తువు  
లన్నియుఁగూడ, తానుగానే యున్న వనియు, ఆ వస్తువుల నిజ  
స్వరూపము తానే యగుచుండునుగాని వేరుగాదనియు అనుభవము  
చేతఁదెలిసి కొనుచుండును.

అదెట్లునిన :— ఈ శరీరము-కార్యకారణసంఘాతరూపమై యున్నది దీనికి సంబంధించిన సర్వజ్ఞానములకును సాక్షి భూతుడును, ఇంద్రియములను ప్రకాశింపజేయువాడును, కేవలడును, నిర్గుణుడును. అగు ఆత్మ-ఈ సంఘాతము లోపల-దీని కంటే వేరుగా నున్నాడనియు, “అతడే నే”ననియు, ఈ కార్య కారణ సంఘాతముగూడ మాయామయమగుట వలనను, దీనికి ప్రత్యేక స్వరూపము లేకుండుటవలనను, ఆయాత్మయే దీనికిగూడ స్వరూపమనియు, విద్వాంసుడు తెలిసికొనును.

ఇటు కేవలాత్మనగు ఏ నేను-కార్య కారణ సంఘాత రూపమగు నీ శరీరమున కాత్మనై యున్నానో, ఆ నేనే-ఆ స్వరూపము చేతనే-అవ్యక్తము మొదల-వృక్షములు-సర్వతములు మొదలగు స్థావరముల వలకునుగల సర్వ భూతములకును గూడ-ఆత్మమగు ఆత్మనై (స్వరూపమనై) ఉన్నానని-ఏ విజ్ఞాని-ఈ సర్వ లోకములను గూడ-నిర్విశేషమగు (నామ రూపాది భేద రహితమగు) ఆత్మనుగానే స్వానుభవముచేత తెలిసికొను చుండునో-ఆ విజ్ఞానికి-దయకు నిమిత్తమగు వేరొక వస్తువేదియు లేకుండుట వలన విజుగుప్పను-అనగా దయను “లేక రోతను (భోతమును) కలిగి యుండడు.

ఘృణ-(కవికరము)అను నదంతయు-తనకంటె వేరుగా చూడదగిన యింకొక వస్తువును చూచి నప్పుడే కలుగును-తాను నిర్మలడననియు, తానులేని వస్తువు లేకుండుట వలన నిరంతరుడననియు, ననుభవముచే దెలిసిన విజ్ఞానికి-“దయ పహింపదగిన వస్త్రవంతరములే” దను నంశము ప్రాప్తించుచున్నది. ఈ యంశమునే శ్రుతి యనువదించుచు-“వాడు విజుగుప్ప నొంద”డని చెప్పుచున్నది.

ఉపాధికార్య కృతమగు భాష్యము :—

చేతనములు-అచేతనములు-అగు భూతము లన్నియుగూడ నా యందే యున్నవనియు, నాకంటె వ్యతిరేకములుగా, (వేరుగా) లేవనియు, పరబ్రహ్మమగు

కానే సర్వ భూతములయందును ఆత్మయై యున్నాననియు-తెలిసికొనిన యోగికి-సర్వ భూతములను గూడ-పరబ్రహ్మ మాత్రములై-విజ్ఞాన ఘనానందైక్యము వలన ఆత్మ యందుండునవి యగుచున్నవి. కావున-అట్టితత్త్వవేత్తయగు యోగి-విచికిత్సను గావించడు. (విచారణ సానర్పణ.)

ఈశావాస్య రహస్యము :-

బ్రహ్మ స్వరూపము-పదమము-శుద్ధము-అది కర్మచేత లభించునది కాదు. కర్మ త్యాగి-పరబ్రహ్మము నొంద-దుఃఖమునుండి విడిపింపబడును.

బ్రహ్మ భిన్న-ఆత్మ స్వరూపుడగు పరబ్రాహ్మనందే యీ సర్వ భూతములను ఆధానించు చున్నవి. కావున నా భూతములన్నిటిని గూడ నతడు తనయందే చూచు చుండును. అతడు సర్వభూత గుహాశయమగు ఆత్మనే-అసర్వ భూతములయందును చూచుచుండును.

ఇట్లు స్వ స్వరూప పరిజ్ఞానము వలన నతడు సందేహము నొందడు.

ఈశావాస్య దీపిక :-

పరబ్రాహ్మ మునుజూపు-“ఈశ్వరుడే ఆత్మ స్వరూపుడై యున్నాడు. కావున ఆనంద స్వరూపుడను, స్వజుష్కోత్యును, ఈశస్వరూపుడను, అగు ఆత్మయందే యీ భూతము లన్నియు నున్నవి” అని తెలిసి కొనును. అనగా: “ఈశావాస్యమ్” అను మంత్రమును విని పిమ్మట యీ భూతములన్నియుగూడ నాయందే-అధ్యస్తములై (అవిద్యా కల్పితములై) యున్నవని స్వాత్మను సాక్షాత్కరించుకొనును.

ప్రశ్న :- అధ్యస్తములయిన (భ్రాంతికల్పితములయిన) భూతములు-నిరాశ్రితములును, ఆత్మకంటె మిక్కిలి వేరయినవియు, సగు చున్నవి కాదా ?

ఉత్త :- “ఈ భూతములన్నిటియందును నే నే యున్నాను”. కావున ఈ భూతములు నాకంటె వేరుగావు” అని విద్వాంసుడు-ఆ భూతముల కన్నింటికిని సత్యమగు స్వరూపము “తాను” గానే చూచుచుండును. కావున సర్వ భూతములను గూడ బ్రహ్మ భిన్నముగు ఆత్మయే యగుచున్నవి. కావున నవి ఆత్మ కంటె వేరు కావని తెలియునది.

ప్రశ్న :- ఈ పరమముచేత లభించునది యగు ఫలమేది ?

ఉత్త :- “ప్రత్యగత్తనగు నేను-చిదేక రసమును, అనందాత్మయు, సర్వా భిన్నమును, అగు పరబ్రహ్మమనే యగు చున్నాను” అను ఏకన్మంత్రోత్తమగు విజ్ఞానము కలిగిన పిమ్మట-ఆ విద్వాంసుడు-మృతి నిందలులేని వాడగును.

ఈశావాస్య రహస్య వివృతి :-

గుహావదేశము కలిగిన పిమ్మట లోక విలక్షణ దృష్టిగల విజ్ఞాని-అధిష్ఠాన రూపమగు నాత్మయందే సర్వభూతములను అవలోకించును. ఆ సర్వ భూతముల యందును గూడ-ఆత్మయే - కారణ రూపముచేత అనుగతమై యున్నట్లు అనుభవింపును. ఉభయకోటికమగు ద్వైత జ్ఞానము గల వానికి సంశయము గలుగును. ఐకాత్మ్యజ్ఞానకు సంశయము కలుగదు.

అనంద భట్టోపాధ్యాయ కృతమగు నీశావాన్య భాష్యము :—

తక్ - క్షం పదార్థమును శోధించిన మునుషువు. ఇట్లు చూచుట వలన-దేహ  
ధికమును రక్షింపఁగోరఁడు.

**అద్వైతా నందలహరి :—**

అత్యైకత్వమాను గుర్తించిన విజ్ఞాని-రజ్జుభుజనంను సర్పమువలె ప్రకృతి-  
మహాత్ము-అహంకారము-పంచతన్మాత్రాలు-పంచ భూతములు మొదలగున పన్నియై  
గూడ-అధిష్ఠాన మగు ఆత్మయందే అధ్యస్తములని (భ్రాంతి కల్పితములని)  
చూచును. ఆ ప్రకృత్యాదులయందు-అధిష్ఠానమగు నాత్మయే-అఖండరూపముచేత  
అనుగతమై యున్నదని చక్కగా చూచును. కావుననే సర్వకాగ సహితమగు  
అత్యైక్య జ్ఞానమును గలిగియుండుటవలన అనిజ్ఞాని-దైన్యము నొందడు.

**విశిష్టాద్వైతభాష్యము :—**

ఈ సర్వమును గూడ బ్రహ్మాత్మకమను నంశము-పూర్వోక్త  
మగు మంత్రద్వయముచేత తెలుపఁబడినది. ఈ శశబ్దము చేతఁ  
దెలుపఁబడిన ఆత్మ-సర్వాతిశాయి యగు శక్తిగలవాఁడనియు,  
సర్వమునకును, అంతరాత్ముఁడనియు, సర్వ వియామకుఁడనియు,  
తెలిసికొనిన బ్రహ్మ విదునకు-ఊదనుసఁధాన ఫలమగు నభ్యు  
దయము నీ యారవ మంత్రము నెప్పుచున్నది.

“బహు సహస్ర సంఖ్యాకులగు మనుష్యులతో నెవడో యొక్కఁడు జ్ఞానసిద్ధికొరకు ప్రయత్నించును. అట్లు ప్రయత్నించిన వారిలో నెవడో యొక్కఁడు మాత్రమే నన్ను తెలిసి కొనును” అను గీతావచనము చేతఁ దెలుపఁబడిన విధమున-జ్ఞాన విశేష పరిపాక లక్షణముచేత చెప్పఁబడిన మహత్త్వము-ఏయొక్క. మనుష్యునకో సంభవించునుగాని యెల్లరకును గూడ సంభవించునది కాదు. అట్టి బ్రహ్మ వేత్త దుర్లభుఁడని చెప్పబడు మీఁది మంత్రమున “యస్తు” అనుచో నున్న తుశబ్దము-బ్రహ్మ విదుని విశేషించుచున్నది. ముముక్షువగు బ్రహ్మ విదుఁడు మాత్రము పరమాత్మ వ్యతిరీక్తములను, బ్రహ్మాది-స్థావరాంతములును అగు సర్వ భూతములను గూడ-వెనుక చెప్పఁబడిన-తఃశశబ్దవాచ్యుఁడును, పరమాత్మయు నగు ఏ కాత్మయందే-తదా ధారమగు స్థితిగల వానినిగా అనుసంధానము చేయు చుండును, ఆ భూతములు భూమి-మొద

లగు వానిచేత ధరింపఁబడుచున్నను-అపృథివి మొడలగునవ్విక్రూడిత  
ప్రధానాధారమగు పరమాత్మయందే యుండుట వలన సర్వభూతములకు  
లకును గూడ ఆధారము పరమాత్మయే యగుచున్నాఁడు. కావున  
సర్వభూతములును గూడ బ్రహ్మాత్మకములే; అనఁగా బ్రహ్మము  
ఆధారముగా గల స్థితిగలవియే యని తెలిసి కొనును; మరియు  
ఆ భూతములన్నిటి లోపలనుగూడ వానిని నియమించుటకై పర  
మాత్మ అంతర్యామి రూపమున వ్యాపించి యున్నాఁడని తెసి  
కొనును. కాని ఆ భూతముల యందు పరమాత్మ యున్నాఁడని  
చెప్పటవలన పరమాత్మకు సర్వభూతములును ఆధారమై యున్న  
వని తెలిసికొనఁగూడదు. సర్వభూతములకును ఆశ్రయమగు పర  
మాత్మకు ఆభూతము లాశ్రయములగు నెడల అన్యోన్యశ్రయ  
దోషమును ప్రమాణాంతర విరోధమును కలుగునని తెలియునది.

ఈ యంశము “మయాతతమిదం సర్వం జగదవ్యక్త  
మూర్తినా । మత్స్థాని సర్వభూతాని నచాహం తేష్వవస్థితః”

“ఇంద్రియ గోచరము కాని రూపముగల నాచేత ఈ జగ  
త్తంతయుఁగూడ వ్యాపింపఁబడి యున్నది. సర్వ భూతములును  
నా యందున్నవి. నేను వానియందు లేను” అనియు, “భూతభృన్నచ  
భూతస్థో మమాత్మా భూతభావనః.” భూతములను పుట్టించునదియగు  
నా స్వరూపము-భూతములను భరించు చున్నది. కాని భూతముల  
యందున్నదికాదు అనియు (భగవద్గీతయందు) స్వయముగా భగ  
వంతుడే చెప్పియున్నాఁడు గదా!

కావున-తఁజగత్తంతయుఁగూడ-ఈ జగత్తులోపల నియా  
మకుడై యున్న బ్రహ్మమే యాధారముగాఁగల దగుట వలన  
బ్రహ్మాత్మకమని ధ్యానముచేత నను సంధించుచున్న ముముక్షువు.

ఇట్లు బ్రహ్మాత్మకములుగా అను-సంధింపఁబడిన భూత  
ముల వలన విజుగుప్సను పొందఁడు.

ప్ర :— “విజుగుప్సను పొందడు” అనఁగా నేమి ?

ఉ:-— తనయొక్క కర్మకు తగిన ఫలమునిచ్చుట కొఱకు-  
ఆయా భూతములు-అనఁగా ప్రాణులు-తనకు భేదమును గలిగించు  
నవియగు చేష్టలను గలిగియుండినను. గూడ-అవి-తదతంత్ర్యామియు  
నియంతయు అగు పరమాత్మయందు-ఆధారపడియే యున్నవని  
తెలిసి-అనుసందించుట వలనను-అవి తమంతతామే తనకు భేదమును  
గలిగించు నవి కానేరవని గ్రహించుట వలనను-విజ్ఞానియగు  
ముముక్షువు ఆ ప్రాణులను నిందింప కుండును, అని యర్థము.

కావున ముముక్షువునకు-“సర్వజగత్తును గూడ బ్రహ్మ  
త్మకమే” అని యనుసందించుట అత్యావశ్యకమనునది-మంత్ర  
తాత్పర్యము. ఈ మంత్రమునకే “ఆత్మన్నేవ-నవిచికిత్సతి”అను  
పాఠాంతరము లు గూడ నున్నవి-తత్పాఠమునందు సప్తమ్యర్థము  
నందు-ఆత్మన్ శబ్దప్రయోగము-చాందసమవి తెలియునది. చిచికిత్స  
ను పొందఁడు. అనఁగా సంశయమును పొందఁడని యర్థము  
నెఱుంగునది. భూతములు తనకు భేదమును గలిగించునవియను  
సంశయమును గలిగియుండినయెడల సంసారము వృద్ధి నొందును.  
శత్రువులుగూడ బ్రహ్మత్మకులే (బ్రహ్మయత్తమగు స్థితిగలవారలే)  
అని యనుసందించువాఁడగు ముముక్షువునకు విచికిత్స కలుగదని  
తెలియునది.

ద్వైతభాష్యము :-—

చేతనములు-అచేతనములు అగు సర్వభూతములను-పర  
మాత్మయే ఆధారముగాఁగలవనియు, ఆ సర్వభూతములకును  
గూడ నతఁడే నియామకఁడనియు, తెలిసికొనిన అధికారికి భయము  
లేకుండుట వలన నతఁడాత్మను రక్షించుకొనఁగోరఁడు. (అదేయము  
అగు ఘటాదులు-ఆధారమగు పృథివికంటె భిన్నములగునట్లు-అదే  
యములగు భూతములు ఆధారమగు పరమాత్మకంటె భిన్నములే  
యని యీ ద్వైతమునందు తెలియునది).

స్వాభిప్రాయము :-—

"ఆత్మయందే సర్వవస్తువులును భ్రాంతి కల్పితములగుచున్నవి. ఈ భ్రాంతి కల్పితములగు వస్తువులు-ఆత్మ మాత్రమే యగుచున్నవి" అని తెలిసికొనిన ఆత్మవిదుఁడగు జీవన్ముక్తునకు ఈ యేకత్వదర్శనము వలన, దయ-రోత-భయము-శోకము-స్వ శరీర గోపన ప్రయత్నము మున్నగునవి కలుగవు. "ద్వితీయాద్ వై భయంభవతి" "రెండవ వస్తువువలనఁగదా భయము కలుగును!" అని కదా శ్రుతి పంచనము! ఇది-విద్వదనుభవముచేతఁగూడ సిద్ధమై యున్నదిగదా! "భూతములన్నియు-బ్రహ్మాత్మకములు-అని తెలిసిన బ్రహ్మవిదునకు విజుగుప్ప కలుగదు," అను సంతవలకును త్రిమతములకును ఏకీభావము కానఁబడుచున్నది. అయినను-ఈ దర్శనములు-"బ్రహ్మాత్మకములు" అను పదము యొక్క అర్థము నందు మాత్రము భేదాభిప్రాయమును గలిగి యున్నవి.

**ద్వైతము :**— ఆధేయములగు భూతములు-ఆధారమగు పరమాత్మకంటె భిన్నములై యున్నను-పరమాత్మయందే ఆధార పడి యుండుటవలన బ్రహ్మాత్మకము లగు చున్నవి.

**విశిష్టాద్వైతము :**— పరమాత్మ యందే భూతములన్నియు తదాధారమగు స్థితి గలిగి-శరీరియగు పరమాత్మకు శరీరమై యుండుటవలన బ్రహ్మాత్మకములగుచున్నవి.

**అద్వైతము :**— ఈ భూతములకు ప్రత్యేక స్వరూపము లేకుండుట వలన నివియన్నియుఁగూడ బ్రహ్మాత్మకము లగు చున్నవి. అద్వైతులచేతఁగూడ భూతముల కాధేయభావమును-పరమాత్మ కాధారభావమును-వ్యావహారిక దృష్టి యందంగీకృతమగు చున్నను-పారమార్థిక దృష్టియందు-వీని కాధారాధేయ భావము-ఆవిద్యా కల్పితమగుట వలన సర్వ భూతములకును-పరమాత్మకును గూడ ఏకత్వమే సిద్ధాంతీకరింపఁబడుచున్నది. వస్తు సత్త బ్రహ్మ సత్త కంటె భిన్నముకాదు. కావున వస్తుతః-భూతములు-బ్రహ్మ మాత్రములే యనునది-శ్రుతి-యుక్తి-సిద్ధమేగాక అద్వితీయాత్మ



తత్త్వవిదనుభవసిద్ధము గూడ సగుచున్నదని తత్త్వ దర్శులు తెలియఁగలరు. గీత యందు-“ప్రత్యక్షవగమమ్” అని చెప్పఁబడిన-ఆత్మదర్శనము-స్వర్గాదులపఱె శబ్ద ప్రమాణ మాత్రము చేతనే తెలియఁదగినది కాక, ప్రత్యక్షముగానే తెలియఁదగినదని తెలియునది.

శాంకర భాష్యవతరణిక :—

ఇదే యర్థము సింకౌక మంత్రముకూడ చెప్పుచున్నది.

మూ॥ యస్మిన్ సర్వాణి భూతాన్యాత్మైవభూత్ విజానతః

తత్రకో మోహః కళోక ఏరిత్వ మను పశ్యతః ॥౭॥

కం॥ ఎందీ సమస్త భూతము

లుం దానే యగునొ తగ నెఱుఁగెవాని, కతం

డందేకత్వానుభవము

నొందెడు నెడ శోక మోహ యోగము గనునే ?

(పాఠాంతరము “స్వాత్మ విదుఁడయిన వానికి

స్వాత్మగనే సకల భూతసమితియుఁగా, నం

దాత్మైకత్వముఁజూచు త

దాత్మున కట శోక మోహ ధర్మము గలదే?)

పదచ్ఛేదము : — యస్మిన్, సర్వాణి, భూతాని, ఆత్మా, ఏవ, అభూత్, విజానతః, తత్ర, కః, మోహః, కః, శోకః, ఏక త్వమ్, అనుపశ్యతః॥ ప్రతి — యస్మిన్ = ఏకాలమునందు లేక ఏయాత్మయందు, విజానతః = తెలిసినవానికి, సర్వాణి = సమస్తములైన, భూతాని = భూతములు, ఆత్మైవ = ఆత్మ స్వరూపమే, అభూత్ = ఆయెనో తత్ర = ఆకాలమునందు లేక ఆయాత్మయందు ఏకత్వమ్ = ఐక్యమును అనుపశ్యతః = చూచుచున్న వానికి, మోహః = మోహము, కః = ఏది, శోకః = దుఃఖము, కః = ఏది.

తాత్పర్యము :— వెనుక చెప్పఁబడిన విధమున “సర్వ స్వరూపమగు ఆత్మ-ఓక్కటియే అని తెలిసికొనిన వానికి శోక మోహములు కలుగవు.

శాంకరభాష్యము :—

పరమార్థవస్తువగు ఆత్మనెఱుఁగుటవలన ఏకాలమునందు ఈ సర్వభూతములను గూడ ఆత్మయే యగుచున్నవో, అకాలము నందుఁగాని, ఆ యాత్మయందుఁగాని శోకమోహములు కలుగ నేరవు. కామ-కర్మ-భీజమగు అజ్ఞానమునకు వశపడిన వారికే శోక మోహములు కలుగును. విశుద్ధమును, అకాశోపమమును, అనఁగా సర్వవ్యాపకమును అగు ఆత్మైకత్వమును తెలిసినవానికి శోక మోహములు కలుగవు. “అవిద్యా కార్యములగు శోకమోహములు సంభవింప”వని చెప్పుటవలన ఆత్మజ్ఞుఁడగు విజ్ఞానికి అవిద్యతోఁ గూడ సంసార మంతయుఁగూడ తొలఁగునను నంశము ప్రదర్శింపఁ బడినది.

ఆనందగిరి టీక యందలి యభిప్రాయము :—

తాను (ఆత్మ)దుఃఖము చేత స్పృశింపఁబడనివాఁడననియు, నిరతిశయ ఆనంద స్వరూపుఁడననియు తెలిసికొనని వానికి “నాకు ధనములేదు, పుత్రులులేరు నేను దీనుఁడను.” అని శోకము కలు గును. కాపునవాఁడు పుత్రులను కోరును. వానికొఱకు దేవతారాధ నము మొదలగు వానిని చేయఁగోరును.

“ఆత్మయొక్కఁడే” అని తెలిసినవానికిట్లు శోకమోహములు సంభవించునవికావు.

ప్రశ్న :— మీఁది మంత్రమునందు విజ్ఞానికి శోక మోహ ములు సంభవింపవని మాత్రమే చెప్పఁబడుటవలన కార్యమగు శోకమోహములు నశించినను కారణమగు అవిద్య నివర్తింపదను నర్థము సిద్ధించుటలేదా?

ఉ : — లేదు, సుషుప్తియందు శోకమోహములు లయించు చున్నను మరల జాగ్రదవస్థ యందుదయించుచునే యుండును.

కార్యములగు శోకమోహములకు సంపూర్ణమగు నివృత్తి. కారణమగు అవిద్య-నివర్తింపనిదే కలుగదు. నిద్యవలన అవిద్య-నివర్తించుట చేతనే శోకమోహములు నిశ్శేషముగా నివర్తించును.

కావున ఆత్మైక్య విజ్ఞానికి-మూలమగు అవిద్యతోఁగూడియే శోకమోహములు నివర్తించునని తెలియవలయును.

ఉపటాచార్య కృతమగు ఈశావాస్య భాష్యము :—

ఇదియంతయుఁగూడ ఆత్మయేయని తెలిసి ద్యానించుచున్న విజ్ఞానికి చేతనములు-ఆచేతనములు-ఆగు సంస్కృతములును గూడ ఆత్మయే యగు చుండును. ఆ యవస్థావిశేషమునందున్న యోగికి శోకమోహములు సంభవించునవి కానేరవు.

ఈశావాస్య రహస్యము :—

బ్రహ్మ తత్త్వము నెఱిగిన యోగికి-నిర్వికల్పమును, అవ్యయమును అగు ఆ బ్రహ్మ స్వరూపమునందున్న వస్తువులన్నియుఁగూడ బ్రహ్మస్వరూపమే యగు చున్నవి. కావున నతఁడు “ఈ విశ్వమంతయుఁగూడ బ్రహ్మ స్వరూప మాత్రమగు నేనే యగుచున్నా”నని స్వయం ప్రకాశమగు నిజస్వరూపమును బొందుచున్నాఁడు. కావున వానికి శోకమోహములతోడి సంబంధము కలుగనేరదు.

మూలావిద్యయు-తత్కార్యములగు శోకమోహములును లేనిదియు, సంవిద్ రూపమును, పరమాత్మయు అగు ఆత్మయందు శోకాదీసంబంధమెట్లు కలుగును ? ఈశావాస్య దీపిక :—

ఈశ్వర స్వరూపమగు ఆనందాత్మ స్వరూపమునందు-మాయాకల్పితములగు రూపములగుట ఈ భూతములన్నియుఁగూడ (ఈశ్వర స్వరూపమగు నిదియంతయుఁగూడ నేనని తెలిసికొనిన విజ్ఞానికి) తమ తమ రూపములను పరిత్యజించి-ఆత్మ స్వరూపమే యగుచుండును.

ఇట్లు “ఈశ్వరుఁడే-ఆత్మయగుచున్నాఁడు” అని తెలిసిన విజ్ఞాతయొక్క స్వరూపముకూడ ఈశ్వర స్వరూపమే యగుచున్నది. కావున నది-దేశముచేతఁగాని, కాలముచేతఁగాని, వస్తువుచేతఁగాని, వేరు పడనిదై యున్నది. భేదరహితమగు సాయాత్మ యందు-ఆత్మావరణ రూపమగు మోహమును విక్షేప రూపమగు శోకమును గలుగ నేరవని తెలియునది.

ఈశావాస్య రహస్య వివృతి :—

ఈ మంత్రము ఆత్మవిదుని స్థితియెట్లుండునని యాశంకించి చెప్పుచున్నది. ఏకాలమునందు-ఆత్మసాక్షాత్కారుఁడగు జ్ఞానికి-బ్రహ్మాది-స్థావరాంతములగు భూతము లన్నియుఁగూడ తనకంటె వ్యతిరేక్తములు కాక తానే యగుచుండునో, ఆ కాలమునందు-ఐకాత్మ్యముననుసారముగా ననుభవించుచున్న జీవన్ముక్తునకు ఆవరణ రూపమగు మోహమును విక్షేపరూపమగు శోకమును ఎట్లు కలుగును :

“యత్రోత్పస్య సర్వమాత్మైవాభూత్ తత్ కేనకంపశ్యేత్” “ఈజీవాత్మకు-ఎప్పుడు సర్వమును, ఆత్మ స్వరూపమగు తానుగానే ఆయెనో ఆప్పుడాయాత్మ-

దేవత "దేనిని చూచును" బృహ-౬-౫-౧౫. ఇత్యాది కృతి కాననమువలన జీవన్ముక్తుఁడు నిష్క్రియుఁడని తెలియుచున్నది. కావున సతఁడు తూష్టింభూతుఁడై యుండునని గ్రహించునది.

అనంతచార్య కృతమగు ఈశావాస్యభాష్యము :—

‘సర్వం బలిదం బ్రహ్మ’ “ఇదియంతయుఁగూడ బ్రహ్మమాత్రమే” అను విచారముచేత-ఎవనికి సర్వభూతములును ఆత్మయే యగుచుండునో, సర్వ భూతములయందును ఉన్న ఆత్మ-ఒక్కటియే అను జ్ఞానము గలుగునో, వానికి-అవిద్యయు-దానికార్యములగు మోహమును, భోకమును, గలుగకుండుటవలన-సంపూర్ణమగు సంసార వివృత్తికలుగును. ఈయంశమునే క్రింది క్రతి చెప్పుచున్నది.

“విద్యతే హృదయ గ్రన్థిః

చిదస్తే సర్వసంశయాః

క్షీయస్తే దాస్య కర్మాణి

తస్మిన్ దృష్టే పరావరే॥

(ముండ కోపనిషత్తు-౨-౨-౮వ మంత్రము) కార్యకారణ రూపుఁడగు నీశ్వరు నెఱిగిన వానికి, హృదయాశ్రయమగు కామము-వినాశము నొందును. తెలియఁదగిన వస్తువునకు సంబంధించిన సంశయములు విచ్ఛేదము నొందును-సంచిత ములు-ఆగాములు అగు కర్మములన్నియు క్షయించును. అని యీ మంత్రముచేత పరమాత్మ జ్ఞానమునకు ఫలము చెప్పఁబడినది.

ఆద్వైతానందలహరి : —

కాను-తురీయఁడని తెలిసికొనిన ఏయనస్థయందు విజ్ఞానికి పూర్వోక్తములగు భూతము లన్నియుఁగూడ-ఆత్మయే, అనఁగా, నిర్గుణ నిరాకార పరిపూర్ణమగు పర మాత్మయే, లేక, మాయీకమగు లేశ్వర స్వరూపమే, అగుచుండునో, ఆయనస్థ యందు, గూఢాపదేశము ననుసరించి ఏకత్వమును జూచిన విద్వాంసునకు, మోహము నకును భోకమునకును మూలమగు, అజ్ఞానము నివర్తించుట వలన మోహాది పృనక్తియే కలుగునది కానేరదు.

విశిష్టాద్వైత-భాష్యాభిప్రాయము :—

ఈ మంత్రముకూడ-జగత్తు బ్రహ్మాత్మకమనియు, అది బ్రహ్మాత్మకమని యను సంధించువానికి జుగుప్సకలుగదనియు, పూర్వమంత్రమునందు చెప్పఁబడిన యంశమునే భంగ్యంతరమున మరలఁదెలుపుచున్నది.

సర్వమును బ్రహ్మాత్మకమను నంశము పూర్వ మంత్రము నవై యధికరణ్యముచేత చెప్పఁబడినది. ఈనష్టమ మంత్రముచేత

నాయంశము సామానాధికరణ్యము చేత చెప్పబడుచున్నది.

ఏప్రణిధాన సమయమునందు “ఈశావాస్య మిదంసర్వమ్” అని మొదలుపెట్టి “తతోన విజుగుప్సతే” అను సంతపణకును ఉపదేశింపబడిన-స్వతంత్రుడగు పరమాత్మను, పరతంత్రములగు జీవజగత్తులను, గూడ విభజించి - తెలిసిన ముముక్షువునకు-ఎప్పుడు-పరమాత్మయే-సర్వభూత శరీరకుడుగా ప్రతీతుడగుచుండునో, అప్రణిధాన సమయమునందు-అతత్త్వ వేత్తకు-స్వతంత్రాత్మభ్రమాది లక్షణముగు మోహము సంభవించునది కానేరదు. సర్వమును గూడ పరమాత్మయొక్క విభూత్యని తెలియుట వలన వానియందు “నాది” అను నభిప్రాయము కలుగకుండుటచేత, పుత్రిుడు మరణించినను, రాజ్యాదులు హరింపబడినను గూడ వానివలన వానికి శోకమేదియు కలుగనేరదు.

భూతములు పరమాత్మకు శరీరములై యున్నవి. కావున పరమాత్మ శరీరియగుచున్నాడు “యస్య-పృథివీ శరీరమ్. యస్యాత్మా శరీరమ్” ఇత్యాది శ్రుతిలిందులకుఁబ్రమాణములై యున్నవి.

ఇట్లు-శరీర-శరీరిభావ రూపమును-అపృథక్ సిద్ధవిశేషణ-విశేష్య భావలక్షణమును, అగు అవినాభావసంబంధముచేత సమ్మితుడగుట వలన-ఈశ్వరుడు-సర్వ భూత రూపుడగు చున్నాడు, (శరీరియగు బ్రహ్మము - జగచ్చరీరుడగుచున్నాడు) “నేను మనుష్యుడను” ఇత్యాది లోక వేద మర్యాద చేతనగు దేహాత్మ భావముచేత-జగద్బ్రహ్మములకు సామానాధి కరణ్యము సంభవించుచున్నది. కావున ఈ ప్రపంచమంతయు నిట్లు-బ్రహ్మాత్మక మగుచున్నదని తెలియునది. ఇదియే సముచితమగు సిద్ధాంతమై యున్నది.

కావున 1.బాధచేతను, 2.ఉపచారముచేతను, 3.స్వరూపైక్యము చేతను జగద్ బ్రహ్మములకు సామానాధి కరణ్యమును దెలుపునవి యగు నితర సిద్ధాంతములు బహిష్కార్యములే యగును.

(1) “సర్వభూతములును ఆత్మయే యగు చుండును” అనగా ఆత్మవ్యతిరిక్తములగు భూతములేవియులేవు. మ్రోడునందు భ్రాంతి

చేత కనబడుచున్న చొంగ. మోడుకంటె వేరుకాకుండుట వలన మోడేయగు చుండును. అట్లే బ్రహ్మము నందు భ్రాంతి చేత కల్పింపబడిన జగత్తు బ్రహ్మముకంటె వేరు కాకుండుట వలన బ్రహ్మమే యగుచుండును," అని బాధ సామానాధి కరణ్యముచేత జగత్తు బ్రహ్మత్మకమని కొందఱు చెప్పుదురు. సర్వలోకమును సరవత్సదీనమగుట వలన "సర్వలోకమును సరపతియే" అని ఔపచారిక మగు సామానాధికరణ్యము చెప్పబడునట్లు సర్వభూతములును పరమాత్మాదీనము లగుటవలన "సర్వభూతములును పరమాత్మయే" అని ఔపచారికమగు సామానాధికరణ్యము చెప్పబడును. కావున ఇట్లు ఔపచారికమగు సామాన్యాధికరణ్యముచేత జగత్తు బ్రహ్మత్మకమగు చున్నదని వేటొక కొందఱు చెప్పుదురు.

కుండ బాన మొదలగు వానికిని మట్టిముద్దకును ఏకత్వము మునువలె జగత్తునకును బ్రహ్మమునకును స్వరూపైక్యము నాశ్రయించి ఇట్లు స్వరూపైక్యము చేతనగు సామానాధికరణ్యముచేత జగత్తు బ్రహ్మత్మకమని మఱికొందఱు చెప్పుచున్నారు.

ఇవన్నియు పేదార్థబ్రాహ్మములే యగుచున్నవి. "నేను నిర్జడఁడను, నేను మనుష్యుఁడను" ఇత్యాదుల యందువలె శరీర ఆత్మభావ సంబంధముచేత జగద్ బ్రహ్మములకు సామానాధికరణ్యము సంభవించు చున్నది. కావున నదియే సిద్ధాంతమని తెలియునది.

ద్వైతభాష్యము :—

"ఏ పరమాత్మయందు సర్వభూతములును ఉన్నవో ఆ పరమాత్మయే ఆ సర్వ భూతముల యందును ఆధాతత్వము చేత నున్నాఁడు." అనియు, "ఇట్లు సర్వభూతముల యందును గల పరమాత్మ యొక్కదే" అనియు అపరోక్ష జ్ఞానముచేతఁదెలిసి కొనిన వానికి మోహము కలుగదు. ఇట్లు మోహము లేనపుడు శోకము గూడ కలుగదు.

అవతారిక :—

పూర్వమంత్రములచేతఁదెలుపఁబడిన ఆత్మ నిజ రూపము చేత ఎట్టి లక్షణము గలవాఁడయినదియు క్రింది మంత్రము తెలుపుచున్నది.

మూ॥ సపర్య గాచ్ఛక్రి మకాయ మవ్రణ  
మస్మా విరగ్ం శుద్ధ మపాప విద్ధమ్  
కవి ర్మనీషీ పరిభూః స్వయంభూ

ర్యాధా తథ్యతోఽర్థాన్ వ్యదధాచ్ఛాశ్వతీభ్యః సమాభ్యః॥౧

శా॥ ఆతందాత్మ స్వయంభువై పరిభువై అస్మావిరుం, డవ్రణు  
డై, తా సర్వగుడై అకాయుడయి పాపావిద్ధుడై శుద్ధుడై  
జ్యోతిస్సై కవియై మనీషీయయి యీశుండై విభాగించియా  
ధాతధ్యంబుగ నిత్యవర్షముల తర్ధంబుల్ సమర్పించెడిన్॥

పదః— సః-పర్యగాత్-శుక్రమ్ - అకాయమ్-అవ్రణమ్.  
అస్మావిరమ్-శుద్ధమ్-అపాప విద్ధమ్-కవిః-మనీషీ-పరిభూః-స్వయం  
భూః-యాధాతధ్యతః-అర్థాన్-వ్యదధాత్-శాశ్వతీభ్యః-సమాభ్యః॥

టీకః— సః=వెనురను చెప్పఁబడిన ఆత్మ పరి+అ  
గాత్=పర్యగాత్=అకాశమువలె-అంతటను వ్యాపించియున్నాఁడు.  
శుక్రమ్=జ్యోతిష్మంతుడు (దీప్తి మంతుఁడు) అకాయమ్=  
శరీరము లేనివాఁడు (లింగ శరీరము లేనివాఁడు) అవ్రణమ్=  
అక్షతుఁడు (గాయము లేనివాఁడు) అస్మావిరమ్=శిరములు (నర  
ములు) లేనివాఁడు. (మీఁది విశేషణద్వయము వలన స్థూల శరీ  
రము లేనివాఁడు) శుద్ధమ్=నిర్మలుఁడు (అవిద్యామల రహితుఁడు)  
అపాపవిద్ధమ్=ధర్మము-అధర్మము-మొదలగు నదియగు పాపము  
లేనివాఁడు కవిః-క్రింతదర్శి మనీషీ=మనస్సును శాసించువాఁడు  
పరిభూః-అన్నిటికిని మీదుగా నుండువాఁడు స్వయంభూః=స్వయ  
ముగానే యుండువాఁడు-అ యీశ్వరుఁడు శాశ్వతీభ్యః=నిత్యము  
లగు సమాభ్యః-సంవత్సరములను పేరుగల ప్రజాపతులకొఱకు

యాదాతద్యతః (సర్వజ్ఞః డగుటవలన) సమస్త భూతములకును  
వారి వారి కర్మ ననుసరించి. అర్థాన్ = కర్తవ్య పదార్థములను  
వ్యదధాత్ = విభజించి నిర్మించెను.

శ్రాత్పర్యము :— స్థూల శరీరము, సూక్ష్మశరీరము కారణ  
శరీరము అను శరీరత్రయము లేనివాఁడును ప్రత్యగాత్మయునగు  
ఈశ్వరుఁడు సర్వమును చూచుచు, మనస్సును ప్రేరణచేయుచు,  
సర్వమునకును మీదుగానున్నట్లున్నను ఆసర్వమును గూడ తానే  
యగుచు తనకు కారణమగు వేయొక వస్తువు లేనివాడగుచున్నాఁడు.

ఆ యీశ్వరుఁడు సర్వజ్ఞఁడు; కనుకనే ఆయా భూతముల  
యొక్క కర్మఫలములకు సాధనములగునట్లు సంపత్సరములను  
ప్రజ్ఞాపతులను విభజించి నిలిపెను.

కాంకరభాష్యము :—

ఆత్మ-అకాశమువలె వ్యాపియైయున్నాఁడు. కావున  
బ్రహ్మాండము నంతను పొడిసియున్నాఁడు. జ్యోతిష్మంతుఁడు  
అనఁగా దీప్తిమంతుఁడు. అతడు లింగ (సూక్ష్మ) శరీరవర్జితుఁడు.  
అక్షతుఁడు-అస్సావిరుఁడు-స్సావిరము అనఁగా నరములు-అవిలేని  
వాఁడు అస్సావిరుఁడగును, గాయములు, నరములు స్థూల శరీ  
రమునరే యుండును. ఆత్మకవి యుండవని చెప్పటవలన స్థూల  
శరీరాత్మ కాదని చెప్పఁబడినది. అవిద్య కారణ శరీరమని చెప్పఁ  
బడును. ఆత్మ-శుద్ధుఁడని చెప్పఁబడియెను. మలములేనివాఁడు నిర్మ  
లుఁడగుటవలన శుద్ధుఁడని చెప్పఁబడును. ఇచ్చట మలమనఁగా  
అవిద్యయే యగును.

కావున శుద్ధుఁడనఁగా అవిద్యారహితుఁడను స్వర్థమేర్పడు  
చున్నది. అవిద్యయే కారణ శరీరము. కావున శుద్ధుఁడనగా కారణ  
శరీరము లేనివాఁడను నర్థము సిద్ధించుచున్నది. ధర్మముగూడ  
పుణ్యఫలప్రభోగ్యమగు జన్మమునకు హేతువగుట వలన పాపమని  
చెప్పఁబడియున్నది. కావున, ఆత్మ అపాపవిద్ధుఁడు అనఁగా ధర్మా  
ధర్మాది పాప వర్జితుఁడు, అని చెప్పఁబడియెను. కవి యనఁగా



క్రొంతదర్శి. అనఁగా భూతభవిష్యద్ వర్తమానముల నెఱిగిన సర్వదృక్కు.

“నాఽన్యోఽతోఽస్తి దృష్టా”

అతనికంటె భిన్నుఁడగు ద్రష్ట (చూచువాఁడు) లేడు. అను శ్రుతి దీనికి ప్రమాణమై యున్నది.

అతఁడే సర్వజ్ఞుఁడగు నీర్వరుఁడగుట వలన మనస్సును శాసించుచున్నాఁడు. అన్నిఁటికిని మీదుగా నుండుటవలన “పరిభువు” అని చెప్పఁబడుచున్నాఁడు. ఏ భూతములకు మీదుగా నున్నాఁడో, ఆ భూతములును, తానును అగు సర్వమునుగూడ తానే యగుట వలన తనకు కారణమగు వస్తువులేనివాఁడై స్వయంభువని చెప్పఁ బడుచున్నాఁడు.

నిత్యముక్తుఁడగు నా యీశ్వరుఁడు సర్వమును దెలిసి యున్నవాఁడు. కావున-ఆయా భూతముల కర్మ ఫలములకు సాధ నము లగునట్లు శాశ్వతములును సంవత్సరములను పేరుగలవియు, నగు ప్రజాపతుల కొఱకు కర్తవ్య పదార్థములను పిఠజించి, విధించి యున్నాఁడు.

మంత్రమునందున్న “శుక్రమ్-అకాయమ్-అవ్రణమ్-అస్నా విరమ్-శుద్ధమ్-పాపవిద్ధమ్ అను పదములు నపుంసక లింగములు గా ప్రయోగింపఁబడినవి. అవియన్నియు పుంలింగములుగా, “శుక్రః” అకాయః, అవ్రణః, అస్నావిరః, శుద్ధః అని మార్పఁ బడవలసి యున్నవి. “సః” అని పుంలింగపదముతో నారంభించి “కవిః” ఇత్యాది పుంలింగపదములచేత ఉపసంహారము కావింపఁ బడుటవలన, నడుమనున్న విశేషణములు గూడ పుంలింగములు గానే యుండవలయును గదా !

ఉపతాపార్య-కృతమగు ఈశావాస్యభాష్యము :—

ఏవఁడిట్లాత్మమహానించి-విజ్ఞానానంద స్వభావుఁడును, అశరీరుఁడును, కను కనే, వ్రణములు-వరములు లేనివాఁడును సత్వరజస్తమో గుణములచేత బాధింపఁ బడని వాఁడును, క్షేత్ర-కర్మ-విపాక-అశయములచేత స్పృశింపఁబడనివాడును అగు

బ్రహ్మమును పొందుచుండునో, ఉపాసకుడగువాడు-కాంతదర్శనుడగు కవియు, మేధావియు విజ్ఞాన బలముచేత అంతటను ఉండువాడును, జ్ఞాన బలముచేత బ్రహ్మ రూపముచేత స్వయముగా నుండువాడును అగుచు చిరకాలము స్వ-స్వామిసంబంధ మును విడిచినవియు, చేతనా చేతనములును, అగు అర్థములచేత ఉపభోగము నొందుచున్నాడు.

ఈశావాస్య రహస్యము :—

“అప్రోతి సకలంకార్యం తస్మాదాత్మేతి గీయతే” “అతః-కార్యము సతను పొందుచున్నాడు. కావున ఆత్మయని చెప్పబడును” అని చెప్పబడిన విధమున అతః-విభాగము లేకుండునట్లు సర్వమును వ్యాపించియున్నాడు. అతఃదే కుక్ష డ్యోతి స్వభావుడు, నిత్యచిన్మాత్ర విగ్రహుడు-సర్వభూత గుహ శయాడు, మాయాపాశ వినిర్ముక్తుడు, ధర్మాధర్మ వివర్జితుడు, మనోనియంత, సర్వసాక్షి, సర్వాత్మకుడు, అతఃదే చేయఁదగిన విషయములను ప్రజాపతులకును ప్రజలకును గూడ వేరు పఱచియుచ్చెను. “అతఃదే నేను అని నిత్యముత్త స్వభావు ఁగు పరమాత్మను దెలివిన వాడు కూడ ముక్తుఁడే యగు చున్నాడు (నేను-అతఃదే-అను పదముల కివట-వాద్యార్థము-కుదురదు. కావున లక్ష్మ్యార్థమునే గ్రహించునది).

ఈశావాస్య రహస్య విప్లవతి : —

స్తూల శరీరము కానిది-సూక్ష్మశరీరము కానిది-మాయాసంబంధము లేనిది-పాప పుణ్యములు లేనిది-అగు ఏ బ్రహ్మముకలదో-ఆ నిర్గుణ బ్రహ్మమే-స్వశక్తిని స్వీకరించి-యీశ్వరుడై అతీతానాగతములను దెలియుచు, జగత్సర్వనేచ్ఛగలదియై, మనోనియంతయై, అన్నిటికంటెను శ్రేష్ఠమై, స్వయంభువై (కారణము లేనిదై-లేక సర్వరూపమై) యున్నది. ఆ యీశ్వర రూపమగు బ్రహ్మము-అచింత్యశక్తి మంతము. కావున-సంపత్సరములను ప్రజాపతుల కొఱకు చేతనాచేతనరూపము లగు పదార్థములను విభజించి యిచ్చుచున్నది.

మీఁది మంత్రమున కింకొక యర్థము నిల్లెఱుంగునది :—

ఎవఁడు-“కుక్రిమ్” ఇత్యాది విశేషణ విశిష్టమగు బ్రహ్మ స్వరూపమును సర్వభావముచేత నెఱుఁగుచున్నాఁడో “బ్రహ్మవిద్-బ్రహ్మైవభవతి” అను . కృతి యందు చెప్పబడిన విధమున ఆ బ్రహ్మవేత్త, కవియు, మనీషియు, పరిభువును, స్వయంభువును అగు బ్రహ్మమే అగుచు, భోగ్యవిషయములను, అనంతవర్షోప భోగము, కొఱకు స్వయముగానే నిర్మించుచుండును.

మం॥ యస్యాను విత్తః ప్రతిబుద్ధ ఆత్మాఽ  
స్మిన్ సద్దేహ్యా గహనే ప్రవిష్టః  
స విశ్వకృత్ సహి సర్వస్య కర్తా  
తస్య లోకః, స ఉలోక ఏవ

“అనేకములగు ననర్థములచేతను, సంకటములచేతను, వృద్ధినొందియున్న విషమమగు ఈ శరీరము నందు ప్రవేశించి యుండిన ఆత్మ, ఏ బ్రాహ్మణునిచేత, అనుసరించి పొందఁబడి, నేను బ్రహ్మమ నగుచున్నానని ప్రత్యగాత్మరూపముచేత సాక్షాత్కరింపఁ జేసికొనఁబడునో, అబ్రాహ్మణుఁడు “విశ్వకర్త” అగుచున్నాఁడు. వాడే సర్వమునకును కర్త అగు చున్నాడు. వానికి లోకము, ఆత్మ గానున్నది, లోకమును వాఁడును, వేరుగావు. అతఁడే లోకము అనగా; అతనికి సర్వమును గూడ ఆత్మయే యగు చుండును. సర్వమునకునుగూడ వాఁడే ఆత్మయగుచుండును”

అని బృహదారణ్యకమునందు చతుర్థాధ్యాయమునందున్న చతుర్థ బ్రాహ్మణము నందలి ౧౩వ మంత్రమునఁజెప్పఁబడిన విధమున ఆ బ్రహ్మవిదుఁడు బ్రహ్మమే యగు చుండునని తెలియునది.

అనంతర్య కృతమగు ఈశావాస్య భాష్యము :—

రేఫలకారములకు దేదములేకుండుటవలన “శుక్లమ్” అనునది యిదట “శుక్రమ్” అని చెప్పఁబడినది.

శుక్లమనఁగా శుద్ధమని యర్థము-విజ్ఞాన-ఆనంద-స్వభావమగు వస్తువు శుద్ధమని చెప్పఁబడును.

“అకాయమ్” అను దానికి “స్థూల శరీరము లేనిది” అను నర్థమును స్వీకరించిన యెడల “అస్పావిరమ్” “సరములు లేనిది” అని చెప్పినయంశమునే మరల చెప్పినట్లగును.

కావున “అకాయమ్” అను పదమునకు “లింగ (సూక్ష్మ) శరీరము లేనిది” అను నర్థమే స్వీకరింపఁదగి యున్నది.

ఇట్లు శరీరాది రహితుడై యున్నను అపరమాత్మ-అచింత్య శక్తిమంతుఁడగుట వలన సర్వజ్ఞత్వాది గుణ విశిష్టుఁడగుచు-కర్తవ్య పదార్థములను సర్వ కారములందును నిర్మించుచుండును.

ఉపాసకుఁడే-సర్వజ్ఞత్వాదియుక్తుడై కర్తవ్య పదార్థములను నిర్మించునను నర్థము-సృక్రమ భంగ మగుటవలన ఉపేక్షింపఁదగి యున్నది.

అర్చనా నందలహరి :—

నందలహరి మనఃగా ప్రకాశమే భోగ్య పదార్థమునకు నందలహరి అనునది విజయము శక్తిచేత-భోగ్యవస్తుదాపుడై యున్న పరమాత్మ పరిణాది కర్మలకు కలిగిన విధమున సాంకర్యము లేకుండునట్లు భోగ్య పదార్థములను విభజించి వ్రాసిన పద్య కీర్తనము.

విశిష్టాద్యైత భాష్యార్థము :—

ఈ మంత్రము పరమాత్మ, ఈశ్వరుడు జగత్తు, ఈశిత వ్యము అతడు, జగదంతరాత్ముడు జగత్తు, వానికంటె భిన్నము, “అతడు, సర్వాతిశాయియగు శక్తిగలవాడు” అని వెనుక చెప్పబడిన విధమున పరమాత్మను గ్రహించిన ముముక్షువునకు తెలియదగిన విశేషమును బోధించుట చేత విశేషించు చున్నది.

సర్వభూతముల యందును గూడ అంతరాత్మయై యున్న బ్రహ్మమును దర్శించిన ముముక్షువు క్రిందఁ దెలుపబడిన అక్షరముగల బ్రహ్మస్వరూపమును సమాధిలబ్ధమగు అనుభవముచేత పొందుచుండును.

ఆ బ్రహ్మస్వరూపము, అవకాశ ప్రదాతృరూపము స్వప్రకాశ రూపము, సర్వ శరీరములను గలదయినను కర్మకృతమగు హేయ శరీరము లేనిది. బ్రహ్మమునకు మాంసమేదోఽస్థి సంభవమగు ప్రాకృతమూర్తి లేకున్నను కల్యాణ తమమును, హిరణ్మయమును ఆదిత్యవర్ణమును, అపారాత్మమును అగు దివ్యమంగళ విగ్రహమున్నది. తర్మాధీనమగు శరీరము లేకుండుటవలన వ్రణములు లేనిదై యున్నది. అజ్ఞానాదిదోష గంధములేనిది, షడూర్ములు లేనిది. అజ్ఞానాదులకు, కార్యములును కారణములను గూడ నగు పుణ్య పాపములు లేనిది.

ఏవంరూపమగు పరమాత్మ, ఏ విద్వాంసునకు, ప్రాప్యమును, ప్రాప్తమును, ఉపాస్యమును, అగుచుండునో, ఆబ్రహ్మవిదుడు “కవిః” ఇత్యాది విశేషణములచేతఁ దెలుపబడుచున్నాడు.

ఆ బ్రహ్మ విదుడు వ్యాసాదులవలె పరతత్త్వమును, తద్గుణములను బోధించు నదియగు ప్రబంధమును నిర్మించువాడగు

కవియై యున్నాఁడు లేకయోగాభ్యాస విదురమగు మనస్సుచేఁ దుర్దర్శమగు పరిశుద్ధ జీవాత్మ స్వరూపమునందు అతివిశదమునుఁచిఁచిన్న ధారా రూపమును అగు స్మృతి రూపజ్ఞాన యోగమున నిష్ఠుఁడగు క్రాంతిదర్శి యగుచున్నాఁడు. మనస్సును నియమించు నది యగు మనీష (బుద్ధి) గలవాఁడగుచున్నాఁడు. కామాది శత్రువులను తిరస్కరించుచున్నాఁడు. అన్య నిరపేక్షమగు సత్త గలవాఁడగుచు నిత్య నిరతిశయ సుఖ స్వరూపమగు స్వాత్మను దర్శించుచున్నాఁడు.

అతఁడు మోక్ష సదుపాయములను మోక్షవిరోధులను వివేచించి విఘ్న నివృత్తికొఱకు బ్రహ్మప్రాప్తి పర్యంతమును, హృదయము నందు ధరించుచుండును. ఈ మంత్రమునకుఁగల యర్థమునే, ఇంకొక విధమునఁగూడ గ్రహింప వచ్చును.

మంత్రము నందున్న ప్రథమాంతములగు పదములను పరమాత్మ పరముగను ద్వితీయాంతములగు పదములను సర్వోపాధి వినిరుక్తమగు పరిశుద్ధ జీవపరముగను సమన్వయింప వలయును. పరమాత్మ ఆట్టి పరిశుద్ధ జీవునందంతటను, వ్యాపించి యున్నాఁడు. అతడు సర్వదర్శి. వాఁడే కార్య పదార్థములను ప్రళయము వలకును యదార్థము గానే ప్రకాశింపఁ జేయుచున్నాఁడు. ఐంద్ర జాలికుని వలె మాయికములుగా ప్రకాశింపఁ జేయుటలేదు.

ద్వైత భాష్యము :—

పరమాత్మ శోక రహితము. కావున శుక్రమని చెప్పఁబడినది. నిత్యమగుట వలనను పూర్ణమగుట వలనను అవ్రణమని చెప్పఁబడినది. పవిత్రమగుట వలన శుద్ధమనియు, సూక్ష్మ (లింగ) దేహము లేకుండుటవలన, అకాయమనియు, స్థూల దేహము లేకుండుటవలన అస్సా విరమనియు శుద్ధమగుట వలన అపాప విద్ధమనియు చెప్పఁబడినది. ఇట్లు పాప మూలములగు స్థూల సూక్ష్మ సూక్ష్మ శరీరములు లేకుండుట వలన పరమాత్మ దేహ నిమిత్తమగు శోకాదికము లేనివాఁడగు చున్నాడు.

ఇట్లు శోకాదిచూన్యఁడును. రాజాది విలక్షణఁడును అగు వశబ్రహ్మమును - జ్ఞానియగువాఁడు పొందుచున్నాఁడు. సారూప్యాది లక్షణమగు తద్గతిని పొందుచున్నాఁడు. కావున శోకాది రహితుఁడగుచున్నాడు.

ఇట్లు పరమాత్మ శరీరరహితుడై యున్నను సర్వజ్ఞుఁడగుట వలన శవియని చెప్పఁబడుచున్నాఁడు. సర్వమును వశీకరించుట వలన “పరిభువు” అగుచున్నాఁడు. రమా బ్రహ్మాదుల మనస్సులకును, ప్రకృతికిని గూడ నియంత యగుటవలన మనీషి యగుచున్నాడు. తనకు వేరొక యాశ్రయము లేకుండుటవలన “స్వయంభువు” అగుచున్నాఁడు. జడ శరీరము లేకున్నను సద్, జ్ఞాన-ఆనంద శీర్షుఁడును, సద్జ్ఞానానంద దేహుఁడును-సద్-జ్ఞానానంద-పాద-పంతుఁడును-అగు ఆమహావిష్ణువు-అనాద్యనంత వత్సరములయందు-అదాదిత ప్రత్యక్షుడి సిద్ధము లగుచున్న మహదాదులను సృజించుచున్నాఁడు.

ఇట్లు సచ్చిదానంద శరీరుఁడగు-ఆవిష్ణువుయొక్క సారూప్యము నొందిన జ్ఞాని శోకమునుండి విడివడు చుండునని తెలియునది.

స్వాభిప్రాయము :—

ప్రత్యగాత్మ-పరమాత్మ లొక్కటియే యగుటవలన-శ్రీ శంకరుల -వానిభేదమును పాటింపక-దీనిని-ఆత్మపరముగా వ్యాఖ్యానించియున్నారు. తదితరులగు నద్వైత వ్యాఖ్యాతలలో పలువురు దీనిని పరమాత్మపరముగానే వ్యాఖ్యానించిరి. విశిష్టా ద్వైతభాష్యము నందు-కొన్ని పదములు శుద్ధ జీవపరములుగను కొన్ని పదములు పరమాత్మ పరములుగను వ్యాఖ్యానింపఁబడినవి. ద్వైతము నందు మాత్రము పదము లన్నియుఁగూడ పరమాత్మ పరములుగానే వ్యాఖ్యానింపఁబడినవి.

ఆత్మ-శబ్దము ప్రత్యగాత్మను-పరమాత్మనుగూడ బోధించునను నంశమును వ్యాఖ్యాత లందఱునుగూడ నంగీకరింతురు.

కావున "ఇందు-తెలుపఁబడినది-ఆత్మజక్షణము" అను నింత మాత్రమునే చెప్పి విరమింతును.

ఓం నమో భగవతే శ్రీరమణాయః

శాంకర భాష్యావతారిక యందిట్లు సింహావలోకనము చేయఁ బడినది.

వేదమునందు-కర్మనిష్ఠ-జ్ఞాననిష్ఠ-అను రెండునిష్ఠలు ప్రతి పాదింపఁబడి యున్నవి. బ్రహ్మ నిష్ఠయే జ్ఞాన నిష్ఠయని చెప్పఁ బడును.

"జ్ఞానైక నిష్ఠులగు సన్యాసులు-సర్వైషణులను గూడ పరి త్యజించి అత్మారాములై యుండ వలయును" అను నదియగు జ్ఞాననిష్ఠ-వేద సిద్ధాంతమునందు శ్రేష్ఠమై యున్నది. కావున నది-మొదటిదై యున్నది.

ప్రధానమగు ఆ ప్రథమ సిద్ధాంతమే "ఈశావాస్యమిడిమ్" అను ప్రథమ మంత్రముచేత తెలుపఁబడినది.

అజ్ఞులు-జిజీవిషులు అనగా; జీవితమునందు కోరిక గల వారు. కావున "ఈశా-మాగృధః కస్యస్విద్ధనమ్" అని చెప్పఁ బడిన యీ జ్ఞాననిష్ఠకు తగిన అర్హత వారికి సంభవము కానేరదు. కావున-ఆ యజ్ఞుల నుద్దేశించి "ఋగ్వేదేవేహకర్మాణి జిజీవిషేత్" అని వేద సిద్ధాంతమునందు ద్వితీయమగు కర్మనిష్ఠ తెలుపఁ బడినది.

ఇట్లు-ఈ యుపనిషత్తునందున్న ప్రథమ-ద్వితీయమంత్ర ముల యందు బ్రహ్మ నిష్ఠకును-కర్మనిష్ఠకునుగల విభాగము ప్రదర్శింపఁబడినది.

బ్రాహ్మణ రూపమగు బృహదారణ్య కోపనిషత్తునందుఁ గూడ-మొదట కర్మనిష్ఠయు-తదుపరి-బ్రహ్మ నిష్ఠయు-విభజించి ప్రదర్శింపఁబడి యున్నవి.

అందుఁగల తృతీయా ధ్యాయమునందలి చతుర్థ బ్రాహ్మణ మున కర్మనిష్ఠ-ఇట్లు ప్రదర్శితము

OPERAD DN.

ఇట్టి-అల్పమైన కోరికగల-ఆయాత్మ-భార్యా పుత్రాదుల కంటె శ్రేష్ఠమును పరిపూర్ణమును అగు ఆత్మను (తనను) తెలిసి కొనకుండుట వలన (అవిద్యవలన) ఆ భార్యాదులతోనే కోరుచు-ఆభార్యాదులు లభింపనంత వఱకు-తనను అసంపూర్ణునిగా తలచు కొనుచుండెను. అట్టి యాత్మకు (ఆయావస్థయందు) సంపూర్ణత లేకున్నను ఒక విధమగు సంపూర్ణత యిట్లగుచున్నది.



అసంపూర్ణమగు ఈ ఆత్మకు సంకల్ప వికల్పాత్మకమగు మనస్సే-ఆత్మ. (స్వరూపము) ఆ మనస్సునకు వాక్యే-భార్య. ఈ వాణ్మనస్సుల వలన కర్మకౌఠకు సంతానమువంటి ప్రాణము పుట్టుచున్నది. కావున ప్రాణమే-సంతానము. ఆ ప్రాణముయొక్క వివిధములగు చేష్టలచేతను జరుగునదియగు కర్మ-మానుష దైవ విత్తములచేత సాధింపఁదగియున్నది. ఆయాత్మకు శరీరమే కర్మ యగు చున్నది. నేత్రము-మానుష విత్తము-శ్రోత్రము-దైవ విత్తము అగుచున్నది. భాహ్యమగు భార్యాదిపంచకము లేకున్నను 1 మనస్సు, 2 వాక్కు, 3 ప్రాణము, 4 నేత్రశ్రోత్రములు, 5 శరీరము అనునవియే 1 తాను, 2 భార్య, 3 సంతానము, 4 ధనము, 5 కర్మ అను పంచక మగుచున్నది. ఈ పంచత్వ సంపదచేత పాజ్ఞ్కమను పేరుగల యజ్ఞమగుచున్నది.

మనస్సును-ఆత్మగాను, వాక్కును-భార్యగాను, అభిమానించుట మొదలగునవి అజ్ఞానకార్యములే యగును. కావున ఇట్లు తలఁచుచున్న కర్మ నిష్ఠుఁడు-కామియగు నజ్ఞుఁడే యగునను నంశము నిశ్చయముగాఁదెలియును. ఈ యజ్ఞమునకు ఫలమగు నట్లు హిరణ్య గర్భునిచేత సృజింపఁబడిన సప్తాన్నముల యందుఁ గూడ అవియే తానను ఆత్మభావముతో నుండు నదియగు కర్మ నిష్ఠ-అజ్ఞానకేగాని విజ్ఞానకు సంగతము కానేరదు. తదుపరి బృహదారణ్యకోపనిషత్తు నందున్న షష్టాధ్యాయము నందుఁగల చతుర్థ బ్రాహ్మణమున “అన్దంతమః ప్రవిశన్తి” అను నీమంత్ర మీ యర్థము నందే ప్రదర్శింపఁబడినది. ఇచ్చటనే “కిం ప్రజయా కరిష్యామః” అను మంత్రముచేత-ఆత్మయే లోకముగాఁగల మాకు సంతానముతోఁబనియేమున్నది? అని జాయాద్యేషణలను మూడింటిని గూడ సన్యసించిన ఆత్మ విదులకు కర్మనిష్ఠా ప్రతి కూలమగు ఆత్మనిష్ఠయే ప్రదర్శింపఁబడినది.

(ఇట్లు ప్రథమ-ద్వితీయ-మంత్రములయందు ప్రదర్శింపఁ బడిన-బ్రాహ్మ-కర్మ-నిష్ఠలు-నేడ భాగములగు బ్రాహ్మణములకుఁ

గూడ సమ్మతములని ప్రదర్శించి ప్రకరణ విభాగము నొనర్చుచున్నాడు.

ఈ యుపనిషత్తునందిట్లు-ప్రథమ-ద్వితీయ మంత్రముల చేత-జ్ఞాన నిష్ఠయు, కర్మనిష్ఠయు, ప్రతిపాదింపఁబడినవి. తరువాత "అనుర్యానామయేలోకాః" అను తృతీయమంత్రముచేత అవిద్వాంసులు (కర్మనిష్ఠులు) నిందింపఁబడిరి. తదుపరి "అనేజదేకమ్" అను మంత్రమునుండి, "సపర్యగాత్" అని వెనుక చెప్పఁబడిన మంత్రము వలనను గల 5 మంత్రముల చేతను గూడ-ఆత్మ యాథాత్మ్యముపదేశింపఁబడినది. ఇట్లుపదేశింపఁబడిన జ్ఞాననిష్ఠకు-అధికారులు-విద్వాంసులే యగుదురు కాని కాములగు నజ్ఞులు కానేరరు.

శ్వేతాశ్వతర మంత్రోపనిషత్తునందుఁగూడ ఆరవ యధ్యాయమునందు "అత్యాశ్రమిభ్యః పరమం పవిత్రమ్" —

ఇత్యాది మంత్రములచేత జ్ఞాన నిష్ఠా-కర్మనిష్ఠులు విభజింపఁబడి అత్యాశ్రమములచే జ్ఞాననిష్ఠ చెప్పఁబడినది. ఉత్తమాశ్రమములగు నన్యానులే అత్యాశ్రమములను చెప్పఁబడుదురు గదా!

"అన్ధంతమః ప్రవిశన్తి" అను క్రింది మంత్రము— కర్మ చేయుచు జీవింపఁగోరిన కర్మనిష్ఠులకు విద్యయను ఉపాసనతోఁగూడిన కర్మనుపదేశించుటకై ప్రవర్తించుచున్నది.

ప్రశ్న :— క్రింది మంత్రము-సకాములగు కర్మనిష్ఠుల నుద్దేశించియే చెప్పఁబడుచున్నది. కాని జ్ఞాన నిష్ఠుల నుద్దేశించి చెప్పఁబడునట్లేదని యెట్లు తెలియును?

ఉ :— కామహతుఁడు కాని వానికి సాధ్యము (సాధింపఁదగిన వస్తువు) సాధనము అను భేదము నుపమర్శించి (తొలఁగించి) "యస్మిన్ సర్వాణి భూతాని" అను మంత్రముచేత-ఏ యేకత్వముపదేశింపఁబడినదో-ఆ యేకత్వ విజ్ఞానమునకు-దేవతాది జ్ఞాన రూపమగు వేత్తొక ఉపాసనతోఁగాని, శ్రోతస్మార్తాది రూపమగు కర్మతోఁగాని సముచ్చయము (కలయిక) సంఘటించునది కానే

రదు-మూఢుఁడు కాని వాఁడెవ్వఁడును “తత్త్వకోమోహః కః శోక ఏకత్వమనుపశ్యతః” అని-అత్మయొక్క ఏకత్వము నెఱిగియు ఏదో యొక కర్మతోఁగాని ఏదో యొక జ్ఞానాంతరముతోఁగాని, (“విద్య” అని చెప్పఁబడిన ఉపాసనతోఁగాని) కలయికఁగలిగి యుండఁడు గదా !

అత్మకంటె వేరగు వస్తువులేదని తెలిసిన అత్మజ్ఞానికి అసద్వస్తువునందు-అనఁగా అసత్యములై స-కర్మ-జ్ఞానాంతరముల యందు కోరిక గలుగదు. కోరిక లేనియెడల కర్మనాచరింపఁడు. కావున-అత్మైక్య జ్ఞానమునకును కర్మకును సముచ్చయము యుక్తము కానేరదు.

ప్రశ్న :-— “క్రింది మంత్రము-అవిద్యా పదము చేత తెలుపఁబడిన కర్మకును, విద్యా పదముచేత తెలుపఁబడిన-అత్మ జ్ఞానమునకును, సముచ్చయమును (కలయికను) విధింపఁగోరియే ప్రవర్తించుచున్నది. కావుననే సముచ్చయ. కారులుగాక కేవల కర్మనుగాని, కేవలవిద్యనుగాని, స్వీకరించు మనుష్యులను నిందించు చున్నది. విద్యా పదము-అత్మజ్ఞాన పరమేకాని, ఉపాసనా పరము కాదు”. అని యేల చెప్పఁగూడదో తెలుపుఁడు ?

ఉత్త :-— న్యాయమువలనను శాస్త్రమువలనను గూడ దేనికి-దేనితోడ సముచ్చయము సంభవించునో, అదియే క్రింది మంత్రమునందు చెప్పఁబడవలయును. దేవతా విషయముగాఁ జెప్పఁబడిన -దైవ విత్తమగు దేవతా జ్ఞానము (వివిధ దేవతల యొక్కయు ఉపాసనము) కర్మకు సంబంధించినది గానే-బృహ దారణ్యకాదుల యందుపన్యసింపఁబడినది. కాని పరమాత్మ జ్ఞానము-కర్మసంబంధిగా మపశ్యసింపఁబడుటలేదు. విద్య యనఁగా నిపట దేవతా జ్ఞానమను నర్థమునే-అనఁగా ఉపాసననే గ్రహింప వలయును.

“విద్యయా దేవలోకః” అను మంత్రముచేత అత్మ జ్ఞానమువలని ఫలముకంటె వేరగు ఫలము విద్యకుఁ (ఉపాసనకు)

గలుగునను నంశము ప్రసిద్ధమే యగుచున్నది. కావున నిచట నున్న విద్యా శబ్దము దేవతా జ్ఞానమగు ఉపాసననే తెలుపునని తెలియునది.

టీవులు-కర్మచేత పితృలోకమును, పిద్యచేత (ఉపాసన చేత) దేవలోకమును (అయాదేవతల లోకములను) పొందుచుండురు. దక్షిణ మార్గములగు టీవులు దేవలోకమును బొందఁ జాలరు. అని శ్రుతియందు వినఁబడుచున్నది గదా!

వేరువేరగు ఫలములుగల యీ కర్మోపాసనలు శాస్త్ర విహితములై యున్నవి. కావున-తేవల కర్మయు, కేవలోపాసనయుఁగూడ-అజ్ఞులకు కర్తవ్యములే యగును.

వేద శాస్త్ర విహితమగు నదేదియుఁగూడ-చేయఁదగనిది-కాదు. అయినను-కర్మనుగాని, ఉపాసననుగాని, ప్రత్యేకముగా నొనర్చుటకంటె-దేవతాజ్ఞాన రూపమగు నీ ఉపాసనముతోఁగూడిన కర్మ నొనర్చుట-మిక్కిలి శ్రేష్ఠమును-అర్చిరాది మార్గమును పొందించునదియు-అగుచున్నది. కావుననే-విద్యాపద వాచ్యమగు ఉపాసనకును, కర్మకును సముచ్చయమును విధించు తలంపుచేత-శ్రుతి-వాని ప్రత్యేకాచరణమును నిందించుచున్నది.

అనందగిరిటీక యందిల్లు చెప్పఁబడినది :—

“విద్యాయాం రతాః” అని క్రింది మంత్రమునందు చెప్పఁబడిన విద్యా పదము-ఉపాసననే తెలుపును.

విద్యా శబ్ద వాచ్యములగు-ప్రాణాయామపాసనలు కూడ-ఉపనిషత్తులయందు విధింపఁబడుచుండును. కావున-ఉపనిషత్సంతయుఁగూడ బ్రహ్మ విద్యా ప్రతి పాదకమే యగునని చెప్పఁదగదు.

ఉపాసనలకును, బ్రహ్మ విద్యకును గూడ ఫలములు భిన్నములై యుండుట నలన - ఈ యుపాసనలు - బ్రహ్మవిద్యకు - అంగములని కూడ చెప్పఁదగదు. “ఈ యుపాసన-కర్మకు విరుద్ధము కానిదైనను, బ్రహ్మవిద్యకు విరుద్ధమే యగును. “ఈ శ్రుతియందు-“ఈశావాస్యమిదం సర్వమ్” అను మంత్రముచేత - బ్రహ్మ విద్య యే ప్రారంభింపఁబడినది. “కావున కర్మనిష్ఠా-జ్ఞాననిష్ఠలకే శ్రుతి-సముచ్చయమును విధింపఁదలఁచినది. కావున 11వ మంత్రమునందుగ్గడింపఁబడిన-సముచ్చయము-జ్ఞాన-కర్మా-నిష్ఠాసముచ్చయమేగాని-కర్మ-ఉపాసనా సముచ్చయము కాదు” అని శాస్త్రుఁడను నతఁడు చెప్పినది పంగళము కానేరదు.

ఏల యనినః కర్మగాని, ఉపాసనగాని, కావింపఁబడిన విష్ణుట కొంత కాలమునకు ఫలము లభించును. కావున వానికే సముచ్చయము విధింపఁబడఁదగి యున్నది. జ్ఞాన నిష్ఠయందు-బ్రహ్మత్వైక్యదర్శన సమకాలమునందే మోహాది నివృత్తి రూపమగు ఫలము కాన్పించుచున్నది. ఈ జ్ఞాననిష్ఠయందు-కర్మోపాసనల యందువలె ఫలముతోడి వ్యవధానము లేకుండుట వలన దీనికి-కర్మతోడి సముచ్చయము సముచితము కానేరదు.

కావున “విద్యాంచావిద్యాంచ” అను గగవ మంత్రమునందు-కర్మోపాసనలకే సముచ్చయమును విధింపఁదలఁచిన శ్రుతి-ఈ మంత్రమునందు-వాని ప్రత్యేకాచరణమును నిందించుచున్నది. కావున-క్రింది మంత్రమునందు విద్యా శబ్దముచేత చెప్పఁబడినది, ఉపాసనయేగాని, ‘బ్రహ్మవిద్యకా’దవి తెలియునది.

మూ॥ అన్ధంతమః ప్రవిశన్తి  
యేఽవిద్యా ముపాసతే  
తతో భూయ ఇవతమో

య ఉ విద్యాయాం రతాః॥ ౯

అ॥ అంధమయిన తమమునందుఁజొచ్చెదరవి  
ద్యా పరాయణులగు నట్టి వారు  
దావికంటె నధికమౌ నంధతమమెకాం  
నెదరు విద్యయందె మదిగలారు॥

పాఠాంతరము

గీ॥ గుడ్డి చీకటియందె తొల్కొండ్ర విద్య  
యందె సంసక్తులయిన వారకట! దాని  
కంటె నధికమౌ గుడ్డి చీకటినె కాంతు  
రకటకట! విద్యయందె రక్తి కలవారు॥

పద :— అన్ధమ్ - తమః - ప్రవిశన్తి యే - అవిద్యామ్  
ఉపాసతే-తతః-భూయః-ఇవ-తమః-యే-ఉ-విద్యాయామ్ - రతాః.

టీక :— యే=ఎవ్వరు, అవిద్యామ్ = అవిద్యయగు  
కర్మను-(మాత్రమే)ఉపాసతే=ఉపాసించుచుందురో (తే=వారు)  
అన్ధమ్=గుడ్డిదియగు (వెలుతురు లేని) తమః=చీకటిని, ప్రవి  
శన్తి=ప్రవేశించుచుందురు, (కర్మను విడిచి) యే=ఎవ్వరు  
విద్యాయామ్=విద్యయందె (దేవతోపాసనమునందే). రతాః=

అనకులై యుందురో (లే=వారు) తతః=వెనుక చెప్పబడిన గుర్తి చీకటికంటె, భూయ+ఏవ=అధికమే యగు, తమః=చీకటిని, ప్రవిశంతి=ప్రవేశించు చుందురు.

తాత్పర్యము :— అవిద్య నుపాసించువారు-అవిద్య (అజ్ఞానము)నే పొందుదురు. కర్మ వలన చిత్త శుద్ధి నొందక విద్యను (ఉపాసనను, లేక బ్రహ్మవిద్యను) ఉపాసించువారు-అంతకంటెను గూడ అవిద్యను పొందుదురు.

శాంకర భాష్యార్థము :—

అవిద్య-విద్యకు విరోధి, కావున విద్యకంటె వేరగు కర్మయే అవిద్య యని చెప్పబడును. అగ్ని హోత్రాదిరూపమగు కర్మను మాత్రమే అనువర్తించు కర్మనిష్ఠులు-జ్ఞానదర్శనము లేని అవిద్యయును చీకటియందు ప్రవేశించుచుందురు. చిత్త శుద్ధికి కారణమగు కర్మను గావింపక-దేవతా జ్ఞాన రూపమగు నుపాసనయగు విద్యయందే ఆభిరతులగు మనుష్యులుకూడ-కర్మయందు మాత్రమే ఆభిరతులగువారు పొందు నదియగు గుర్తి చీకటికంటెను గూడ అధికమే యగు అజ్ఞానమునే పొందుచుందురు.

ఉపాఖ్యాత భాష్యము :—

స్వర్గముకొరకు కర్మలవాచనము జీవులు అజ్ఞాన రూపమగు తమస్సును బొందుచుందురు. చిత్త శుద్ధికి హేతువులగు కర్మలను విడిచి-ఆత్మజ్ఞానమునందే ఆసక్తులగు వారు-అంతకంటెను అజ్ఞాన రూపమగు తమస్సునందు ప్రవేశించు చుందురు.

ఈశవాస్య దీపిక :—

ఒకానొకఁడు “అనేజదేకమ్” ఇత్యాదిగా తెలుపబడిన ఆత్మతత్త్వమును తెలియఁబడి, సన్యాసమునకు యోగ్యుఁడుకాదు. అయినను సంసారమునందు మిక్కిలి ప్రీతి గలవాఁడు గూడ కాకుండును. అట్టి జీవీనకు యోగ్యమగు ధర్మము నువ దేశించుటకు క్రింది మంత్రము పారంభింపబడినది. ధనాభిలాషులగు కర్మ నిరతులు-శ్రోత్రోత్థోమాదులగు కర్మల నొనర్చుచుందురు. విద్యయగు దేవతోపాసన మును గాని, ఆత్మ జ్ఞానమునుగాని కలిగియుండరు. అట్టి మూఁడులు ఆహం చుమాభిమాన రూపమగు చీకటియందు ప్రవేశించు చుందురు.

ప్రశ్న :— కర్మను విడిచి-దేవతల నుపాసించ వలయునా? లేక “అహంబ్రహ్మస్మి” అని నలుకుచుండ వలయునా?

**ఉత్త :**— చిత్తశుద్ధి కలుగనిదే కర్మలను విడువఁగూడదు. పరిశుద్ధ చిత్తులు కాని వారికి సంపూర్ణమగు విరక్తి కలుగదు. అపరిశుద్ధ చిత్తులకు కర్మ యందే అధికారమున్నది.

దేవతా జ్ఞానమునందు రక్తులగు ఉపాసకులుగాని, ఆత్మ సాక్షాత్కారము లేకున్నను తత్త్వ జ్ఞానమునందాసక్తి గలిగి “నేనే బ్రహ్మమను” అని నోటితో మాత్రమే పలుకుచుండు మూఢులుగాని, కర్మను విడిచిన యెడల అహంమ మాభిమాన రూపమగు సంసారమునే పొందుచుండురు.

చిత్తశుద్ధిలేని ఉపాసనముగాని-ఆత్మజ్ఞానము గాని ప్రయోజనకారి కానేరదు. ఈశావాస్య రహస్య వివృతి :—

కేవల కర్మోపాసకులు జనన మరణ వరంపరా రూపమగు సంసారమును పొందుచుండురు, సత్ కర్మలవలన చిత్తశుద్ధి కలుగును. శుద్ధచిత్తులు కాకున్నను కర్మను విడిచి దేవతోపాసనమును గావించు మనుష్యులు ఉపాసనా ఫలమగు పుణ్య లోకములను పొందఁజాలక, కేవల కర్మోపాసకుల కంటెనుగూడ అధమమగు గతినే పొందుచుండురు. కావున కేవల కర్మనుగాని కేవలోపాసననుగాని సేవింపఁ గూడదు.

**అద్వైతా నందలహరి :**—

ఆత్మ-కర్తకాఁడు, అవిద్యవలన ఆత్మయే జీవుఁడగు చున్నాఁడు. ఈ జీవుఁడు-అవిద్యావాసనల వలన కర్తృత్వాభిమానమును పొంది-కర్మల నొనర్చు చున్నాఁడు. కావున అవిద్యయనఁగాః శ్రోత-స్మార్త కర్మలే యగుచున్నవి వేద విహితములగు కర్మలను ఘాత్రమే కావించువాఁడగు మనుష్యుఁడు విత్పరోకము నొందును. ఆరోకమునందు స్వకర్మ సరిమిత మగు సుఖము మాత్రమే లభిం చును. అంతకంటె సధికమగు సుఖము లభింపదు. పునర్జన్మము తొలఁగదు. రాగ-ద్వేష-దేహాభిమానాదులు నివర్తింపవు. కావున సది అంధతమనువునంటి దియే యగును.

విద్యా కల్పమునకు ముఖ్యవృత్తిచేత జ్ఞానమే యర్థమగు చున్నను ఇచ్చట మాత్రము గౌణవృత్తిచేత ఉపాసనమను నర్థమును గ్రహింప వలసియగుచును. ఆయుపాసన యందు రక్తులగు జీవులు-ఉపాసనకు ఫలమగు దేవలోకమును పొందుచుండురు: ఇది-విద్యుల్లోకమునకు క్రిందనున్నను విత్పరోకము కంటె శ్రేష్ఠమై యున్నది. అయినను నిందు లభించునది యగు సుఖముగూడ స్వల్పమే యగు చున్నది. ఈ దేవలోకములకుఁగూడ పునర్జన్మము తప్పదు. (భోగ పూర్ణమగు) దేవలోకము నొందఁగలిగితివను దురభిమానము గూడ కలుగుచుండును. కావున-ఈ దేవలోకప్రాప్తికూడ-కర్మఫలము కంటెను గూడ అధికమగు అజ్ఞానముగాఁ జెప్పఁబడినది.

ప్రత్యేక నిందాతత్ప్రయముచేత శ్రుతి యిట్లు చెప్పినదని కొందఱు వ్యాఖ్యా తలు తెలిసిన అభిప్రాయము సమీచినము కానేరదు.

ఏలయనిన :— కర్మ-ఉపాసన-అనునవి రెండునుగూడ వేదమునందు విహితములే యగుచున్నవి. కావున నవి విందింపఁదగినవి కానేరవు.

అయినను-కర్మ-ఉపాసనలను రెండింటినిగూడ నాచరించుటవలన (సముచ్చయము వలన) ఫలాతిశయము కలుగు నను నభిప్రాయమున శ్రుతి-ఇట్లు చెప్పినదని గ్రహించుట సమీచీనము కాఁగలదు.

అనఁజాచార్య కృతభాష్యము :—

[ఇందొక యర్థము-శంకర భాష్యము ననుసరించి వ్రాయఁబడినది. విదవ నిట్లు చెప్పఁబడినది.]

ఇతఁలు మీది మంత్రమున కింకొక తీరున వ్యాఖ్య నొనర్పిరి.

అవిద్యయన-కర్మ-కానేరదు. “కర్వన్నేవేహ” అను మంత్రమునందు-కర్మ-కాస్త్రీ విహితమై యున్నది. అవిద్యయనఁగా-మూఁడవ మంత్రము నందు చెప్పఁబడిన నరకమును పొందించునది యగు అన్యధాజ్ఞానమే యగును.

కావున సీమంత్రముయొక్క అర్థము నిట్లు తెలియనగును.

ఎవరు-అన్యధాజ్ఞానము నుపాసించురో వారు అంధతమో రూపమగు నరకము నందు ప్రవేశింతురు. “అనన్నేపసభవతి అసద్ బ్రహ్మతివేదచేత్” బ్రహ్మము లేదని తెలిసినవాఁడు-లేనివాఁడే యగును అని పఠించుచున్నది గదా:

అంధతమిస్తునకు సాధనమగు నీ అన్యధాజ్ఞానముయొక్క నిందయందు (తిరస్కారమునందు) రక్షణ గాక యోగ్యతలేకున్నను ఆత్మస్వరూప జ్ఞానమునందే రక్షులగువారు-అన్యధోపాసకులకంటెను గూడ నధికమగు అన్యధా జ్ఞానమునొంది వారు పొందునది యగు నంధతమో లోకముకంటెనుగూడ అధికమగు అంధతమో లోకమునే పొందుచుందురు.

విశిష్టాద్వైత భాష్యార్థము:—

ఇంతవలయును కర్మయోగము మొదలగు అంగములు గలిదియు, విచిత్రీకర్తయుత్తుఁడగు పరమాత్మ విషయముగాఁగలదియు, అగు విద్య-ఉపదేశింపఁబడినది. క్రింది మంత్రములు-కేవల కర్మావలంబులును, కేవల విద్యావలంబులును, అనఁగా: బ్రహ్మవిద్యాసింఘులును అగు పురుషులను నిందించుచు-వర్ణాశ్రమ ధర్మానుగృహీతమగు విద్యచేతనే మోక్షము లభించునని చెప్పుచున్నవి.

జ్ఞాన విధురమగు కేవల కర్మ నొనర్చువారగు భోగైశ్వర్య ప్రసక్తులు-అతిగాఢమగు అజ్ఞానమునుగాని, లేక త్రివర్గాభిషంగము వలన మూఁడవమంత్రమునందు చెప్పఁబడిన తమోలోకమునుగాని పొందుచుందురు.



స్లవాహ్యేతే అదృశా యజ్ఞ రూపాః  
అష్టాదశోక్త మవరం యేషు కర్మ  
వీతచ్ఛ్రేయో యేఽభినన్దన్తి మూఢా  
జరామృత్యా పునరేవాపి యన్తి ॥

ము० దశ-౧-౨-౭.

“ఋత్విక్కులు-పదునారుగురు - పత్ని, యజమానుడు, అను వారి నాశ్రయించి యున్నది యగు కర్మ-జ్ఞాన వర్జితమై యున్నది, ఈ కర్మలు-వినాశ శీలములును, అస్థిరములును, యజ్ఞ రూపములునునై యున్నవి. ఇట్టి కర్మయే శ్రేయః కారణమని మూఢులభినందించుచుందురు. కావున వారు మాటిమాటికిని జరామరణములను పొందుచు సంచరించు చుందురు”.

అని అధర్వణేకులు-కేవల కర్మనిరతులకు దుఃఖానువృత్తి నే చెప్పుచున్నారుగదా!

స్వాధికారమున కుచితమగు కర్మను పరిత్యజించి (అధికారము లేకున్నను) విద్యయందే (బ్రహ్మవిద్యయందే) రక్తులగు వారుకూడ కర్మమాత్ర నిష్ఠాప్రాప్త్యమగు అంధతమస్సు కంటె అధికమగు అజ్ఞానమునే పొందుదురు. అతమస్సు-ఇంతటిదని గ్రహించుటకు వీలకాదను సంశయము-ఇవశబ్దముస్ఫురింపజేయుచున్నది.

ద్వైతభాష్యార్థము :—

పరమాత్మయగు విష్ణువుయొక్క యధార్థ స్వరూపమును విడిచి-వేతొకటియగు నిర్గుణత్వాద్యాకారమును ధ్యానించు మనుష్యులు-తృతీయ మంత్రమున చెప్పబడిన అంధతమస్సును పొందుదురు, ఇందు సంశయములేదు. ఇట్లు ధ్యానము చేయు వ్యక్తులు అన్యధోపాసకు లగుచున్నారు.

యధార్థజ్ఞానమగు విద్యయందే రక్తులై అన్యధోపాసకులగు మిథ్యాజ్ఞానులను నిందింపని వారుకూడ అంతకంటెను కొంచెము అధికమగు తమస్సునే నిశ్చయముగా పొందుదురు.

కావున దోషరహితుడగు నారాయణుని స్వరూపము యొక్క జ్ఞానము-మిథ్యాజ్ఞానియొక్క నింద-అను రెండింటినిగూడ తెలిసికొనిన వారే సజ్జనులు.

స్వాభిప్రాయము : —

కేవల కర్మవలనఁగాని కేవల విద్యవలనఁగాని అనర్థము తొలఁగదు, కర్మవలన చిత్త శుద్ధి నొందిన పురుషునకే ఏకాగ్రతచేత సాధింపఁదగిన ఉపాసనయందుఁగాని, ఆత్మ విద్యయందుఁగాని, అధికారము కలుగును. కావున-కేవల కర్మతులకును-కేవల పాసకులకును, (యోగ్యతలేని) కేవలాత్మ జ్ఞానులకునుగూడ-సంసారబంధము కలుగక తప్పదు. కావున కర్మనుపాసించిన వారు గాని, దేవతోపాసకులుగాని, చిత్త శుద్ధిలేని పరోక్షశాబ్ద బ్రహ్మ జ్ఞానులుగాని, జనన మరణ రూపమగు అంధతమస్సును పొందక తప్పదు. కావున-ఈ మంత్రము-కర్మ-దేవతా జ్ఞానముల ప్రత్యేకాచరణమునుగాని-కర్మ-శాబ్దికాత్మజ్ఞానముల ప్రత్యేకాచరణమునుగాని, నిందించుటకు ప్రవర్తించు చున్నదని చెప్పుట సమీచీనమని తలఁచు చున్నాను. నిష్కామమగు సత్కర్మాచరణము వలన

చిత్త శుద్ధినొంది-విషయముల యందున్న దోషములను గుర్తించి విరక్తి నొందిన యోగ్యులకు మాత్రము కేవలమగు ఆత్మ విద్య-సంసారబంధ హేతువు క్రానేరదు. కావున ఆత్మ విద్య యొక్క ప్రత్యేకవిష్ట-యోగ్యతగల వ్యక్తి విషయమున నిందార్హము కా కుండుటయేకాక-అదియే - ఆవశ్యక మగునని తెలియునది. కైవల్యము-జ్ఞానమువలననే లభించును. గాని కర్మవలనఁగాని-ఉపాసన వలనఁగాని తదితరములు వేనివలననుగూడ లభింపదుగదా !

ఓం నమోభగవతే రమణాయ శ్రీ భారతి దేవ్యైనమః.

శ్రీ కాంకర. భాష్యావతారిక :—

క్రింది మంత్రము విద్యా (ఉపాసన) కర్మ-సముచ్చయమునకు కారణమగు విద్యా విద్యల అవాంతర ఫల భేదమును దెలుపుచున్నది.

మూ॥ అన్యదేవాహుర్విద్యయాఽన్యదాహు రవిద్యయా  
ఇతి శుశ్రుమ ధీరాణాం యేనస్తద్ వి (వ్యా) చచక్షిరే॥౧౦

కం॥ తెలిపిరి సుధీరు లాచా

ర్యులు మా; కవివింటి, మే మెఱుగుదుము, విద్యా  
ఫల మొక్కటియు, అవిద్యా  
ఫల మొక్కటియు, అనెడితట్టి విభాగవచనముల్॥

పదవిభాగము :— అన్యత్-ఏవ-ఆహుః-విద్యయా-అన్యత్  
ఆహుః-అవిద్యయా-ఇతి-శుశ్రుమః-ధీరాణామ్-యే-నః-తద్ - విచ  
చక్షిరే॥

టీ :-— యే=ఎవరు, తత్=అకర్మను-జ్ఞానమును, నః=మాకొకకు, విచచక్షిరే = వ్యాఖ్యానించిచెప్పిరో, తే = వారు, విద్యయా=జ్ఞానముచేతను (ఉపాసనచేతను) అన్యదేవఫలమ్=భిన్నమగు ఫలమునే, ఆహుః=చెప్పిరి, అవిద్యయా=కర్మచేతను అన్యదేవ=వేరొక ఫలమునే, ఆహుః=చెప్పిరి. ఇతి=ఇట్లు, ధీరాణామ్=ధీరులయిన పండితులయొక్క, వచనమ్=వాక్యమును, శుశ్రుమః=వినియున్నాము.

తా :— ఏ యాచార్యులు-మాకు జ్ఞాన-కర్మలను చెప్పి యుండిరో, వారే-“దేవతా విజ్ఞానముచేత దేవ లోకము కలుగు” ననియు, “కర్మచేత పితృ లోకము కలుగు”ననియు, ఇట్లు-కర్మ-జ్ఞానములకు రెండింటికిని గల ఫలములు-వేఱయి యున్నవనియు, చెప్పుచున్నారు. సుజ్ఞానులగు ఆయాచార్యులు తెలిపిన వాక్యమును మేము విని యున్నాము.

శాంకర భాష్యము :—

“విద్యయా-దేవలోకః-విద్యయా తదారోహన్తి.”

“కర్మణా పితృలోకః.”

అను శ్రుతులవలన-విద్య యనఁగా, “ఉపాసన” యను వర్తము సిద్ధించుచున్నది, దేవతా విజ్ఞాన రూపమగు ఉపాసనముచేత

దేవలోకమును, అవిద్యారూపముగు కర్మచేత పితృలోకమును, కలుగు నను నీయాభిప్రాయము-అచార్య పరంపరాగతమై యున్నది.

ఉపాచార్య భాష్యము నందిల్లున్నది :—

విద్యా శబ్దవాచ్యముగు అశ్మజ్ఞానమువలని ఫలమును అవిద్యా శబ్దవాచ్యముగు-కర్మవలని ఫలమును వేర్వేరుగుచున్నవి.

ఈవాక్య దీపిక-ఇట్లు చెప్పుచున్నది :—

పూర్వ :— అయ్యా! “అస్తంతమః” అను మంత్రమున విద్యావిద్యలు రెండును నిందింపఁబడినవి. కావున రెండును నిష్ఫలములే యగునా ?

ఉ :— కావు. వానికి భిన్నములగు ఫలములు కలవు. విద్యా ఫలముగు దేవయానము లేక ఆశ్మప్రాప్తి-అవిద్యా కర్మ ఫలముగు పితృయానముకంటె నిత రమే యగును. ఇట్లు-విద్యా విద్యలు-సఫలములే యగు చున్నను భిన్నములై యున్నవి. మంత్రమునందున్న ఏకశబ్దము విద్యాకర్మలకు అంగాంగి భావమును నిషేధించుచున్నదని తెలియునది.

అనంతాచార్య కృతభాష్యము :—

విద్యచేత-అనఁగా, అత్మయాదాత్మ్య జ్ఞానముచేత-మోక్షైక దేశ లక్షణముగు ఫలమును (మోక్షమునందొక భాగమును) అవిద్యచేత-అనఁగా, అన్యథాజ్ఞాన నింద చేత మోక్షైక దేశలక్షణముగు ఫలమును కలుగును.” అని జ్ఞాన వృద్ధులు మాకు చెప్పగా వినియిచ్చుము.

అద్వైతా సంసలహరి :—

కేవలముగు విద్యచేత-కేవలముగు కర్మయొక్క ఫలముకంటెను-కర్మ సముచ్చితముగు ఉపాసన యొక్క ఫలముకంటెను గూడ వేరగు ఫలము కలుగునని విద్వాంసులు చెప్పుచున్నారు.

కేవలముగు విద్య (ఉపాసన) వలన పునరావృత్తితోఁగూడిన దేవలోకము కలుగును. అది విద్యుల్లోకమునకు క్రింద నున్నది. కేవల కర్మ ఫలము-పితృ లోక ప్రాప్తియు, కేవలోపాసన ఫలము దేవలోక ప్రాప్తియు-అగు చుండునని క్రితయందు వివరించుచున్నది.

విశిష్టాద్వైతభాష్యము :—

[శ్రీ వేదాంత దేశిక-కూరనారాయణముని-వ్యాఖ్యా సంగ్రహీతము.] బ్రహ్మ జ్ఞానములేని కేవల కర్మవలనను, కర్మ నిరపేక్ష మగు కేవల విద్య వలనను అనఁగా జ్ఞానమువలనను మోక్షము సిద్ధించునది కానేరదు అని పూర్వాచార్యులు మాకు తెలిపిరి. పరమాత్మ ధ్యానపరులగు వారి వాక్కులను మేము విని యున్నాము.

ప్రణిపాతాదులచేత. సమీపించిన మాకా యాచార్యులు  
మోక్ష సాధనమును విభజించి యుపదేశించిరి. కావున ఈ యభి  
ప్రాయము పూర్వ పూర్వ సంప్రదాయ సిద్ధమై యున్నది.  
శ్రీ రంగాచార్య భాష్యమునందలి యభిప్రాయము :—.

“ముముక్షువు-కర్మనంగముగాను, విద్యనంగిగాను అచరింప  
వలయును. కర్మను-జ్ఞానమును ప్రత్యేకముగా ననుష్ఠించుట శము  
చితముకాదు” అని చెప్పబడు-కేవల కర్మను-కేవల విద్యను  
ప్రత్యేకముగా నుపాసించు వ్యక్తులకు విపరీతమగు ఫలము  
లభించునని “అన్తంతమః” అను పూర్వమంత్రమునందు ప్రతి  
పాదింపఁబడినది. ఈ మంత్రమునందు వాచిత్యము లభించునదియగు  
ఫలభేదము ప్రతిపాదింపఁబడుచున్నది.

జ్ఞాన రూపమగు పరవిద్యచేత లభించునదియగు ఫలము  
అవిద్యా శబ్దితమగు కర్మయోగముచేత సాధింపఁదగిన ఫలముకంటె  
వేరై యున్నది. అవిద్యయని చెప్పఁబడిన కర్మచేత లభించు నది  
యగు ఫలము విద్యచేత సాధింపఁదగిన ఫలముకంటె వేరై  
యున్నది. పూర్వ పూర్వ బ్రహ్మ విద్యాసంప్రదాయ పరంపరా  
ప్రాప్తమగు నీయర్థమును బ్రహ్మవిదులగు నాచార్యుల వలన విని  
యున్నాము. కావున నీయర్థము పరమార్థభూతమే యగుచున్నది.

ఫలాభి సందితోఁగూడిన కేవల కర్మ నాచరించుట వలన  
పుత్రపశ్వాది రూపమును, స్వర్గాదిరూపమును అగుచు ప్రాకృత  
భోగైశ్వర్య లక్షణమగు ఫలము లభించును. ఫలాభి సందిని విడిచి  
కేవలమగు కర్మనాచరించుట వలన జ్ఞానము పుట్టుటకు విరోధియగు  
పుణ్య-పాపబంధము మాత్రమే నివర్తించును. కేవల విద్యా  
నుష్ఠానమువలన-అమృత శబ్దితమగు బ్రహ్మ ప్రాప్తి కలుగును.  
కావున-అవిద్యచేత లభించు నదియగు ఫలము-విద్యచేత లభించు  
నదియగు ఫలము కంటెను, విద్యచేత లభించు నదియగు ఫలము-  
అవిద్యచేత లభించు నదియగు ఫలముకంటెను భిన్నములగు  
చున్నవి.

మోక్ష విరోధియగు పరిమునకు కారణమగుచు-ఫలాభి  
సందితోఁగూడిన కేవల కర్మ-గుడ్డిచీకటిని పొందుటయను మహా  
నర్థమునకు హేతువగుటవలన ముముక్షువుచేత అదరింపఁదగినది  
కాదు. జ్ఞాన విరోధులగు పుణ్యాపాపములను మాత్రమే నివర్తించు  
నదియగు ఫలాభి సందిరహిత కేవల కర్మకూడ-బ్రహ్మప్రాప్తికి  
హేతువు కాకుండుట వలన మోక్షమును సాధించునది కాఁజాల  
కున్నది. ఇట్లు ద్వివిధమగు కర్మయుఁగూడ మోక్ష సాధనము  
కాకుండుటవలన ముముక్షువుల బుపాదేయము కానేరదు. కేవల  
మగు విద్యకూడ జ్ఞానోత్పత్తికి విరోధులగు పుణ్య-పాపకర్మల  
యొక్కనివృత్తి కలుగకుండుట వలన-జ్ఞానమును పుట్టింపఁజాలదు.  
జ్ఞానము కలుగనియెడల బ్రహ్మప్రాప్తి రూపమగు మోక్షము  
సీద్ధింపదు. కావున-కేవల విద్యకూడ ముముక్షువునకు ప్రయోజన  
కారికాఁజాలదు. కావున-విద్యా కర్మలను ప్రత్యేకముగా నాచ  
రించుట యుక్తముకాదు. అనునది దీనితాత్పర్యమని గ్రహించునది.

ద్వైతబాష్యము :—

తత్త్వజ్ఞానము - మిథ్యాజ్ఞానములనింద-అను రెండును మోక్ష  
సాధనములని మా కుపదేశించిన ధీరులే యిట్లు చెప్పియున్నారు.  
“యథార్థ (తత్త్వ) జ్ఞానముచేత-మోక్షమునందొకభాగమునే పొందు  
దురు. మిథ్యాజ్ఞానము యొక్క నిందచేత - వేతొక భాగమునే  
పొందుదురు.”

స్వాభిప్రాయము :—

విద్యా శబ్దము-ఉపాసనను-బ్రహ్మవిద్యనుగూడ తెలుపును.  
కర్మోపాసన, జ్ఞానపరిములు భిన్నములై యున్నవి. కేవల కర్మ  
వలన పితృలోకమును-ఉపాసనవలన దేవలోకమును. ప్రతిషిద్ధ  
కర్మవలన-అధోగతియును, జ్ఞానమువలన పునరావృత్తి రహితమగు  
మోక్షమును లభించునను సంశయము— సర్వ వేదాచార్య సమ్మతమై  
యున్నది. కేవల కర్మవలన పునరావృత్తి కలుగును. కేవల

పాసనవలన దేవలోకము కలిగినను దానినుండి వునరావృత్తి కలుగునని కొన్ని వ్యాఖ్యలు చెప్పుచున్నవి. దేవలోక పాసనతో, గూడిన కర్మ-సముచ్చితకర్మ అని చెప్పబడును. ఈ సముచ్చిత కర్మవలన దేవయానమనెడి అర్చిరాది మార్గముచేత కార్య బ్రహ్మ లోక ప్రాప్తి కలుగును. అనగా; సూక్ష్మభూత సముదాయ స్వరూపమై యుండు హిరణ్య గర్భలోకమున కరిగి తత్సారూప్యము నొందుటయే సిద్ధించును. గాని నిరతిశయానంద స్వరూప బ్రహ్మ ప్రాప్తి-సంభవింపదు. కావున సముచ్చిత కర్మకూడ-పరమ పురుషార్థమునకు ముఖ్య సాధనముకాదు. కాని క్రమముక్తికి సాధక మగును. అత్మ జ్ఞానమువలన ఈ మనుష్య లోకము నందే-జీవన్ముక్తి కలుగును. కావున మోక్షమునకు ముఖ్యసాధనము బ్రహ్మ జ్ఞాన మొక్కటియే యగును. కాని కర్మ సహితమగు జ్ఞానము మోక్ష ప్రాప్తికి-ఆవశ్యకము కాదు.

కావున శ్రీ శంకరుఁడు-కర్మోపాసనలచేగాని కర్మ-జ్ఞానము లకు సముచ్చయము నంగీకరింపరు. కావున వారు విద్యాశబ్దము నకు ఇచ్చట ఉపాసనార్థమునే స్వీకరించిరి. శ్రీరామానుజాచార్యులవారును-మధ్వాచార్యులవారును కర్మ-జ్ఞానములకు సముచ్చయము నంగీకరింతురు. కావున విద్యాశబ్దమునకు-బ్రహ్మ జ్ఞాన మను నర్థమునే స్వీకరించిరి. శ్రీ శంకర మతాను యాయులలో కొందఱు-ఉపాసనార్థమును బ్రహ్మజ్ఞానార్థమును గూడ స్వీకరించి-మీఁది మంత్రమును సమన్వయించి యున్నారు.

మూ॥ విద్యాంచా విద్యాంచ యస్త ద్వేదోభయంసహ

అవిద్యయామృత్యుంతీర్త్వావిద్యయామృతమశ్నుతే॥ ౧౧

కం॥ వేద్యములగు నీవిద్యా

విద్యల గురుతించి-యెవఁడు వీని నొనర్చున్

చోద్యముగ నావురుషుఁడ

విద్యను మృతిఁగడచి-పడయు విద్యనమృతమున్॥

పదవిభాగము :— విద్యారం-చ-అవిద్యారం-చ-యః-తద్-  
వేద-ఉభయం-సహ-అవిద్యయా-మృత్యుం-తీర్త్వా-విద్యయా-అమృ  
తమ్-అశ్నుతే.

ప్రతిపదార్థము :— యః=ఎవ్వఁడు, విద్యారం-చ-దేవతా  
జ్ఞానమును ఉపాసనను, అవిద్యారం=కర్మము, తద్, ఉభయం,  
సహ=ఆరెండింటిని గూడ (ఒకఁడే యాచరింప వలయునని)  
వేద=తెలిసికొనుచున్నాఁడో, (వాఁడు) అవిద్యయా=కర్మచేత  
మృత్యుమ్=మరణమును తీర్త్వా=అతిక్రమించి విద్యయా=  
దేవతాజ్ఞానమును ఉపాసనచేత, అమృతమ్=దేవతాత్మ భావమును  
అశ్నుతే=పొందుచున్నాఁడు.

తాత్పర్యము :— కర్మోపాసనలు రెండునుగూడ ఒకఁడే  
యాచరింపఁదగునని తెలిసికొని యా రెండింటినిగూడ నాచరించు  
మనుష్యుఁడు-కర్మచేత భయదూపమగు మృత్యువు నతిక్రమించి  
ఉపాసనచేత-దేవతాస్వరూప భావము నొందును.

కారకరభాష్యము :—

కర్మ. ఫలమును-ఉపాసన ఫలమును భిన్నములు. కావున  
దేవతాజ్ఞాన-కర్మములను రెండింటినిగూడ నాచరించుచున్న సము  
చ్చయ కారికే-ఏక పురుషార్థ సంబంధము క్రమముగా కలుగును.  
కర్మోపాసన సముచ్చయ కారీయగు పురుషుఁడు అగ్నిహోత్రాది  
కర్మచేత-స్వాభావికమగు మృత్యువు, మృత్యుశబ్దవాచ్యమగు కర్మ  
జ్ఞానము, అను రెండింటినిగూడ నతిక్రమించి, విద్యయని చెప్పఁ  
బడిన దేవతోపాసనముచేత దేవతాత్మ భావము నొందును. దేవతా  
స్వరూపము నొందుటయే అమృతము నొందుటయని యిచ్చట  
నెఱుఁగునది.

(ఇది-సత్యమగు మోక్షముకాకున్నను-పునరావృత్తి-కలుగ  
కుండునట్లు క్రమముక్తికి హేతు వగుటవలన అమృతముగాఁ  
జెప్పఁబడినది.)



ఉపటాచార్య భాష్యము :—

ఆత్మజ్ఞానమును, దాని కంగమగు కర్మను, తెలిసికొని-కర్మ-జ్ఞాన కాండముల నేకీకరించిన పురుషుడు-కర్మకాండముచేత మృత్యువునుదాటి, కృతకృత్యుడై-బ్రహ్మ పరిజ్ఞానముచేత మోక్షము నొందును.

ఈశావాస్య రహస్యము :—

కర్మోపాసనల నొక్కటిగాఁ జేసిన పండితుడు, కర్మచేత మృత్యువును దాటి-విద్యచేత, బ్రహ్మలోక నివాసియగు హిరణ్య గర్భ స్వరూపము నొందును. హిరణ్యగర్భుని బొందిన యుపాసకుడు, హిరణ్య గర్భునితోఁగూడ పర బ్రహ్మము నొందును. (ఇదియే క్రమముక్తి యని చెప్పబడును)

ఈశావాస్య దీపిక :—

“విద్యా-కర్మలు, సఫలములు” అని వెనుక మంత్రమున నిరూపించి ఇప్పుడు కర్మకును-దేవతాజ్ఞానమునకును-లేక కర్మకును శాబ్దమగు బ్రహ్మజ్ఞానము నకును సముచ్చయమును జెప్పచున్నాడు.

కర్మ-దేవతాజ్ఞాన సముచ్చయ కర్త-అమృతము నసఁగా బ్రహ్మలోకము నొందును. అథవా-వైరాగ్యము కలిగినను, కర్మను పరిత్యజించుటకు శక్తిలేని అంతరాశావస్థగల పురుషుడు-కర్మనుపాయముగాను-బ్రహ్మజ్ఞానము ముషేయముగాను మేళగించును.

అట్టివాడు-ఆత్మజ్ఞానమును కలిగించుటకు వ్రతి బంధకమును, దుఃఖ కారణమును, స్వాభావికమును, అగు కర్మ జ్ఞానమును మృత్యువు నతిక్రమించి “అహం బ్రహ్మాస్మి” అను విద్యచేత అసఁగా; సాక్షాత్కారముచేత-బ్రహ్మ స్వరూపుడగును.

ఈశావాస్య రహస్య వివృతి :—

కర్మోపాసనలు సముచ్చయములై ఫలము నిచ్చునని తెలిసికొనిన పురుషుడు కర్మచేత-స్వాభావికమగు ఆజ్ఞానమును మృత్యువునుత్తరించి-దేవతోపాసనముచేత దేవతాత్మభావమును అమృతము నొందును. అథవా, కర్మ ఫలమును, ఉపాసన ఫలమును, వ్రదర్పించి-ఆత్మజ్ఞానముచేతనే కృతకృత్యక కలుగునని శ్రుతి యుపపాదించు చున్నదని కూడ చెప్పవచ్చును. అదెట్లనిన :— కర్మ-ఆత్మజ్ఞానము-అను వానిని పూర్వాపరాధికార భేదముచేత క్రమముగా మేళగించి యనుసరింప వచ్చునని తెలిసికొని అట్లొనర్చిన పురుషుడు-శారీరకమగు కర్మచేతను మానసిక కర్మయగు ఉపాసనచేతను స్వరూపమును మరచుటకు కారణమును-ఏకాగ్రతలేనిదియు నగు చిత్తమాలిన్యమును మృత్యువు నతిక్రమించి-ఆత్మ జ్ఞానముచేత మోక్షము నొందును.

( ఉపాసన-మానసిక కర్మయగుటవలన కర్మయందే చేరియున్నదని గ్రహించునది)

ఆనంద భట్టోపాధ్యాయ కృత భాష్యము :—

దేవతాజ్ఞానము-కర్మ-అనునవి యేక పురుషునిచేత అనుష్ఠేయములని తెలిసికొని యట్లు కావించిన పురుషుడు భోగమునందలి రాగమువలన చేయబడునది

యగు కర్మను-స్వాభావికమగు జ్ఞానమును-అతిక్రమించి-వేదాంత పోక్తమగు దేవతా జ్ఞానముచేత దేవతాత్మ భావము నొందును.

అనంతాచార్య కృతభాష్యము :—

సముచ్చయమును చెప్పుచున్నాడు: విద్యయనగా ఆత్మజ్ఞానము; అవిద్యయనగా: కర్మ-లేక అన్యథా జ్ఞానసిందనము. ఈ రెండునుగూడ ఒక్కడే యాచరింపదగినవని తెలిసికొనవలెను ఈశ్వరాగృహబుద్ధిచేత నొనర్పబడిన అగ్ని హోత్రాదికర్మచేత మారకమగు అంతఃకరణమతమును (మృత్యువును) తొలగించుకొని అంతఃకరణ బుద్ధిచేత కృత మృత్యుడై-ఆత్మజ్ఞానముచేత అమృతత్వము నొందును.

యత్పాంత్ర్యైః ప్రాప్యతేస్థానంతద్యోగైరపి గమ్యతే।

ఏకంసాంఖ్యంచయోగంచయః పశ్యతి సపశ్యతి॥

(ఇందుసాంఖ్య-యోగములు జ్ఞాన కర్మపరములు)

“జ్ఞానముచేత ప్రాప్తమగు స్థానము-కర్మయోగముచేతగూడ పొందబడును. సాంఖ్య-యోగములను అనగా జ్ఞానమును-కర్మను ఒకటిగా చూచువాడే చూచువాడగును” అని భగవంతునిచేత గీత యందుగ్గడింపబడినది గదా :

[విశిష్టాద్వైతపరమగు-వేదాంతదేశిక కూర నారాయణముని-భాష్యార్థ సంగ్రహము.] బ్రహ్మోపాసన రూపమగు విద్య-అవిద్యకు-అంగభూతమును, కర్మాత్మకమును, అగు అవిద్య-అను రెండింటిని గూడ యథావస్థిత విద్యోపదేశ యుక్తుడగు-ఏ ముముక్షువు అంగాంగి భావముచేత సహానుష్ఠేయములని తెలియునో, ఆ ముముక్షువు-విద్యకంగముగా చోదితమగు ఫలాభి సందిరహిత కర్మచేత-జ్ఞాన సంకొచరూపమును-మృత్యుహేతువును, విద్యోత్పత్తికి ప్రతిబంధక భూతమును, పుణ్య పాప రూపమును, అగు ప్రాచీన కర్మను-మిగత లేకుండునట్లుల్లంఘించి-పరమాత్మోపాసన రూపమగు విద్యచేత-మోక్షమునొందును.

శ్రీరంగాచార్య భాష్యము :—

ఫలాభిసంది రహితమగు నట్లాచరింపబడిన వర్ణాశ్రమ విహితమగు కర్మ-విద్యోత్పత్తికి విరోధియు, పుణ్య పాప రూపమును, అగు ప్రాచీన కర్మయను మృత్యువును తొలగించును.

కావున ప్రాచీన కర్మరూపమృత్యునిబర్హణము-ఫలాభి సందిరహితనిత్య నై మిత్తిక కర్మఫలమై యున్నది. అమృత శబ్దత

మగు బ్రహ్మ ప్రాప్తి-విద్యాఫల మగుచున్నది. ఫలానక్తి రహిత  
మగు కర్మవలన ప్రాప్తిన కర్మనివృత్తి కలుగవిదే విద్యజనింపదు.  
విద్య కలుగని యెడల బ్రహ్మప్రాప్తి కలుగదు. కావున విద్యా  
కర్మలకు-అనఁగా కర్మకును విద్యకును అంగాంగి భావముచేత  
నగు సముచ్చయము యుక్తమే యగును.

ద్వైతభాష్యార్థ సంగ్రహము :-—

విష్ణుయాథార్థ్యజ్ఞానమును, మిథ్యాజ్ఞాననిందను గూడ ఏక  
పురుషార్థ సాధనములుగా తెలిసికొనిన వాఁడు, దుఃఖజ్ఞాన  
స్వరూపుఁడగు మిథ్యా జ్ఞానియొక్క నిందచేత దుఃఖజ్ఞానాద్య  
నిష్టమును దాటి, విష్ణుయాథార్థ్యజ్ఞానముచేత సుఖజ్ఞానాది రూపమగు  
మోక్ష ఫలమును బొందును.

పురుషార్థము-అనిష్టవివృత్తి, ఇష్టప్రాప్తి, అని ద్వివిధమగు  
చున్నది. దుఃఖము అజ్ఞానము మొదలగునది-అనిష్టప్రాప్తి.  
స్వరూపానందానుభవము-ఇష్టప్రాప్తి. మిథ్యాజ్ఞానములను నిందించుట  
చేత అనిష్టము పోవుచున్నది. విష్ణు యాథార్థ్యజ్ఞానముచేత ఇష్టము  
కలుగుచున్నది. కావున-ఈ రెండును చేయ వలయునని యీ  
శ్రుతుల యందు చెప్పఁబడినది.

స్వాభిప్రాయము :-—

ఈ మంత్రమునందు-విద్య-అవిద్య తిథువానికి - సహాచర  
ణము విధింపఁబడినది.

విద్యా విద్యా సముచ్చయకారి యగు పురుషుఁడు అవిద్య  
చేత-మృత్యువును తరించి-విద్యచేత అమృతత్వము నొందునని  
చెప్పఁబడినది.

విద్య-అవిద్య-మృత్యువు-అమృతము-అనుపదములకుఁ గల  
అర్థమును తెలుపుట యందు భాష్యకర్తలును-వ్యాఖ్యాతలును  
భేదించియున్నారు.

మీఁది పదములకు వారొనఁగిన అర్థములను క్రిందఁబ్రద  
ర్శించు చున్నాను.

(౧) విద్య=1 జ్ఞానము, 2 అత్మజ్ఞానము, 3 బ్రహ్మజ్ఞానము, 4 విష్ణు యాథాత్మ్యజ్ఞానము, 5 దేవతా జ్ఞానము (ఉపాసన) 6 శాబ్దమగు పరోక్షజ్ఞానము, (శాస్త్రముచేత మాత్రమే తెలిసికొనుట)

(౨) అవిద్య=1 అజ్ఞానము, 2 ఫలాసక్తి తోఁగూడిన కర్మ, 3 ఫలాసక్తిని విడిచిన కర్మ, 4 మిథ్యాజ్ఞానినింద.

(౩) మృత్యువు=1 మరణము, 2 స్వాభావికమగు అజ్ఞానము, 3 కర్మ జ్ఞానము, 4 అంతఃకరణ మాలిన్యము, 5 పుణ్య పాప రూపమగు ప్రాచీన కర్మ, 6 దుఃఖ-అజ్ఞానాది అనిష్టము.

(౪) అమృతము=1 మోక్షము, (మృతి లేకుండుట) 2 బ్రహ్మ స్వరూపము నొందుట, (ఐక్యము) 3 దేవతా స్వరూప ప్రాప్తి, (సా రూ ప్య ము) 4 బ్రహ్మ లోక ప్రాప్తి (హిరణ్యగర్భప్రాప్తి) విద్యా-పదముచేత-దేవతాజ్ఞానము-బ్రహ్మజ్ఞానము-కూడ తెలుపఁబడును. దేవతాజ్ఞానమనఁగా-ఉపాసన, ఏతన్మంత్రముచేత-శ్రీశంకర భగవత్పాదులవారు కర్మ-దేవతా జ్ఞానములకు సముచ్చయమును దెలిపిరి. కర్మ-దేవతా జ్ఞాన-సముచ్చయము వలన బ్రహ్మ లోక ప్రాప్తి యు-కర్మ-(అ) పరోక్షజ్ఞాన సముచ్చయము వలన బ్రహ్మ ప్రాప్తియు-ఈశావాస్య దీపికచేత తెలుపఁబడినవి.

పూర్వాపరాధికార భేదముచేత-కర్మను - అత్మజ్ఞానమును మేళగించి-మోక్షము నొందవచ్చునని ఈశావాస్య రహస్య వివృతి తెలుపుచున్నది. కర్మ-ఉపాసనలచేత-దేవతాత్మ భావము కలుగునని ఇతరములగు అద్వైతభాష్యములు చెప్పుచున్నవి.

ఫలాసక్తి రహితమగు కర్మకును-పరమాత్మోపాసన రూప మగు విద్యకును-సముచ్చయము నంగీకరించి ఫలాసక్తి రహితమగు కర్మచేత-పుణ్య పాప రూపమగు ప్రాచీనకర్మ నశింపఁజేయఁబడు

ననియు, విద్యచేత బ్రహ్మప్రాప్తి కలుగుననియు-విశిష్టాద్వైత భాష్యములు చెప్పుచున్నవి.

మిథ్యాజ్ఞాని నింద-విష్ణు స్వరూపజ్ఞానము-అను వాని సముచ్చయము చేత-నుభజ్ఞానాది రూపమగు మోక్షము కలుగునని ద్వైత భాష్యము చెప్పుచున్నది. అద్వైత భాష్యములను-విశిష్టాద్వైత వ్యాఖ్యలనుగూడ-అవిద్యా శబ్దమునకు “కర్మ” అను నర్థమునే తెలుపుచున్నవి.

అవిద్యా-విద్యా పదములకుఁగల యర్థములేమైనను—

1 వీని ఫలములు-భిన్నములనా నంశమును, 2 అవిద్యా ఫలమగు చిత్తశుద్ధి కలవానికే విద్యాఫలము గలుగునను నంశమును, 3 విద్యా విద్యల సముచ్చయమునుగూడ వ్యాఖ్యాత లందఱును అంగీకరించి యున్నారు.

స్వాభిప్రాయమును మూడు వాక్యములలోఁ దెలుపుదును.

ఫలాభిసంది రహితకర్మ-దేవతోపాసనముల సముచ్చయము వలన దేవతాత్మ భావ ప్రాప్తి కలుగును. వీరు కల్పాంతమునందు ముక్తులగుదురు.

ఫలాభిసంది రహితకర్మ-శాబ్ద బ్రహ్మ విద్యల సముచ్చయము వలన బ్రహ్మతోక ప్రాప్తి కలుగును. వీరికి పునర్జన్మ కలుగదు.

ఫలాభిసంది రహితకర్మ-ఆపరోక్ష బ్రహ్మ జ్ఞానముల సముచ్చయము కొందఱియందు సంభవింపవచ్చును, తత్సముచ్చయ కారికి జీవన్ముక్తి-విదేహ ముక్తులు కలుగును. ఇచట మోక్ష ప్రాప్తికి-జ్ఞానమే సాధనముగాని ఫలాభిసంది రహితమైనను గూడ కర్మ సాధనము గానేరదు.

అయినను ఆపరోక్ష బ్రహ్మసాక్షాత్కార రూపమగు విద్యకును కర్మకును సముచ్చయము ప్రార్థబ్ధబలము వలనఁగాని, తోకానుగ్రహ దృష్టివలనఁగాని జనకాదులయందు వలె కొందఱు జ్ఞానులయందు సంభవింప వచ్చును గదా!

అవతారిక:— వ్యాకృతోపాసనమునకును-అవ్యాకృతోపాసనమునకును-సముచ్చయమును-అనఁగా: సహచరణమును విధించు సఖిప్రాయముచేత, శ్రుతి-వానిని వేరువేరుగా నాచరించుటను నిందించుచున్నది.

[వాక్యత మనఁగా కార్యము-అవ్యాకృతమనఁగా-కారణమగు మాయా ప్రకృతి.]

మూ॥ అన్ధంతమః ప్రవిశన్తి యేనసంభూతిముపాసతే  
తతో భూయఇవతమో యఉ సంభూత్యాం రతాః॥ ౧౨

గీ॥ మనుజులెవ్వ రసంభూతి మగునులగుదు  
రంధతమమునఁజొచ్చెద-రట్టివారు  
సంభవమునందె రతులై న-జనులు దాని  
కంటె నధికంబగు తమంబుఁగాంచుచుందు॥

పద :— అన్ధమ్-తమః-ప్రవిశన్తి-యే - అసంభూతిమ్-ఉపాసతే-తతః-భూయః-ఇవ-తమః-యే-ఉ-సంభూత్యామ్-రతాః॥

యే=ఎవ్వరు, అసంభూతిమ్=ఈశ్వరోపాధియగుమాయను ఉపాసతే=ఉపాసించెదరో, తే=వారు, అన్ధమ్=తమః అజ్ఞానమును గుడ్డి చీకటిని, ప్రవిశన్తి=ప్రవేశించుచుందురు, యే=ఎవరు, సంభూత్యామ్=హిరణ్యగర్భుఁడను పేరు గల కార్యబ్రహ్మమునందు, రతాః అసక్తులగు చుందురో, తే=వారు, తతః-దానికంటె, భూయః=అధికమైన, తమఇవ(ఏవ)=అజ్ఞానమును చీకటినే, ప్రవిశన్తి=ప్రవేశించుచుందురు.

తాత్పర్యము :— ప్రపంచకారణమగు ప్రకృతిని నేవించు వారు పరమాత్మ దర్శనములేని అజ్ఞానతిమిరమును పొందుదురు. అట్టి మాయా ప్రకృతివలన పుట్టిన కార్యరూపమగు హిరణ్యగర్భాది స్వరూపమును నేవించువారు దీనికంటెను అధికమగు అజ్ఞానాంశ కారణమును పొందుచుందురు.

శాంకరభాష్యము :—

కార్యముయొక్క పుట్టుక-సంభవమనియు, సంభూతియనియు, చెప్పబడును. దానికంటె వేరగుచున్న ప్రకృతికి పుట్టుకలేకుండుట వలన అసంభూతియని చెప్పబడును. ఇదియే అవిద్యయనియు, అవ్యాకృతమనియు చెప్పబడుచున్న కారణమగుచున్నది. అదర్శ నాత్మక మగుటవలన (కానుపింప కుండుట వలన) అవ్యాకృత మనియు, కామ-కర్మ-బీజభూత మగుటవలన ప్రకృతియనియు, చెప్పబడునదియగు మాయ నుపాసించినవారు తదను రూపమును, అదర్శనాత్మకమును, అగు అజ్ఞానమును అంధకారమునందే ప్రవేశించు చుండుదు. హిరణ్యగర్భుడను పేరుగల కార్య బ్రహ్మము నందే రక్తులగువారు దానికంటెను గూడ నధికమగు గాఢాంధకారమునందే ప్రవేశింతురు.

అనందగిరిటీక :—

చిత్ తంత్రీయగు మాయ-పరమేశ్వరున కుపాధి యగు చున్నది. “మామాంతు ప్రకృతిం విద్యాత్-మాయినంతు మహేశ్వరమ్” “ప్రకృతినిమాయనుగా తెలియునది. మహేశ్వరుని-మాయగా-అనఁగా, ఆమాయ-ఉపాధిగాఁగల వానినిగా, తెలియ వలయును”

అసిశ్వేతాశ్వతర శ్రుతి ప్రసిద్ధమగు మాయయే-యిచట అసంభూతియని చెప్పబడినది, గాని-బ్రహ్మము అసంభూతియని చెప్పబడుటలేదు. నిర్వికారుడగు బ్రహ్మము-ప్రకృతి యగుట కుదురదు. కావున అసంభూతి యనఁగా బ్రహ్మమని చెప్పుటకు వీలు పడదు. అసంభూతి పదమునకు బ్రహ్మమను నర్థమును చెప్పుచు-జగద్రూపమగు కార్యమును తత్పరిణామమునుగాఁదెలుపు నదియును, “భాస్కరాభి వాతమును” అగు పరిణామ వాదమును మేము “తత్త్వలోకము” అను గ్రంథమునందు ఖండించి యున్నాము.

ప్రకృతిలయము అను మోక్షమునందుఁగూడ సుషుప్తి యందుపలె, సాంసారిక దుఃఖానుభవ ముండునదికాదు. కావున

సమస్తానిని పరిపూర్ణతలయమును గూడ పురుషుఁడు వాంఛింప వచ్చును. కర్మ నుపాసించు వానికివలె ప్రకృతి నుపాసించు వానికిని గూడ పరమేశ్వరుఁడే ఫలము నిచ్చును. “ప్రకృతి, జడ పదార్థము. కావున ఫలము నీయఁజాలదు. కావున ప్రకృతి ఉపాసింపఁదగినది కాదు.” అనునది సుచోద్యముకాక కుచోద్యమే యగును.

ఉపాచార్య కృతబాష్యము :—

ఈ మంత్రము - ఉపాసన మంత్రము. “జీవులు-జలబుద్బుదములవంటివారు. విజ్ఞానము (బుద్ధి) మచశక్తి వంటిది. సృతి నొందినవానికి పునర్జన్మములేదు. శరీరమును గ్రహింపకుండుటవలన మాకు ముక్తి సిద్ధించుచునే యున్నది. పాప పుణ్యా యుద్ధుఁడగు విజ్ఞానాత్ముఁడు ఎవ్వఁడును లేఁడు” జీవుఁడు శరీరము తోడనే పుట్టి శరీరము తోడనే నశించు చున్నాఁడు” అను ‘లోకాయతిక’ మార్గము నుపాసించు వారు అజ్ఞాన రూపమగు తిమిరమునందు ప్రవేశించుదురు.

“ఆత్మయే ఉన్నది. దానికంటె వేరయిన కర్మాదిక మేదియును లేదు” అని కర్మ పరాబ్ధులై-చిత్తశుద్ధి లేకున్నను గూడ-ఆత్మ జ్ఞాన మాత్రమునందే రక్షులగువారు గూడ-లోకాయతికాదులు పొందునదియగు అంధకారముకంటె అధిక మగు ఆంధకారమునే పొందుచుండుదురు.

బ్రహ్మనందకృత-ఈశావాస్య రహస్యము :—

సంస్కారమువలన సైష్ట్యరమ్యమునొంది మాయ నుపాసించుచున్న మనుష్యులు విరక్తులైయున్నను అంధతమస్సునే పొందుదురు.

అసంభూతి యనఁగా మాయా తత్త్వమని యర్థము. ఆమాయా తత్త్వము నుండియే దేహులందఱును గూడ సంసారమును బడయుచున్నారు.

ఆమాయా బీజముయొక్క కార్యమును, సప్తదశాత్మక లింగమును (వదునేడు చిహ్నములు గలదియు) అగు సూక్ష్మాత్మయే (హిరణ్యగర్భుఁడే) సంభూతియని చెప్పఁబడెను. అట్టి సంభూతియందు సక్తులగువారు కూడ-అంతకంటెను ప్రబల మగు తమస్సునందే ప్రవేశించుచుండుదురు.

ఈ కార్య-కారణములకంటె వేరగు ఆత్మను తెలిసినవారే ముక్తి నొందుదురు.

ఈశావాస్యరహస్య వివృతి :—

పూర్వోక్తమగు ఆత్మ తత్త్వమును సరిగా నెఱుఁగనివాఁడు-ఈషణులను త్యజింప కుండుటవలన సన్యాసమున కర్హుఁడు కాఁజాలఁడు. కొంచెము తెలిసి యుండుటవలన సంసారమునందుఁగూడ-మిక్కిలి యానక్తి గలవాఁడును కాకుండును. అట్టి మధ్యావస్థగల పురుషునకు చిత్తైకాగ్రతకొఱకు ఉపాసనా సముచ్చయమును విధింపఁదలచి మీఁదిమంత్రము-ప్రత్యేకమగు ఉపాసనకుఁగల ఫల భేదమును దెలిసి తరువాతి మంత్రమునందు ఉపాసనా సముచ్చయమును దెలుపుచున్నది. కాఁగా ఈ మంత్రము ప్రత్యేకోపాసనను నిందించుచున్నదనిగాని, ఆత్మ



జ్ఞానేతరములగు ఉపాసనలు సంసరణ హేతువులని ప్రదర్శించి అత్మజ్ఞానమే శ్రేష్ఠమని చెప్పుచున్నదనిగాని చెప్పనగును.

కారణరూపమును, అవ్యాకృతమును, అగు ప్రకృతి నుపాసించు మనుష్యులు ప్రకృతియందు లయింతురు. కార్య రూపమగు హిరణ్యగర్భునియందు రక్షులగు మనుష్యులు కూడ స్వరూప జ్ఞానము లేకుండుటవలన పునర్జనన మరణ హేతువులగు అజీమాది సిద్ధులను బొందుచుండును.

అనంతాచార్యకృత భాష్యము :—

మీఁది మంత్రమునకు పూర్వోక్తమగు నర్థమును చెప్పుచు-ఈ యాచార్యుఁడు వేటొక యర్థమును గూడ నిట్లు తెలుపుచున్నాఁడు.

[ఈ యభిప్రాయమును నవ్యులు-జాగరూకులై పరిశీలించునది.]

“జగత్తు స్వభావము వలననే పుట్టి వృద్ధి నొంది నశించుచుండును. పరమేశ్వరుని వలన జగత్సంభవాదులు కలుగుటలేదు” అని అనంభూతి నుపాసించు ప్రాణులు అందఱ తమస్సును పొందుదురు.

“యతోవా ఇమానిభూతాని జాయంతే యేనజాతాని తీవంతి యత్ప్రయన్త్యభిసంవిశంతి” “భూతముల సృష్టి స్థితిలయములు పరమాత్మ (మందే) వలననే కలుగుచున్నవి.”

అను కృతికి విరుద్ధమగు విధమున నాస్తికులిట్లు చెప్పుచుండురని భగవద్గీత చెప్పుచున్నది.

అసత్య మప్రతిష్ఠంతే జగదాహురసిక్వరమ్

అపరస్పర సంభూతం కిమన్యత్ కామహేతుకమ్ [౪౭. ౩ శ్లో.]

“నేదములు-వేదోక్తములగు ధర్మములు-తత్పరములగు లోకములు-మొదలగున వన్నియుఁగూడ మిథ్య. జగదైవిత్యికి ధర్మాధర్మములు నిమిత్తములుకావు. వస్తు స్వభావము వలననే సుఖ దుఃఖాది వైచిత్ర్యము కలుగుచుండును. జగత్తునకు ఈశ్వరుఁడు కారణము కాఁడు; కామ ప్రేరణముచేత నగు శ్రీ పురుష సంయోగము వలననే జగత్తు పుట్టినది. కావున కామమే జగత్కర్త. (జగత్తునకంతకును కారణము) ప్రత్యక్షమగు కారణమును విడిచి అప్రత్యక్షమగు ధర్మాదులనుగాని, ఈశ్వరునిగాని, కారణముగా కల్పించుట అయత్నము.”

మఱికొందఱు దుర్వాదు లిట్లు చెప్పుదురు,

“యమ నియమాది సంబంధ యుక్తుఁడగు విజ్ఞానాత్మ యెవ్వఁడనులేడు. జీవులు జరి బుద్బుదములవలె పుట్టి నశించుచుండును. విజ్ఞాన మనునది మదళక్తి వంటిది. కావున మృతినొందిన వానికి సంభూతి-అనఁగా మరల పుట్టుక-లేదు. కావున శరీర నాశమే “ముక్తి.”

[ఇదియే చార్యక సిద్ధాంతము.]

ఈ విధమున నుపాసించు మూఢు లంధతమస్సు నొందుదురు.

వీరి దుష్ప్రవృత్తియు, దానివలన ఫలమును, భగవద్గీత  
యందలి పదునారవ యధ్యాయమునందలి 9 శ్లోకమునుండి 20వ  
శ్లోకము వఱకును గల యభిప్రాయముల వలన పాఠకులు  
గ్రహించునది.

“పరదేవత వలన ప్రపంచ సంభవము కలుగు చున్నది.  
కావున సంభూతి యనఁగా పరదేవతయే యగును” అని తలఁచి  
1) సత్కర్మవలననే, 2) స్వబుద్ధి మాలిన్యము, 3) నశించునని  
తెలియక-కర్మపరాబ్ముఖులై-ఆత్మకంటె వేరుగా కర్మ లేదనియు,  
కర్మకాండకును, జ్ఞాన కాండకును, సంబంధము లేదనియు, అభి  
ప్రాయపడి-చిత్త శుద్ధి లేకున్ననుగూడ ఆత్మజ్ఞానమునందే ఆసక్తు  
లగు వారుకూడ మొదటివారు పొందునదియగు అంధతమస్సుకంటె  
అధికమగు అంధతమస్సునే పొందుదురు.

అద్వైతానందలహరి :—

కార్యప్రపంచ మాత్రము నందగు వైరాగ్యము వలన కారణరూపమును,  
మాయాశబలమును, అగు అవ్యాకృతమును మాత్రమే ఉపాసించువారు అంధ  
తమస్సునందే ప్రవేశింతురు.

ఆ అవ్యాకృత ప్రాప్తిరూపమగు ప్రకృతిలయము నందుఁగూడ సుషుప్తి  
యందువలె అనాయాస రూపమగు సుఖాతిశయముండుట పరివ-అప్రకృతిలయము  
గూడ-ఉపాసించఁదగినదియు-కోరఁదగినదియు అగుచున్నది.

కార్య బ్రహ్మ రూపమగు సంభూతియందు మాత్రమే ఆసక్తులై-కర్మలను  
సన్యసింపి-తదుపాసకులగు కర్మ సన్యాసులు-ప్రకృతిలయముకంటెను గూడ అధిక  
మును, స్వప్నము వంటిదియు, అణిమా ద్వైశ్వర్య రూపమును, అగు తమస్సు  
నొందుదురు.

శ్రీ విశిష్టాద్వైత భాష్యము :—

శ్రీ కూర నారాయణముని విరచితము :—

1 ఏతమి తః ప్రేత్యాభి సమ్భవితాస్మి ఛాం-ఉప. 3-4-14

“కరీరమును విడిచి పరమాత్మను బొందుదును”

2 బ్రహ్మలోక మభిసమ్భవామి. ఛాం. 8-13-1.

మీది ఉపనిషద్వాక్యములయందు “సమ్భవితాస్మి” “సమ్భవామి”  
అనుచోనున్న సంభూతి శబ్దము-బ్రహ్మప్రాప్తి రూపమగు అను

భూతిని చెప్పుచున్నది. కాని యిచ్చట నున్న సంభూతిశబ్దము. సమాధి రూపమగు అనుభూతిని చెప్పుచున్నదని గ్రహించునది.

“సమ్భూతిం చ-వినాశం చ” అను పదు నాలుగవ మంత్రము ఈ పండ్రెండవ మంత్రమునందు చెప్పబడిన అసంభూతినే వినాశ శబ్దముచేత ననువదించుచున్నది. కావున ఈ యసంభూతిశబ్దము సమాధి రూపమగు సంభూతికంటె వేరయినదియు, సమాధికి అంగ భూతమయినదియు, అగు నిషిద్ధ ధర్మవినాశమునే (నిషిద్ధనివృత్తి నే) చెప్పుచున్నదని తెలియవలయును. అసంభూతియందు మాత్రమే— అనఁగా; మానము-దంభము-హింస-స్తేయము (దొంగతనము) మొదలగు యోగవిరుద్ధ ధర్మముల యొక్క నివృత్తి మాత్రము నందే నిష్ఠ గలిగి యుండు విద్యాధికారులు-అంధతమస్సు నొందుదురు. సమాధి రూపమగు సంభూతియందు మాత్రమే ఆసక్తులగు మనుష్యులు అంతకంటెను బహుళమగు తమస్సునే పొందుదురు. శ్రీ రంగాచార్య కృతము :—

సంభూతియనఁగా సంభవము = పుట్టుక. దాని యొక్క నివృత్తి-అసంభూతియని చెప్పబడును. కావున-అసంభూతియనఁగా విగ్రహ (శరీర) పరిగ్రహ నివృత్తియను నర్థము సిద్ధించుచున్నది. కాఁగా విగ్రహ పరిగ్రహనివృత్తిని మాత్రమే ఉపాసించు పురుషులు గాఢమగు విజ్ఞానమునందే ప్రవేశించు చుందురు.

“నహ వై సశరీరస్య సతః ప్రమాప్రియయోరపహతి రస్తి, అశరీరం వావసంతం నప్రియాప్రియే స్పృశతః.” ఛాం-ఉప. 8-12-1.

“శరీరమునందు ఆత్మత్వాభిమానము కలిగియుండెడి పురుషునికి-బాహ్యవిషయ సంయోగ వియోగములవలనఁగలుగు ప్రవాహము వంటి ప్రియాప్రియములు నశించునవికావు.” తనరూపము-అశరీరమను విజ్ఞానముచేత అవివేకము నుడిగిన పురుషుని ప్రియాప్రియములు స్పృశింపవు”.

[“నేను” అనునది “శరీరమే” అని తలచిన మూఢునకు సుఖ-దుఃఖములు కలుగును. నేను-ఆత్మనుగాని, శరీరమను కానని తెలిసిన వివేకికి-సుఖ దుఃఖములు కలుగవు.]

అని శ్రుతియందు వినఁబడిన విధమున శరీరస్వీకారము ననుసరించు సంతవలకును నుఖ దుఃఖముల ననుసరించుట కూడ తప్పనిదే యగును. శరీర పరిగ్రహమువృత్తికూడ ప్రకృతి సంబంధ ముండునంత వలకును తప్పనిదే యగును, కావున నాకు శరీర పరిగ్రహనివృత్తి-నిశ్శేషముగా కలుగ వలయునని-అసంభూతిని మాత్రమే యుపాసించుచున్న పురుషులు-శరీర పరిగ్రహ నివృత్తియను కై వల్యమును పొందఁగలిగినను తరువాత భగవత్ప్రీతి రూపమగు పరమపురుషార్థమును బొందుటకు వీలు పడ కుండుటవలన మోక్షమునకు ప్రతి బంధకమగు మహా తమస్సునే పొందువారగుదురు. భోగమునకుపకరణమగు శరీరములేని యెడల భోగము లభింపదని-శరీర పరిగ్రహమునందే ఆసక్తులై-సంభూతిని అనఁగా పునర్జన్మమునే అభిలషించు ప్రాణులు-అసంభూతి నుపాసించు పురుషులు పొందునదియగు తమస్సుకంటె అధికమగు తమస్సునే (అజ్ఞానమునే) పొందుదురు.

ఇందలి తాత్పర్యము నిట్లు గ్రహింపవలయును :—

“దేహేంద్రియాదులగు ఉపకరణములులేనియెడల భోగానుభవము కలుగదు. అనంద రూపమగు భోగమే సర్వాపేక్షితమై యున్నది. ప్రాణులన్నియుఁగూడ-అనంద భోగము కొఱకే గదా ప్రవర్తించుచున్నవి; దుఃఖము లేకుండ నుండుట-ఇష్టమైనదియే యగుచున్నను-అనందమువలె ఇష్టతమము కానేరదు. కావున అనంద భోగమునకు ఉపకరణమగు దేహాది పరిగ్రహమే నాకు కలుగుఁగాక;

అని నిశ్చయించి-సంభూతిని మాత్రమే ఉపాసించువారగు మనుష్యులకు-భోగైశ్వర్య రూపమగు పురుషార్థము లభించినను, అది-దుఃఖములేకుండ నుండుటయను కై వల్యము కంటె అల్పమై యున్నది. మఱియు-ఈభోగాదికము-అస్థిరమును, తొలఁగించుకొనుటకు వీలుపడక మాటి మాటికిని కలుగుచుండు నదియగు దుఃఖముతోఁగూడి యుండునదియు, భగవత్ప్రీతి రూప పరమ పురుషార్థము నడ్డగించునదియు, అగుచున్నది. కావున సంభూత్యు

పాసకులు (పునర్జన్మోపాసకులు) అసంభూత్యపాసకులు (జనన మరణ రూప సంసార నివృత్తిని కోరువారు) పొందు నదియగు కైవల్యము (నిర్దుఃఖమాత్రావస్థానము) కంటెను గూడ అధిక మగు అజ్ఞానమును బొందుచుండును.”

స్వాభిప్రాయమున కైవల్య-మోక్ష-పదార్థ నిరూపణము.

కైవల్యము-దుఃఖనివృత్తి మాత్రరూపము. పరమ పురుషార్థమగు మోక్షము- భగవత్ ప్రాప్తిరూపము. కావున-శరీర పరిగ్రహముకంటె, శరీర పరిగ్రహ రహిత మగు కైవల్యమును-కైవల్యముకంటె భగవత్ ప్రాప్తి రూపమగు మోక్షమును-శ్రేష్ఠములు” అనునది శ్రీ రంగాచార్య శయమై యున్నది. అద్వైతాభిప్రాయమున కైవల్యము-శరీర పరిగ్రహ నివృత్తి మాత్రమే గాక-బ్రహ్మార్థ రూపమగు చున్నది. “బ్రహ్మవిదుఁడు-బ్రహ్మమే” అనుకృతి దీనికిఁబ్రమాణమై యున్నది. కావున కైవల్యమును మోక్షమును భిన్నములు కానేరవు. కైవల్యమే-మోక్షము, మోక్షమే-కైవల్యము.

ద్వైతభాష్యము :—

విష్ణువునకు సంహార కర్తృత్వము నంగీకరించి జగత్సృష్టి కర్తృత్వము నంగీకరింపనివారు-అసంభూత్య పాసకులని చెప్పఁబడుదురు. జగత్సృష్టి కర్తృత్వమును మాత్రమే అంగీకరించి-సంహార కర్తృత్వము నంగీకరింపని వారు సంభూత్యపాసకులని చెప్పఁబడుదురు.

విష్ణువు జగత్సృష్టి కర్త కాడని యుపాసించు అసంభూత్య పాసకులు ఘోరమగు తమస్సునందు ప్రవేశింతురు. “విష్ణువు-జగత్కర్తయే కాని జగత్సంహార కర్త కాదు” అని తలంచుచున్న సంభూత్యపాసకులు-సృష్టికర్తృత్వము నంగీకరింపని అసంభూత్య పాసకులు పొందు నదియగు తమస్సు కంటెను అధికమే యగు ఘోర తమస్సునందు ప్రవేశింతురు.

స్వాభిప్రాయము :—

“పర బ్రహ్మము-జగత్కారణము కాదు. ప్రపంచమునకు మూలము-ప్రకృతి, అది-దృశ్యములగు నామ రూపములు గలది కాదు. ఈ ప్రకృతి-స్థూలములగు పంచభూతములకంటెను, సూక్ష్మము

లగు తన్మాత్రాలకంటెను (సూక్ష్మభూతముల కంటెను) అహంకారము కంటెను, మహత్ తత్త్వము కంటెను-వేరయియున్నది. అదియే మహత్తు-అహంకారము-పంచ తన్మాత్రాలు-పంచ భూతములు-సర్వజగత్తులు అను పీని కన్నిటికిని కారణ మగుచున్నది. ప్రకృతియందు లయించిన వారికి సుఖ దుఃఖములు కలుగవు” అను విజ్ఞానము గలిగి “అనంభూతి” అని చెప్పఁబడిన ప్రకృతి నుపాసించిన వారికి సుషుప్తి సదృశమగు ప్రకృతిలయము కలుగును. కాని యీ ప్రకృతిలయాలకు సృష్టి ప్రారంభమున పునర్జన్మకల్గును, (బ్రహ్మైక్యము కలుగదు),

సంభూతి పదముచేత-తెలుపఁబడిన-సిద్ధులను-అనఁగా-అణిమాదులను, సంగీతము-కవిత్వము-మున్నగు కళలను, భూత భవిష్యద్ వర్తమాన రహస్యములను, భోగై శ్వర్యములను, ఉపాసించిన వానికి-ఆజన్మమునందుఁగాని, తరువాతి జన్మములయందుఁగాని, ఆయా సిద్ధులు లభించును. కాని శాశ్వతానంద రూపమగు అమృత పదవి లభింపదు.

కావున సత్యజ్ఞానాభిలాషియగు పురుషుఁడు-ప్రకృతినిగాని-సిద్ధులనుగాని-ఉపాసింపక-బ్రహ్మనిష్ఠుఁడు కావలయును. సిద్ధులు కొన్ని తనకు లభించినను ముముక్షువు వానియందు రాగమును గలిగి యుండక-ఉపనిషద్విద్యా-శ్రవణ-మనన-ధ్యానముల యందే ప్రవర్తింప వలయును-ఆచరణమనఁగా నిదియే. దీని చేతనే పునరావృత్తి రహితమగు ముక్తి లభించును.

అవ :— సంభూత్యసంభూత్యపాసనలకు సముచ్చయ కారణమగు అవయవ ఫలభేదమును-క్రింది మంత్రము చెప్పుచున్నది.

మూ॥ అన్య దేవాహుః సమ్భవాదన్యదాహుర సమ్భవాత్  
ఇతి శుశ్రుమ ధీరాణాం యేనస్తద్ విచచక్షిరే (వ్యాచ  
చక్షిరే)॥ ౧౩

కం॥ శుంభన్మతి వినియుంటిమి

గంభీరోక్తుల సుధీర గణములు తెలుపన్

సంభూతికొక ఫలమ్ము, న

సంభూతికి నొకఫలమ్ము, సంభవములుగన్॥

పద :— అన్యత్ - ఏవ - ఆహాః - సమ్భవాత్-అన్యత్-  
ఆహాః-అసమ్భవాత్-ఇతి-శుశ్రుమ-ధీరాణామ్-యే-నః-తద్ విచ  
చక్షిరే.

టీ :— యే=ఎవ్వరు, నః-మాకొకట, తత్=అవ్యా  
కృత వ్యాకృతోపాసన ఫలమును, విచచక్షిరే=చెప్పిరో, (తే=వారు)  
సమ్భవాత్=కార్యబ్రహ్మోపాసననుండి, అన్యదేవ=వేరొక ఫల  
మునే, ఆహాః=చెప్పిరి, అసమ్భవాత్=అవ్యాకృతోపాసననుండి,  
అన్యదేవ=వేరొక ఫలమునే, ఆహాః=చెప్పిరి, ఇతి=ఈ ప్రకా  
రముగా, ధీరాణామ్=ధీరుల వచనమును, శుశ్రుమః=వింటిమి.

తాత్పర్యము :— అసంభూత్యుపాసనమువలన ప్రకృతి  
లయమును, సంభూత్యుపాసనమువలన అణిమాద్వైశ్వర్య పాప్తి  
యు, కలుగునని ధీరులు మాట చెప్పియున్నారు.

శ్రీ శాంకరభాష్యము :—

వ్యాకృతావ్యాకృతోపాసన ఫలమును వ్యాఖ్యానించిన ధీరులు  
చెప్పిన వాక్యములను వినియున్నాము. కార్య బ్రహ్మోపాసనవలన  
అణిమాద్వైశ్వర్యము, అవ్యాకృతోపాసనమువలన ప్రకృతిలయము  
అను ఫలములు కలుగునని పౌరాణికులచేత చెప్పబడినది.

(తదితరములగు ఆద్వైత వ్యాఖ్య లన్నియు నిట్లే చెప్పు  
చున్నవి. కావున నందలి విషయమును ప్రదర్శింపను.)

షశిష్టాద్వైత భాష్యము :—

అట్లయిన యెడల మోక్షసాధనమేది? అనిన చెప్పుచున్నది.

కేవల సంభవము కంటెను కేవల-అసంభవము కంటెను  
గూడ-మోక్షసాధనము-వేరుగా నున్నదని ఉపనిషత్తులు వాకొను  
చున్నవి.

అందు శ్రీ రంగాచార్య భాష్యము :—

సంభూత్యపాసనముచేత సాధింపఁదగిన విగ్రహ పరిగ్రహ రూపమగు అవాంతర ఫలముకంటెను, అసంభూత్యపాసనముచేత సాధింపఁదగిన అవాంతర ఫలమగు కైవల్య రూపమగు పరమ ఫలముకంటెను, గూడ-భోగైశ్వర్య లక్షణమును, కేవలాత్మానుభవలక్షణమును, అగు పరమఫలము భిన్నమే యగు చున్నదని పెద్దలు చెప్పఁగా వినియున్నాము.

ద్వైతభాష్యము :—

“సమృద్ధి + అనేన” ఇతి = సమృద్ధి = సృష్టికర్త, “పర మాత్మ-సృష్టికర్త మాత్రమే” అని తెలిసి కొనినవారు-మోక్షము నందొక భాగమునే పొందుదురు. సృష్టికర్తృత్వముకంటె నేరగు సంహారకర్తృత్వము-అసంభవమని చెప్పఁబడును. కావున, “పర మాత్మ-సంహారకర్త మాత్రమే” అని తెలిసికొనినవారు మోక్షము నందొక భాగమునే పొందుదురు. మోక్షసాధనమును మాకుఁదెలిపిన జ్ఞానులవలన నిట్లు వినియున్నాము.

స్వాభిప్రాయము :—

సంభూత్యపాసనము-అసంభూత్యపాసనము - అను ఉపాసనలు కలవు. అందు-అసంభూత్యపాసనమువలన కలుగు ఫలమును-సంభూత్యపాసనమువలనఁగలుగు ఫలమును-భిన్నములు. అను నంశము నందఱు భాష్యకర్తలును, వ్యాఖ్యాతలును గూడ నంగీకరించి యున్నారు.

“వీనియందొక దాని నాచరించుట-అధిక ప్రయోజన కారి, కా”దను నంశమును “రెండింటినిగూడ నాచరించుట-అధిక ప్రయోజనకారి” అనునంశమును గూడ-అందఱు నంగీకరించి వ్యాఖ్యానించి యున్నారు. కాని సంభూతి-అసంభూతి అను పదముల అర్థ నిర్వచనమునందును, తత్ఫల కథనము నందును-కొంత భిన్నాభిప్రాయము కలదు. కావున వాని యర్థముల నిచట విశదీకరింతును.



(౧) అసంభూత్యుపాసనము :— 1 మాయా ప్రకృతిని నేవించుట, 2 ప్రాణులకు పునర్జన్మలేదని తలచుట, 3 జగత్తు పరమేశ్వరుని వలన సంభవము గలదికాదనియు, స్వభావము వలననే వుట్టినదనియు, తలచుట, 4 సమాధికంగభూతమగు నిషిద్ధధర్మ వినాశము నొనర్చుట, 5 విగ్రహ పరిగ్రహ నివృత్తి మాత్రము నుపాసించుట, 6 విష్ణువునకు జగత్ సృష్టి కర్తృత్వము నంగీకరింపకుండుట.

(౨) సంభూత్యుపాసనము :— 1 కార్య బ్రహ్మమగు హిరణ్యగర్భుని నేవించుట, 2 ఆత్మజ్ఞాన మాత్రమనే నేవించుట 3 సమాధి రూపమగు అనుభూతి మాత్రమునే నేవించుట, 4 పునర్జన్మమును మాత్రమే అభిలషించుట, 5 పరమేశ్వరుడు జగత్సృష్టయే కాని సంహారకాడని (సంహార కర్తృత్వాది గుణములు లేనివాడని) భావించుట.

అసంభూత్యుపాసనము-సంభూత్యుపాసనము అను వానికి మీది తీరున నర్థములు ప్రవచింపబడినవి.

అసంభూత్యుపాసనవలన నిఫలములు 1 అంధతమఃప్రాప్తి 2 ప్రకృతిలయము 3 శరీర పరిగ్రహ నివృత్తి.

1 అంధతమః ప్రాప్తి -అనఁగా, నరకప్రాప్తి -మృగశబ్దాది జన్మప్రాప్తి -అజ్ఞానప్రాప్తి -ఇత్యాద్యర్థములు చెప్పబడినవి.

సంభూత్యుపాసనమువలన ఫలములు :— 1 అధికమగు అంధతమఃప్రాప్తి -అజ్ఞానప్రాప్తి -నరకప్రాప్తి, 1 సంసార ప్రాప్తి, 2 అణిమాది సిద్ధిప్రాప్తి, 3 పునర్జన్మాదిప్రాప్తి.

అంధతమఃప్రాప్తి అను పదమునకు అజ్ఞానప్రాప్తి అను సామాన్యార్థమును వ్యాఖ్యాతలందఱును స్వీకరించుచున్నారు. కావున విశేషార్థమును విడిచిన యెడల ఫలకథనమునందుఁ గూడ-వీరికి ఏకాభిప్రాయము కలదని సిద్ధాంతీకరింప వచ్చును. 1 ప్రకృతి లయము, 2 అణిమాది సిద్ధులు, 3 పునర్జన్మాదులు మొదలగునవి అన్నియుఁగూడ అజ్ఞాన రూపములగు ఫలములే యగుచున్నవిగదా!

అవతారిక :— ప్రత్యేకములగు సంభూత్య సంభూత్య పాసనముల వలని ఫలములు భిన్నములును, అల్పప్రయోజన కారులును, అగుచుండును. కావున నీక్రింది మంత్రము ఈ యుపాసనలు రెంటియొక్కయు సముచ్చయము-ఏక పురుషార్థ సాధక మగుటవలన అదియే-ఆచరణీయమని తెలుపుచున్నది.

మూ॥

(అ) సమ్భూతిం చ వినాశం చ యస్తద్ వేదోభయం సహ  
వినాశేన మృత్యుం తీర్త్వాఽసమ్భూత్యామృత మశ్నుతే॥౧౪॥

కం॥ సంభవ, మసంభవము, నను

శుంభ దుపాసనల నెఱుఁగు-నుజ్జోత్తముఁ, డా

సంభవమున మృతిదాటి-అ

సంభవమున-అమృతయోగ సంపన్నుఁడగున్॥

పద :— సమ్భూతిమ్-చ-వినాశమ్-చ-యః-తద్-వేద-  
ఉభయమ్-సహ-వినాశేన-మృత్యుమ్-తీర్త్వా-అసమ్భూత్యా - అమృ  
తమ్-అశ్నుతే.

టీక :— యః = ఎవ్వఁడు, అసమ్భూతిమ్ = అసంభూ  
తిని-అనఁగా అవ్యాకృతమనఁబడు ప్రకృతిని, వినాశమ్+చ = సం  
భూతిని అనఁగా బ్రహ్మ మొదలు తృణము వఱకును గల కార్య  
బ్రహ్మమును గూడ, తత్ = అ, ఉభయమ్ = రెండింటిని, సహ =  
ఒక్కఁడే ఉపాసింపఁదగినవని, వేద = తెలిసికొనునో, (సః = వాఁడు)  
వినాశేన = కార్యబ్రహ్మోపాసనముచేత, మృత్యుమ్ = మ ర ణ  
మును అనఁగా, అధర్మాది దోషమును, తీర్త్వా = అతిక్రమించి,  
అసమ్భూత్యా = అవ్యాకృతోపాసనముచేత, అమృతమ్ = ప్రకృతి  
లయమును, అశ్నుతే = పొందును.

తాత్ప :— అసంభూతిని-సంభూతిని తెలిసికొని రెండింటిని  
గూడ ఉపాసించుచుండు నతఁడు-సంభూత్యుపాసనమువలన అణి  
మాద్యైశ్వర్యములనొంది, వానివలన అధర్మాది మృత్యువు నతిక్ర  
మించి-అసంభూత్యుపాసనముచేత ప్రకృతిలయము నొందును.

శాంకరభాష్యము :—

అసంభూతియగు ప్రకృతిని, సంభూతియగు హిరణ్యగర్భుని గూడ నుపాసించవలయును.

“వినాశో ధర్మః యస్యకార్యస్య సతేన ధర్మిణాభేదే నోచ్యతే వినాశ ఇతి”

వినాశమును ధర్మము కార్యమునకే కలదు. వినాశ ధర్మము గల ధర్మియగు కార్యము “వినాశి” అని చెప్పబడును. అయినను “వినాశము” అనుధర్మము ధర్మియగు కార్యముతో భిన్నము కానిదిగా నిచటఁజెప్పబడినది. కావున “వినాశమనఁగా వినాశధర్మము గల కార్యబ్రహ్మము” అను నర్థము నిచట గ్రహింప వలయును.

ఇట్లు-సంభూత్యసంభూతుల నుపాసించువాఁడు సంభూత్య పాసనముచేత-అనఁగా కార్యమగు హిరణ్యగర్భునియొక్క ఉపాసనముచేత-అనైశ్వర్యము-అధర్మము-కామము మొదలగు దోష జాతమును (మృత్యువును) దాటి, అసంభూత్యపాసనముచేత-అనఁగా, అవ్యాక్యతోపాసనముచేత ప్రకృతియందు లయించును, “సంభూతిం చ” అనుచోట-అవర్ణము లోపించినదని తెలియునది. అట్లు లోపింపలేదనిన యెడల శ్రుత్యభిమతమగు ప్రకృతి లయమును ఫలమును జెప్పుటకు విరోధము సంభవించును. కావున “సంభూతిం చ వినాశం చ” అనుటకు బదులు “అసంభూతిం చ, వినాశం చ” అను అర్థమునే స్వీకరింప వలయును.

అనందగిరి :—

ఇట్లు విస్తరించి చెప్పబడిన యర్థజాతమును సంక్షేపించుచు ముగించుచున్నాఁడు.

శరీర పాటవమును, గోభూ హిరణ్యాది సంవత్తియు, ‘మానుషవిత్త’మని చెప్పబడును. దేవతా జ్ఞానము ‘దైవ విత్త’మని చెప్పబడును.

శాంకరభాష్యము :—

ఇట్లు మానుషవిత్త సాధ్యమును, దైవవిత్త సాధ్యమును, అగు ఫలము-ప్రకృతిలయముతో ముగియుచున్నది. సంసారగతి-ఇంత వఱకే యున్నది..

దీని తరువాత “అత్తైవాభూద్ విజానతః” అని వెనుక చెప్పబడిన సర్వాత్మభావమే-సర్వైషణా సన్యాస పూర్వకమగు జ్ఞాన నిష్ఠకు ఫలమగుచున్నది.

ఇట్లు-ప్రవృత్తి-నివృత్తి-లక్షణమగు వేదార్థమిందు ప్రకాశింపజేయబడినది.

అదెట్లనిన :— శుక్ల యజుర్వేదమునందు విధి-నిషేధ రూపమును, ప్రవృత్తి లక్షణమును-అగు వేదార్థమునంతను ప్రకాశింపజేయుటకు ప్రవర్త్యాంతమగు బ్రాహ్మణము ప్రవర్తించినది,

తరువాత :— అపరబ్రహ్మ (దే వ తా) విషయమగు విద్యతోఁగూడ—ఎవఁడు నిషేకము మొదలు శ్మశానము వఱకును గల కర్మను గావించుచు జీవింపఁగోరునో ఆకర్మ-విద్యా-సముచ్చయకారి నుద్దేశించి “విద్యాంచా విద్యాంచ యస్తద్ వేదోభయం సహ అవిద్యయా మృత్యుం తీర్త్వా విద్యయాఽమృత మశ్నుతే” అని యీ వేదమునందే యున్న బృహదారణ్యకము నందుఁగూడ సముచ్చిత కర్మ కర్తయగు మనుష్యునకు ఫలాధిక్యము చెప్పబడినది గదా!

[కేవలకర్మకంటె-సముచ్చితకర్మయు అనఁగా; ఉపాసనతోఁగూడిన కర్మయు, సముచ్చిత కర్మకంటె-బ్రాహ్మ జ్ఞానమును, వేరనియు-శ్రేష్ఠమునియు-దీనివలనఁదెలియుచున్నది.]

ఉపాచార్య కృత-ఈశావాస్య రహస్యము :—

సమస్త జగత్తుయొక్కయు సంభవమునకు ముఖ్యకారణమగు పరబ్రహ్మము-“సంభూతి” అనిచెప్పబడును. వినాశధర్మముగల దగుటచేత వినాశియగు శరీరము “వినాశము” అని చెప్పబడినది.

సంభూతియగు పరబ్రహ్మమును-వినాశియగు శరీరమును-గూడ తెలిసికొని తత్సముచ్చయ కర్తయగు యోగి-శరీర గ్రహణముచేత జ్ఞానోత్పత్తి హేతువులగు కర్మల నొనర్చును. కావున-ఆయోగి వినాశముగల శరీరముచేత మృత్యువు పతి క్రమించును. సంభూతియగు అత్మజ్ఞానముచేత (అనఁగా విజ్ఞానముచేత) అమృతత్వము నొందును.

బ్రహ్మనంద కృత-ఈశావాస్య రహస్యము :—

[శ్లోకరూపమగు నీవ్యాఖ్యయందు అవర్ణరోపము లేకుండ-యథాకృత పాఠము ననుసరించి అర్థము చెప్పబడినది.]

సంభూతియనఁగా కార్యరూపమగు హిరణ్యగర్భుఁడు,

వినాశమనఁగా కారణ స్వరూపమగు మాయాబీజము.

ఏమాయా ప్రకృతియందు కార్యము-వినాశము నొందునో ఆ మాయా ప్రకృతి-వినాశమని చెప్పబడును.

కార్యమగు హిరణ్యగర్భ స్వరూపమునకును-కారణమగు ప్రకృతికిని-బిక్యము నెఱింగినవాఁడు-వినాశమగు ప్రకృతి నుపాసించుటచేత మృత్యువు నతిక్రమించి-సంభూతియగు హిరణ్యగర్భ నుపాసించుటచేత-అమృతత్వము నొందును.

అనఁగా; మాయా ప్రకృత్యుపాసనముచేత స్వాధావికమగు అజ్ఞానము నతిక్రమించి-హిరణ్యగర్భోపాసనమును సంభూత్యుపాసనముచేత బ్రహ్మలోకము నొంది - తరువాత కార్య-కారణ నిర్ముక్తమగు పరబ్రహ్మము నెఱిగి-తదుపరి ముక్తి నొందును.

ఈశావాస్యరహస్య వివృతి :—

ప్రకృతియందు లయించుట ఆపేక్షికమగు అమృతభావ మగుచున్నది. మనుష్యులకంటె అధికమగు జీవనము కలివారగుటచేత దేవతలమరులని చెప్పబడినట్లు-ప్రకృతిలయముకూడ-చిరకాల ముండునది యగుటవలన అమృతస్థితిగాఁ జెప్పబడినది. ఇది కైవల్య రూపమగు అమృతముకాదని తెలియునది.

అనందభట్టోపాధ్యాయ కృత-భాష్యము :—

ప్రకృతిలయ రూపమగు నమృతభావము నొందినవారికి సృష్టిస్ఫారంభము నందు మరల సంసారస్ఫాప్తి కలుగును. 9వ మంత్రము నుండి 14వ మంత్రము వఱకును గల విషయము-ఉపాసనమునకు సంబంధించి యున్నది. తదితర మంత్రములయందున్న విషయము నిర్గుణతత్త్వమునకు సంబంధించియున్నది.

అద్వైతానందలహరి :—

అసంభూతియగు అవ్యభృతమును, వినాశియగు కార్య బ్రహ్మమును గూడ నొకేమాదు-ఉపాసించువాఁడు-కార్యోపాసనముచేత-అనైశ్వర్యమును గడచి, కారణోపాసనముచేత-ఆపేక్షికమగు ప్రకృతిలయమును మోక్షము నొందును. ఇది సాంసారిక ఫలములయందు విశిష్టమై యున్నది. కాని అవిద్య-నివర్తింప కుండుటవలన-పత్యమగు మోక్షము కానేరదు.

విశిష్టాద్వైతభాష్యము :— (శ్రీ కూరనారాయణముని విరచితము)

సంభూతిని-అనఁగా సమాధి రూపమగు బ్రహ్మనుభూతిని, వినాశమును-అనఁగా మాన, దంభ, హింసా, స్తేయ, బహిర్ముఖేంద్రియవృత్తి-ప్రభృతులగు యోగ విరోధులయొక్క వర్జనమును (యోగ ప్రతి కూలములగు దుష్ట ధర్మములను విడుచుటను)

రెండింటినిగూడ-అంగాంగి భావముచేత నుపాసించుచున్న విద్వాంసుడు-వినాశముచేత-అనఁగా విరోధి నివృత్తి రూపమగు యోగాంగమును నేవించుటచేత-మృత్యువును-అనఁగా, సమాధి విరోధియగు పాపమును-తొలఁగించుకొని, సంభూతియను సమాధిచేత బ్రహ్మప్రాప్తి రూపమగు సంభూతియను అమృతమునే పొందును.

ఈ మంత్రమునందు వినాశశబ్దముచేత చెప్పఁబడిన దంభాది వినాశము - బృహదారణ్యకమునందు, "తస్మాద్ బ్రాహ్మణః పాణ్డీత్యం నిర్విద్యబాల్యేనతిష్ఠానేత్" అని బాల్యశబ్దముచేత చెప్పఁబడి-ఆబాల్యమే-విద్యకంగముగా విధింపఁబడి యున్నది.

ఇందు శాంకరభాష్యము-సంభూతి శబ్దమునకు సృష్టియను నర్థమును-వినాశ శబ్దమునకు ప్రళయమును నర్థమును వివక్షించుచు "కార్యమగు హిరణ్యగర్భనియొక్కయు-ఉపాసనము-విధింపఁబడుచున్నది" అని చెప్పుచున్నది. అట్లగునెడల మృత్యువు నతిక్రమించుట-అమృతత్వము నొందుట-అను ఫలములను జెప్పుట సముచితము కానేరదు. కావున శాంకర వ్యాఖ్యానముపపన్నము కానేరదని తెలియునది.

శ్రీ రంగాచార్యభాష్యము :—

ఈ మంత్రమును పదునొకండవదని మాధ్యందినులును, పదునాలుగవదని క్షాణ్వులును చెప్పుచున్నారు.

ఏపురుషుడు-సంభూత్యుపాసన ఫలమగు విగ్రహ స్వీకారమును సంభూతిని, శరీర పరిగ్రహ నివృత్తి రూప ఫలమగు అసంభూతిని, కూడ సముచ్చయముచేత నుపాసించునో-ఆపురుషుడు-వినాశముచేత-అనఁగా; అసంభూత్యుపాసనముచేత సిద్ధించు నదియగు కర్మాధీన ప్రాకృత శరీర పరిగ్రహ యోగ్యతా నివృత్తిచేత-మృత్యువును-అనఁగా-బ్రహ్మప్రాప్తికి ప్రతిబంధకమగు ప్రకృతి సంబంధమును, నిశ్శేషముగా నతిక్రమించి - సంభూతిచేత-అనఁగా సంభూత్యుపాసనముచేత సిద్ధించునదియు, కర్మవశము కానిదియు

అగు-అప్రాకృత (దివ్య) శరీర పరిగ్రహ యోగ్యతాసిద్ధిచేత-అమృతమ్=పరమ పురుషార్థమగు పరబ్రహ్మమును, అనుభవించును.

దివ్య శరీరమును స్వీకరింపకుండ-నిత్యకై ంకర్య ప్రాప్తి పర్యవ సాయయగు పరబ్రహ్మనుభవము-సంభవించునది కానేరదు. కావున, కేవలమగు అసంభూత్యుపాసనముచేత లభించునది యగు శరీర పరిగ్రహ నివృత్తిరూప కై వల్యము-ప్రయోజనవంతము కాజాలదు.

అసంభూత్యుపాసనముచేత-ప్రాకృతశరీర స్వీకార యోగ్యత నివర్తించును. సంభూత్యుపాసనముచేత-దుఃఖాదిదోష గంధ రహిత దివ్య శరీర-పరిగ్రహ యోగ్యత సిద్ధించును. కావున-ఉపాసనములు రెండును ఆవశ్యకములే యగును.

వీనిని వేర్వేరుగా నాచరించుటవలన పరమ పురుషార్థము లభింపదు. సముచ్చయము చేతనే మోక్షము లభించును.

శ్రీమద్వాచార్య కృత-ద్వైత భాష్యము :—

కావున-సంభూత్యసంభూతులను జూ డి ం చి-ఈశ్వరుఁడు “సృష్టికర్త, సర్వసంహారకర్త, సర్వగుణాత్మకుఁడు” అని తెలిసికొనిన విద్వాంసుఁడు ఆ యీశ్వరునియందున్న సంహార కర్తృత్వ జ్ఞానమువలన దుఃఖము, అజ్ఞానము, మొదలగు అనిష్ట ఫలమును తొలఁగించుకొని - దేహబంధమునుండి విముక్తి నొందును. ఇది-మోక్షమునందు-ఒకభాగము. ఆ పరమాత్మ యందున్న సుఖ-జ్ఞానాది-సర్వకర్తృత్వ జ్ఞానమువలన-సుఖజ్ఞానాది రూపమగు మోక్ష భాగము నొందును. ఇది మోక్షమునందు వేరొక భాగము.

ద్వైతభాష్య వ్యాఖ్యయగు రఘునాథీయము :—

సంభూతి=ఈశ్వరుని యందున్న సుఖజ్ఞానాది సర్వకర్తృత్వము, వినాశము=అతనియందున్న సర్వ సంహార కర్తృత్వము, ఈ రెండింటివిగూడ, ఏకపురుషార్థ సాధనములుగాఁదెలిసికొనిన యధికారి “పరమేశ్వరుఁడు-వినాశకర్త” అని యుపాసించుటచేత, మృత్యువును, అనఁగా; మృత్యుకారణమగు దేహాది బంధమును

విడిచి, సంభూతిచేత-అనఁగా; “ఆ పరమేశ్వరుఁడే-సుఖ-జ్ఞానాది సర్వకర్త” అని యుపాసించుటచేత, అమృతమును, అనఁగా; సుఖ-జ్ఞానాది రూపమగు ఆనందానుభూతిని, పొందును.

తనుక “విష్ణువునందు జ్ఞానేచ్ఛాది గుణములున్నను-ఆనందాది గుణములేవు” అని తలంచి భాగహానిని కల్పింపఁగూడదు. ముక్తి నొందిన పురుషులకు-పరమాత్మతోడి, సామ్యమును గాని. అభేదమునుగాని తలంపఁగూడదు. బ్రహ్మాదులకుఁగూడ పరమాత్మ తోడి సామ్యమును చెప్పఁగూడదు.

“మనుష్యులు మొదలు-బ్రహ్మదేవుని వఱకునుగల జీవులకు, సంసారము నందును, ముక్తియందును, గూడ-తారతమ్యము = నీచోచ్ఛభావము-సత్యమైయున్నది. విష్ణువు-పరమాత్మ-అతఁడే సర్వోత్తముఁడు” అని లెస్సగాఁదెలిసికొనిన పురుషుఁడు-పరమ పురుషార్థమగు మోక్షమును పొందును. ఈ యంశమంతయు కూర్మ పురాణము నందున్నది. కావున “జనార్దనుఁడగు విష్ణువు-సర్వదోష వినిర్ముక్తుఁడు; సర్వగుణపూర్ణుఁడు” అని భాగుగాఁదెలియ వలయును.

స్వాభిప్రాయము :—

మీఁద ప్రదర్శితములగు అర్థములు-ఆయామత కర్తల యభిప్రాయములను స్పష్టికరించు చున్నవి. గంభీరాత్మకములగు శ్రుతి మంత్రములయందు-మీఁది యర్థములలో-ఏయర్థమునుగూడ-సమీచీనము కాదని చెప్పుట-సమీచీనము-కానేరదు. కాని, వానియందు శ్రీ రంగాచార్యుల యర్థ నిర్వచనము-ప్రతిభా పరిపూర్ణమును, మనోహరమును, సహృదయ హృదయాహ్లాద సందాయకమును, అగునని తలఁచు చున్నాను-విమర్శకులగు అస్తికులు-ఆయా వ్యాఖ్యాతలచేతఁదెలుపఁబడిన యర్థములయందు, తమకురుచించిన యభిప్రాయమును స్వీకరించుచు - తదితర మతాభిప్రాయముల యందలి విజ్ఞానమునుగూడ సహన బుద్ధితో పరిశీలించుట-సముచిత



మార్గమని తలచుచున్నాను. అర్థములేమయినను, సంభూతి-అసంభూతి-అను నీయుపాసనలను రెండింటిని గూడ-సముచ్చయముచేత-ఆచరింపవలయునను సంశయమును-వ్యాఖ్యాతలందఱును గూడ నంగీకరించి యున్నారు. కావున విజ్ఞులు ఈ యుపాసనలు రెండింటిని గూడ కలిపి సమాచరింప వలసి యున్నది.

ఇది-నా యభిప్రాయము :—

సంభూతియనఁగా, సంభవముగల కార్యప్రపంచముగాని హిరణ్యగర్భాది సగుణ బ్రహ్మముగాని యగుచున్నది.

అసంభూతి యనఁగా, సంభవము కలగనిదియు, సంభూతికి కారణమగుచున్నదియు, ఆగు మాచూ ప్రకృతియగుచున్నది. వీనిని రెండింటిని గూడ సుపాసింప వలయును. అందు-సంభూత్యుపాసనమువలన-అణిమాదులగు నైశ్వర్యములు లభించు నను సంశయము-ఉపాసక లకు ప్రత్యక్షసిద్ధమై యున్నది.

అసంభూతియగు ప్రకృతి సుపాసింపు పురుషులకు-ప్రకృతి లయము సిద్ధించును. ప్రకృతిలయులగు ప్రాణులు-కల్పాంతమగు వఱకును గూడ-నిద్రాయందువలె-సుఖ-దుఃఖ-జ్ఞాన-రహితులై-ప్రకృతి యందుందురు. వీరు నిర్గుణసచ్చిదానంద బ్రహ్మస్వరూపులు-కాకున్నను ఉపాసకులందఱియందును వీరే శ్రేష్ఠులగుచున్నారు.

ఉపాసన వలన గలుగు-సిద్ధులన్నింటియందును గూడ అణిమాదులచేనగు సుఖమున్నను, అహంకారము-గర్వము-దైన్యము-మొదలగు వానిచేనగు దుఃఖము కూడ-కలుగక తప్పదు. దీని యందట్టి సుఖ దుఃఖములు లేకుండుటవలన-ఉపాసన ఫలము లన్నిటియందును గూడ-ఈ ప్రకృతిలయమే-శ్రేష్ఠమని చెప్పఁదగి యున్నది.

[బౌద్ధులు-ప్రకృతిలయులగుదురని తెలియు చున్నది.]

ఉపాసనలకుఁగల ఫలముల యందీ ప్రకృతిలయము-శ్రేష్ఠమే అయినను-స్వాత్మజ్ఞానము లేకుండుటవలన సృష్టి ప్రారంభము నందీ ప్రకృతిలయులు గూడ పునర్జన్మము నొందక తప్పదు.

కేవల సంభూతినిగాని, కేవలమగు అసంభూతినిగాని, ఉపాసించుట వలన గలుగు ఫలముకంటె-ఈ రెండింటినిగూడ జోడించి ఉపాసించుట వలన గలుగు ఫలము అధికమగును. కావున సంభూతిని, అసంభూతిని, గూడ నేవించువారగు ఉపాసకులు-సంభూత్యుపాసనము వలన పాండిత్యాది రూపమగు ఐశ్వర్యము నొంది-చిత్తమాలిన్య రూపమగు మృత్యువు నతిక్రమించి-శుద్ధులై, అసంభూత్యుపాసనము వలన-ప్రకృతిలయమను అమృత స్థితియందు నిద్రయందువలె చిరకాలము శోకరహితులై యుందురని తెలియునది.

సత్కర్మలవలన చిత్త శుద్ధి నొంది-ఉపాసనలవలన-ఏకాగ్రత నొందిన మనీషులకు-ఆత్మజ్ఞానముచేతనే సమువలభ్యమును, బ్రహ్మనంద రూపమును, అగు అమృతస్థితి ఒక్కటియే-పునరావృత్తి లేనిదై యున్నది. “ప్రత్యగా త్మ-పరమాత్మైక్య రూపమగునది-ఈ పదవు లన్నిటికంటెను శ్రేష్ఠము.” అని విజ్ఞానముచేత గ్రహించిన ముముక్షువులు వేదాంత శ్రవణ-మనన-ధ్యాన సమాధుల నొనర్చుటయే ముఖ్యమని భావింతురు. కావున ఆత్మజ్ఞానమే-మోక్షమునకు సాక్షాత్పాదనమని తెలియునది.

“భోధోఽన్య సాధనేభ్యో సాక్షాన్మోక్షస్యసాధనమ్  
పాకస్య వహ్నివద్ జ్ఞానం విరామోక్షోనసిద్ధ్యతి”

“తదితర సాధనము లన్నిటికంటెను గూడ బ్రహ్మాత్మజ్ఞానమే-మోక్షమునకు సాక్షాత్పాదనమై యున్నది. తదితర సాధనములున్నను గూడ ప్రధానమగు అగ్నిలేని యెడల వంట-సిద్ధింపని విధమున-తదితర సాధనములున్ననుగూడ-ఆత్మజ్ఞానము లేనియెడల మోక్షము సిద్ధించునది కానేరదు.”

అని ఆత్మబోధ ప్రకరణమున శ్రీ శంకరులు నుడివి యున్నారు గదా!

ఓం నమోభగవతే శమణాయ-శ్రీ భారతీ దేవ్యైనమః.

ఈవాక్యోపనిషత్తు

శాంకర భాష్యావతరణిక :—

(హిరణ్యగర్భలోక ప్రాప్తి రూపమగు) దేవలోక ప్రాప్తి రూపమగు అమృతత్వము ఏ మార్గముచేత పొందఁబడునో, దానిని శ్రుతి చెప్పుచున్నది.

మూ॥ హిరణ్మయేన పాత్రేణ సత్యస్యాపిహితం ముఖమ్

తత్త్వం పూషన్నపావృణు సత్యధర్మాయ దృష్టయే ॥౧౫॥

కం॥ అమల హిరణ్మయమగు పా

త్రమునను గప్పితివి-సత్పరబ్రహ్మ ద్వా

ర, మదితెరువు మీక్షింపఁగ,

ఝమణీ! సద్ ధర్మసంయుతుఁడనగు నాకున్॥

పదవిభాగము :— హిరణ్మయేన - పాత్రేణ - సత్యస్య-  
అపిహితమ్ - ముఖమ్ - తత్ - త్వమ్-పూషన్-అపావృణు-సత్య-  
ధర్మాయ-దృష్టయే.

వ్రతి :— హిరణ్మయేన=జ్యోతిర్మయమైన, పాత్రేణ=  
పాత్రముచేత (గిన్నెచేత) సత్యస్య = సూర్యమండలమునందున్న  
బ్రహ్మముయొక్క, ముఖమ్ = ద్వారము, అపిహితమ్=కప్పఁ  
బడినది. పూషన్=ఓ సూర్యుడా! త్వమ్=నీవు, సత్యధర్మాయ=  
సత్యమగు ఉపాసనాధర్మముగల నాకొఱకు, దృష్టయే=సత్యమగు  
నీస్వరూపమును చూచుట కొఱకు, తత్=అకలశమును, అపా-  
వృణు = తెరువుము!

తాత్పర్యము :— కర్మోపాసనలను రెండింటిని గూడ  
నాచరించు పురుషుడు అంతకాలము సమీపించునపుడు తనకై  
అమృత ద్వారమును ప్రార్థించుచున్నాడు.

ఓ సూర్యుడా! నీమండలమునందున్న సత్య స్వరూపము  
యొక్క ద్వారము జ్యోతిర్మయమగు కలశముచేత కప్పఁబడి  
యున్నది. వర్ణాశ్రమ ధర్మముల ననుష్ఠించుచు, సత్య స్వరూపము  
నుపాసించుటచేత సత్యధర్ముఁడనగు నేను-నీసత్య స్వరూపమును  
పొందుటకై ఆ ద్వారమును తెరువుము.

[సూర్యమండలము నందున్న అధి దైవమగు బ్రహ్మ స్వరూపము లీలా విగ్రహమేగాని నిర్గుణ బ్రహ్మస్వరూపము కాదని తెలియునది.]

శాంకరభాష్యము :—

ఆదిత్యమండలాభిమానియగు పురుషుడు సత్యమగు బ్రహ్మమై యున్నాడు. ఈ పురుష స్వరూపము-అధి దైవమని చెప్పబడును. సత్యమగు ఆదిత్యమండలము నందున్న పురుషుని- (అధిదైవమును) ఈ మనుష్యుని కుడికంటి యందున్న పురుషుని- (అధ్యాత్మమును) ఈ ఉభయమును గూడ సత్యమగు బ్రహ్మము నుగా ఉపాసించువాడును, యథోక్తములయిన కర్మల ననుష్ఠించు వాడును, అగుటవలన కర్మోపాసనా సముచ్చయ కర్తయగు మనుష్యుడు-అంతకాలము సమీపించునపుడు సత్యమగు నాచూత్మను [అధి దైవమును] పొందుటకు ద్వారమును యాచించు చున్నాడు.

హిరణ్మయమువంటి (బంగారు రంగుగల) జ్యోతిర్మయ పాత్రముచేత ఆదిత్య మండలమునందున్న బ్రహ్మముయొక్క ముఖము (ద్వారము) మూత పెట్టబడి యున్నది.

ఓ పూషా! సత్య స్వరూపుడవగు నిన్ను ఉపాసించుట వలన సత్యమగు ధర్మముగల నాకొఱకు, లేక శాస్త్రోక్తమగు ధర్మము ననుష్ఠించుచున్న నాకొఱకు, సత్యమగు నీ స్వరూపము నొందుటకు జ్యోతిర్మయమగు నాపాత్రమును తొలగించి ద్వార మును తెరువుము.

బ్రహ్మానంద భాష్యము :—

సత్యలోకమునకు అత్మయు, సూక్ష్మభూతుడును, సనాతనుడును, అగు బ్రహ్మమును పొందుటకు సాధనమగు ద్వారమును ప్రార్థించుటకీమంత్రము ప్రవర్తించుచున్నది.

ఓ భాస్కరా! విరశ్శివమూహమును నిరాకరించి-నాకు సత్యలోకమునకు ద్వారమునిమ్ము.

[ఇది బ్రహ్మలోకమే యగునుకాని బ్రహ్మ స్వరూపము కాదు.]

ఈశావాస్యదీపిక :—

మీఁద చెప్పబడిన-కర్మోపాసనల చేతను - సంభూత్యసంభూత్యుపాసనల

చేతనుగూడ. కార్యకారణత్వమును-అదిత్య మండల స్థితుడును అగు పురుషుడు పొందఁదగియున్నాడు. కావున తత్సార్థనా మంత్రములు ప్రవర్తింపఁజేయఁబడుచున్నవి. పూషన్ = పుష్టిని కలిగించు వాఁడా:

ఈశావాస్య రహస్య వివృతి :—

“ఏదిని రశ్మయో రసాన్ యశ్రస్థితాః”, తేన = పాత్రేణ = ఏ సూర్యబింబము నందున్న కిరణములు జలములనుపాసనము చేయునో, ఆ బింబమే-పాత్రమని చెప్పఁబడినది. ఆ పాత్రముచేత అది దైవమగు జిహ్వా స్వరూపము కప్పఁబడినది. అనంతాచార్య భాష్యము :—

ఈశ్వర సాక్షాత్కారము శ్రవణాది మాత్రముచేతనే కలుగునదికాదు. అట్లే మోక్షముగూడ-సాక్షాత్కార మాత్రముచేతనే నిద్దించునదికాదు. భగవదనుగ్రహము వలన-సాక్షాత్కారము కలుగును. భగవదనుగ్రహము వలననే మోక్షముకూడ కలుగును. కావున శ్రవణాదికమును గావించిన వ్యక్తి కూడ సాక్షాత్కారము కొఱకును, సాక్షాత్కారము నొందినవ్యక్తి కూడ మోక్షము కొఱకును, భగవంతుని ప్రార్థింప వలయును. ఈ యంశము కఠోపనిషత్తునందొట్లు చెప్పఁబడినది.

“నాయమాత్మా ప్రవచనేనలభ్యో

నమేధయానబహునా శ్రుతేన

యమేవై ష వృణుతే తేనలభ్యః

తస్మై ష ఆత్మా వివృణుతే తనూంస్వామ్”

ఈ ఆత్మ-ప్రవచనముచేతఁగాని, మేధస్సు చేతఁగాని, గొప్ప పాండిత్యము చేతఁగాని, లభింపఁడు. భక్తుడగు ముముక్షువు వానిని వరించిన యెడల వాఁడు లభించును. వీనికి తన రూపమును వాఁడే చక్కగా చూపును.” ఆ ప్రార్థన ప్రకారము క్రింది మంత్రముల యందు తెలుపఁబడుచున్నది.

ఓ సూర్యుడా! సత్యస్వరూపుఁడును, పురుషోత్తముఁడును, అగు భగవంతుని యొక్క లీలా విగ్రహ స్వరూపము (అది దైవము)-జ్యోతిర్మయమగు నీ బింబముచేత కప్పఁబడినది. దానిని తెరువుము.

అద్వైతానందలహరి :—

ఉభయాత్మకుడగు పురుషుని స్వరూపము-అధ్యాత్మము-అదిదైవము అని ద్వివిధమై యున్నది. అధ్యాత్మము-అక్షిపాత్రముచేతను అదిదైవము-సూర్య మండలము చేతను లబ్ధింపఁబడియున్నది. మనుష్యుని దక్షిణ నేత్రమును సూర్య బింబమును ఇచ్చట హఠాత్తు పాత్రముగాఁజెప్పఁబడినది.

“యథా మాహారజనం వాసో యథేన్ద్ర గోపః (బృహ)”

“లింగ శరీరాత్మకమైన పురుషునియొక్క స్వరూపము-  
స్థితిని వస్త్రమువలెను, అర్ధపురుగువలెను, అగ్నిజ్వాలవలెను,  
పేలుపువలెను, అగుచున్నది.”

అను కృతిచేత చెప్పబడిన లక్షణముగల పురుష స్వరూ-  
పము యొక్క దర్శన ద్వారమగు ముఖము-మీద చెప్పబడిన-  
నేత్రపాత్రము చేతను-సూర్యమండల పాత్రముచేతను కప్పబడి  
యున్నది. కావున సూర్యమండలాభిమానియగు ఓ దేవా!

ఆ పురుష స్వరూపము నుపాసించుచున్న నేను నిన్ను  
చూచుట కొఱకు దానిని తొలగింపుము.

[ఈ శరీరము నందున్న విజ్ఞానమయుఁడు-అధ్యాత్మ పురు-  
షుఁడును, అసూర్యమండలమునందున్న జ్యోతిర్మయుఁడు-అది దైవ  
పురుషుఁడును, అగుచున్నాడు. అధ్యాత్మమగు పురుషుఁడును-అది  
దైవమగు పురుషుఁడును-ఒక్కఁడే. యగుచున్నాడు. ఈ పురు-  
షుఁడు జ్యోతిర్మయుఁడగు పురుషుఁడే యగును. కాని సచ్చిదా-  
నంద పరమాత్మ కాఁడని తెలియవలయును.]

శ్రీ విశిష్టాద్వైత బాష్యము :— [శ్రీ వేదాంత దేశికులు] ఉపా-  
సకుఁడు-సమాధి ప్రతి బంధ నివృత్తి కొఱకు భగవంతుని ప్రార్థించు-  
చున్నాడు.

రజోమయమును, కర్మాధీనమును, అగు భోగ్యవర్గము-  
హీరణ్యయ సదృశమై యున్నది. అది-పరమాత్మ విషయకమగు  
వృత్తిని నిరోధించుటచేత సత్యమగు జీవునియొక్క ముఖమును  
అనఁగా మనస్సును-అచ్ఛాదించుచున్నది. ఆశ్రితపోషణ స్వభావుఁ-  
డవగు పరమాత్మా! జీవునకు ధర్మభూతమగు పూర్వోక్త బ్రహ్మను  
భవ దర్శనము కొఱకు-జీవునికి ముఖము వంటిదగు మనస్సును-  
తిరోధానములేని దానినిగా నొనరింపుము.

[శ్రీ కూరనారాయణముని వ్యాఖ్య].

అదిత్య మండలాంతర్యామీ! ఆశ్రిత పోషణ స్వభావా! పర

మాతా! “ప్రకృతి” మున్నగువానివలె స్వరూప వికార రహితఁ  
డగు జీవాత్మయొక్క ముఖస్థానీయమగు మనస్సు-హృదయము  
నందున్న పరమాత్మవగు నీయందు నెలకొల్పఁబడిన స్వవృత్తి  
యొక్క నిరోధమును గల్గదై యున్నది. హృషీకేశఁడవగు నీవు-  
జీవునకు ధర్మభూతమగు నిన్ను సందర్శించుట కొఱకు-సత్య పద  
వాఙ్మయఁడగు ఆ జీవునియొక్క మనస్సును-కర్మాధీనమగు భోగ్య  
వర్గముచేత-తిరోధానము నొందకుండునట్లు కావింపుము.

అందు శ్రీ రంగాచార్య భాష్యము :—

ఈ మంత్రమును-దీని తరువాతనున్న మంత్రములును-  
ఉపాసింపఁదగిన పరమ పురుషునుద్దేశించి-ఉపాసకుఁడు కావింపఁ  
దగిన ప్రార్థనమును తెల్పుచున్నవి.

ఇందు సత్యశబ్దముచేత పరబ్రహ్మమే చెప్పఁబడు చున్నది,  
కాని వేదాంత దేశికాదులచేతఁజెప్పఁబడిన జీవుఁడుకాదు.

ప్రకృతియను నామాంతరముగల మాయవలన పుట్టిన  
భోగ్యాదిజడరూపమును, దానికంటెవేరగు విశుద్ధ జ్ఞానానంద లక్షణ  
చిద్రూపమును, (జీవరూపమును) అగు వస్తుజాతము-సూక్ష్మ-చిద  
చిత్తులు-శరీరముగాఁగల పరమాత్మకు ఆవరణదశ భూతమై,స్పృహ  
ణీయమగుటచేత-హిరణ్మయ పాత్రముగాఁజెప్పఁబడినది,

హిరణ్య వికార భూత తిరోధాయక పాత్రమువంటి జడ-  
జీవ-వస్తుజాతముచేత - సత్యమగు పరబ్రహ్మమవగు నీయొక్క  
ముఖము-అనగా; ప్రాప్తి ద్వారమగు-జ్ఞాన మార్గలక్షణమగు సద్  
దర్శనము-ఆచ్ఛాదింపఁబడినది. అదిత్య శరీరక - తన్మండలాంత  
ర్వర్తివగు భగవానుఁడా! నీవు-మాకు సమీచీనమగు నీదర్శనము  
యొక్క ప్రవృత్తి సిద్ధికొఱకు-సద్దర్శన లక్షణమగు భవత్ప్రాప్తి  
ద్వారమును-అడ్డులేని దానినిగాఁజేయుము. అనఁగా; సద్దర్శనమును  
వారించుచు, అసద్ దర్శనమునందు ప్రవర్తింపఁజేయుటకు హేతు  
వగు రాగమును తొలఁగింపుము” అనిభావము.

భగవత్ప్రాప్తి విరోధి-బాహ్యవిషయ నివృత్తియు-భగవత్ ప్రాప్తి [హేతు] జ్ఞానమార్గ ప్రవృత్తియు-అను నీరెండును-భగవదధీనములై యుండుటవలన-వానికొకట భగవంతుడే యిచట ప్రార్థింపఁదగి యున్నాఁడు. ఈ యంశమును భగవంతుఁడు-స్వయముగానే తన గీతయందుపదేశించి యున్నాఁడు.

“దైవీ హ్యేషాగుణమయీ మమ మాయా దురత్యయా  
మామేవ యేప్రపద్యంతే మాయా మేతాం తఽన్తి తే”

[గీ 7 అ. 14 శ్లో.]

“సత్య-రజస్తమో గుణాత్మికయగు ఈ నామాయ-తరించు  
టకు శక్యముగానిదై యున్నది. ఎవ్వరు నన్ను సాక్షాత్కరింపఁ  
జేసికొందురో, వారీమాయను తరించెదరు”.

ద్వైతభాష్యము :— [శ్రీ మదానందతీర్థ భగవత్పాదాచార్య  
విరచితము.] మీఁది మంత్రములయందు ప్రతిపాదింపఁబడిన  
మోక్షము-భగవత్ ప్రసాదము వలననే కలుగవలసియున్నది, కావున  
భగవదను గ్రహమునకు దారణము కాఁదగు భగవత్ ప్రార్థనము-  
క్రింది మంత్ర పంచకమునందు ప్రతిపాదింపఁబడుచున్నది.

హిరణ్మయపాత్రమగు సూర్యమండలముచేత-సత్య స్వరూ  
పుఁడగు విష్ణునియొక్క ముఖము-కప్పఁబడి యున్నది. పూర్ణుఁడ  
వగు పరమాత్మా! నీవు-సత్య స్వరూపుఁడవగు నిన్ను ధరించుచున్న  
భక్తుఁడ నగు నాకొఱకు-అమండలమును తెఱచి. నీసందర్శనము  
నొసఁగుము.

అందు జయతీర్థ భిక్షు విరచిత భాష్య వీరరణ సంగ్రహము :—

అధికార యుక్తుఁడగు శిష్యునికొఱకు-ఇట్లు పరమాత్మ స్వరూపమును నిరూ  
పించి-పరమాత్మ సాక్షాత్కారము-మోక్షసాధనమని పూర్వగ్రంథమువఁడు తెలుపఁ  
బడినది. ఆ యాశ్చర్య సాక్షాత్కారము కూడ శ్రవణాది మాత్రమున కలుగునది  
కాదు. మోక్షముకూడ-సాక్షాత్కార మంత్రమున కలుగునదికాదు. ఈశ్వర సాక్షా  
త్కారమును-తదుపరి మోక్షమునుగూడ భగవత్ప్రసాదము వలననే కలుగును.  
కావున శ్రవణాదికము నొనర్చిన వ్యక్తికూడ-సాక్షాత్కారముకొఱకును, సాక్షాత్కా



రము నొందిన వ్యక్తికూడ-మోక్షముకొనుటకు-భగవంతునెట్లు ప్రార్థింప వలయునో తత్ ప్రకారము ప్రదర్శించుటకు “హిరణ్మయేన పాతేణ” ఇత్యాది మంత్రములు ప్రదర్శింపఁబడుచున్నవి. బంగారు కలశమువలె ప్రకాశించుచున్న సూర్యమండలముచేత-ఆమండలమునందున్న, సత్యస్య = విష్ణువుయొక్క, ముఖమ్ = సమస్త శరీరమును, ఆద్యాదింపఁబడియున్నది.....

“ఇచ్చట-పూర్ణత్వమువలన పరమాత్మయే “పూషన్” అని చెప్పఁబడెను, గాని సూర్యుఁడు చెప్పఁబడుటలేదు” అని గ్రహింపవలయును.

స్వాభిప్రాయము :-

ఆయా మతములు - ఏతన్మంత్రమునందలి - పదముల నిట్లు వ్యాఖ్యానించుచున్నవి.

ఆద్వైతము, హిరణ్మయ పాత్రము = సూర్యమండలము :-

సత్యమగు పురుషుఁడు = సూర్యమండల స్థితుఁడును, కిల్యాణ విగ్రహుఁడును, (పరమాత్మయొక్క లీలా విగ్రహమును) అగు అవర (కార్య) బ్రహ్మము (కొందఱి మతమున-హిరణ్యగర్భుఁడు)

ముఖము = ద్వారము.

పూష = సూర్యుఁడు.

విశిష్టాద్వైతము :- (వేదాంత దేశిక-కూరనారాయణముని-మతమునందు)

హిరణ్మయ పాత్రము = రాగ హేతువగుటచేత హిరణ్మయమునకు (బంగారమునకు) సదృశ మగునదియు, పరమాత్మయందు లగ్నమగు మనోవృత్తిని విరోధించునదియు, కర్మకు వశపడినదియు, అగు బోగ్య విషయవర్గము.

సత్యపురుషుఁడు = శుద్ధజీవుఁడు.

ముఖము = ముఖమువంటి జీవునిమనస్సు.

పూష = అదిత్యాంతర్యామియగు పరమాత్మ-ఆశ్రిత బోషణ స్వభావుఁడు.

(అందు శ్రీ రంగాచార్య మతమునందు) :-

హిరణ్మయపాత్రము = ప్రాణులచేత కోరఁదగిన-జడ-జీవ-వర్గము.

సత్య పురుషుఁడు = పరమాత్మ.

ముఖము = జ్ఞానమార్గ లక్షణమగు భగవత్ ప్రాప్తి ద్వారము.

పూష = అదిత్యుఁడు శరీరముగాఁగలిగి అదిత్యమండలమునందుండు భగవంతుఁడు.

ద్వైతము :-

హిరణ్మయపాత్రము = సువర్ణమువలె ప్రకాశించునదియు, భూమియందున్న రసములనుపానముచేయుటచేత పాత్రముని చెప్పఁబడునదియునగు సూర్య మండలము. సత్యపురుషుఁడు = సద్గుణపూర్ణుఁడగు పరమాత్మ, ముఖము = పరమాత్మయొక్క శరీరము, పూష = పూర్ణుఁడగు పరమాత్మ.

స్వాభిప్రాయమున తత్త్వ విమర్శ :—

అవ్యక్తములగు పృథివ్యాది పంచభూతములయొక్క సారాంశము పరమార్థ సత్యము కాకున్నను, కొన్ని కారణముల వలన సత్యమని బృహదారణ్యకమునందు చెప్పబడినది, మఱియు నందిట్లు చెప్పబడినది. “ఈ యాదిత్యమండలమునందు అవ్యక్త భూత సారాంశమగుటచేత-సత్యమగు సూర్యభగవానుఁడును, ఈ దేహమునందున్న దక్షిణ నేత్రమునందుఁగల విజ్ఞాన స్వరూపుఁడగు జీవుఁడును-ఒకరియందొకఁడంచబడి యున్నారు. అది యెట్లనఁగా: ఆ సూర్యుఁడు కిరణములచేత-అధ్యాత్మరూపమగు నేత్రమునందును, ఈ జీవుఁడు ప్రాణములచేత అధిదైవ స్వరూపమగు సూర్యుని యందును, ఉంచబడి యున్నారు. ఇట్లు తెలిసికొని నిరంతరమును గూడ నుపాసించు జీవుఁడు-అప్పుడీ శరీరమును విడువఁగోరునో-అప్పుడు ఈ చాక్షుష పురుష స్వరూపుఁడగు ఆ సూర్యుఁడు-తనకిరణముల నుపసంహరించుకొని-కేవల తటస్థమగు రూపముతో నుండును. అప్పుడీ విజ్ఞానమయ జీవుఁడు-ఈ మండలమును చంద్రమండలమునుపలె సులభముగా చూడఁగలుగును. ఇట్లు-ఆదిత్యపురుష - అక్షిపురుషుల నొకటిగాఁదెలిసికొని యుపాసించు మనుష్యుని సూర్యకిరణములు బాధింపఁజాలవు”

\*

\*

\*

\*

[బృహ-సప్తమాధ్యాయ పంచమబ్రాహ్మణము. ౧]

మీఁదివాక్యములవలన-ఆదిత్యమండలాంతర్గతుఁడగు పురుషుఁడును, అక్షియందున్న పురుషుఁడును-సత్యమును-ఏకమును అగు అత్మయొక్క సఁస్థాన విశేషములగు అంశములై యున్నారు.

కావున-ఉపాసకుని కుడికంటి యందున్న విజ్ఞానమయ పురుషుఁడును-ఆదిత్యమండలము నందున్న పురుషుఁడును ఒక్కఁడే యగుచున్నారు. ఈ రూపము-సాకారమై యున్నను-సూక్ష్మమును-శ్రేష్ఠమును, నిర్మలమును, తేజోమయమును, ప్రాప్యమును-అగుచుండును.

శుక్ల యజుర్వేదీయమగు బృహదారణ్యకోపనిషత్తునందున్న విద్యల (ఉపాసనల) యందు “అక్షి పురుషవిద్య” అను నుపాసన యందీ యంశమును పాఠకులు పరిశీలించునది. ఈ మంత్రముచేత ఆదిత్యమండలమునందు పరమాత్మయొక్క లీలావిగ్రహ రూపుడగు ఆదిత్యపురుషునియొక్క, (సూర్యదేవునియొక్క, లేక హిరణ్యగర్భునియొక్క), దివ్య సందర్శనము కోరఁబడు చున్నదని అద్వైత పరమలగు కొన్ని వ్యాఖ్యలు చెప్పుచున్నవి. ఈ సూర్యమండలముకూడ-సత్యలోకమగు బ్రహ్మలోకమునకు ద్వారమై యున్నది. కావున కొన్ని అద్వైతవ్యాఖ్యలు-బ్రహ్మలోకమునకు ద్వారము యాచింపఁబడుచున్నదని చెప్పుటకూడ-సమీచీనమే యగుచున్నది. “ఉపాసకుఁడు అర్చిరాది లోకములనుండి-సూర్య లోకమున కరిగి అచ్చటినుండి సత్యలోకమని చెప్పఁబడునది యగు బ్రహ్మలోకమును పొందును” అని శ్రుతులయందు సిద్ధాంతీకరింపఁబడినదిగదా!

విశిష్టాద్వైత భాష్యములు :— సూక్ష్మ - చిదచిత్తులు శరీరముగాఁగలదియు, సవితృ మండల మధ్యవర్తియు, పరమాత్మయు అగు నారాయణునియొక్క దివ్యకల్యాణ విగ్రహముయొక్క సందర్శనమే-ఇచట కోరఁబడు చున్నదని చెప్పుచున్నవి.

ఈ విగ్రహము - అప్రాకృతమును - దివ్యమును-ఆకార యుక్తమును - అగుచున్నది. అద్వైత భాష్యములయందు ప్రతిపాదించఁబడిన ఆదిత్యమండలస్థిత-పురుషరూపముకూడ-కల్యాణతమమును, అప్రాకృతమును, దివ్యమును-అగుచు సాకారమే యగుచున్నది.

ద్వైతమునందుఁగూడ - సూర్య మండలము నందున్న శ్రీ విష్ణుని దివ్యమంగళ విగ్రహ సందర్శనముకొఱకు శ్రీ విష్ణువే ప్రార్థింపఁబడుచున్నట్లు చెప్పఁబడినది.

ఇట్లు-ఈ మంత్రముచేత-సందర్శింపఁగోరఁబడిన పురుష స్వరూపము - సగుణము -సాకారము-సూర్యమండల స్థితము-అగు



చుండుటవలన-తత్సందర్శనమును గోరునభియగు  
గూడ నిచట ఏకత్వము-సిద్ధించినది.

అయినను-అద్వైత సరణీయందు, కర్మ-ఉపాసన-సము  
చ్చయ-కర్తచేత-అంతకాలమునందు పార్థింపబడిన-సగుణమును 4.  
సాకారమును-అగు-ఈ పురుషస్వరూపము (ఈ మంత్రమునందు  
సత్యముని చెప్పబడినను,) పారమార్థికమగు సత్యబ్రహ్మ స్వరూ  
పము కాదు. ఉపాసకుడే మంత్రముచేత సాకారమగు సగుణ  
బ్రహ్మస్వరూపమునే సందర్శింపఁగోరుచున్నాడనునది-అద్వైతాభి  
ప్రాయమై యున్నది. ద్వైత-విశిష్టాద్వైతములయందు-ఈ పురుష  
స్వరూపమే-పారమార్థికమగు సత్య స్వరూపమగుచున్నది.

ఈ మతస్వయమునకు సందర్శింపఁదగిన స్వరూపము-శ్రీ  
విష్ణుని కల్యాణ విగ్రహమే యగుటవలన-ఆదర్శనములు-ఇట్లు  
చెప్పుట సమంజసమే యగును. అద్వైతమునకు ముఖ్యగమ్యమగు  
స్వరూపము-సాకారమును, దృశ్యమును, అగుదేవతాస్వరూపముకాదు.  
అది-సజాతీయ, విజాతీయ, స్వగత, భేదరహితమగు సచ్చిదానంద  
భూమి (నిర్గుణ-బ్రహ్మ) స్వరూపమై యున్నది. అది-స్వాత్మయే  
యగును. ఉపాసకుల కీయంశము-అనుభవముచేత నెఱుఁగఁబడదు.  
కావుననే ఉపాసకులకు-లోకాంతరగమనమును, సాకార పురుషుని-  
సాలోక్య-సామీప్య-సారూప్య-సాయుజ్య-సంపదయు, లభించును.  
బ్రహ్మాత్మజ్ఞానైక నిష్ఠులకు లోకాంతర గమనము సంభవించునది  
కాదు, అవశ్యకమును కాదు. అతఁడు బ్రహ్మమాత్రమే యగు  
చుండునని తెలియునది.

మూ॥ పూష, న్నేకర్షే, యమ, సూర్య, ప్రాజాపత్య,

వ్యాహ రశ్మీన్ సమూహ తేజో యత్తే.

రూపంకల్యాణ తమం తత్తే వశ్యామి

యోఽసావసౌపురుషస్సోఽహ మస్మి॥ ౧౬

శా॥ ఓ యేకర్షి! ప్రజాపతి ప్రియసుతా! ఓసూర్య! ఓయీ యమా!  
 ఓయీపూష!స్వరక్మలన్ దిగిచి-నీజ్యోతిన్ సమూహింపు, మే  
 నాయానంబినుమంతలే, కవుడు కల్యాణాధిక శ్రేయమా  
 నీయా రూపముఁగాంతు, “ఆ పురుషుఁడే నేనొచు నున్నా”  
 నహో!

పద :— పూషన్-ఏకర్షే-యమ-సూర్య-ప్రాజాపత్య-వ్యూహ-రశ్మీన్-సమూహ-తేజః - యత్-తే-రూపమ్ - కల్యాణతమమ్-తత్-తే-పశ్యామి-యః-అసౌ-పురుషః-సః-అహమ్-అస్మి.

ప్రతి :— పూషన్=ఓ జగత్పోషకా! ఏకర్షే=ఒక్కడవై సంచరించు వాఁడవగు రవి, యమ=సర్వమును శిక్షించు వాఁడవగు అర్యమా, సూర్య=సూర్యుఁడా, ప్రాజాపత్య=ప్రజాపతి పుత్రా, రశ్మీన్=కిరణములను, వ్యూహ=తొలఁగింపుము. తేజః=కాంతిని, సమూహ=ఉపసంహరింపుము, తే=నీయొక్క, యత్=ఏ, రూపమ్=రూపము, కల్యాణతమమ్=మిక్కిలి శుభమైనదో, తత్=ఆరూపమును, తే=నీయొక్క [ప్రసాదమువలన] పశ్యామి=చూచెదను, అసౌ=నీమండలమునందున్న యీ పురుషుఁడు, యః=ఎవఁడో, సః+అసౌ+పురుషః=ఆయీపురుషుఁడు అహమ్=నేను, అస్మి=అగుచున్నాను.

శాంకరభాష్యము :— జగత్తును పోషించుటవలన పూషవు, తిరుగుటవలన ఏకర్షివి, సర్వమును నియమించుట వలన యముఁడవు, కిరణములను-ప్రాణములను-జిహ్మములను-స్వీకరించుట వలన సూర్యుఁడవు, ప్రజాపతియొక్క సంతతియగుటవలన ప్రాజాపత్యుఁడవు అగుచున్న సూర్య భగవానుఁడా! నీ కిరణములను తొలఁగింపుము. తిపింపఁజేయునది యగు నీతేజస్సు నుపసంహరించి-ఒక్కటిగాఁజేయుము.

నీ యనుగ్రహము వలన-అత్యంత శోభనమగు నీరూపమును చూచెదను. భూః, భువః, సువః, అను వ్యాహృతులచేత చెప్ప బడుచున్న పాదములు, బాహువులు, శిరస్సు, అను అవయవ

ములు గలిగి పురుషాకారమును గలిగి యుండుటవలనఁగాని ప్రాణ, బుద్ధి, స్వరూపముచేత జగత్తు నందంతటను పూర్ణుడై యుండుట వలనఁగాని, శరీరమును పురమునందు శయనించుటవలనఁగాని, పురుషుడని చెప్పఁబడుచు “ఈ యాదిత్య మండలమునందున్న ఏయీ పురుషుఁడున్నాడో, ఆపురుషుఁడు నేనగుచున్నాను.” కావున నిన్ను నేనుభృత్యునివలె యాచించువాఁడనుగాను” అని మంత్రము నందు ప్రార్థింపఁబడియెను.

[ఇందు చెప్పఁబడిన పురుషుఁడు-సాకారమును, సగుణమును, అగు కార్యబ్రహ్మమే యగుచున్నాఁడు. ఉపాసకులు సందర్శింపఁదగినది-సాకారమగు దివ్యమంగళ విగ్రహమే యగును గదా!]

ఈశావాస్య దీపిక :—

“ప్రసిద్ధమును-స్వయంజ్యోతి స్వభావమును-కల్యాణతమమును అగుచు-ఆదిత్యమండలమునందు పరోక్షముగానున్న పురుషుడే ‘నేను’ అను జ్ఞానమునకు-ఆలంబనముగా గలవాఁడనై యున్నాను” అని అర్థము.

ఈశావాస్య రహస్య వివృతి :—

“న యశ్చాయాం పురుషే, యశ్చాసావాదిత్యే, స ఏకః”

“ఈ జీవునియందున్న పురుషుఁడును-ఆదిత్యునియందున్న పురుషుఁడును ఒక్కఁడే”

అనఁగా చార్య భాష్యము :—

ఏకత్వే = ముఖ్యజ్ఞానమా! సూర్యః = పండితులచేత తేలియఁదగినవాఁడా! “ప్రాజ్ఞాపత్య” అనఁగా హిరణ్య గర్భుఁడు-అతనికి వేదము నుపదేశించుటచేత వీరియమైన వాఁడా!

“సూర్యమండలాది ప్రతీకమల యందున్న పురుషుఁడవగు నీవును, నా హృదయము నందున్న పురుషుఁడును-ఒక్కఁడే యగుచున్నాడు. కావున జ్యోతి రూపుఁడవగు నిన్ను సందర్శింప గోరుచున్నాను” అని భావము.

విశిష్టాద్వైతభాష్యమున - కూర నారాయణముని వాఖ్య :— ఈ మంత్రముకూడ-తిరుగ ఆదృష్టిచేతనే చూడఁదగిన బ్రహ్మ స్వరూపమునే విశేషించుచు-తద్దర్శనమును, తత్సాధనమును, ప్రార్థించుచున్నది.

ఆశ్రితులను పోషించువాఁడవును, అద్వితీయుఁడవును, అతీంద్రియములగు అర్థములను జూచువాఁడవును, సర్వాంతర్యామి

వియు. సూర్యుడవును, అనఁగా, స్వభక్తులబుద్ధులను లెస్సగా ప్రేరణచేయువాడవును, ప్రజలకు పతివియు, లేక ప్రజాపతియగు చతుర్ముఖునియొక్క సుతులగు ప్రాజాపత్యుల కంతర్యామివియు, అగు పరమాత్మా! భవదీయ దివ్యరూప దర్శనమున కుపయోగింపని ఉగ్రములగు నీకిరణములను తొలగింపుము. దర్శనౌపయికమును, ప్రభాత్మకమును, సౌమ్యమును, అగు తేజస్సును న మూ హీ క రింపుము. (ఒక్కచోఁజేర్చుము) “అదిత్యవర్ణం తమనః పరస్తాత్” ఇత్యాది శ్రుతులయందు ప్రసిద్ధమగుచు సౌండర్యాది గుణాతిశయము చేత ప్రియతమమును, కల్యాణతమమును, అనఁగా శుభా శ్రియ భూతమును, అగు నీదివ్య రూపమును-అర్జునాదులవలె నేను చూడ వలసియున్నది.

ఈశ్వరియందు, “సోఽహమస్మి” అనుచోట-అ హం గ్రహముచేత-అంతర్యామియే (పరమాత్మయే) అనుసంధింపఁబడు చున్నాఁడు. అసౌ-“అసౌ-వీఁడు-వీఁడు”-అని రెండుమారులుచెప్పట ఆదర్శమని తెలియవలయును. లేదా, ఈ శబ్దములను వేరుపఱచి-యత్-తత్-అను శబ్దములతో-ఇట్లన్వయింప వలయును. “యః-అసౌ-పురుషః-సోఽసౌ-అహమస్మి”

ఇచ్చట-అహంశబ్దము-జీవద్వారమున తదంతర్యామియగు పరమాత్మనే చెప్పనని తెలియునది. కాఁగా-ఈపురుషుఁడు-ఎవఁడో అయిపురుషుఁడు-నాయందు అంతర్యామియగు పరమాత్మయై యున్నాఁడు. అనునర్థమును గ్రహించునది.

శ్రీరంగాచార్య భాష్యము నందీయంశము మిక్కిలి విపులీక రింపఁబడి యున్నది. విశేషములును గలవు. జిజ్ఞాసువులు దానిని పరిశీలించునది. గ్రంథవిస్తర భీతిచేత నందలి విశేషము లిచట చేర్పఁబడుట లేదని విన్నవించుచున్నాను. కాని అందున్న వానిలో ఒక్కవిశేషమును మాత్రము సంగ్రహముగాఁబ్రదర్శింతును.

“యఏషోఽన్తరాదిత్యే హిరణ్మయః పురుషోద్భవశ్చే” (బృహ 1-6-6). ఇత్యాది శ్రుతులయందు చెప్పఁబడిన స్వరూ

పముగల-ఆదిత్య మండలాంతర్వర్తియగు ఏ పురుషుడుకలదో వాడే నేను-అగుచున్నాను: "తదాత్మకుడను" అనగా, "అతడే ఆత్మగాగలవాడను" అగుచున్నాను. అనునర్థము నెఱుగు నది-పరమాత్మకు శరీరమగు జీవుడు పరమాత్మకంటె వేరయినను, తదాత్మకుడగుట "విరుద్ధము కానేరదు".

ద్వైతభాష్యము :—

(16) పూర్ణుడవును, ప్రధాన జ్ఞానముగలవాడవగుటచేత "ఏకర్షి" అనిచెప్పబడిన వాడవును, లేక "ఏకర్షి" అనునామము గల మునియందు అంతర్యామివై యున్నవాడవును, సూర్యుని తగ్గతుడవై, సూర్యశబ్దవాచ్యుడవైనవాడవును, బ్రహ్మదేవుని చేతనుగూడ పొందదగిన వాడవగుటచేత ప్రాజాపత్యనామమును ధరించిన వాడవును, అగు పరమాత్మా! నీవు మాయొక్క స్వరూప జ్ఞానమును విస్తరింపజేయుము. తేజస్సును-అనగా బాహ్య జ్ఞానమును-విస్తరింపజేయుము. ఆత్మంతమంగళకరమగు ఏరూపము నీకు కలదో-ఆరూపమును నీయనుగ్రహముచేత నేను చూచెదను.

(17) యః-అసౌ=ప్రసిద్ధుడగు ఏ పరమాత్మ-అసౌ=ప్రాణమునందుఉన్న, పురుషః-పరమాత్మయోనః=ఆపరమాత్మయే హేయుడుకానందున అహం శబ్ద వాచ్యుడును, సదా ఉండు వాడును, జ్ఞాన విషయుడును, అగుటచేత అస్మిశబ్దవాచ్యుడును, అగుచు-ఉపాసకుల యందున్నాడు.

ప్రసిద్ధుడగు ఏ పరమాత్మ - ప్రాణమునందున్నాడో; ఏ పరమాత్మ-అహమస్మి శబ్దవాచ్యుడై ఉపాసకుల యందున్నాడో; ఏపరమాత్మ-పూషాది శబ్దవాచ్యుడై పూషాదులయందున్నాడో, ఆపరమాత్మ-అధిష్ఠానభేద ప్రయుక్తమగు భేదముగలవాడు గాక-ఒక్కడే యగుచున్నాడు. (ప్రాణాది ప్రతి కమల యందును, నాయందును, అంతర్యామియగు "పరమాత్మ-ఒక్కడే" అని తాత్పర్యము.)



స్వాభిప్రాయము :—

ఉపాసక టీపునియందున్న విజ్ఞానమయ పురుషుడును-  
సూర్యమండలమునందున్న జ్యోతిర్మయ పురుషుడును-ఒక్కడే  
యగుచున్నాడు. కావున, “నీవే నేనగుచున్నాను” అని చెప్పఁ  
బడినది. ఈ విజ్ఞానమయుడును, జ్యోతిర్మయుడును, అగు  
పురుషుడు-పరమాత్మయగు నిర్గుణ బ్రహ్మముకాడనియు, సగుణ  
బ్రహ్మమనియు, గ్రహించునది. ఉపాసకులు-సగుణ బ్రహ్మమగు  
దేవతయొక్క సారోక్యమును (దేవతయున్న లోకమునందుండు  
టను) సామీప్యమును (దేవతయొక్క సన్నిధియందుండుటను)  
సారూప్యమును (దేవతతో సమానమగు రూపమును గలిగి  
యుండుటను) పొందుదురు. అట్లే జ్ఞానులగు బ్రహ్మసిష్ఠురే-  
నిర్గుణ బ్రహ్మ స్వరూపులై యుందురు. అద్వైతము-సారోక్య-  
సామీప్య, సారూప్య, సాయుజ్య రూపములగు మోక్షములను వ్యావ-  
హారిక సత్యములుగా నంగీకరించును బ్రహ్మ స్వరూపస్థితిని-పార-  
మార్థిక సత్యమగు మోక్షముగా నిరూపించును. బ్రహ్మ-విష్ణు-  
శివాది రూపములు పరమాత్మయగు నిర్గుణబ్రహ్మము యొక్క-  
దివ్యములగు సగుణ బ్రహ్మ స్వరూపము లగుచున్నవి. కావున  
ఆయాదేవతలయొక్క సారోక్య-సామీప్య-సారూప్య-సాయుజ్యము  
లగు ముక్తులు - క్రమముగా పరమాత్మయగు నిర్గుణ బ్రహ్మ  
స్వరూపస్థితిని సంఘటించుటవలన, క్రమముక్తి హేతువులగునవి-

ఉపాసకులకు-ఉపాస్యములే యగునని తెలియునది.

మూ॥ వాయు రనిలమమృత మథేదం భస్మాంతగ్ం శరీరమ్

ఓం క్రతోస్మర,కృతగ్ంస్మర,కృతోస్మర,కృతగ్ంస్మర॥౧౭॥

గీ॥ ప్రాణ మమృతానిలప్రాప్తిఁబడయుఁగాతః

‘మేనుహతమయి భస్మాంత మౌనుగాతః

ఓం క్రతూః నన్ను స్మరియించు చుండుమయ్యః

యేనొనర్చిన కృతినిస్మరింపుమయ్యః

పదవిభాగము :— వాయుః-అనిలమ్-అమృతమ్-అథ-  
ఇదమ్ - భస్మాస్తమ్ - శరీరమ్-ఓమ్-క్రతోఃస్మర-కృతమ్-స్మర-  
క్రతో-స్మర-కృతమ్-స్మర.

ప్రతి :— వాయుః = ప్రాణవాయువు, అమృతమ్ =  
మరణ రహితుడగు, అనిలమ్ = సర్వాత్మకుడగు వాయువును  
(సూత్రాత్మను) పొందుఁగారః అథ = విష్ణుఁడగు, ఇదమ్ = ఈ శరీ  
రమ్ = స్థూలశరీరము, భస్మాస్తమ్ = భస్మమే అంతముగాఁగలది.  
(బూడెదెగా చేయఁబడినది) అగుఁగాకః ఓమ్ = ఓంకారవాచ్యుడ  
వగు అగ్ని, క్రతో = సంకల్పాత్మకః స్మర = నన్ను స్మరింపుము,  
కృతమ్ = నేనొనర్చిన ఉపాసనాదీకమును, స్మర = స్మరింపుము  
(మఱియు, క్రతోస్మర, కృతంస్మర, సంకల్పాత్మకా....స్మరింపుము.

తాత్పర్యము :— శరీరమునందున్న ప్రాణము సర్వాత్మక  
మగు ప్రాణమునొందునుగాకః ఈ శరీరము-బూడెదయగుఁగాకః  
సంకల్పాత్మకుడవగు అగ్నిదేవా! నన్నును, నేనొనర్చిన-ఉపాసనా  
దీకమును మరువకుము.

శాంకరభాష్యము :—

ఇప్పుడు మరణించుచున్న (శరీరమును విడుచుచున్న)  
నాయొక్క ప్రాణము ఆధ్యాత్మ విభాగమును విడిచి-అధిదైవ  
తాత్మయు, సర్వాత్మకుడగును, అమృతుడగును, అగు సూత్రాత్మను  
పొందునుగాక అనిభావము. మీఁది మంత్రమున లేకున్నను,  
“ఈ లింగశరీరము-జ్ఞాన-కర్మలచేత సంస్కరింపఁబడినదై ఈ  
స్థూల శరీరమునుండి ఉత్క్రమించును (మీదికి వెళ్లును) గాకః”  
అను నభిప్రాయముకూడ మార్గయాచన సామర్థ్యమువలన లభించు  
నని గ్రహించునది. త రు వా త “ఈ శరీరము-అగ్నియందు  
హుతమై భస్మమే అంతముగాఁగలది యగుఁగాకః” అని యర్థము.  
ఉపాసన ననుసరించి “ఓం ప్రతీకాత్మకుడగుటవలన-సర్వాత్మకుఁ  
డగు అగ్ని-బ్రహ్మముకంటె అభిన్నుఁడు” అను నభిప్రాయ  
మున-ఓంకారముచేత చెప్పఁబడుచున్నాఁడు.

“ఓ సంకల్పాత్మకుడగు అగ్నిః నావిషయమును స్మరింపఁ దగిన కాలము వచ్చినది. కావున నేనింతవఱకును చేసిన యుపాసనమును స్మరింపుము. నేను బాల్యమునుండియు చేసిన కర్మను గూడ స్మరింపుము” అని చెప్పఁబడినది-ఇందు రెండవమారు చెప్పినది ఆదరము కొఱకు.

ఉపాచార్య కృతబ్రాహ్మణము :—

ఇట్లు బ్రహ్మోపాసనము నొనర్చిన యోగికి-శరీర పాతోత్తర కాలమునందే మగునో దాని నీమంత్రము చెప్పుచున్నది. వాయువనగా నిచట-ఏకాదశేంద్రియములు-పంచభూతములు-జీవాత్మ  $[11+5+1=17]$  అను సప్త దళలింగమగు సూక్ష్మ శరీరమని గ్రహించునది.

ఈశావాస్య దీపిక :—

హిరణ్మయేన-అను మంత్రమునుండి-తుది వఱకునుగల మంత్రములను-కర్మోపాసనా సముచ్చయ కర్తయగు పురుషుఁడు నిత్యమును వఠించుచు-ధ్యానింపవలయును.

ఓమ్ = ఓంకారముచేత తెలుపఁదగిన-ఈశ్వరునికనిపె-అభిన్నుఁడవగునో ఆదిత్యుఁడా!

ఈశావాస్య రహస్య వివృతి :—

ఈ మంత్రము-బ్రహ్మవేత్తకు సంబంధించినదికాదు. బ్రహ్మవిదుని ప్రాణములుత్క్రమించువనికావు. అతఁడు దేవతాంతరములను ప్రార్థింపవలసినది లేదు. కావున తోకాంతర గమన యోగ్యుఁడగు యోగియే అంత్యకాలమునందిట్లు దేవతా ప్రార్థనము నొనర్చునని తెలియునది.

“యం యం వాఽవిస్మరన్” అను గీతాశ్లోకముయొక్క అర్థమునిచట భావించునది.

అనంతాచార్య కృతము :—

సదునేడు లింగములుగల ప్రాణము-అధ్యాత్మ పరిచ్ఛేదమును విడిచి అధి దైవత రూపుఁడును, సర్వాత్ముఁడును, సూత్రాత్మయు, అగు ముఖ్యప్రాణము నొందునుగాక! విజ్ఞాన-“వాయూర్వైగోతమః” అను ఋహదారణ్యక శ్రుతిని పరిశీలించునది.

అనందభట్టోపాధ్యాయ కృతము :—

సప్త దళావయవమగు ప్రాణము - అమృతమును, అధి దైవతమును, స్వ ప్రకృతియు, హిరణ్యగర్భాఖ్యమును, అగు (సమష్టి) ప్రాణము నొందుఁగాక!

ఈ మంత్రమునందు యోగికి-జలభూతమును-సర్వవేదసారమును, సర్వవేద మయమును, అగు అక్షరము-చెప్పఁబడుచున్నది. (అవతేః, అహో తెర్వా-ఓమ్) రక్షించునది, కావున “ఓమ్” అని చెప్పఁబడును, లేక పొందునది, కావున ఓమ్ అని చెప్పఁబడును. ఈ ప్రాణ వాక్షరమునకు బ్రహ్మ-ఋషి.

చందస్సు-గాయత్రీము.

పరమాత్మ-దేవత.

శబ్ద బ్రహ్మరంభమునందు-వినియోగము.

యాగహోమాదులయందును, కాంతి పౌష్టిక కర్మలయందును, తదితర కామ్యనైమిత్తికాది సర్వకర్మలయందును గూడ-ఓంకారమునకు వినియోగమున్నది.

పరబ్రహ్మమునకు

“ఓమ్”

అనిపేరున్నది.

‘ఓం తద్ బ్రహ్మ’ అనిగదా! కృతి నిర్దేశము! అవర (కార్య) బ్రహ్మము నకు(గూడ-ఓంకారమే-వాచకము. తనయందున్న అకార - ఉకార-మకార-అర్థ మాత్రలచేత (కృమముగా) బ్రహ్మ-విష్టు-శివ-పరబ్రహ్మములను బోధించు నది యగు నీ ఓంకారమే-అంతకాలమునందు-ఉత్తారకమని తెలియునది.

అద్వైతానందలహరి :-

ప్రాణమనఃగా లింగశరీరము-లేక సూక్ష్మశరీరమును సర్థమును గ్రహించు నది. క్రితోః=సంకల్పాత్మకమగు మనస్సాః ఓమ్ = ఓంకారవాఙ్మయః(డగు పర మేశ్వరుని, స్మర=స్మరింపుము. ప్రమాదము నొందకుము.

“యాస్తే మతస్పాగతిః” అంతకాలమునందు-ఏబుద్ధి కలుగునో, అదియేగతి కలుగును. కావున “ఓమనస్సాః నీవుకావించిన ఉపాసనమును, సుకృతమును స్మరింపుము” అని భావము.

విశిష్టాద్వైతభాష్యము :- (వేదాంత దేశిక విరచితము)

తరువాత నీమంత్రమునందు పరిశుద్ధాత్మస్వరూపము మాత్రమే చెప్పబడుచున్నది.

పరిశుద్ధాత్మ-విద్యాకర్మల ననుసరించి - బహు దేశములకు వెళ్లుచుండుటవలన వాయువును, నిలయనము లేకుండుట వలనను, ఎక్కడనుగూడ వ్యవస్థితత్వము లేకుండుట వలననుగూడ-అనిల మును, దేహసంతానము మృతినొందుచున్నను, స్వయముగా మృతి లేనివాడగుటవలన అమృతమును. ఛందోగ్యమునందు ప్రజాపతి చెప్పిన విధమున పాపములేనివాఁడును, జరలేనివాఁడును, విమృత్యుఁడును, విశోకుఁడును, విజిఘత్సుఁడును, అపిపాసుఁడును, సత్య కాముఁడును, సత్యసంకల్పుఁడును అగుచున్నాఁడు.

శ్రుతి-ఇట్లు-ఆత్మకుఁగల అమృతత్వమును దెలిపి-క్షేత్రజ్ఞఁ

డగు వీనియొక్క శరీరము అవశ్యమును మరణించునని చెప్పుచున్నది.

అథ=తరువాత, వీసికంటె భిన్నమగు శరీరము భస్మమే అంతముగాఁగలది-లేక, అథ=అత్మ-ఉత్క్రమించిన పిమ్మట-శరీరము-భస్మాంతమగుచున్నది.

ఆనఁగా :— దహింపఁబడుచున్నది, లేక ఖననాదికము చేయఁబడుచున్నది. అను నర్థమును గ్రహించునది.....

ఇట్లు-చిత్తును (పరిశుద్ధ జీవుని) అచిత్తును (జడమగు శరీరమును) దెలిపి-ప్రేరణ చేయువాఁడగు నీశ్వరుని ప్రణవముచేత “ఓమ్” అని ధ్యానించుచున్నది. [ఈమంత్రముచేత-ఉపాసకుఁడు పరమాత్మను ధ్యానింప వలయును.]

తరువాత నీమంత్రము-జ్ఞానయజ్ఞ గోచరుఁడును, కృత రూపియు, అగు భగవంతుని అభిముఖముగాఁజేసికొని ప్రార్థించుచున్నది. “ఓకృతూ! (ఞ్ఞోతిష్ఠోమాది క్రియాత్మకా!) భక్తి స్వరూపా! అనుగ్రహ సహితమగు బుద్ధిచేత నన్ను స్మరింపుము. నేనొనర్చిన అనుకూల కర్మను స్వల్పముగానై నను అనుసంధించినన్న రక్షింపుము, లేక, ఇంతపాపమును నీవొనర్చిన అనుకూల్యమును స్మరించి-నీఫే శేషమును పూరింపుము.”

ఇందు-ప్రత్యగాత్మ “వాయుః” అని పుంలింగముచేత నుపకృమింపఁబడినది. కావున అనిలమ్, ఆమృతమ్, అను పదద్వయమును గూడ పుంలింగముగల దానిని గానే మార్పు నొందింపవలయును.

కూరనారాయణమునివ్యాఖ్య :-—

శరీరమును-శుద్ధాత్మను-వేరుపఱచి - వివిక్తుఁడగు ఆత్మను (పరిశుద్ధ జీవుని) అకారవాచ్యుఁడగు పరమ పురుషుని యందు “ఓమ్” అని సమర్పించుచున్నాడు. [విశిష్టాద్వైత పరమగు శ్రీరంగచార్యభాష్యమును గూడ వివేకులు పరిశీలింపఁగోరెదను. అందును విశిష్టములగు అనేకాంశములు కలవు.]

ద్వైతభాష్యము :—

వాయురనిల మమృత మథేదం భస్మాన్తగ్ం శరీరమ్ ||౧౮||

ఈ శరీరము-విభూతియే అవసానముగాఁగలది. అయినను తదంతర్గుఁడగు పరమాత్మకు మరణాది దోషములేదు.

ఏలయనిన :— పరబ్రహ్మమే ఆశ్రయముగాఁగల వాయు దేవుఁడుకూడ-అమృతుఁడై యుండునపుడు-శ్రీ పరమాత్మ అమృతుఁడని వేరుగా చెప్పనవసరము లేదుగదా!

ఓం క్రతోస్మర కృతగ్ం స్మర ||౧౯||.

ఓమ్=తత్త్వాది గుణపూర్ణుఁడవగుటచేత ఓంకార శబ్ద వాచ్యుఁడవును, క్రతో=జ్ఞానరూపుఁడవును అగు పరమాత్మా; స్మర = అనుగ్రహింపుము, కృతమ్=నాచేత నొనర్పఁబడిన ధ్యానాది కర్మను, స్మర=స్మరింపుము, ఆకర్మను స్మరించి-నాయందు అనుగ్రహము నుండుటకు ఉన్ముఖుఁడవు కమ్ము.

స్వాభిప్రాయము :—

“లింగ శరీరమునకుపరిక్షణముగా గ్రహింపఁబడిన ప్రాణము-ఈ మంత్రమునందు వాయుశబ్దముచేత-చెప్పఁబడినది” అని అద్వైతభాష్యములు చెప్పుచున్నవి. వాయు శబ్దమునకు ప్రాణమే ముఖ్యార్థమై యున్నది.

విశిష్టాద్వైతమున - వాయు-అనిల-అమృతశబ్దములకు పరి కుద్ధాత్మ-అర్థముగాఁజెప్పఁబడియెను, ద్వైతమున-వాయు-శబ్దము చేత-వాయుదేవుఁడు చెప్పఁబడుచున్నాఁడు. ఈ మంత్రము-అంత కాలమున స్మరింపవలసినదను నంశము సర్వాభిమతమను నంశ మును విజ్ఞులు గ్రహింతురుగాక! త్రిభాష్యములయందును, “వాయు రనిలమమృతమ్” అను పదములకు క్రింది తీరున నర్థములు చెప్పఁబడినవి.

అద్వైతము :— ప్రాణము-సూక్ష్మాత్మను పొందునుగాక.

విశిష్ట :— పరికుద్ధాత్మ వాయువు-అనిలము-అమృతము-అగు చున్నాఁడు.

ద్వైతము :— వాయువుకూడ అమృతమే.

శ్రీ శాంకరభాష్యావతరణిక :—

తిరుగనింకొక మంత్రముచేత (ఉపాసకుడు) మార్గమును  
యాచించుచున్నాడు.

మూ॥ అగ్నేనయ సుపథారాయే

అస్మాన్విశ్వానిదేవ వయనాని విద్వాన్

యుయోధ్యస్మజ్జహరాణ మేనో

భూయష్టాంతే నమఉక్తింవిధేమ ॥౧౮॥.

గీ॥ ద్రవిణ భోగమ్ముకై సుపథమ్ముచేతఁ

దీసికొని పొమ్ము మమ్ముగ్నిదేవ! సర్వ

కర్మవిద్యుడవు-కుటిలమౌ కలుష మడవు.

మొసఁగుదుము నీకు బహు నమస్సుక్తిఁగొనుము!

పదవిభాగము :— అగ్నే-నయ-సుపథ-రాయే-అస్మాన్-

విశ్వాని-దేవ-వయనాని-విద్వాన్-యుయోధి-అస్మత్-జహరాణమ్

ఏనః-భూయష్టామ్-తే-నమఉక్తిమ్-విధేమ ॥౧౮॥.

ప్రతి :— అగ్నే=ఓయగ్నిః! దేవా=ఓదేవా! (నీవు)

విశ్వాని-సమస్తములయిన, వయనాని = మాకర్మలను, లేక

ప్రజ్ఞానములను, విద్వాన్ = తెలిసికొనిన వాడవై, రాయే = ధనము

కొఱకు (కర్మఫలోపభోగముకొఱకు), అస్మాన్ = మమ్ములను.

సుపథా = మంచిమార్గముచేత, నయ = పొందింపుము, అస్మత్ =

మానుండి, జహరాణమ్ = వంచనరూపమగు, ఏనః = పాపమును,

యుయోధి = తొలఁగింపుము, తే = నీకొఱకు, భూయష్టామ్ = అధిక

మయిన, నమఉక్తిమ్ = నమస్కార వాక్యమును, విధేమ = చేయు

దుము.

తాత్పర్యము :— ఓ యగ్నిదేవా! నీవు సకల కర్మలన్యు

జ్ఞానములను, తెలిసిన వాడవు. నీవు ఫలోప భోగముకొఱకు

మమ్ములను శోభనమగు మార్గముచేత కొనిపొమ్ము. వంచనాత్మక

మగు పాపబుద్ధిని మానుండి తొలఁగింపుము. నీకు పరిచర,

నొనర్చుజాలము, సరికదా నమస్కారమునుగూడ క్రియాపూర్వకముగా నొనర్చుటకు శక్తులముకాము. అధికమగు నమోవాక్యమును మాత్రమే సమర్పింతుము.

శాంకరభాష్యము :—

ఓయగ్నీ! ఓదేవా! దక్షిణమార్గమును, ధూమాదిమార్గము-జనన మరణములచేత-రాకపోకలు గలిగియున్నది. ఈ మార్గము చేత సంచరించుచున్న నేను నిర్విణ్ణుడనై యున్నాను. కావున మే మొనర్చిన కర్మలను లేక ప్రజ్ఞానములను తెలిసికొని గమనాగమన పరితమగు శోభనమార్గముచేత-అనఁగా-ఉత్తరమార్గమును దేవయాన మార్గముచేత-ధనముకొఱకు-అనఁగా; కర్మఫలము ననుభవించుటకొఱకు, మమ్ములను తీసికొనిపోమ్ము.

మఱియు, మానుండి వంచనాత్మకమగు పాపమును తొలగింపుము. పాపము నశించుటచేత మేము పరిశుద్ధులమై యిష్టము నొందెదము. కాని మే మిప్పుడు నీకు బహుతరమగు పరిచర్య నొనర్చుటకు శక్తులముకాము. నీకు నమస్కారమాత్రము చేతనే పరిచర్య నొనర్చెదము.

అనందగిరి టీక :—

శ్రీ శంకరులు ఇట్లు మంత్రములను వదళః వ్యాఖ్యానించి, సంక్షేపముగా విచారణము నారంభించుచున్నారు.

శాంకరభాష్యము :— (అనందగిరియ సమ్మిళితము.)

“అవిద్యయా మృత్యుంతీర్త్వా విద్యయాఽమృతమశ్నుతే”

“వినాశేన మృత్యుంతీర్త్వా సంభూత్యాఽమృత మశ్నుతే”

అను వాక్యములనువిని కొండలు మేమొనర్చిన యర్థము నందు సంశయము నొందుచున్నారు. అసంశయమును నిరాకరించుటకు సంక్షేపమగు విచారణమును చేయుచున్నాము.

[ఈ విచారణ-ప్రశ్నోత్తర రూపమున తెలుపబడుచున్నది.]

ప్రశ్న :— అయ్యా! మీదివాక్యములను వ్యాఖ్యానించుచు మీరు “విద్య” అనఁగా దేవతోపాసనమనియు, “అమృత” మనఁగా అపేక్షికమగు మోక్షమనియు, (గోణములగు) అర్థములను తెలిపి



యున్నారు. “విద్య” అనగా “పరమాత్మ విద్య” అనియు, ఆహృతమనగా “ప్రధానమగు మోక్ష”మనియు, ముఖ్యములగు నర్థముల నేల చెప్పఁగూడదో తెలుపుదురా?

ఉ :— పరమాత్మ విద్యకును, కర్మకును, విరోధ ముండుటవలన సముచ్చయము కలుగఁజాలదు. ఉపాసనకును, కర్మకును, విరోధము లేకుండుట వలన-వానికి సముచ్చయము సిద్ధించును. కర్మోపాసనల నాచరించువానికి ముఖ్యమగు ఆహృతత్యము కలుగదు. కావున నిట్లు చెప్పవలసి వచ్చినది.

ప్రశ్న :— మీరుచెప్పినది బాగుగానేయున్నది. కాని మీరు చెప్పినట్లు బ్రహ్మవిద్యా-కర్మలకు విరోధము మాత్రము-శాస్త్రమువలన తెలియఁబడుటలేదు. కర్మానుష్ఠానమును-బ్రహ్మవిద్యయుఁగూడ-శాస్త్ర ప్రమాణముచేత తెలియఁబడుచున్నట్లు, వానికిఁగల విరోధముగాని, అవిరోధముగాని, శాస్త్రప్రమాణము చేతనే తెలియఁబడవలయును, కాని తర్కమాత్రము చేతనే నిరూపింపఁబడునవి కాఁగూడదు గదా!

అదెట్లనిన :— భూతముల నన్నిటిని హింసింపఁగూడదు. అను శాస్త్రవచనము-“యజ్ఞమునందుమాత్రిము పశువునుహింసింపవలయును” అను శాస్త్రవచనముచేత-బాధింపఁబడునట్లు, విద్యావిద్యల సముచ్చయముకూడ-వేరొక శాస్త్రముచేత-బాధింపఁబడవలయును. అట్లు బాధింపఁబడుటలేదు. కావున బ్రహ్మవిద్యా-కర్మలకు సముచ్చయమే-యుక్తమగును.

భగవత్పాదుల ఉత్తరము :— “దూరమేతే విపరీతే విషూచీ  
అవిద్యాయాచ విద్యేతి”

“వివిధములగు గతులుగల విద్యావిద్యలు మిక్కిలి విరుద్ధములు” అను కలఁకుతియందు విద్యావిద్యలకుగల విరోధము వినఁబడుచున్నది. కావున బ్రహ్మవిద్యా-కర్మల సముచ్చయము-శాస్త్రప్రమాణము గలదికాదు.

ప్రశ్న :— “అవిద్యయా” అను నీమంత్రము యొక్క పూర్వార్థము నందే “విద్యాంచావిద్యాంచ యస్తద్వేదోభయం సహ” అని “విద్యావిద్యల సముచ్చయము” చెప్పఁబడుటపలన నిచట మాత్రము వానికి విరోధములేదు” అనియేల చెప్పఁగూడదు?

ఉత్త :— కర్మయొక్క-హేతు, స్వరూప, ఫలములను, (బ్రహ్మ) విద్యయొక్క-హేతు-స్వరూప, ఫలములను, విరుద్ధములై యున్నవి. కావున వానికి సముచ్చయము-చెప్పఁగూడదు. మరియు ముఖ్య బ్రహ్మ విద్యకును-అవిద్యకును సహసంభవముండదు. కావునను సముచ్చయ విధి-సిద్ధించునది కానేరదు.

ప్రశ్న :— ఒకే సమయమున విద్యావిద్యలకు సంభవము లేకున్నను, ఒకే యాశ్రయమునందు-ఒకదాని తరువాత నింకొకటి క్రమముగా కలుగఁగూడదా?

ఉత్త :— మొదట - అవిద్యయు, తరువాత విద్యయు, సంభవించునను నెడల నీయంశము నంగీకరింతుము, కాని మొదట విద్యయు, తరువాత అవిద్యయు, సంభవించునవి కానేరవు.

ఏ యాశ్రయమునందు విద్యకలిగిన పిమ్మట అవిద్య నశించునో, అనూశ్రయమునందు తిరుగ అవిద్య కలుగదు.

అదెట్లనిన :— (మహానసము మొదలగు) ఏ యాశ్రయమునందు-అగ్ని-వేడిగానున్నదను విజ్ఞానము కలుగునో, అ యాశ్రయమునందు - అగ్ని - చల్లగానున్నదను, అవిద్యయొక్క ఉత్పత్తిగాని సంశయముగాని మరల కలుగదు గదా! దీని యందున్న 7వ మంత్రమునందు “ఏ విజ్ఞానికి-ఈభూతములన్నియుఁ గూడ తానే అగుచుండునో, వానికి-ఆభూతములును, తానును, ఒక్కటియే-అను ఏకత్వ సాక్షాత్కారము-కలుగును. కావున ఆ బ్రహ్మవిదునకు శోకమోహములు కలుగవు” అని విజ్ఞానికి అవిద్యా కార్యములగు శోకమోహదుల అసంభవము-వినఁబడుచున్నది. కావున బ్రహ్మ విద్యానిష్ఠునియందు అవిద్య-సంభవించునదికాదు.

ప్రశ్న :— విద్య కలిగిన పిమ్మట తిరుగ అవిద్య-కలుగక పోనిండు. కర్మమాత్రము కలుగవచ్చును. విద్యాంసుఁడు కూడ-విజ్ఞాన గ్రంథ వ్యాఖ్యానము-భిక్షుటనము-మొదలగు కర్మలను గావించుచుండుటను మనము చూచుచున్నాము గదా!

ఉత్త :— అవిద్య-సంభవింపనప్పుడు - తదుపాదానమగు కర్మకూడ-సంభవించునది కాదని చెప్పుదుము. అయినను క్రింది యంశమును శ్రద్ధగావినుము.

నీవు-ఏకర్మకు - జ్ఞానముతోడి సముచ్చయమును చెప్పుచున్నావో, అకర్మ-చోదనా ప్రయత్నము గదా! (ప్రేరణచేత జరుపఁబడునది) బ్రహ్మత్వైక్యమును సాక్షాత్తుగా ననుభవించుచున్న మహాపురుషునకు కోరికయుండదు. కావున అట్టి విజ్ఞానికి మాత్రము చోదన (ప్రేరణ) సంభవింపదు.

సమస్త చోదనలును గూడ కామికే సంబంధించియున్నవి.

శ్లో॥ అకామినః క్రియాకాచిద్ దృశ్యతే నేహ కన్యచిత్  
యద్యద్ధి కురుతేజస్తస్తత్త్కామస్య చేష్టితమ్॥

“అకామియగు నొకానొక పురుషున కీసంసారమునందు చేయఁదగిన కర్మ-విదియు కానుపించునదికాదు. ఈ జంతువు-విదిచేసినను కామముచేతనే చేయుచున్నాఁడు” అను స్మృతి వచనముకూడ నీయంశమును నిరూపించుచున్నది గదా!

విజ్ఞాన వ్యాఖ్యానము, భిక్షుటనము, మొదలగు ఏకర్మనతఁడొనర్చుచున్నాఁడో, అది-చోదనా ప్రయత్నము (బ్రహ్మ నిష్ఠు నుద్దేశించి-విధింపఁబడినది.)

అకర్మకూడ-అవిద్యాంసుని శరీరము నిలుచుటకు హేతువగు-అత్యల్పమగు అవిద్య నాశ్రయించియున్న (ప్రాంబ్ధ) కరణ శేషమువలనఁగలుగుచున్నది.

అ బ్రహ్మవిదునకు ప్రాణ-శరీరములతోడి సంయోగముండు వంతఁడగును-అత్యల్పమగు నాకర్మ-అభాసరూపముతో నుండును.

భగవద్గీతయందు చెప్పబడిన విధమున “నై వకిచ్చిత్ కరోమి” “నేనేమియు చేయుటలేదు” అను ననుభవ జ్ఞానము వలనను, కర్మభ్రాంతికి కారణమగు-అవిద్య-కలుగకుండుటవలనను, అవిద్వాంసుఁడు-అభిజ్ఞాతనాది కర్మనుగూడ తనయందున్న దానినిగా తలంపఁడు.

ప్రశ్న :— అయ్యా! మీరు మంత్రము లందుఁగల అమృతశబ్దమునకు ముఖ్యమగు అమృతత్వము నర్థముగాఁ జెప్ప కుండుటకును, విద్యాశబ్దమునకు-పరమాత్మ విద్య నర్థముగాఁజెప్ప కుండుటకును, కారణములను చెప్పినారుకారు.

ఉ:—ఇదిగో చెప్పుచున్నాము. వినుఁడు! అమృత శబ్దమునకు- బ్రహ్మత్వైక్య రూపమగు ముఖ్య-అమృతత్వమును-అర్థముగాఁ జెప్పినయెడల “హిరణ్మయేన” ఇత్యాదిమంత్రములచేత ద్వార- మార్గాదియాచనము కుదురదు. “బ్రహ్మవిదుఁడు-బ్రహ్మమే. అతని ప్రాణములు-ఉత్క్రమించునవి = అనఁగా, మీఁదికి వెడలునవి కావు. అతఁడిచ్చటనే బ్రహ్మస్వరూపుఁడగుచున్నాఁడు” అని శ్రుతియందుఁజెప్పబడియున్నది. కావుననే బ్రహ్మవిదునకు ద్వార మార్గాది యాచనము-ఉపపన్నముకాదు. విద్యాశబ్దముచేత-బ్రహ్మ విద్యను గ్రహించిన యెడలను గూడ, ద్వారమార్గాది యాచనము- అనుపపన్నమే యగును. కావుననే - ఇచ్చట చెప్పబడిన అమృతత్వము-అపేక్షికమే కాని ముఖ్యమగునది కాదనియు, “కర్మోపాసనలకేగాని, కర్మ-బ్రహ్మవిద్యలకు సముచ్చయము కలుగదు” అనియు, “ఇంతకుముందు మేము వ్యాఖ్యానించినదే సమీచినమగు మంత్రార్థము” అనియు, చెప్పుచు ఉపరమించున్నాము—

[“కావుననే విద్యామృత శబ్దములకు ముఖ్యార్థబాధవలన- “గాణార్థగ్రహణమే-ఇచ్చట యుక్తమగును. వేతొక యర్థము-సంగతము కానేరదు” అని శంకర భగత్పాదుల భావము.]

ఓం నమోభగవతే రమణాయ.

శ్రీ కూరనారాయణముని వ్యాఖ్యాసహిత-నిశిష్టాద్వైతభాష్య సంగ్రహము :— “అగ్ని” అను శబ్దముచేత నిచట చెప్పబడు చున్నవాడు-భగవంతుడే. కావున-అగ్నియగు పరమాత్మను-ఇష్ట ప్రాప్తికొఱకును-అనిష్ట నివృత్తికొఱకును-ప్రార్థించుచున్నాడు.

“యస్యాగ్నిశరీరమ్” “ఎవనికి-అగ్ని-శరీరమో” అని అంతర్యామి బ్రాహ్మణము చెప్పుటవలన-పరమాత్మ-అగ్నియే-శరీరముగాఁగలవాడగుచున్నాడు. కావున మంత్రార్థము నిట్లెఱుఁగు నది.

అగ్నే! = అగ్నిశరీరక! లేక అగ్రినయనాది గుణయుక్త! సుపథా = ప్రతిషేధ కర్మయొక్క స్పర్శలేనిదగు యజ్ఞముచేయిం చుట, వేదము నేర్చుట, మొదలగు ఉపాయముచేత-రాయే = విద్య కొఱకు శరీరమును రక్షించుటకును, నిన్ను పూజించుటకును, తగిన ధనముకొఱకు-లేక-అలౌకికమగు జ్ఞాన ధనముకొఱకు-అస్మాన్ = మమ్ములను నయ = ప్రవర్తింపజేయుము.

అథవా, సుపథా = అర్చిరాది మార్గముచేత - అగ్ని-పరమ-శుక్ల పక్షము-ఉత్తరాయణము-సంవత్సరము-వాయువు-సూర్యుడు - చంద్రుడు-విద్యుల్లోకపురుషుడు-వరుణుడు-ఇంద్రుడు - ప్రజాపతి- అను అతివాహిక పురుషుల ద్వారమున, రాయే = అలౌకిక సుస్థిరధన స్వరూపుడవును, పరమాత్మవును, అగు నిన్ను పొందుట కొఱకు- అస్మాన్ = వేరొక భావముగాని, ప్రయోజనముగాని, గతిగాని, లేని మమ్ములను-నయ = పొందింపుము.

దేవ! = విచిత్రమగు జగత్తును సృజించుట-నిలుపుట-సంహరించుట-ఆజగత్తులోపల ప్రవేశించుట-నియమించుట-స్వా శ్రితులను బంధమునుండి విడిపించుట-మొదలగు క్రీడలతోఁగూడిన వాడా!

విశ్వాని-వయనాని = ఆయా పురుషుల యోగ్యతను తగిన చతుర్వధ పురుషార్థోపాయముల నన్నిటిని, విద్వాన్ = తెలిసిన

వాడవగు నీవు-అవిద్వాంసులమగు మమ్ము తీసికొని వెళ్లుటకు సమర్థుడవై యున్నావు. జుహురాణమ్ = కుటిలమగు-అనగా బంధ నాత్మకమగు, లేక-బాధించునదియగు, ఏనః = చేయరాని దానిని చేయుట - చేయవలసిన దానిని చేయకుండుట - ఆసుపాపమును, అన్మత్ = మానుండి, యుయోధి = వేరుచేయుము, భూయిష్ఠామ్-తే-నమఉక్తిమ్-విధేమ = "నీకంటె వేరొకగతిలేదు" ఇత్యాది(గా) గుణములచేతను, అవృత్తి చేతను-నీకొఱకు అధికమైన, నమస్కార వాక్యమును చేయుదుము. "మేము నీకొఱకు మానసికము-కాయ కము-అగు నమస్కారమును గావింపకున్నను నమశ్శబ్దమాత్రము చేతనే మమ్మునుగ్రహింపుము" అని "నమఉక్తిమ్" అనుచోనున్న ఉక్తిశబ్దముయొక్క అభిప్రాయము నెఱుంగునది.

విశిష్టాద్వైతపరమగు శ్రీ రంగాచార్యభాష్య సంగ్రహము :—

ఈ మంత్రమును కాణ్వులు పదునెనిమిదవ దానినిగాను, మార్ద్యందినులు పదునారవ దానినిగాను పఠించుచున్నారు.

అగ్నే = అగ్నిశరీరక! స్వరూప-సత్తా-స్వభావ-ప్రయోజక మగు అపృథక్ సిద్ధసంబంధముచేత-అగ్ని విశిష్టుడవగు భగవంతుడా!

"యోఽగ్నోతిష్ఠన్నగ్నేరస్తరో. యమగ్నిర్నవేద. యస్యాగ్నిశ్శరీరమ్. యోఽగ్నిమస్తరో. యమయత్యేషతే అస్తర్యామ్యమృతః." బృ-శ-7-5.

అనునంతర్యామి బ్రాహ్మణమువలన-భగవంతుడు-అగ్ని శరీరముగాఁగలవాడని తెలియుచున్నది. కావున అగ్నికూడ భగవంతునికి శరీరమగుచున్నది.

అర్చిరాది మార్గమున-అగ్నియే-ప్రథమ-అతివాహికుడు. కావున-అగ్నిద్వారమున-తనను తీసికొని వెళ్లవలసినదని విజ్ఞాపనము చేయుటకు భగవంతుడిట్లు సంబోధింపఁబడియెనని తెలియునది. భోగై శ్వర్యము-ధూమాదిమార్గముచేత పొందింపఁబడును. కై వల్యము-ఐశ్వర్య రూపముకాదు. కావున అర్చిరాది మార్గము

చేత పొందింపఁదగిన “భగవత్ప్రాప్తి” అను ధనము-పరమ పురుషార్థ రూపమగు ముక్తేశ్వర్యమే యగును.

**ద్వైతభాష్యము :—**

అంగమును అనఁగా దేహమును నడపుటవలన-అగ్నిశబ్ద వాచ్యుఁడవై, అగ్నియందు విద్యమానుఁడవగు పరమాత్మా మమ్ములను మంచి మార్గముచేత - మోక్షధనముకొఱకు-తీసికొని పొమ్ము. ఓ పరమాత్మా! సంపూర్ణములైన జ్ఞానములను తెలిసిన నీవు మమ్ములను-అల్పులనుగాఁజేయుచున్న పాపమును మానుండి విడిపింపుము. మేము-నీకొఱకు “నమస్కారము” అను వాక్యమును చేయుదుము. (“నమస్కారము” అని పలుకుదుము)

పూర్ణశక్తి చిదానంద శ్రీ తేజః సృష్టమూర్తయే  
మమాభ్యధిక మిత్రాయ నమోనారాయణాయతే॥.

ఇది-శ్రీ మన్మధ్వభాష్యమునందు, పరమంగళ చరణ శ్లోకము. స్వాభిప్రాయము :—

[ఏతన్మంత్ర విషయమున త్రిమతములకునుగల ఏకత్వ-వైలక్షణ్యములు] మీఁది మంత్రముయొక్క అర్థమును-అయా మతములిట్లు చెప్పుచున్నవి.

**అద్వైతము :—** మార్గయాచనము కావింపఁబడుచున్నది. అగ్నిదేవత-ప్రార్థింపఁబడుచున్నాఁడు. అర్చిరాది మార్గముచేత-దేవలోకప్రాప్తి, లేక హిరణ్యగర్భాదిలోకప్రాప్తి, కలుగును. ముఖ్యమగు మోక్షము-అనఁగా; బ్రహ్మైక్యము కలుగునది కాదు.

**విశిష్టాద్వైతము :—** మార్గము-యాచింపఁబడుచున్నది. అగ్నిశరీరకుఁడగు పరమాత్మ-ప్రార్థింపఁబడుచున్నాఁడు-అర్చిరాది మార్గముచేత-పరమాత్మ ప్రాప్తి కలుగును-ఇదియే ముఖ్యమగు అమృతత్యము.

**ద్వైతము :—** మార్గము యాచింపఁబడుచున్నది. అగ్నియందున్న పరమాత్మ-ప్రార్థింపఁబడుచున్నాఁడు. ఈ మార్గము చేత మోక్షము లభించును.

బృహదారణ్యకమునందుఁగూడ-దేవతాది విజ్ఞానమగు ఉపాసన నాశ్రయించిన ఉపాసకులకు ఈ మంత్రములచేతనే మార్గయాచనము వినఁబడుచున్నది. కావున - హిరణ్మయేన - అను మంత్రమునుండి-ఆగ్నే, అను నీమంత్రమువఱకునుగల మంత్రములు-మార్గయాచనమునందే ప్రవర్తించు చున్నవని చెప్పవగును. పార్థన నొనర్చునవియగు ఈ మంత్రములు-ఈశావాస్యోపనిషత్తునందున్నట్లే - బృహదారణ్యకోపనిషత్తునందుఁగూడనున్నవి. ఉపాసకులగు భక్తులు-మరణకాలమునందు-మీది మంత్రములను - అర్థయుక్తములుగా భావించి-ధ్యానింప వలయును. “ఈశావాస్య మిదం సర్వమ్” అను విజ్ఞానముయొక్క అను భూతి రూపుఁడగు బ్రహ్మవేత్తకు-ఉపాస్యమగు దేవత-లేదు.

ఉపాసకుఁడు - ఉపాస్యమ-ఉపాసనము - అను త్రిపుటి-ఉపాసకుఁడగు జీవునకును-ఉపాస్యమగు దేవతకును భేదమున్నప్పుడు మాత్రమే సిద్ధించును. అభేద విజ్ఞాన రూపమగు అద్వైతస్థితియందు - విగళిత వేద్యాంతరమగు - ఆనందమేయగు - అను భూతియే యగు - ఆత్మకు - ప్రార్థింపఁదగిన వస్తువు లేదు. “జీవుఁడు-జగత్తు-పరమాత్మ-అను వానితత్త్వములను - ఈసర్వమతములను విచారించి-నిరూపించుచున్నవి. చిదచిదీశ్వరత్వయ-విచారణ-నిరూపణ-స్థితి “అహమ్” (నేను) అను తలంపు కలుగుచుండునంతవఱకే-కలుగుచుండును. పూర్ణమును-అద్వితీయమును-సత్యమును-జ్ఞానమును-ఆనందమును-అగు అఖండ భూమి స్వరూపమునందు విగళితాఘాంకారుఁడగు బ్రహ్మ నిష్ఠునకు-కర్తవ్యముండదు” అని భగవంతుఁడగు అస్మద్గురుదేవుడు రమణమహర్షి-ప్రవచనమును స్మరించుచు-ఈ యంశమును-విరమింతును.



స్వాభిప్రాయమునందు-పరిశిష్టము :—

ఉపనిషత్తులందు, జీవులకు-గమ్యములగు మార్గములు 4 తెలుపఁబడినవి. అవి యేవనిన :— (1) ధూమాదిమార్గము, (2) అర్చిరాది మార్గము, (3) బ్రహ్మైక్యము. (ఇది మార్గము కాదు. బ్రహ్మైక్యమునొందిన పురుషుని ప్రాణములకు-ఉత్క్రమణములేదు), (4) లోకాంతర గమనములేని ఆధోమార్గము అనునవి.

(1) ధూమాదిమార్గమున గమనాగమనములు :— కేవల కర్మనిష్ఠులగు జీవులు-మొదట-ధూమాభిమాని దేవతా స్థానమున కభిముఖులై - అందుఁబ్రవేశింతురు. అధూమాభిమాని దేవతా స్థానమునుండి రాత్రిని - రాత్రినుండి కృష్ణఘోషాభిమాని దేవతా స్థానమును పొందుదురు. దానినుండి-దక్షిణాయన దేవతాస్థానమును పొంది-తత్సారూప్యము నొందుదురు. అక్కడినుండి-వీరు సంవత్సరాభిమాని దేవతాలోకమునకు వెళ్లరు. కర్మాధికారులగు వీరు-దక్షిణాయన దేవతా సహాయముచేత పితృలోకము నొంది-పితృ దేవతలగుదురు. అక్కడినుండి ఆకాశమునుబొంది-అక్కడినుండి చంద్రలోకమునందుఁబ్రవేశింతురు. అచ్చట సోమశరీరులై యుండి సుకృత ఫలము ననుభవించెదరు. ఆసుకృతఫలము-క్షయించిన తరువాత-వారికిఁగల సోమశరీరము ద్రవీభవించును. అప్పుడు వారి సూక్ష్మశరీరము-చంద్రలోకమునందు లభించిన సోమశరీరమును విడిచి-పునర్జన్మము కొఱకు పూర్వమార్గముచేత ఆకాశమునందుఁ బ్రవేశించును. ఆకాశశరీరుఁడగు జీవుఁడు-వాయులోకమునందుచేరి వాయుశరీరుఁడగును. ఆ వాయు స్వరూపమే-ధూమ రూపముగా పరిణామము నొందును. ఆ ధూమరూపము-జలమును భరించెడి ఆభ్రరూపముగా నగును. ఆ యభ్రమే - మేఘమగును. మేఘ రూపుఁడగు జీవుఁడు-వర్షరూపమున భూమియందుఁబ్రవేశించును. భూమియందుచేరిన జీవుఁడు-ప్రాక్తన కర్మవాసనల ననుసరించి-ధాన్య విశేష రూపమునొంది - ఆన్నమై-ఒకానొక జంతువుచేత

భషింపఁబడి-ఆ జంతువునందు-రేతస్సగును, తదుపరి, ఆజంతువు-  
అరేతస్సును-స్త్రీ గర్భమునందు విడుచును. అప్పుడీ జీవుఁడు  
జనకుఁడగు ప్రాణియొక్క శరీరముతో సమానమగు ఆకారము  
గల శరీరము గలవాఁడగుచుండును. అజ్జులగు ప్రజలు-ఆశరీర  
మునే “ప్రాణి” అని తలంచుచుందురు. ఇట్లు 1ద్యు, 2వర్జన్య,  
3పృథివీ, 4పురుష, 5యోషిద్, ద్వారమున జీవునకు జన్మము  
కలుగుచుండును. బృహదారణ్యకము నందును, ఛాందోగ్యము  
నందును, ఈ ద్యు-వర్జన-పృథివీ-పురుష-యోషిత్తులు-అయిదును,  
పంచాగులుగా చెప్పఁబడినవి. “పంచాగ్ని విద్య” అను నుపా  
సనయందు నిరూపింపఁబడిన యీ రహస్య విషయమును ప్రపం  
చము నందలి విజ్ఞానులు - ఈ యుపనిషత్తుల వలననే మొదట-  
తెలియఁగలిగిరి. విశేషించి తెలియఁగోరువారు-ఛాందోగ్యోపనిషత్తు  
నందలి పంచమాధ్యాయమును పరిశీలించునది. ఈ యంశమును  
నవీన శాస్త్రజ్ఞులకూడ-సిద్ధాంతీకరించియే యున్నారు.

—: 2 అర్చిరాది మార్గమున గమనాగమనములు (రాకపోకలు) :-

“సగుణ బ్రహ్మోపాసకులు-లింగశరీరముతోఁగూడుకొని-  
అగ్నిలోకమునందుఁబ్రవేశింతురు. అగ్నిలోకమునందుఁబ్రవేశించిన  
జీవులు-అర్చిస్వరూపులై యుందురు. తరువాత-వారు-అహరభి  
మాని దేవతా స్థానమునొంది, తత్పరూపులగుదురు. అచ్చటనుండి  
వారు - శుక్లపక్షాభిమాని దేవతా స్థానమునొంది-అక్కడనుండి-  
ఉత్తరాయణమాసముల నొందుదురు. ఆమాసములనుండి-సంవత్స  
రాభిమాని దేవతా స్థానము నొందుదురు. దానినుండి-దేవలోకము  
నొంది, దేవతలగుదురు. దేవలోకమునుండి-వాయులోకమునొంది  
దానినుండి-ఆదిత్యలోకమునొంది-ఆదిత్యునికి సమానమగురూపము  
గలవారగుచుందురు. పిమ్మట-ఆదిత్య లోకాభిమానినుండి-చంద్ర  
లోకమును, చంద్రలోకాభిమాని సహాయమున నటనుండి విద్యుల్లోక  
మును, బొందుదురు, అచ్చట నీజీవులు-విద్యుదభిమానిదేవతతో  
సమానమగురూపము గలవారగుచుందురు-హిరణ్యగర్భునికి సమాన



సామాన్య కర్మఫలమును పితృలోకము నందును, చంద్రలోకమునందును, అనుభవించును. తుక్కర్మఫలమును, చంద్రలోకమునందును, అనుభవించును. అర్చిరాది మార్గమున-స్వర్గము నొందును.] ద్యు పునర్జన్మ-కలుగును. "పంచాగ్నివిద్య" పునర్జన్మ-కలుగును. పరిశీలించునది,

బృహ-రిఅ-2బ్రా.]

(నిష్కామ) కర్మయోగి :— 1 ఫలాసక్తి రహితుడు, 2 సత్కర్మల నొనర్చును, 3 అర్చిరాది మార్గములేక బ్రహ్మైక్యము, 4 సాధకుడగు కర్మయోగి చిత్తశుద్ధి నొందును, అతడు పుణ్యలోకము నొంది-శుచులగు వారియింటఁగాని, శ్రీమంతుల యింటఁగాని, జన్మించును. జ్ఞాన సిద్ధుడగు కర్మయోగి (సర్వ త్యాగి) జీవన్ముక్తి-విదేహములను నొందును.

(3) కర్మ - ఉపాసన - సముచ్చయకర్త :— 1 భక్తుడు 2 సత్కర్మలను-దేవతాజ్ఞానమును గలిగియుండును. 3 అర్చిరాది మార్గము, 4 దేవలోకమునుగాని, విరాట్పురుష సఁబంధి లోకము లనుగాని, బ్రహ్మ లోకమునుగాని, ప్రకృతి లయమునుగాని, పొందును. ఫలాసక్తునకు పునరావృత్తి కలుగును. ఫలాసక్తి రహితునకు పునరావృత్తి కలుగదు; క్రమముక్తి కలుగును.

[సకామ కర్మకును - ఆత్మ జ్ఞానమునకును - సముచ్చయము సంభవింపదు. క్రిందను జ్ఞాన శబ్దముచేత-పరోక్షజ్ఞానము అనఁగా, వేదాంత వాక్యార్థ మాత్రిజ్ఞానము-గ్రహింపఁబడినదని పాఠకులు గ్రహింపఁగోరెదను.]

(4) కర్మజ్ఞాన-సముచ్చయకర్త:— 1 ఫలాసక్తి యుక్తుడు 2 సత్ కర్మలనొనర్చును, వేదాంతవిద్య నభ్యసించును, 3 అర్చిరాది మార్గము, 4 పుణ్యలోకముల నొందును. యోగ భ్రష్టుడగు నితడు పుణ్యానుభవమొందిన పిమ్మట-సత్కులమునందుజన్మించి-చిత్తశుద్ధి నొంది - ఫలాసక్తిని వీడి - వేదాంత విచార-ధ్యాన-పరాయణుడై తరువాతి జన్మములందు ముక్తి నొందును.

(5) వై రాగ్యసన్యాసి :— 1 పరివిరక్తుఁడు, 2 సర్వమును త్యజించును, కాని తన్ను (అత్మను) తెలిసికొనఁడు, 3 ప్రకృతి యందు లయించును, (బ్రహ్మైక్యమువలె-ఇదికూడ-మార్గముకాదు) 4 శూన్య స్వరూపునివలె సుఖ దుఃఖ రహితుఁడై యుండును. కల్పాదియందు తిరుగ జన్మించును. అసంభూతియగు ప్రకృతి నుపాసించు బౌద్ధాదులుకూడ ప్రకృతిలయులగుదురని తెలియునది.

(6) వివిదిషాసన్యాసి :— సాధకుఁడు, 2 సర్వమును సన్యసించి-శ్రవణ-మనన-ధ్యానములనొనర్చును. 3 యోగాభ్యాసము చేత-బ్రహ్మరంధ్రద్వారమున ప్రాణములను విడుచును. 4 అర్చి రాది మార్గముచేత-బ్రహ్మలోకమునకు వెళ్లును. ఇందు సిద్ధుఁడగు నతఁడు జీవన్ముక్తి-విదేహ ముక్తులనొందును. (ఇందు వేదాంత జ్ఞానముగాని, విరాగముగాని, యోగాభ్యాసముగాని, లేనిసన్యాసి-అథోగతి నొందును. “తలలు బోడులై న తలపులు బోడులా?” అని వేషధారియగు సన్యాసి-నిందింపఁబడునుగదా!)

(7) విద్యత్సన్యాసి :— 1 కాయిక, మానసిక భోగ-త్యాగయుక్తుఁడు, 2 ఆత్మ సాక్షాత్కారము నొందిన పిమ్మట-విశ్రాంతికొఱకును, జీవన్ముక్తి సుఖముకొఱకును, వాసనా నాశము కొఱకును, సర్వమును సన్యసించి-బ్రహ్మనిష్ఠ యందుండును. 3 మార్గగమనము లేదు-ఇతని ప్రాణాదులిచ్చటనే బ్రహ్మము నందు లయించును, 4 జీవన్ముక్తి-విదేహముక్తులు కలుగును-విధి-నిషేధములులేవు.

(8) జీవన్ముక్తుఁడు :— 1 సర్వత్యాగ యుక్తుఁడు, 2 బ్రహ్మ చర్యాదులగు నాశ్రమములయందు దేని యందున్నట్లు కాన్పించినను అతఁడా యాశ్రమములందున్నవాఁడుకాక, బ్రహ్మము నందే యుండును, 3 మార్గగమనములేదు, బ్రహ్మ విదుఁడగు నితఁడు బ్రహ్మమే యగుచున్నాడు, 4 విదేహముక్తి కలుగును. విధి నిషేధములు లేవు.

[బ్రహ్మనిష్ఠులగు-విద్యత్సన్యాసికిని, సర్వత్యాగయుక్తుఁ

డగు జీవన్ముక్తునికిని, విధి-నిషేధములవలెవు, తదితరులకు విధి-నిషేధములున్నవి.]

నివేదనము :— కేవల కర్మనిష్ఠులయొక్కయు, ఉపాసకులయొక్కయు, ప్రాణములవలె అకాముడు-నిష్కాముడు-అప్తకాముడు-అత్మకాముడు, అగు బ్రహ్మనిష్ఠునియొక్క-ప్రాణములు-లోకాంతరములకు వెడలునవికావు. బ్రహ్మస్వరూపుడగు నతఁడిచ్చటనే బ్రహ్మమునొంది-జీవన్ముక్తుడగు బ్రాహ్మణుడగుచున్నాడు.

[బ్రహ్మము నొందినవాడువలె నగుచున్నాడు.]

బ్రహ్మపదులగు బ్రాహ్మణులు-జీవించియుండఁగానే పంచకోశములనుండియు విడిపింపఁబడి - ప్రారబ్ధ శరీరము-పతనము నొందునపుడు ముఖ్యమగు విదేహమోక్షము నొందుచున్నారు. తదితరులు-విద్యా-కర్మలను, పూర్వప్రజ్ఞనుగూడ - తమతోఁగొనిపోవుచున్నారు. ఈ యంశములను సమగ్రముగాఁదెలియఁగోరిన జిజ్ఞాసువులు-బృహదాధ్యాయకోపనిషత్తుసందలి చతుర్థ బ్రాహ్మణమునందుఁగల 1వ మంత్రమునుండి “తమేవధీరో విజ్ఞాయ ప్రజ్ఞాం కుర్వీత బ్రాహ్మణః” “ఆత్మనే విశేషముగాఁదెలిసి-చీరుడగు బ్రాహ్మణుడు-బ్రహ్మనిష్ఠుడై యుండునది.”

“వివిధములగు శబ్దములను (శాస్త్రములను, కళలను) అభ్యసించఁగూడదు. అట్లభ్యసించుట వాక్కునకు శ్రమను గలిగించుటయేగాని, ప్రయోజనవంతముకాదు” అను 23వ మంత్రము వలకునుగల పరమార్థమును పరిశీలించునది. పరమాత్మను సూక్ష్మముగ మనస్సుచేతనే చూడవలయును-పరబ్రహ్మమునందు-భేదమును చూచువానికి మరణమునుండి మరణము కలుగును. కావున విజ్ఞాని “ఈశావాస్యమిదంసర్వమ్” అను అభేదజ్ఞానమునే-శమాది సాధనములచేత - అనుసంధింప వలయును. కావున-బుద్ధిమంతులగు మానవులు-దారపుత్త్రులను విడిచి, కాషాయాంబరాది సన్యాసి చిహ్నములను ధరించి-దురాచారముల నొనర్చుచు-వ్యర్థ

ముగా కాలమును గడువక విశ్వసించి-పరించి-వేదాంతములచేత-  
అనఁగా ఉపనిషత్తుల చేతను, ఉపనిషద్ బ్రహ్మవిదుఁడగు  
అచార్యుని సదుపదేశముచేతను, సంపూర్ణముగు తత్త్వార్థమును  
చిరకాలము నేవించి-వినిన యర్థమును-యుక్తులచేత విచారించి-  
ధరించి-లెస్సగా ధ్యానించి-అనాయాస లభ్యమును, నిరంతరమును,  
అగు నిర్వికల్పసమాధియందు-సచ్చిదానంద బ్రహ్మ సాక్షాత్కారము  
నొంది-మనుష్యజన్మమును సార్థక మొనర్చు కొనవలయును. ఈ  
ముఖ్యమార్గము ననుసరింపఁజాలని వ్యక్తులు - తమ తమ, అధి  
కారము ననుసరించి-మీఁది పట్టికయందు తెలుపఁబడిన మార్గము  
లలో-తమకు తగినమార్గము ననుసరించి-గమ్యస్థానము నొంద  
వలయును.

శ్రీరమణ భగవానునిచేత ప్రవచింపఁబడిన ఉపదేశ  
సారమునందలి క్రింది గేయము నుదాహరించుచు-ఈ యంశమును  
ముగింతును.

“భేద భావనాత్ సోఽహమిత్య సౌ  
భావనాఽభిదా పావనీ మతా”

హరిః. ఓమ్-పూర్ణమదః ..... పూర్ణమేవావ శిష్యతే-

ఓం కాన్తి శాన్తి శాన్తిః

గద్యము :-— ఇది-శ్రీమహర్షి, భగవద్, రమణాంతే  
వాసి-తదుపదిష్టాక్షరోపాసక, శ్రీమదన్న పూర్ణాంబికా, శ్రీ వేంకట  
రామమూర్తి బుధవరేణ్య, ద్వితీయ తనూజ—సాహిత్య విద్యో  
తయ భాషా ప్రవీణ, కవిశేఖర. పఠతుల లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి—

విరచిత :- (1) ఆంధ్రపద్యానువాద, (2) త్రిమతసంబంధి  
వివిధ భాష్య-వ్యాఖ్యాన్య, (3) తద్విమర్శనసమ్మిళిత-స్వాభి ప్రాయ  
రూప-తత్త్వార్థ ప్రదర్శనీ వ్యాఖ్యాన-సంకలితమును, శుక్లయజుర్వేద  
స్థిత-వాజసనేయ సంహితాంతర్గతమును, అగు ఈశావాస్యోపనిషత్తు.

ఓమ్—తత్—సత్,

శ్రీరామ చంద్రార్పితమస్తు.



స వ ర ణ లు :—

	ఒప్పు	పేజీ	పంక్తి
(జ్ఞానయుక్తముకాని)	(జ్ఞానయుక్తముకాని)	21	26
జ్ఞాన సహితమగు	జ్ఞాన సహితమగు	21	27
సముచ్చితకర్మవిషయము	సముచ్చితకర్మవిషయము	21	30
వైదిక కర్మయు	సముచ్చితకర్మయు	21	31
రుచిలో	రుచితో	38	24
యుపనిషత్తు	యుపనిషత్తు	40	21
అహింసాది	హింసాది	42	13
ప్రశ్న	ఉత్తరము	43	24
గర్భుడను	గర్భుడను	51	25
తెసి	తెలిసి	69	7
పాఠాంతములు	పాఠాంతరము గూడ	70	11
గూడ నున్నవి	నున్నది.		
సర్వలోకమును	(2) సర్వలోకమును	77	5
కుండ	(3) కుండ	77	12
యాథాతథ్యంబుగ	యాథాతథ్యంబుగ	78	12
శరీరాత్మ	శరీరము-ఆత్మ	79	19
నీర్వరు	నీశ్వరు	80	6
విదురమగు	విధురమగు	84	1
అత్యాశ్రములను	అత్యాశ్రములని	89	16
ఆయాసం	ఆయాసం	140	9
పాదములు-బాహువులు-	శిరస్సు-బాహువులు-	140	28
పులు-శిరస్సు	పాదములు—		
నంగీకరించును	నంగీకరించును.	144	14